KPSS-A GRUBU

İKTİSAT SON 5'Lİ

İKTİSADİ DÜŞÜNCE TARİHİ, PARA - BANKA,
ULUSLARARASI İKTİSAT, BÜYÜME - KALKINMA
TÜRKİYE EKONOMİSİ

VİDEO DERS NOTLARI

TAHTAYA YAZILANLAR İLE
BİREBİR UYUMLU
YENİ BASKI!

HOCAM

/benimhocam

SENİN HOCAN
EMEL AKSAÇ

CamScanner ile tarandı

Emel Aksak

CamScanner ile tarandı

PARA VE DÖRTLÜ İKTİSAT

VİDEO DERS NOTLARI

Yazar
Emel AKSAÇ

ISBN
978-605-277-202-7

Dizgi Tasarım
Benim Hocam Dizgi Birimi

Öneri ve Düşünceleriniz İçin

Tel: 0312 385 59 50
www.benimhocam.com
bilgi@benimhocam.com
Ostim OSB Mah. Turan Çiğdem Cad.
No: 36/2
Ostim / Yenimahalle / ANKARA

Yayın ve Dağıtım

BENİM HOCAM
YAYINCILIK

Ostim / Yenimahalle / ANKARA

Baskı Tarihi

Kasım 2018

Basım Yeri

Özyurt Matbaacılık

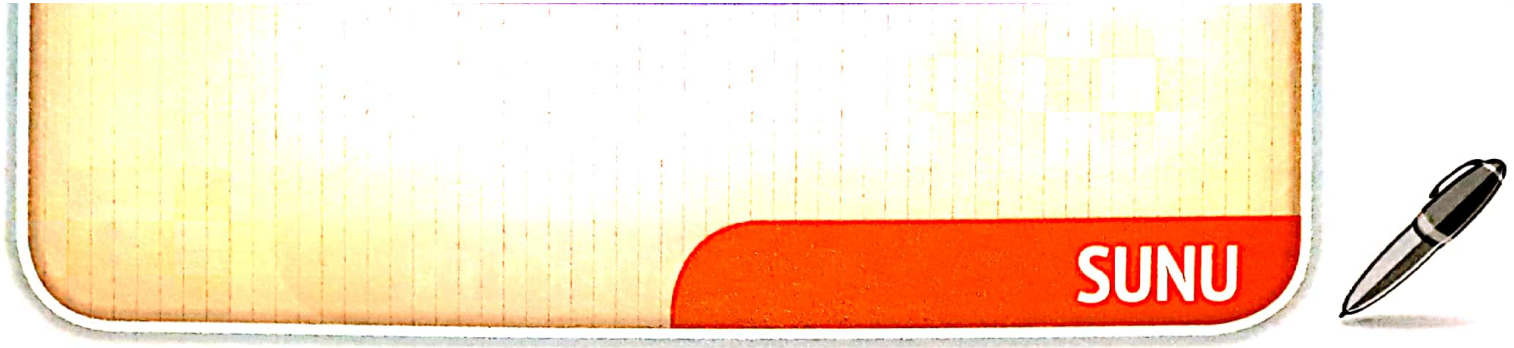
Zübeyde Hanım Mahallesi
Süzgün Cad. No: 9
İskitler-Altındağ/ANKARA
Tel: 0312 384 15 36
Belgeç: 0312 384 15 37

Matbaa Sertifika No

13385

Bu kitabın her hakkı saklıdır. Bu kitabın basım-yayın satış hakları Benim Hocam Yayınlarına aittir. Hangi amaçla olursa olsun yayıncı kuruluşun izni olmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı, mekanik, elektronik, manyetik, fotokopi ya da başka yöntemlerle basılması ve çoğaltılması yasaktır.

CamScanner ile tarandı

Sevgili arkadaşlar,

Elinizdeki kitabın kütlesi küçük ama ağırlığı büyüktür. İktisadi Düşünceler Tarihi, Para - Banka İktisadı, Büyüme Kalkınma İktisadı, Uluslararası İktisat, Türkiye Ekonomisi alanlarındaki lisans alan ders kitaplarının çok dikkatli bir özeti yapılmıştır. Kitap, 2017 yaz aylarının çok sıcak ve nemli günlerinde yazıldı, 2018 yazında ise güncellenerek geliştirildi. Eş zamanlı olarak izleyeceğiniz video dersleriyle tüm konuları içselleştirebileceğinize, KPSS ve kurum sınavlarında karşılaşacağınız tüm soruları çözebileceğinize inanıyorum.

Sözün özü, âdet yerini bulsun mantığıyla hazırlamadığım bu kitabı, benim üzerinde durduğum ciddiyetle ve özenle okumanızı dilerim. Kitabın tamamlayıcısı olan soru bankasına da aynı ciddiyeti göstereceğinize eminim. Hatırlatırım ki çalışmanızı, aynı dönemde hazırladığım ve aynı yayınevinden sizlere ulaştırılacak olan Soru Bankası ile destekleyerek, yeterli hazırlığı yapmış olacaksınız.

Gerek video derslerinin gerekse elinizdeki video ders notlarının yayına hazırlanmasında emeği geçen Benim Hocam ekibine teşekkürler...

2019'un yaz aylarında başarılarınızı ve dolayısıyla başarılarımızı kutlamak umuduyla...

İyi çalışmalar dilerim.

Emel AKSAÇ

CamScanner ile tarandı

İÇİNDEKİLER

PARA - BANKA İKTİSADI

I. PARANIN TEMEL KAVRAMLARI VE TARİHSEL GELİŞİMİ 7
II. PARA ARZI - PARA TALEBİ 10
Para Arzı Tanımları 11
Para Talebi 13
Para Talebinin Miktar Teorisi 13
Likidite Tercihi Teorisi 14
Baumol - Tobin Para Talebi Teorisi 15
Modern Miktar Teorisi 16
Portföy Dengesi Yaklaşımı 17
Servet Uyumlanması Yaklaşımı 17
III. IS - LM MODELİ 18
IS-LM Modelinde Para ve Maliye Politikası 20
Genişletici Para Politikası Araçları 21
Genişletici Maliye Politikası Araçları 22
Mundell Fleming Modeli 25
Sabit Kur Sisteminde Maliye Politikası 26
Esnek Kur Sisteminde Maliye Politikası 27
Sabit Kur Sisteminde Para Politikası 28
Esnek Kur Sisteminde Para Politikası 28
Para Politikası ve Toplam Arz - Toplam Talep Modeli 29
IV. TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI 30
Türkiye'de Merkez Bankası'nın Tarihçesi 30
Merkez Bankası'nın Kurumsal Yapısı 35
TCMB Analitik Bilançosu 40
V. PARA POLİTİKASI REJİMLERİ 43
Döviz Kuru Hedeflemesi Rejimi 43
Parasal Hedefleme Rejimi 44
Enflasyon Hedeflemesi Rejimi 45
Örtülü Nominal Çapa Hedeflemesi Rejimi 45
VI. PARASAL AKTARIM MEKANİZMALARI 45
Parasal Aktarım Mekanizması Kanalları 45
Faiz Kanalı 45
Varlık Fiyatları Kanalı 46
Beklentiler Kanalı 47
Parasal Aktarım Mekanizmasına Yönelik Farklı Yaklaşımlar 49
Parasalcı Görüş 49
Keynesyen Görüş 50
Türkiye'de Parasal Aktarım Mekanizması 52
2001 Yılı Öncesi 52
2001 Krizi Sonrası Parasal Aktarım Mekanizması 52
2008 Krizi Sonrası Yeni Para Politikası ve Parasal Aktarım Mekanizması 54
VII. FİNANSAL PİYASALAR VE BANKACILIK 56
Finansal Piyasalar 57
Faiz Oranları 58
Tahvil Piyasasında Denge Faiz Oranlarının Belirlenmesi 58
Tahvil Talebini Değiştiren Faktörler 60
Tahvil Arzını Değiştiren Faktörler 60
Faiz Oranlarının Hesaplanması 61
Finansal Aracılar 63
Mevduat Toplayan Finansal Aracılar 63
Sözleşmeli Tasarruf Kurumları 63
Banka Çeşitleri 64
Ticari Banka Bilançosu 64

CamScanner ile tarandı

ULUSLARARASI İKTİSAT

I. GİRİŞ 65
II. MERKANTİLİZM ÖNCESİ İKTİSADİ OLAYLAR VE GÖRÜŞLER 65
Eski Yunan'da İktisadi Doktrinler 67
Eski Roma'da İktisadi Doktrinler 68
Orta Çağ'da İktisadi Doktrinler 69
İslamiyet Dininde İktisadi Düşünce 70
III. MERKANTİLİZM VE KLASİK DIŞ TİCARET TEORİLERİ 71
Merkantilizm 71
Klasik Dış Ticaret Teorileri 72
Klasik Dış Ticaretinin Varsayımları 72
Mutlak Üstünlük Teorisi - A.Smith 73
Karşılaştırmalı Üstünlük Teorisi - D. Ricardo 74
Karşılıklı Talep Teorisi - J.S. Mill 76
Hecksher - Ohlin Modeli 78
1960'lardan Sonra Ortaya Atılan Yeni Teoriler 81
IV. DIŞ TİCARET POLİTİKASI 83
Dış Ticaret Politikasının Amaçları 84
Dış Ticaret Politikasının Araçları 84
Gümrük Tarifeleri 85
Kısmi Denge Yaklaşımı ile Gümrük Tarifelerinin Ekonomik Etkileri 86
Türkiye'de Gümrük Vergileri 88
İthalat Kotaları 89
Kısmi Denge Yaklaşımı ile İthalat Kotalarının Ekonomik Etkileri 89
Gümrük Tarifeleri ile İthalat Kotalarının Karşılaştırılması 90
Yeni Korumacılık 91
V. KÜRESELLEŞME VE BÖLGESEL EKONOMİK BİRLEŞMELER 91
Gümrük Tarifeleri Ticaret Genel Anlaşması (GATT) 91
GATT Toplantıları 92
Dünyadaki İktisadi Birleşmeler 93
Dünyadaki Ekonomik Gruplaşmalar 95
Avrupa Kıtasında Kurulan Ekonomik Gruplaşmalar 95
Amerika Kıtasında Kurulan Ekonomik Gruplaşmalar 95
Afrika Kıtasında Kurulan Ekonomik Gruplaşmalar 95
Asya Kıtasında Kurulan Ekonomik Gruplaşmalar 96
VI. ÖDEMELER BİLANÇOSU 97
Ödemeler Bilançosunun Ana Hesapları 97
Ödemeler Bilançosunun Denkleşmesi 100
VII. DÖVİZ PİYASASI 102
Döviz Piyasası İşlemleri 103
VIII. AVRUPA BİRLİĞİ 105
Avpura Birliği'nin Kurulma Süreci 106
AB'nin Organları 107
AB'nin Mali Kuruluşları 108
Türkiye - Avrupa Birliği İlişkileri 108
IX. ULUSLARARASI PARA FONU (IMF) 109
IMF'nin Yönetim Yapısı 110
IMF Kredileri 110

BÜYÜME - KALKINMA İKTİSADI

I. TEMEL KAVRAMLAR 111
İktisadi Büyüme 111
İktisadi Kalkınma 112
İktisadi Kalkınmanın Göstergeleri 113
Yoksulluk Tanımları 116
Yoksulluk Endeksleri 116
II. KALKINMA İKTİSADININ EVRİMİ 119
III. İKTİSADİ BÜYÜME TEORİLERİ 122
Klasik Büyüme Modelleri 123
A.Smith'in Büyüme Analizi 123
D. Ricardo'nun Büyüme Analizi 124
T.R. Malthus'un Nüfus Teorisi 125
K. Marx'ın Büyüme Analizi 126
J.A. Schumpeter'in Büyüme Analizi 128
J.M. Keynes'in Büyüme Analizi 128

CamScanner ile tarandı

Harrod - Domar Büyüme Modeli 129
Neo-Klasik Büyüme Analizi (Solow - Swan) 132
Neo-Keynesyen Büyüme Analizi 138
Kaldor'un Büyüme Analizi 138
Pasinetti'nin Büyüme Analizi 139
Robinson'un Büyüme Analizi 140
Kahn'ın Büyüme Analizi 141
İçsel Büyüme Modelleri 141
Yaparak Öğrenme ve Lucas Modeli 144
İçsel Büyümenin Schumpetergil Analizi 145
İçsel Büyümenin Kaldorgil Analizi 146
IV. İKTİSADİ KALKINMA MODELLERİ 147
Clark'ın Üçlü Sektör Tezi 147
Rostowgil Kalkınma Modeli 147
Dual Kalkınma Modelleri 148

TÜRKİYE EKONOMİSİ

I. GİRİŞ 149
II. 1920'Lİ YILLARDA YAŞANAN EKONOMİK GELİŞMELER 152
III. 1930'LU YILLARDA YAŞANAN EKONOMİK GELİŞMELER 153
IV. 1940'LI YILLARDA YAŞANAN EKONOMİK GELİŞMELER 154
V. 1950'Lİ YILLARDA YAŞANAN EKONOMİK GELİŞMELER 155
VI. 1960'LI VE 1970'Lİ YILLARDA YAŞANAN EKONOMİK GELİŞMELER 156
VII. 1980'Lİ VE 1990'LI YILLARDA YAŞANAN EKONOMİK GELİŞMELER 158
VIII. GÜÇLÜ EKONOMİYE GEÇİŞ PROGRAMI- 15 MAYIS 2001 161
IX. 2016 YILINDA DÜNYA VE TÜRKİYE EKONOMİSİ 168
X. 2017 YILINDA DÜNYA EKONOMİSİ 170
XI. 2017 YILINDA TÜRKİYE EKONOMİSİ 172
XII. YENİ EKONOMİK PROGRAM 178
2019 - 2021 Orta Vadeli Program 178
XIII. TEMEL EKONOMİK VE SOSYAL GÖSTERGELER 181

İKTİSADİ DÜŞÜNCE TARİHİ

I. GİRİŞ 189
II. KLASİK İKTİSAT OKULU (KLASİK LİBERALİZİM) 190
Klasik İktisadi Düşüncenin Ana Hatları 190
Emek Değer Teorisi 191
Klasik İktisatta Üretim Fonksiyonu ve Rant Teorisi 192
Klasik Ücret, Nüfus ve Ücret Fonu Teorisi 193
Klasik Sermaye Birikimi ve Kar Teorileri 194
Klasik Büyüme Teorisi 195
Klasik Para Teorisi 195
Klasik Okulda Genel Denge 196
Klasik Dış Ticaret Teorisi 197
III. NEO - KLASİK İKTİSAT OKULU 197
Gelirin Azalan Marjinal Fayda Yasası 199
Neo-Klasik Değer ve Refah Teorisi 200
Neo-Klasik Bölüşüm Teorisi 201
Neo-Klasik Para Teorisi 203
Neo-Klasik Dış Ticaret Teorisi 207
IV.KLASİK VE NEO - KLASİK İKTİSAT TEORİLERİNE KISMİ TEPKİLER 208
V. MODERN İKTİSAT 212
Keynesyen İktisat Okulu 212
Yeni Liberalizm (Neo Liberalizm) Akımı 215
Chicago Okulu 216
Yeni Klasik Okul 217
Arz Yanlı İktisat Okulu 218
Yeni Keynesyen İktisat Okulu 219
Post Keynesyen İktisat Okulu 219
SÖZLÜKÇE 222
KAYNAKÇA 255

CamScanner ile tarandı

PARA - BANKA İKTİSADI

I. PARANIN TEMEL KAVRAMLARI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

Para; dar anlamda, mal ve hizmetlerin satın alınması için kullanılan araç olarak tanımlanır. Bu anlamda para, banknot ve madenî paralardan oluşan nakit parayı içerir.

Türkiye'de banknot basma yetkisi TCMB'ye verilmiş olup madenî paralar T.C Hazine Müsteşarlığı tarafından basılır.

İlk çağlarda, ticarette trampa işlemlerinin yoğunlukta olduğu dönemlerde tek bir değer ölçüsü yoktu. Bir malın başka bir malla değiştirilmesi esasına dayalı takas ekonomilerinde yaşanan zorluklar nedeniyle bir değer ölçüsü olarak para ortaya çıkmıştır.

- Takas ekonomisinde yaşanan zorluklar şöyle sıralanabilir:
  - Malların değerinin birbirine denk olmaması
  - Malı satacak bir kimsenin her zaman bulunmaması
  - Bazı malların bölünebilme özelliklerinin olmaması
- Paranın ortaya çıkmasının nedenleri şöyle sıralanabilir:
  - İş bölümünün ve ülke ekonomilerinin gelişmesi
  - Uluslararası ticari ilişkilerin çeşitlenmesi

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

  - Üretim ölçeklerinin büyümesi gibi nedenlerle trampanın imkânsız hâle gelmesi, yani malların el değişiminde kullanılacak bir değişim aracına ihtiyaç duyulması. Ayrıca; sermaye birikiminin artması ile bir değer biriktirme aracına ihtiyaç duyulması.

Sonuç olarak; paranın yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmasıyla birlikte ekonomide üretilen mal ve hizmetlerin değer ölçüsü para olmuştur.

Paranın Fonksiyonları

Herhangi bir nesnenin para olarak kabul edilip kullanılabilmesi için üç temel fonksiyonu yerine getirmesi gerekir.

1. Değişim aracı olma fonksiyonu (ödeme aracı olma)
2. Hesap birimi olma fonksiyonu
3. Değer saklama aracı olma fonksiyonu
   - Mal ve hizmetlerin para ile ölçülen değerine **fiyat** denir. "n" tane mal ve hizmet üretilen bir ekonomide fiyat sayısı şöyle hesaplanır:

CamScanner ile tarandı

$$\text{Fiyat sayısı} = \frac{n(n-1)}{2}$$

Para Benzerleri

Para ile tam ikame olmamakla birlikte likiditesi yüksek ve kolaylıkla paraya dönüştürülebilen araçlara "para benzerleri" denmektedir.

Ticari bankalardaki vadeli mevduatlar, tahvil ve ticari senetler, para benzerlerine örnek olarak verilebilir.

Paranın Tarihsel Gelişimi

Mal ve hizmetlere ödeme yapmak için kullanılan para, değişen ve gelişen ekonomik koşulların etkisiyle zaman içinde değişik biçimler almıştır. İlk çağlarda, hayvan derileri, içki, tütün gibi insanlar için değerli olan mallar ile altın ve gümüş gibi değerli madenlerden yapılan madenî paralar, değişim aracı olarak kullanılmıştır.

- Aynı zamanda mal olarak da değeri olan paralara **mal para** denir.

Mal paranın kullanılmasının, yani mal para ile ödeme yapılmasının zorluğu, ağır olması nedeniyle bir yerden bir yere taşınmasının zor olmasından kaynaklanmaktadır. Bu zorluk karşısında, altın ve gümüşe çevrilebilen **kâğıt para** kullanılmaya başlamıştır.

Ticaretin gelişmesi ve işlem sayısının artması ve altın miktarının para ihtiyacına cevap verecek düzeyde artması ile birlikte **fiyat para** (banknot) kâğıt paranın yerini almıştır.

- **Fiyat para (itibari para):**
  - Sadece hükümet tarafından para olarak beyan edilen ve değerli metale dönüştürülemeyen paradır.
  - Basıldığı ülkede yapılan ödemelerde kabul edilmesi zorunlu olan parıdır.
  - Para otoritesi olarak kabul edilen kurum (Merkez Bankası) tarafından basılıp piyasaya sürülen paradır.
  - Mal paraya göre daha hafif olmakla birlikte kolaylıkla taklit edilebilir ve çalınabilir özelliğe sahip olan paradır.

Ayrıca; gümüş, bakır, nikel, tunç, alüminyum veya bunların alaşımlarından üretilen metal paralar da **bozuk para** olarak banknotlar ile birlikte kullanılmaktadır.

Bankacılık sisteminin gelişmesi sonucu, ödemelerde **çek** de kullanılmaya başlamıştır.

- **Çek:** Bir bankaya hitaben yazılan ve üzerinde belirtilen miktar kadar paranın ödenmesini gerektiren bir kıymetli evrak niteliğindeki senettir. Yani bankada mevcut bir alacak hakkına dayanarak yazılan çek, bankaya götürülerek bedeli tahsil olunur.

Çek, kişileri bir yandan nakit para saklama ve taşımanın tehlikelerinden korurken bir yandan da ekonominin ihtiyaç duyduğu büyük yatırımlara kaynak doğuracak şekilde kullanılan çağdaş bir ödeme aracıdır.

Çekte vade yoktur. Bu nedenle çek, diğer kambiyo senetlerinden (poliçe, bono) farklı olarak sadece bir ödeme aracıdır ve kredi sağlamak amacıyla kullanılamaz.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

Nakit yerine çek kullanımının yaygınlaşması, **kaydi paranın** yaratılmasını sağlar ve paranın tedavül hızını arttırır. Bankalar çek hesabı açarak çek defteri verirler; çek hesabı para arzına dâhil edilir.

Türkiye'de belirli şekil şartlarına tabi olan çek kullanımı, Ticaret Kanunu ile düzenlenmiştir ve her zaman banka üzerinden çekilebilir.

- **Kaydi Para:** Bankacılık sistemi tarafından vadesiz mevduat şeklinde yaratılan parayı ifade eder. Mevduat parası veya banka parası olarak da adlandırılan kaydi para, bankalar tarafından kredi işlemleri sonucu yaratılmış olan paradır.
- **Elektronik Para (e-para):** Bilgisayar ve haberleşme teknolojisindeki gelişmelerle birlikte elektronik ödemeler ortaya çıkmıştır. Bilgisayar teknolojisindeki gelişmeler çerçevesinde kullanılmaya başlayan elektronik para, satın alma gücünün elektronik bir araca yüklenimi olarak tanımlanabilir.
- **Senyoraj:** Para basma yetkisine sahip kurumun (Merkez Bankası) para basması sonucunda elde ettiği reel gelir veya satın alma gücünü ifade eder. Yani; para otoritesinin (MB) para basması sonucu paranın basım maliyeti ile paranın üzerinde yazılı nominal değeri arasındaki farka bağlı olarak elde ettiği geliri ifade eder.

Senyoraj geliri; para stokundaki değişimin fiyatlar genel düzeyine oranı olarak hesaplanır.

Enflasyonun sadece para miktarındaki artıştan kaynaklanması durumunda senyoraj, enflasyonun artması sonucu ellerinde para tutanların uğradıkları servet kaybı olarak tanımlanan enflasyon vergisine eşit olur.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

- **Gresham Kanunu:** "Kötü para iyi parayı kovar." biçiminde özetlenen kanun, mal paranın kullanıldığı dönemlerde, değerli metal oranı düşürülmüş "kötü para"ların, değerli metal oranı yüksek "iyi para"ları tedavülden uzaklaştıracağını ifade eder.

Kanuna ilişkin tipik örnek; altın ve gümüş sikkelerin birlikte dolaşımda bulunduğu çift metal standardında yaşanan durumdur. Bu dönemde gümüş para (kötü para), altın parayı (iyi para) dolaşımdan çıkarmıştır.

Günümüzde Gresham Kanunu'nun tersinin işlediği görülmektedir. Artık metal paranın yerini fiyat para almıştır ve uluslararası sermaye hareketleri serbestleşmiştir. Kişiler, ellerinde bulunan ve sürekli değer kaybeden ulusal para yerine daha güvenilir buldukları yabancı paraları kullanmaktadır. Yani Gresham Kanunu tersine çevrilerek "İyi para (yabancı para) kötü parayı (ulusal para) piyasadan kovar." şeklini almıştır.

- **Para Aldanması:** Bireylerin paranın reel değeri yerine nominal değerini dikkate almaları eğilimi olarak tanımlanır. Başka bir deyişle, bireyler nominal değerler ile reel değerleri karıştırmaktadır. Örneğin; işçiler, nominal ücretlerindeki %3'lük bir düşüşe itiraz ederken enflasyon oranının %8 olduğu bir dönemde, nominal ücretlerinde yapılacak % 5'lik bir artışı kabul etmektedirler. Aslında ikinci durumda da reel ücret seviyesi %3 düşmektedir. (%5 - %8) Yani, satın alma gücü açısından iki durum arasında herhangi bir fark yoktur.

CamScanner ile tarandı

Para aldanmasının ekonomik etkileri şöyle sıralanabilir;

- Reel ücretler değişmediği hâlde, nominal ücretlerdeki artışlar nedeniyle ekonomide talep artabilir.
- Fiyatlar genel düzeyinde katılık (yapışkanlık) oluşabilir. Çünkü enflasyon ortamında fiyatlar ve maliyetler artarken para aldanması nedeniyle nominal ücretler ve fiyatlar yavaş değişir.
- Parasal sözleşmeler, örneğin ücret sözleşmeleri, enflasyona endekslenerek düzenlenmediğinden, enflasyon artışından olumsuz etkilenebilir.

II. PARA ARZI - PARA TALEBİ

- **Para Arzı:** Bir ülkede para olarak kullanılan tüm araçların toplam değerine denir.

Nakit para (banknot ve madeni para) yanında değişim aracı ve biriktirme aracı olabilme fonksiyonlarına sahip olan vadesiz mevduat, diğer çek yazılabilir mevduat, ticari senetler ve diğer mevduat türlerini de para arzı hesaplamasına katmak mümkündür.

Para arzı hesaplanırken bu değişik araçların likidite özellikleri göz önüne alınmaktadır.

Yani sözü edilen değişik araçların her an nakde çevrilebilir olup olmamaları (likidite) veya para yerine kolayca kullanılabilme özelliklerine göre değişik para arzı tanımları yapmak mümkündür. (M_1, M_2 ve M_3)

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Para Arzı Tanımları:

M_1: Dolaşımdaki para + TL cinsinden vadesiz mevduat + Yabancı para cinsinden vadesiz mevduat + Diğer çek yazılabilir mevduatü

M_2: M_1 + TL cinsinden vadeli mevduat + Yabancı para cinsinden vadeli mevduat + Benzeri (Daha az likit) varlıklar

M_3: M_2 + REPO + Para piyasası fonları + (Bankalarca) ihraç edilen menkul değerler (2 yıldan az vadeli)

Dolaşımdaki para: Dolaşıma çıkan banknotlar + madeni para - banka kasalarındaki para

Mevduat: İstenildiği anda veya belirli bir süre sonunda geri alabilmek üzeri bankalara yatırılan parayı ifade eder. Mevduatlar, bankaların en önemli fon kaynağıdır.

Vadesiz Mevduat: İstenildiği an çekilebilecek olan mevduattır.

Vadeli Mevduat: Belirli bir süre sonunda çekilmek kaydıyla yatırılan paradır.

Repo: Menkul kıymetlerin geri alma taahhüdü ile satımını ifade eder. Repo işleminin başlangıcında borç para verilmekte ve karşılığında menkul kıymet alınmaktadır. Repo, gelişmiş para piyasalarında bankaların ve banka dışı finansal aracı kuruluşların çok sık kullandıkları bir finansal enstrümandır. Reponun vadesi 1 gece ile 30 gün veya daha fazla vadeli olabilir.

B Tipi Likit Fon: A tipi olarak nitelenen fonlar (protföy değerinin aylık en az % 25'ini Türkiye'de kurulmuş ortaklıkların hisse senetlerine yatırmış olan fonlar) dışında kalan fon türlerine denir. Türkiye'de likidite-

CamScanner ile tarandı

si yüksek B tipi fonlarda kamu/özel sektör tahvil ve bonosu gibi sermaye piyasası araçları yer almaktadır.

- **Para İkamesi ve Dolarizasyon**

Para ikamesi: Yurt içi yerleşikler tarafından ödeme, tasarruf veya hesap birimi olarak ulusal para yerine yabancı ülke paralarının kullanılmasını ifade eder.

Özellikle yüksek enflasyon dönemlerinde bir ülkenin yerleşiklerinin (kişiler, bankalar, diğer finansal aracılar, kamu sektörü, özel sektör) ulusal paranın değer kaybından korunmak amacıyla yabancı bir ülkenin parasını kullanmalarını ifade eder.

Tam para ikamesi: Yatırım ve değişim aracı olarak sadece yabancı paranın kullanılmasını ifade eder.

Günümüzde para ikamesi ve dolarizasyon aynı anlamda kullanılmaktadır.

Tam dolarizasyon: Yabancı paranın resmî olarak ulusal paranın yerini almasıdır.

Kısmi dolarizasyon: Bir ülkede ulusal paranın değer kaybından korunmak amacıyla ulusal para yerine yabancı paraların tasarruf ve ödeme aracı olarak kullanılmasıdır.

- **Parasal Taban:** Kullanım esasına göre parasal taban, dolaşımdaki para ile bankaların Merkez Bankasındaki hesaplarında bulunan zorunlu ve fazla rezervlerinin toplamına denir.

Kaynak esasına göre parasal taban; Merkez Bankasının sahip olduğu net iç varlıklar ve net dış varlıkların toplamına eşittir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Parasal taban, para basma yetkisine sahip olan Merkez Bankası tarafından doğrudan kontrol edilebilen paradır.

Günümüzde parasal fonksiyonlara sahip çok farklı araçlar geliştiği için **para arzı** hesaplanırken çok daha kapsamlı M_1 ve M_2 gibi para arzı tanımları kullanılmaktadır.

Bir ekonomide piyasadaki para arzının belirlenmesinde rol oynayan temel kurumlar şunlardır;

- Merkez Bankası
- Ticari bankalar
- Bankalardan kredi alanlar
- Tasarruf sahipleri

Bankalardaki mevduat, para arzının bir parçası olduğuna göre, mevduatlardaki artış veya azalış para arzını değiştirir. Ayrıca bankalar, kaydi para yaratarak da para arzını önemli ölçüde etkilerler. Bankaların kredi vererek kaydi para yaratması ek bir alım gücü yaratarak talebi arttırma etkisine sahiptir.

Bankalar, halktan topladıkları mevduatı belirli bir faiz karşılığı kredi olarak verebilir. Ancak halk tarafından yatırılan mevduatın zorunlu karşılık oranı kadarını Merkez Bankasına yatırmak zorunda olan bankalar, kaydi para yaratma yöntemiyle halktan topladıkları nakit mevduatın çok üzerinde bir alım gücü yaratabilmektedirler.

$$\text{Basit kaydi para çarpanı} = \frac{1}{\text{Zorunlu karşılık oranı}}$$

CamScanner ile tarandı

$$\Delta M = \frac{1}{r} \cdot \Delta D$$

ΔM: Kaydi para miktarındaki değişme

ΔD: Mevduattaki değişme

r : Zorunlu karşılık (rezerv) oranı

- Gelişmiş kaydi para çarpanı ise şöyle hesaplanır;

$$k = \frac{1}{r + e + c}$$

r: Zorunlu rezerv oranı

e: Serbest rezerv oranı

c: Halkın nakit tercih oranı (geri dönüş oranı)

Eğer bankacılık sisteminde vadeli mevduatlar için de zorunlu karşılık ayrılıyor ise kaydi para çarpanı şöyle hesaplanır:

$$k = \frac{1}{r + e + c + r_t}$$

r_t: Vadeli mevduat zorunlu karşılık (rezerv) oranı

Zorunlu karşılığa tabi yükümlülükler, iki haftada bir cuma günü hesaplanır. Bankaların şu bilanço kalemleri zorunlu karşılığa tâbidir.

- Mevduat / katılım fonu
- Repo işlemlerinden sağlanan fonlar
- Kullanılan krediler (Hazine garantisiyle sağlananlar hariç)
- İhraç edilen menkul kıymetler
- Yurt dışı merkeze yükümlülükler
- Kredi kartı ödemelerinden borçlar
- Müstakrizlerin fonları

- **Müstakriz fon:** Yatırım bankalarında açılan fonların resmi adıdır. Müşteriye verilen borç paranın kullanım haricinde olduğu hesap demektir.

TCMB'nin belirlediği zorunlu karşılık oranları 2018 Ekim itibarıyla, vadesiz mevduat ve1 -3 aya kadar vadeli mevduat için %8, 6 aya kadar vadeli için %5, 1 yıla kadar vadeli için %3, 1 yıldan uzun vadeliler için %1,5'tir.

- **Para Çarpanı (Parasal Taban Çarpanı):**

Parasal tabandaki değişikliğin para arzını nasıl etkileyeceğini gösteren oran; para çarpanı (çoğaltanı) olarak ifade edilir.

$$\text{Para Çarpanı} = \frac{1 + c}{r + e + c}$$

c: Halkın nakit tercih oranı

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

MV = PY (değişim denklemi Bodin)

$$c = \frac{\text{Nakit para miktarı}}{\text{Vadesiz mevduat miktarı}}$$

r: Zorunlu rezerv oranı

e: Serbest (Atıl) rezerv oranı

$$e = \frac{\text{Fazla rezerv miktarı}}{\text{Vadesiz mevduat miktarı}}$$

- Toplam Para Arzı = Para çarpanı (Parasal Taban)
- Merkez Bankası, zorunlu karşılık oranını (r) değiştirerek para çarpanını etkilemek ve parasal tabanı etkilemek suretiyle para arzını değiştirebilir.
- Bankalar ve tasarruf sahipleri, beklenen mevduat çıkışlarını değiştirmek suretiyle fazla rezerv miktarını (e) etkileyerek para çarpanını ve dolayısıyla para arzını değiştirebilirler.
- Tasarruf sahipleri (halk) bulundurmak istedikleri nakit para miktarını (c) değiştirerek para çarpanını ve dolayısıyla para arzını değiştirebilirler.
- Bütün aktörler, piyasa faiz oranını etkilemek suretiyle fazla rezerv miktarını (e) değiştirebilirler. Bu durumda para çarpanı ve dolayısıyla para arzını değiştirir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Para Talebi

Ekonomik birimlerin servetlerinin bir kısmını ellerinde para olarak tutma isteklerini ifade eder.

Para talebini açıklayan iki temel teori bulunmaktadır:

Para talebinin miktar teorisi; Irving Fisher, Alfred Marshall ve A. C. Pigou gibi klasik iktisatçılar tarafından geliştirilmiştir. Klasik para talebi teorisinden miktar teorisine geçilmiştir.

Likidite tercihi teorisi; John Maynard Keynes tarafından geliştirilmiştir.

Klasik Para Talebi Teorisi

Paranın sadece işlemlerde kullanılan bir araç olduğu ve iktisadi birimlerin, parasal gelirlerinin tamamını harcadıklarını varsayan teoridir. Bu teoriye göre, para talebini belirleyen temel faktör, reel gelirdir. (Y)

Klasik para talebi teorisi, para miktarı ile fiyatlar genel düzeyi arasında doğru yönlü bir ilişki olduğunu kabul eder. Bu teoride, Fisher yaklaşımı (Yale yaklaşımı) ve Cambridge yaklaşımı (Marshall, Pigou) olmak üzere iki farklı yaklaşım vardır.

Para Talebinin Miktar Teorisi (Fisher - Marshall Yaklaşımı)

Fiyatlar genel seviyesindeki değişmeleri, para miktarındaki değişmelerle açıklayan teoridir. Başka bir deyişle bu teori, toplam gelirin nominal değerinin nasıl belirlendiğini açıklayan teoridir.

Paranın miktar teorisi, toplam gelir karşılığında ne kadar para tutulması gerektiğini gösterdiğinden para talebi teorisi olarak da adlandırılır.

Paranın miktar teorisi, paranın dolanım hızının sabit tutulduğu

CamScanner ile tarandı

varsayımıyla para miktarı (M) değiştiğinde nominal gelirin (PY) hangi yönde değişeceğini göstermektedir. I. Fisher'e göre, paranın yılda kaç kez el değiştirdiğini gösteren paranın dolanım hızı (V), gözlenebilen ve ölçülebilen bir değişken değildir. Fiyatlar genel düzeyi (P) ile toplam üretim miktarının (toplam işlem veya harcama miktarı) çarpımı (P.Y), toplam harcama miktarını vermektedir. Bu durumda, paranın dolanım hızı şöyle hesaplanır:

$$V = \frac{P.Y}{M}$$

M·V = P·Y (Değişim denklemi)

M: Para miktarı

V: Paranın dolanım hızı

P: Fiyatlar genel düzeyi

Y: Üretim miktarı (işlem miktarı)

Paranın dolanım hızı, bireylerin işlemleri yürütmelerini etkileyen kurumlar tarafından belirlenmektedir.

- Kredi kartları ve borç kartları yaygın olarak kullanılırsa nakit para daha az kullanılır. Bu durumda, işlem için gerekli para miktarı azalır, yani iktisadi birimler daha az para tutarlar ve paranın dolanım hızı (V) artar.
- Nakit para veya çekler daha çok kullanılırsa paranın dolanım hızı azalır.
- Fisher'e göre, ekonominin kurumsal ve teknolojik özellikleri paranın dolanım hızını, zaman içinde yavaş etkilediğinden dolanım hızı kısa dönemde sabit kabul edilmektedir. Bu durumda para arzı arttırıldığında, nominal gelir de para arzındaki artışla aynı oranda artmaktadır.

Para arzının para talebine eşit olduğu durumda para talebi (M_d) şöyle bulunur:

$$MV = PY$$

$$M_d = \frac{1}{V} \cdot PY$$

$$M_d = k \cdot PY \ (1/V = k)$$

- Para talebinin miktar teorisine göre para talebi (M_d), nominal gelirin (PY) ve paranın elde tutulma hızının (1/V) bir fonksiyonudur.
- Paranın miktar teorisini gerçek anlamda bir para talebi teorisine dönüştüren iktisatçılar, A. Marshall ve C. Pigou'dur.
- Miktar teorisinin Cambridge versiyonunda (Marshall, Pigou) k = 1/V eşitliği geçerlidir. (k: Paranın elde tutulma hızı)

Likidite Tercihi Teorisi (Keynesyen Yaklaşım)

J. Maynard Keynes tarafından geliştirilen bu teoriye göre para talebi, likidite tercih etme anlamına gelir. Keynes'e göre bireyler üç nedenle elde para tutmak isterler; işlem, ihtiyat ve spekülasyon güdüleri.

İşlem Güdüsüyle Para Talebi: Kişilerin günlük işlemlerini gerçekleştirmek, planladıkları harcamalarını karşılayabilmek için ellerinde tutmak istedikleri nakit parayı ifade eder.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

Kişilerin gelir elde etme dönemleri ile harcama dönemleri eşleşmediğinden, planlanan harcamalar için elde para tutmaları gerekir.

Para talebinin işlem güdüsü, faize duyarlı değildir. Çünkü faiz haddi ne olursa olsun günlük işlemler nedeniyle kişiler elde para bulundurmak zorundadırlar.

- Keynes'e göre işlem güdüsüyle para talebi, gelir ve fiyat düzeyine bağlıdır. Daha çok mal ve hizmet talep eden kişilerin likidite tercihi yüksek olabileceği gibi fiyat düzeyinin yüksek olması da bu tercihi arttıracaktır. Nakit para yerine kredi kartı ve çek gibi araçların kullanılması bu durumu değiştirmez çünkü bunlar da likiditesi yüksek olan araçlardır.

İhtiyat Güdüsüyle Para Talebi: Kişiler ve firmaların günlük harcamalar dışında planlamadıkları harcamalar için yani beklenmedik olağanüstü durumlar için ellerinde tutmak istedikleri nakit parayı ifade eder. Para talebinin ihtiyat güdüsü faize duyarlı değildir.

- Keynes'e göre ihtiyat güdüsüyle para talebi, gelir düzeyine bağlıdır. Gelir düzeyi yüksek olan kişilerin bu amaçla daha çok para bulundurmak istemeleri mümkündür. Ancak kişi veya firmalar, olağanüstü bir durumda kolay para bulabileceklerini düşünüyorlarsa fazla ihtiyatlı davranamayabilirler.

Spekülasyon Güdüsüyle Para Talebi: Kişilerin veya firmaların faiz oranlarındaki değişmelerden yararlanmak için elde tutmak istedikleri nakit parayı ifade eder.

- Keynes'e göre spekülasyon güdüsüyle para talebi, faiz oranına duyarlıdır. Faiz oranlarında artış bekleniyorsa kişiler paralarını düşük faizli araçlara yatırmak yerine sıfır faizle elde tutmayı tercih ederler ve faiz yükseldikten sonra getirisi yüksek olan finansal araçlara yatırırlar.

Faiz oranlarının artması bekleniyorsa tahvil fiyatlarının düşmesi beklenir ve negatif sermaye kazancı oluşur. Eğer faiz oranları yüksek oranlarda artarsa sermaye kaybı faiz gelirini aşar ve beklenen getiri negatif olur. Bu durumda nakit para tutmak daha kârlıdır.

ÖZETLE

Keynes'in "likidite tercihi teorisi"ne göre toplam para talebi, faiz oranı ve gelirin bir fonksiyonudur.

$M_d = f(\bar{i}, \dot{Y})$ (Reel para talebi reel gelire, nominal para talebi nominal gelire bağlıdır.)

M_d = Para talebi

i: Faiz oranı

Y: Gelir

Baumol - Tobin Para Talebi Teorisi

W. Baumol ve J. Tobin 1950'lerde birbirlerinden bağımsız olarak, elde para tutmanın (para talebinin) maliyet ve faydalarını analiz eden para talebi teorisini geliştirmişlerdir. Keynes'in görüşlerine dayanan bu iktisatçılara göre, para tutmanın faydası, rahatlık ve kolaylıktır. Bu rahatlığın maliyeti ise faiz geliridir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

Baumol - Tobin para talebi teorisine göre; bireylerin işlem güdüsüyle talep ettikleri para miktarı, gelire ve faize bağlıdır.

Bu teoriye göre, bireyin gelirinin ne kadarını nakit ve ne kadarını bankada mevduat olarak tutacağı, şunlara bağlıdır;

- Reel gelir
- Faiz haddi (Elde nakit tutmanın fırsat maliyeti)
- ATM'ye giderken harcanan zaman
- Bireylerin harcama miktarı

- Baumol - Tobin para talebi teorisine göre, işlem güdüsüyle para talebi; reel gelir ve fiyatlar arttıkça artarken, nominal faiz oranı arttıkça azalır. Ve para talebi denklemi şöyle yazılır:

$$M_T = \frac{Y}{2n}$$

M_T: Ortalama para talebi
n : İşlem sayısı
Y : Parasal gelir

Modern Miktar Teorisi:

M. Friedman tarafından 1956 yılında geliştirilen bu teoriye göre para, herhangi bir dayanıklı mal olarak kabul edilmektedir. Friedman'a göre;

- Para, diğer değerler gibi fayda sağlar. Sağladığı fayda yüksek likiditedir.
- Azalan marjinal fayda ilkesi, para için de geçerlidir. Azalan marjinal ikame ilkesi, para ile menkul değerler veya mallar arasında da geçerlidir.
- Ekonomide para tutmanın en üst sınırı **servet miktarı**dır.
- Para tutmanın alternatif maliyeti, diğer değerler (tahvil, hisse senedi, dayanıklı mallar, döviz, altın gibi) için geçerli getiri oranlarıdır.

Son iki düşünce A. Marshall ve Pigou'nun analizinde de yer almıştır. Ancak onların çalışmalarında servet tanımı açık değildir.

- **Friedman, serveti;** değer stokunun toplamı veya gelecekteki gelir akımının bugünkü değeri şeklinde tanımlar. Şöyle ki;

Tahvil; gelecekteki faiz gelirini garantileyen bir araçtır.

Hisse senedi; belirli bir sermaye malının ileride sağlayacağı geliri garantileyen bir araçtır.

Beşerî servet; bir kişinin ücret geliri varsa bu gelir akımının şimdiki değerini ifade eder. Beşerî olmayan servet; kişinin menkul ve gayri menkul aktiflerinden oluşur.

Beşerî ve beşerî olmayan servet arasındaki fark, ikincisinin (beşerî olmayan servet) alınıp satılabilir olmasıdır.

Friedman'a göre, servetini para ve para dışı varlıklar biçiminde tutarak faydasını maksimize etmeyi amaçlayan bir kişi servetini tahvil, hisse senedi ve mal biçiminde tutabilir.

- Friedman'ın modern miktar teorisinde reel para talebi fonksiyonu şu şekilde ifade edilir;

$$\frac{M_d}{P} = f(W, i_b - i_m, i_e - i_m, \pi^e - i_m, U)$$

$\frac{M_d}{P}$ = Reel para talebi

W: Reel servet

i_b: Tahvilin beklenen getirisi

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

i_m: Paranın beklenen getirisi

i_e: Hisse senedinin beklenen getirisi

π_e: Beklenen enflasyon haddi

U: Tercihler

- i_m; bankaların topladıkları mevduat karşılığında sağladıkları hizmetler ve mevduatın faiz getirisini kapsar.
- i_b ve i_e ise; söz konusu varlıkların faiz - temettü getirileri ve bu varlıkların fiyatlarında meydana gelen değişmelerden kaynaklanan sermaye kazanç ve kayıplarını kapsar.
- $i_b - i_m$; Paraya kıyasla tahvilin beklenen getirisini
- $i_e - i_m$; Paraya kıyasla hisse senedinin beklenen getirisini
- $\pi_e - i_m$; Paraya kıyasla malların beklenen getirisini temsil eder.

Friedman'a göre;

- Alternatif değerlerin getirisi ve/veya beklenen enflasyon oranı ne kadar yüksek olursa para talebi o kadar fazla olur.
- Reel servet ve/veya beşerî/beşerî olmayan servet oranı ne kadar yüksek olursa para talebi o kadar fazla olur.
- Fiyatlar (P) ne oranda artarsa nominal para talebi de o oranda artar.

Yani; nominal para talebinin fiyat esnekliği 1'e eşit olarak kabul edilir.

Friedman, teorisini mikro temeller üzerine kurmuştur. Analizi kişi bazında yaparak kişi için geçerli olanın tüm ekonomi için de geçerli olacağını savunmuştur.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Portföy Dengesi Yaklaşımı

Tobin (1961), Gurley ve Shaw (1960) aynı sıralarda, birbirlerinden bağımsız olarak Keynesyen likidite tercih modelinin geliştirilmiş bir biçimini sunmuşlardır.

Bu yeni yaklaşımda tahvil getirilerinde belirsizlik olması hâlinde, kişilerin aynı anda hem tahvil hem para tutmalarının daha doğru bir yol olacağı savunulmuştur. Hatta, kişilerin para ve tahvilin yanında diğer yatırım araçlarını da kapsayan bir portföy oluşturmaları mümkündür. Bu yaklaşıma göre para, ikame edilebilir pek çok varlığın sadece bir tanesidir.

Bu yaklaşımın en önemli katkısı; para talebi fonksiyonunun belirlenmesinde risk faktörüne de yer verilmesidir.

Alternatif yatırım araçlarından bazılarının getirisinin düşmesi hâlinde, paraya olan talep artacağından, **para talebi / toplam değerler** oranı yükselir.

Örneğin; bir tahvilin faiz oranının değişmesi, diğer yatırım araçlarına olan talebi de etkilemektedir.

Sonuç olarak bir değerin getirisi (para, tahvil, hisse senedi, sermaye malları, reel mallar) kendi arzının ve dolayısıyla getirisinin yanında alternatif yatırım araçlarının arzından da etkilenebilir.

Servet Uyumlanması Yaklaşımı

Karl Brunner ve Allan Meltzer, 1960'lı yıllarda bu kuramı geliştirmişlerdir. Bu yaklaşıma göre, miktar kuramında olduğu gibi para talebi fonksiyonu istikrarlıdır ve para arzı para politikasıyla değiştirildiğinde, ekonomik faaliyetler önceden tahmin edilebilecek düzeyde etkilenir ve

CamScanner ile tarandı

sonuç olarak para arzı - para talebi eşitliği tekrar sağlanabilir.

Servet uyumlanması yaklaşımı, para talebinin ve dolayısıyla paranın dolanım hızının istikrarlı olduğunun varsayılması nedeniyle **miktar kuramı** ile paralellik gösterir.

Servet uyumlanması yaklaşımı, alternatif yatırım araçları arası seçimi vurgulaması nedeniyle **portföy dengesi yaklaşımı** ile de paralellik gösterir.

Para talebi teorileri arasındaki farklar şöyle sıralanabilir:

- Paracı teorilerde (Klasik miktar teorisi, Modern miktar teorisi) para dışındaki tüm yatırım araçlarının birbirine ikame edilebildiği varsayılır.
- Keynesyen ve Neo-Keynesyen yaklaşımlarda ise para dâhil tüm değerler arasında ikamenin olduğu varsayılır. Ancak likidite tercihi teorisinde Keynes, seçenekleri para ve tahvil olarak sınırlandırmıştır. Yeni kişiler, servetlerini para ya da tahvil olarak tutmaktadırlar.
- Portföyde çeşitlendirme fikri, portföy dengesi yaklaşımı ile ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşıma göre kişiler, para yerine menkul kıymetler ve sermaye malları ve reel malları (gayri menkul, arsa, arazi, vb.) da servet olarak tutulabilirler.
- Servet uyumlanması yaklaşımında portföy çeşitlendirilmesi öngörülmüştür. Ancak portföy dengesi yaklaşımında olduğu gibi **nispi faiz oranları** değil, Keynes'te olduğu gibi tek bir **temsili faiz oranı** kullanılmıştır.
- Paracı yaklaşımlarda para talebi faze karşı duyarsız, Keynesyen ve Neo-Keynesyen analizde ise faize duyarlı kabul edilmiştir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

III - IS - LM MODELİ

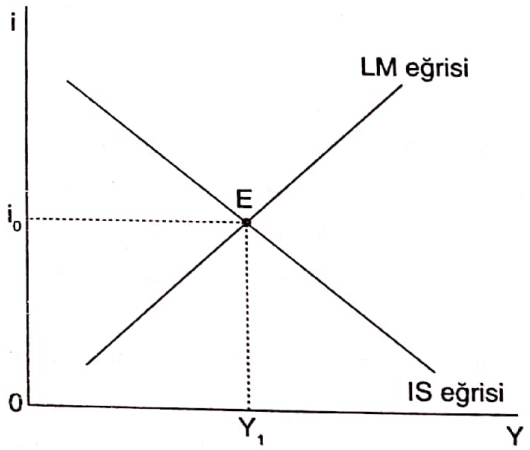
IS-LM Modeli; Hicks - Hansen Modeli olarak da anılır ve mal ve para piyasalarındaki dengeleri kullanarak faiz oranı ile reel gelir (çıktı miktarı) arasındaki ilişkiyi gösteren statik ve kısa dönemli bir makro ekonomik modeldir.

IS-LM modeli kullanılarak makro ekonomik istikrar politikalarının faiz haddi ve çıktı miktarı üzerindeki etkilerini irdelemek mümkündür.

IS-LM modelinde fiyatların sabit olduğu varsayılmaktadır.

IS Eğrisi: Mal piyasası denge eğrisi olup mal piyasasının dengede olduğu faiz oranı ve çıktı bileşimlerini gösterir.

LM Eğrisi: Para piyasasının denge eğrisi olup, para piyasasının dengede olduğu faiz oranı ve çıktı bileşimlerini gösterir.

CamScanner ile tarandı

i: Faiz haddi

Y: Reel gelir

i_1: Denge faiz haddi

Y_1: Denge reel gelir düzeyi

E: Genel denge noktası

IS eğrisini türetebilmek için toplam talep ile faiz haddi arasında bir bağlantı kurulması gerekir.

Dışa açık bir ekonomide toplam talep (AD) tüketim, yatırım, kamu (hükümet) harcamaları ve net ihracat harcamalarının toplamına eşittir.

$AD = C + I + G + X - M$

C: Tüketim harcamaları

I: Yatırım harcamaları

G: Hükümet harcamaları

X: İhracat

M: İthalat

$AD = Co + cY + Io - bi + Go + Xo - Mo - mY$

Co: Otonom tüketim harcamaları

Io: Otonom yatarım harcamaları

Go: Otonom hükümet harcamaları

Xo: Otonom ihracat

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Mo: Otonom ithalat

c: Marjinal tüketim eğilimi

b: Yatırımların faize duyarlılık katsayısı

m: Marjinal ithalat eğilimi

Ao: Otonom harcamalar toplamı

$Y = AD = Ao + cY - bi - mY$

$Y - cY + mY = Ao - bi$

$Y(1 - c + m) = Ao - bi$

$$Y = \frac{1}{1 - c + m} \cdot (Ao - bi)$$ IS denklemi

b: Yatırımların faize duyarlılık katsayısı

IS eğrisinin eğimi; $-\frac{1}{b.k_h}$'ye eşittir.

b: Yatırımların faize duyarlılık katsayısı

k_h: Harcama çarpanı

CamScanner ile tarandı

- **IS denklemi;** toplam talep ile faiz oranı arasında ters bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bu demektir ki değişik faiz oranlarına karşılık gelen denge çıktı düzeyleri bulunarak IS eğrisi oluşturulur.

LM eğrisini türetebilmek için para piyasasında reel gelir ile faiz oranı arasında bir bağlantı kurulması gerekir.

Para piyasası, reel para talebi ve reel para arzını içermektedir. Reel para talebi, gelir ve faiz oranının bir fonksiyonudur.

$L = kY - hi$

L: Reel para talebi

Y: Reel gelir

i: Faiz oranı

k: Reel para talebinin gelire duyarlılık katsayısı

h: Reel para talebinin faiz oranına duyarlılık katsayısı

$L = kY - hi$

$kY = L + hi$

$\boxed{Y = \frac{1}{k} \cdot (L + hi)}$ LM denklemi

LM eğrisinin eğimi; $\frac{k}{h}$'ye eşittir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

- **LM denklemi;** reel gelir ile faiz oranı arasında doğru yönlü bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bunun nedeni ise faiz oranları arttığı zaman reel para talebi düşmektedir. Para piyasası dengesini sağlayabilmek için reel para talebinin sabit reel para arzına eşit olması koşulu, gelirin artmasını gerektirmektedir.
  - Mal ve para piyasalarında denge, IS ve LM eğrilerinin kesiştiği noktada sağlanır. Bu noktada, hem mal hem de para piyasası ayrı yarı dengede olduğu gibi, her ikisi de aynı anda dengede olmaktadır. Denge faiz oranı ve çıktı düzeyi, para arzının tamamının halkın elinde bulunduğu ve harcamaların çıktıya eşit olduğu zamanki değerlerine eşittir.
  - Para ve maliye politikaları ile IS ve LM eğrilerinde oluşan kaymalar, denge faiz oranı ve reel gelir seviyesinin değişmesine neden olur.

IS-LM Modelinde Para ve Maliye Politikası

Gerek para gerekse maliye politikası reel geliri arttırabilmekle birlikte süreç farklı olmaktadır.

Para politikası, öncelikle faiz oranlarını etkiler ve bu yüzden politikanın ilk etkisi faiz oranına duyarlı sektörlerde görülür.

Maliye politikasının ilk etkileri ise harcamaların arttırıldığı ve vergilerin değiştirildiği sektörlerde görülür.

Para politikası araçları kullanılarak para arzı değiştirildiğinde LM eğrisi sağa veya sola kayar. Para arzı arttırıldığında LM eğrisi sağa, para arzı azaldığında LM eğrisi sola kayar.

CamScanner ile tarandı

IS eğimi azalması iyi
LM eğiminin "

Genişletici Para Politikası Araçları

Destek İmkânı: Merkez Bankasının destek imkânlarını kullanarak bankacılık sektörüne kredi vermesi likiditeyi arttırır. Bu durumda, net iç varlıklar ve emisyon ve banka rezervleri artacağından **parasal taban** artar.

APİ (Açık Piyasa İşlemleri): Merkez Bankasının **kalıcı** likidite ihtiyacı olduğunda, piyasadan doğrudan DİBS (devlet iç borçlanme senetleri) satın alır. Bu durumda, Merkez Bankası analitik bilançosunun aktifinde yer alan hazine borçları ve pasifteki emisyon ve bankaların mevduatı artar. Hazine borçlarının artması, net iç varlıkları arttıracağından **parasal taban** artar.

Piyasada **geçici** likidite sakıntısı olduğunda, Merkez Bankası repo işlemi yapar yani geri satmak üzere geçici olarak DİBS satın alır. Net iç varlıklar ve emisyon ve bankalar mevduatı geçici olarak artacağından parasal taban geçici olarak artar.

Kredi veya Mevduat İhaleleri: Merkez Bankası tarafından bankacılık sektörüne kredi verilmesi durumunda net iç varlıklar ve emisyon ve banka rezervleri artacağından parasal taban artar.

APİ Türü İşlemler: APİ türü işlemleri APİ'den ayıran fark şudur; APİ ikincil piyasalarda yapılırken APİ türü işlemler birincil piyada gerçekleştirilmektedir.

Yeni gerçekleştirilen tahvil ihracının değeri vadesi dolacak olan tahvillerden daha az ise negatif net tahvil ihracı oluşur. Bu durumda, piyasadaki likidite artar, net iç varlıklar artar, emisyon ve bankaların rezervleri artacağından parasal taban artar.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Döviz İşlemleri: Merkez Bankası piyasadan döviz satın alarak likiditeyi arttırabilir. Bu durumda, net dış varlıkları artar. Emisyon ve banka rezervleri de artacağından parasal taban artar.

Kamu Mevduatında Değişme: Merkez Bankasında bulunan kamu mevduatının bankacılık sektörüne aktarılması durumunda, bankaların rezervleri artacağından parasal taban artar. Burada dikkat edilmesi gereken husus şudur; kamu mevduatının Merkez Bankasındaki kamu hesabından bankacılık sektöründeki kamu hesabına geçmesi, parasal tabanı etkilemekmektedir.

Zorunlu Karşılık Oranları: Zorunlu karşılık oranında yapılacak değişikliğin parasal taban üzerindeki etkisini tahmin etmek güçtür. Zorunlu karşılık oranlarının artması durumunda, bankalar kısa dönemde zorunlu olarak rezervlerini arttırmak zorunda kalacaklarından banka rezervleri ve parasal taban artar. Ancak daha sonraki dönemlerde parasal taban mevduatın azalması ile parasal taban azalabilir.

Belirtmek gerekir ki zorunlu rezerv oranının arttırılması parasal taban çarpanını azaltarak para arzını azaltabilir.

Disponibilite Oranı: Mevduat kabul eden bankaların, taahhütlerine karşı disponibl değerler yani likiditesi yüksek değerler, nakit bulundurmak zorundadırlar.

Reeskont Oranı: Bankaların bankası olan Merkez Bankasının, bankalara ödünç para verme işlemlerinde uyguladığı faize, reeskont oranı denir. Merkez Bankası bu borcu bankalar tarafından sunulan hazine bonosu, devlet tahvili, Menkul Kıymetler Borsası'nda kayıtlı tahvil,

CamScanner ile tarandı

ticari senetler gibi kıymetli kâğıtlar karşılığında verir. Bu işlem, bir evrağın ikinci kez nakde çevrilmesi, yani reeskonta tabi tutulması demektir.

Mevduat Faiz Oranı: Merkez Bankasının bankaların mevduata verebilecekleri azami faiz oranını veya kesin faiz oranını tayin edebilme yetkisi vardır.

Bankaları İkna Yolu: Merkez Bankası gereken hâllerde, nedenlerini belirterek, mevduat bankalarına kredilerini arttırması veya kısması yönünde telkinde bulunabilir.

İthalat Teminat Oranı: İthalatçı firmaların ithalat lisansı alabilmek için ithal ettikleri malın TL karşılığının bir kısmını Merkez Bankasına yatırmak zorunda olduğu miktarı belirleyen orandır.

Asgari Ödeme Oranı: Menkul kıymet yatırımcılarının, borçlanarak alımlarda, toplam değerin hangi oranında kendi olanaklarıyla alım yapmaları gerektiğini gösteren orandır.

Zorunlu Devir Oranı: Döviz gelirlerinin hangi oranının Merkez Bankasına satılması gerektiğini gösteren orandır.

Selektif Kredi Kontrolü: Merkez Bankasının özel amaçlı kuruluşlara kaynak tahsisi, vergi muafiyeti, sübvansiyonlar, sektör bazında faiz, reeskont, karşılık oranlarının farklılaştırılmasıdır.

Maliye politikası araçları kullanılarak toplam harcamalar değiştirildiğinde IS eğrisi sağa veya sola kayar. Otonom kamu harcamaları arttırıldığında ve vergiler azaltıldığında IS eğrisi sağa, otonom kamu harcamaları azaltıldığında ve vergiler arttırıldığında IS eğrisi sola kayar.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Genişletici Maliye Politikası Araçları

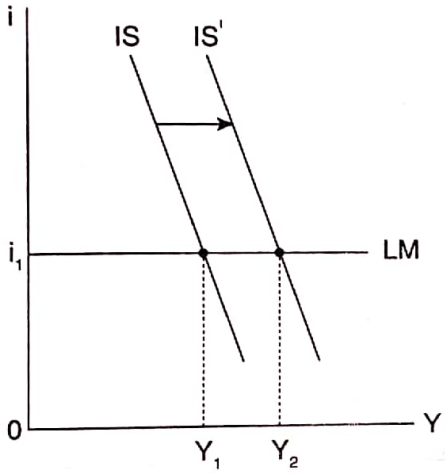
Kamu harcamalarının artması; reel geliri arttıracağından para talebi artacak ve faiz oranları yükselecektir. Faiz oranlarının artması yatırım harcamalarını azaltacağından meydana gelecek dışlama etkisi (crowding-out) ve yeni denge noktasında faiz oranları ve reel gelir daha yüksek olacaktır.

LM eğrisi yatay olduğunda, yani likidite tuzağında (para talebinin faize duyarlılık katsayısı: $h = \infty$) genişletici maliye politikası reel gelir üzerinde maksimum etkiye sahiptir. Hükümet harcamalarının artması, reel gelir seviyesini çarpan etkisine bağlı olarak arttırır.

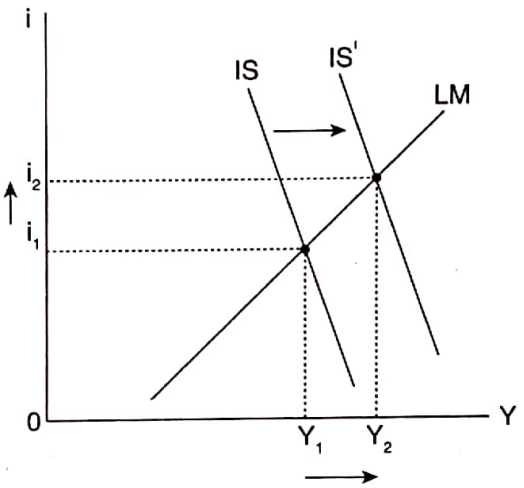
LM eğrisi dikey olduğunda (para talebinin faize duyarlılık katsayısı: $h = 0$) genişletici maliye politikasının reel gelir üzerinde hiçbir etkisi yoktur. Bu duruma; **tam dışlama etkisi** (complete crowding - out) denir.

Vergiler: Gelir vergisi oranındaki değişmeler, harcama çarpanının değerini etkileyerek denge reel gelir düzeyini etkiler. Çünkü IS eğrisinin eğimini değiştirerek, uygulanacak para ve maliye politikalarının etkisini değiştirir. Örneğin; vergi oranlarının azaltılması çarpanın değerini arttırır ve harcamaların reel geliri arttırıcı etkisi artar.

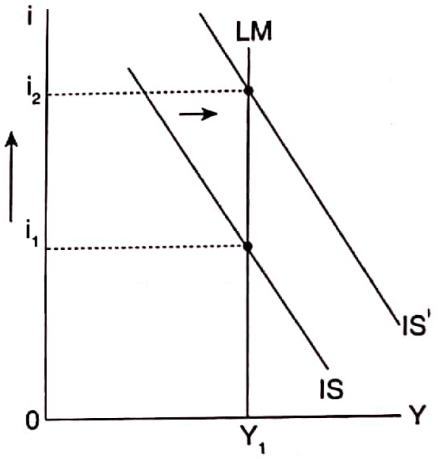
CamScanner ile tarandı

Şekil 1

Şekil 2

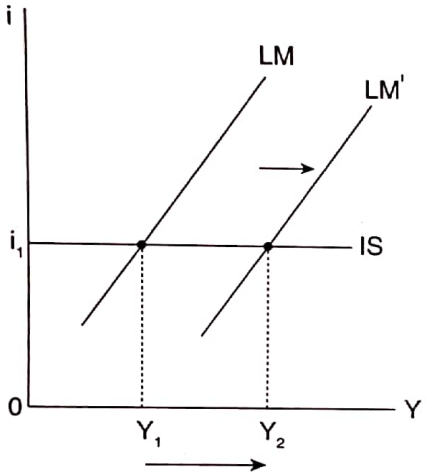
Şekil 3

Şekil 1'e göre; LM yataydır, para talebinin faize duyarlılık katsayısı sonsuza eşittir, ekonomi likidite tuzağındadır. Maliye politikası ile IS eğrisi sağa kaydırılarak reel gelir düzeyi (Y) arttırılırken temsili faiz oranı (i) değişmez.

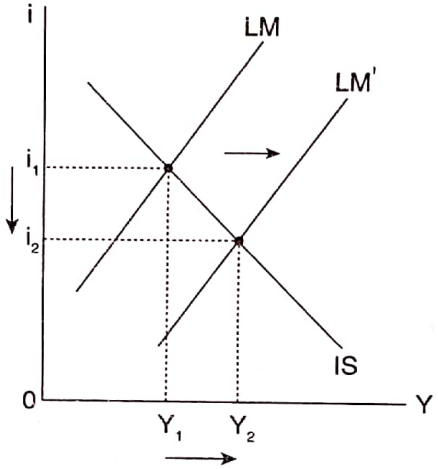
Şekil 2'ye göre; LM eğrisi pozitif eğimlidir, para talebi hem faiz oranına hem reel gelir üzeyine duyarlıdır. Maliye politikası ile IS eğrisi sağa kaydırılarak dışlama etkisine rağmen reel gelir düzeyi (Y) ve faiz oranı (i) artar.

Şekil 3'e göre; LM eğrisi düşeydir, para talebinin faize duyarlılık katsayısı sıfıra eşittir. Maliye politikası ile IS eğrisi sağa kaydırılarak faiz oranı artarken reel gelir düzeyi (Y) değişmez. Bu durumda tam dışlama etkisi oluşur.

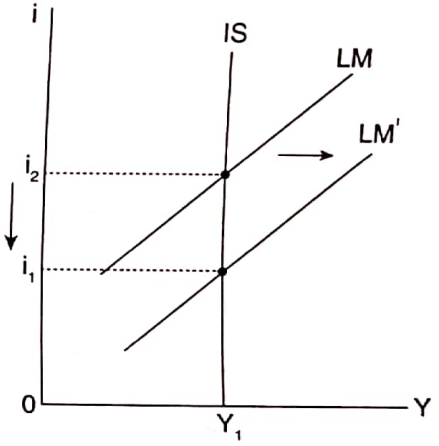
CamScanner ile tarandı

Şekil 1

Şekil 2

Şekil 3

Şekil 1'e göre; IS yataydır, yatırım harcamalarının faize duyarlılık katsayısı sonsuza eşittir. Para politikası ile LM eğrisi sağa kaydırılarak reel gelir düzeyi (Y) arttırılırken temsili faiz oranı (i) değişmez.

Şekil 2'ye göre; IS eğrisi negatif eğimlidir, yatırımlar faize duyarlıdır ve para politikası ile LM eğrisi sağa kaydırılarak faiz oranı (i) azalır ve yatırımlar artarak reel gelir düzeyi (Y) artar.

Şekil 3'e göre; IS eğrisi düzeydir, yatırımların faize duyarlılık katsayısı sıfıra eşittir. Para politikası ile LM eğrisi sağa kaydırılarak faiz oranı azalırken reel gelir düzeyi (Y) değişmez.

CamScanner ile tarandı

Mundell - Fleming Modeli

Mundell - Fleming modeli, IS-LM modelinin sermaye hareketlerinin serbest olduğu dışa açık bir ekonomide uygulanmasıdır. R. Mundell ve M. Fleming tarafından geliştirilen bu model kullanılarak sermaye hareketlerinin serbest olduğu küçük dışa açık bir ekonomide, para ve maliye politikaları ile faiz oranı ve reel gelir düzeyinin nasıl etkilendiği incelenebilir.

Bu model, mal ve para piyasaları ile döviz piyasasını birlikte ele almaktadır. Bu modelde IS-LM modelinde olduğu gibi fiyatlar sabit varsayılarak ödemeler dengesi eğrisi (BP) IS-LM modeline dâhil edilir.

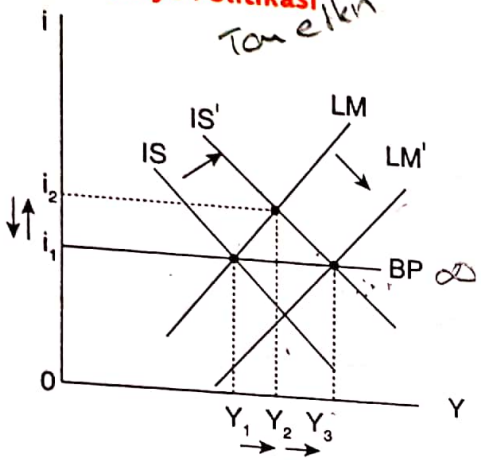
BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Ödemeler Dengesi: Bir ekonomideki yerleşiklerin, yurt dışındaki yerleşiklerle belli bir dönemde yaptığı ekonomik işlemlerin kayıtlarını içeren istatistiki bir rapordur.

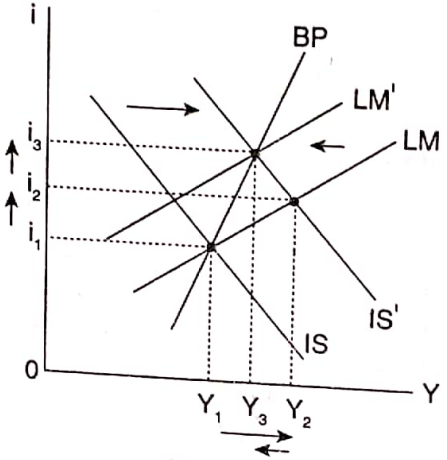
Ödemeler dengesinin sürekli dengede olabilmesi için yurt içi faiz oranlarının yurt dışı faiz oranlarına eşit olması gerekir. Sermaye hareketlerinin serbest olduğu bir ekonomide, yurt içi faiz oranlarının yurt dışı faiz oranlarına eşit olması gerekir. Sermaye hareketlerinin serbest olduğu bir ekonomide, yurt içi faiz oranlarının yurt dışı faiz oranlarından farklı olması, sermaye giriş ve çıkışlarına neden olarak ödemeler dengesinde fazla veya açık oluşturabilir.

CamScanner ile tarandı

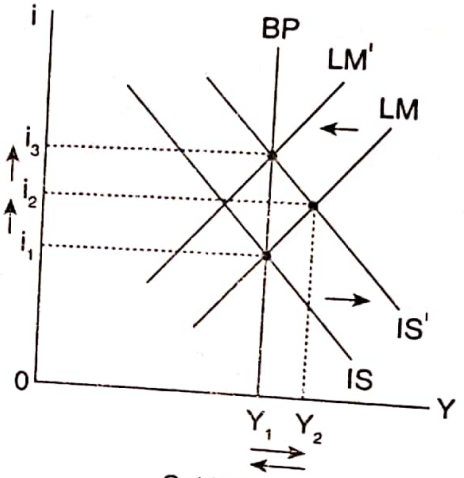
Sabit Kur Sisteminde Maliye Politikası

Şekil 1

Şekil 2

Şekil 3

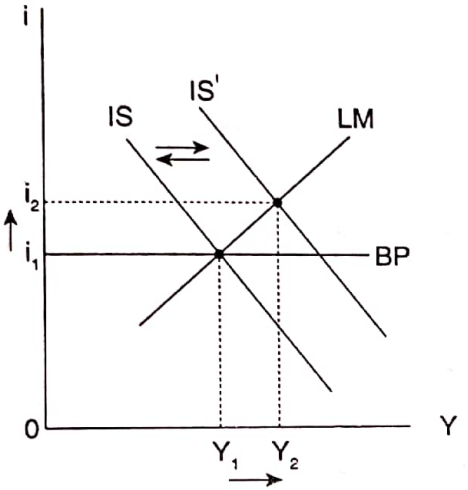
Şekil 1'e göre; ödemeler dengesi eğrisi (BP) yataydır; yani yabancı sermayenin yurt içi faiz haddine duyarlılığı sonsuza eşittir. Bu duruma; **tam sermaye hareketliliği** (mobilasyonu) denir. Bu durumda uygulanan maliye politikası ile IS eğrisi sağa kaydırılarak faiz oranı ve reel gelir düzeyi arttırılır. Artan faiz oranına bağlı olarak yurt içine döviz girişi (yabancı sermaye) gerçekleşir. Kur taahhüdü bulunan (sabit kur) Merkez Bankası ülkeye giren döviz miktarı kadar yerli para arzını arttırır ve LM eğrisi de sağa kayar. Sonuç olarak, faiz haddi (i_1) değişmezken reel gelir düzeyi (Y_3) artar. Maliye politikası tam etkindir.

Şekil 2'ye göre; BP eğrisi pozitif eğimlidir; yani kısmi sermaye hareketliliği söz konusudur. Bu durumda uygulanan maliye politikası ile IS eğrisi sağa kaydırılarak faiz oranı ve reel gelir düzeyi arttırılır. Artan faiz oranına bağlı olarak yurt içine giren döviz miktarı, reel gelirin artmasıyla artan ithalat sonucu çıkan döviz miktarından daha küçüktür. Yani ekonomide dış açık oluşur. Kur taahhüdü bulunan merkez miktarı net döviz açığı kadar yerli para arzını azaltır ve LM eğrisi sola kayar. Sonuç olarak, faiz haddi artarken (i_3) reel gelir düzeyi (Y_3) artar. Maliye politikasında kısmen etkindir.

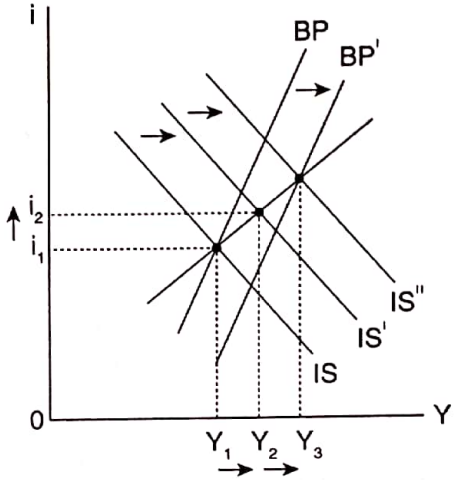
Şekil 3'e göre; BP eğrisi düşeydir; yani yabancı sermayenin yurt içi faiz haddine duyarlılığı sıfıra eşittir. Bu durumda sermaye hareketliliği söz konusu değildir. Uygulanan maliye politikası ile IS eğrisi sağa kaydırılarak faiz oranı ve reel gelir düzeyi arttırılır. Artan faiz haddine bağlı olarak yurt içine döviz girişi gerçekleşmez ancak artan reel gelire bağlı olarak ithalatın artmasıyla döviz çıkışı gerçekleşir. Yani ekonomide dış açık gerçekleşir. Kur taahhüdü bulunan Merkez Bankası ülkeden çıkan döviz miktarı kadar yerli para arzını azaltır ve LM eğrisi sola kayar. Sonuç olarak, faiz haddi artarken (i_3) reel gelir düzeyi (Y_1) değişmez. Maliye politikası etkin değildir.

CamScanner ile tarandı

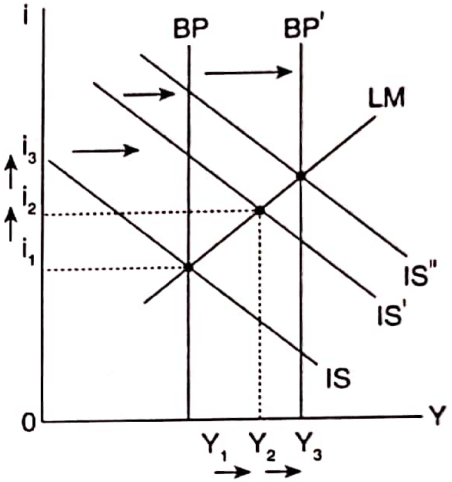
Esnek Kur Sisteminde Maliye Politikası

Şekil 1

Şekil 2

Şekil 3

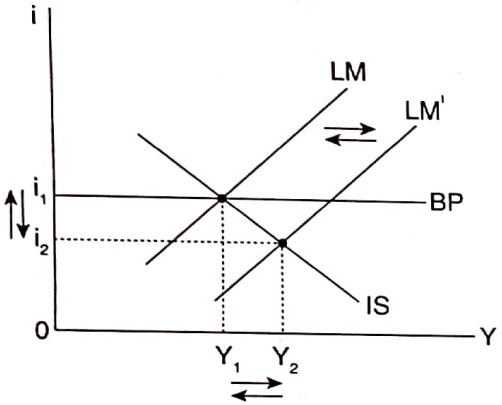
Şekil 1'e göre; uygulanan maliye politikası ile IS eğrisi sağa kaydırılarak faiz oranı (i) ve reel gelir düzeyi artar. Artan faiz oranına bağlı olarak yurt içine döviz girişi gerçekleşir ve döviz kuru düşer. Bu durumda azalan ihracata ve artan ithalata bağlı olarak IS eğrisi sola kayar. Sonuç olarak faiz haddi (i_1) ve reel gelir düzeyi (Y_1) değişmez. Maliye politikası etkin değildir.

Şekil 2'ye göre; uygulanan maliye politikası ile IS eğrisi sağa kaydırılarak faiz oranı ve reel gelir düzeyi artar. Bu durumda ülkeye giren döviz miktarı, çıkan döviz miktarından küçüktür. Yani ekonomide dış açık oluşur. Bu durumda döviz kuru yükselir ve ihracat artarken ithalat azalır. Bu durumda IS eğrisi ve BP eğrisi tekrar sağa kayar. Sonuç olarak faiz haddi (i_3) artarken reel gelir (Y_3) de artar. Maliye politikası kısmen etkindir.

Şekil 3'e göre; uygulanan maliye politikası ile IS eğrisi sağa kaydırılarak faiz oranı ve reel gelir düzeyi artar. Bu durumda artan faiz haddine bağlı olarak ülkeye döviz girişi gerçekleşmez. Çünkü BP dikeydir; yani yabancı sermaye yurt içi faiz haddine duyarlı değildir, ülkeye girişi engellenmiştir. Ancak artan reel gelire (Y_2) bağlı olarak ithalatın artması sonucu döviz çıkışı gerçekleşir. Bu durumda oluşan dış açık sonucu döviz kuru yükselir ve net ihracat artar. Sonuç olarak IS ve BP eğrileri sağa kayar ve faiz haddi (i_3) artarken reel gelir (Y_3) de artar. Maliye politikası kısmen etkindir.

CamScanner ile tarandı

Sabit Kur Sisteminde Para Politikası

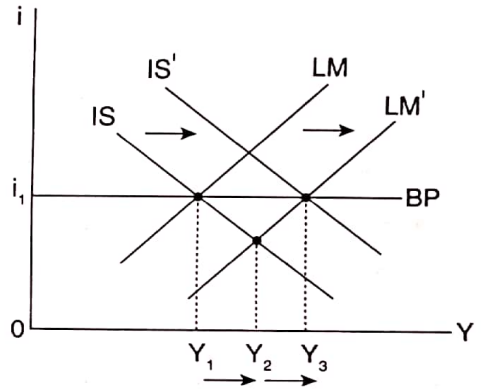
Yukarıdaki analizde sabit kur sisteminde para politikasının etkisizliği açıklanmıştır. Uygulanan para politikası sonucu LM eğrisi sağa kaymış ve düşen faizlere bağlı olarak döviz çıkışı gerçekleşmiştir. Bu durumda Merkez Bankası çıkan döviz kadar para çeker ve LM eğrisi sola kayar. Sonuç olarak faiz haddi (i) ve reel gelir (Y) düzeyi değişmez.

Mundell - Fleming modeline göre, sermaye hareketlerinin serbest olduğu (BP yatay) bir ekonomide, sabit döviz kuru rejimi uygulanırken bağımsız bir para politikası uygulanamaz.

Dolayısıyla bir ekonomide parasal bağımsızlık, döviz kuru istikrarı ve finansal piyasaların uluslararası entegrasyonu hedeflerinin üçünün birden başarılması mümkün değildir. Bu duruma; "**imkansız üçlü**" veya "**üçlü açmaz**" denir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Esnek Kur Sisteminde Para Politikası

Yukarıdaki analizde; uygulanan para politikası sonucu LM eğrisi sağa kaymıştır. Bu durumda faiz haddi düşmüş (i_2) ve reel gelir (Y_2) artmıştır. Bu durumda döviz çıkışı gerçekleşir ve döviz kuru yükselir ve net ihracat artar. Net ihracatın artmasına bağlı olarak IS eğrisi de sağa kayar. Sonuç olarak denge faiz haddi değişmezken (i_1) denge reel gelir düzeyi (Y_3) artar. Para politikası tam etkindir.

ÖZETLE

Sabit kur sisteminde BP yatıklaştıkça maliye politikasının reel geliri arttırıcı etkisi ARTAR.
Esnek kur sisteminde BP eğrisi dikleştikçe maliye politikasının reel geliri arttırıcı etkisi ARTAR.
Sabit kur sisteminde para politikası ETKİSİZDİR.
Esnek kur sisteminde para politikası ETKİLİDİR.

CamScanner ile tarandı

Para Politikası ve Toplam Arz - Toplam Talep Modeli

Toplam arz - talep modeli, toplam arz ve toplam talep eğrilerini kullanarak fiyatlar düzeyi ve reel gelir düzeyi (çıktı miktarı) arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla geliştirilmiştir. Bu model kullanılarak istikrar politikalarının (para ve maliye politikası) fiyatlar ve reel gelir üzerindeki etkileri incelenir.

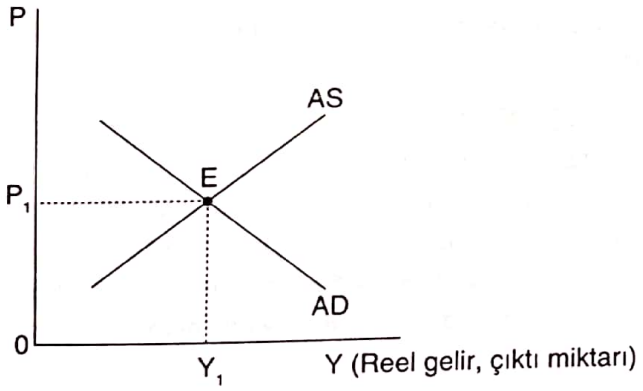
Toplam Talep Eğrisi (AD)

Mal ve para piyasalarını aynı anda dengede tutan fiyat ve reel gelir bileşimlerini gösteren eğri; toplam talep eğrisidir.

Toplam Arz Eğrisi (AS)

Her bir fiyat seviyesinde firmaların arz etmek istedikleri toplam çıktı miktarını (reel gelir) gösteren eğri; toplam arz eğrisidir.

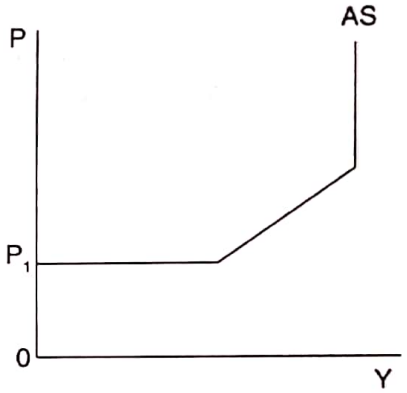
Toplam arz eğrisi ve toplam talep eğrisinin kesiştiği nokta (E) ekonomideki denge fiyatlar genel düzeyini (P_1) ve denge reel gelir düzeyini (Y_1) gösterir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Toplam talep eğrisi (AD) negatif eğimlidir. Yani fiyatlar genel düzeyi ile toplam talep özdeşliğini oluşturan harcamalar (C, I, G, NX) arasında ters bir ilişki vardır.

Toplam talep eğrisi, otonom harcamalardaki değişmelere bağlı olarak sağa veya sola kayar. Toplam arz eğrisi (AS) pozitif eğimlidir. Toplam arz eğrisinin özel konumları vardır; Keynesyen toplam arz eğrisi, toplam arz eğrisinin yatay çizildiği durumu ifade eder. Klasik toplam arz eğri ise toplam arz eğrisinin dikey çizildiği durumu ifade eder.

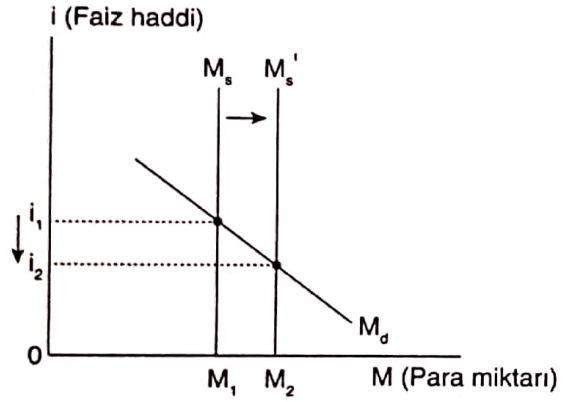

Toplam arz eğrisinin yatay bölgesi Keynesyen bölgedir. Bu durumda, işsizliğin yüksek olduğu bir ekonomide firmalar ücretleri arttırmadan mevcut üretim seviyesinde istedikleri kadar iş gücü istihdam edebilmektedir. Bu nedenle, çıktıya olan talep arttığında fiyatları arttırmadan çıktı üretimini arttırmak suretiyle artan talep karşılanabilmektedir.

CamScanner ile tarandı

Toplam arz eğrisinin dikey bölgesi klasik bölgedir. Bu durumda, talep ne kadar artarsa artsın üretilen çıktı miktarının değişmeyeceğini göstermektedir. Bunun nedeni, iş gücü piyasasının sürekli olarak tam istihdam seviyesinde çalışmasıdır.

İstikrar politikaları (para ve maliye politikaları) talep yönlü politikalardır. Örneğin; genişletici para politikası uygulaması ile nominal para arzının arttırılması durumunda, piyasada talep artacağından toplam talep eğrisi (AD) sağa kayar. Piyasadaki mevcut P_1 fiyat seviyesinde talep fazlası oluşur ve fiyatlar artmaya başlar. Ayrıca, nominal para arzının artması ile reel dengenin sağlanması için faiz oranları düşer. Faiz oranlarının düşmesi, yatırım ve tüketim harcamalarını arttırır ve bu nedenle çıktı miktarı artar. Yeni denge noktasında (E_2) fiyatlar genel düzeyi ve çıktı miktarı artar.

M_s = Para arzı
M_d = Para talebi

Para arz doğrusunun (M_s) düşey çizilmesi, Merkez Bankasının para miktarı konusunda tam kontrole sahip olduğunu ifade eder.

Yukarıdaki grafikte, Merkez Bankasının nominal para arzını arttırması sonucu, para arz doğrusu sağa kaymıştır ve faiz haddi düşmüştür. Buna bağlı olarak artan harcamaların toplam talebi arttırması sonucu denge reel hasılanın (Y) artması da aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

IV. TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI

T. C Merkez Bankası

Türkiye'nin parasal yetki kurumu olan TC Merkez Bankası, bir kamu kuruluşu değil ancak hazine sahipliği olan bir kuruluştur.

TCMB Kanunu'nun 25.04.2001 tarih, 4651 sayılı Kanun ile değiştirilen şeklinde, "TCMB'nin temel amacı, fiyat istikrarını sağlamaktır. Banka, fiyat istikrarını sağlamak için uygulayacağı para politikası ve kullanacağı para politikası araçlarını doğrudan kendisi belirler." denilmektedir. Ayrıca, TCMB'nin fiyat istikrarını sağlama amacı ile çelişmemek koşuluyla, hükümetin büyüme ve istihdam politikalarını destekleyebileceği ifade edilmektedir.

Türkiye'de Merkez Bankası'nın Tarihçesi

Osnanlı Devleti'nde 19, yüzyılın ikinci yarısına kadar,para miktarının ayarlanması, kredi hacminin düzenlenmesi, altın ve döviz rezervlerinin yönetilmesi ile iç ve dış ödemelerin gerçekleştirilmesi gibi işlemler hazine, darphane, sarraflar, vakıflar, bedestenler ve loncalar tarafından yürütülmekteydi. Bu yapı içinde Osmanlı Devleti "altın sikke" basmaktaydı.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

Osmanlı Devleti, senyoraj hakkını ilk kez 1839 yılında kullanarak kâğıt para çıkartma yoluna gitmiştir. **"Kaime-i nakdiye-i mutebere"** olarak adlandırılan ve el yapımı olan bu para, günümüzdeki anlamda bir banknot olmaktan çok, faizli bir borç senedi veya hazine senedi olarak kullanılmıştır.

1854 yılında Kırım Savaşı sırasında yurt dışından ilk kez borçlanılmış, ardından Osmanlı Hükûmeti ve Avrupa ülkeleri arasında dış borçların ödenmesi konusunda aracılık görevi üstlenecek bir devlet bankasına ihtiyaç duyulmuştur. Bu amaçla 1856 yılında, merkezi Londra'da bulunan İngiliz sermayeli "Ottoman Bank (Bank-ı Osmanî)" kurulmuştur.

Bank-ı Osmanî'nin görevleri; küçük miktarlarda kredi vermek, hükûmete avans sağlamak ve bazı hazine bonolarını iskonto etmekle sınırlandırılmıştır.

İlerleyen yıllarda "Bank,ı Osmanî-i Şahane (Osmanlı Bankası)" adını alarak, 1863 yılında İngiliz - Fransız ortaklığı şeklinde yeniden kurulmuş ve bir devlet bankası niteliği kazanmıştır. Osmanlı Bankası'na otuz yıllık bir süre için banknot basma ayrıcalığı ve tekeli verilmiştir. Ayrıca, devletin hazinedarlığını üstlenerek devletin gelirlerini tahsil etmek, Hazinenin ödemelerini yerine getirip bonolarını iskonto etmek, iç ve dış borçların faiz ve anapara ödemelerini yapmakla da görevlendirilmiştir.

Osmanlı Bankası'nın sermayesinin yabancılara ait olması, zamanla tepkilere yol açmıştır. İkinci Meşrutiyet (1908) ile birlikte bu tepkilerin yoğunlaşması, ulusal bir merkez bankası kurulması fikrinin temelini oluşturmuştur.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Yerli sermayeye dayalı bir merkez bankası kurma çabaları sonucu 11 Mart 1917 tarihinde "Osmanlı İtibar-ı Milli Bankası" kurulmuştur. Ancak bu banka, Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'ndan yenilgi ile ayrılması sonucu, Osmanlı Bankası'nın yerini alacak bir ulusal banka amacına ulaşamamıştır.

Kurtuluş Savaşı'nın ardından 1923 - İzmir İktisat Kongresi'nde "tedavül bankası" işlevi görecek bir "milli devlet bankası" kurulması kararlaştırılmıştır.

1928'de Hollanda Merkez Bankası İdare Meclisi Başkanı Dr. G. Vissering ve İtalyan uzman Kont Volpi Türkiye'ye davet edilmiş ve hükûmete bağlı olmayan bağımsız bir Merkez Bankası'nın şart olduğu, bu uzmanlar tarafından da rapor edilmiştir.

Ardından Lozan Üniversitesi'nden Prof. Leon Morf'un katkılarıyla bir yasa tasarısı hazırlanmış ve bankanın ismi "Cumhuriyet Merkez Bankası" olarak belirlenmiştir. Ardından bu isim Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası olarak değiştirilmiştir. Yasa tasarısı TBMM'de Haziran 1930 tarihinde kabul edilmiş ve "1715 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu" adı ile Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Bir anonim şirket olarak kurulan Merkez Bankası, 3 Ekim 1931 tarihinde faaliyetlerine başlamıştır.

Bankanın hisseleri A, B, C ve D sınıflarına ayrılmıştır.

- A sınıfı hisse senetlerinin her biri en az 100 hisseliktir ve yalnızca Hazineye aittir. Toplam payı, sermayenin %15'inden fazla olamaz.

CamScanner ile tarandı

- B sınıfı hisse senetleri, Türkiye'de faaliyette bulunan milli bankalara ayrılmıştır.
- C sınıfı hisse senetleri, milli bankalar dışında kalan diğer bankalarla, imtiyazlı şirketlere ayrılmıştır. C sınıfı senetler en fazla 15.000 adet olabilir.
- D sınıfı hisse senetleri, Türk ticaret kuruluşlarına ve Türk vatandaşı gerçek ve tüzel kişilere ayrılmıştır.

Merkez Bankası'nın hisse yapısı zamanla değişmiştir. Kuruluş kanununda yer alan yapı, güncel durumu yansıtmamaktadır.

Kuruluş Kanunu'na göre Merkez Bankası'nın temel amacı, ülkenin ekonomik kalkınmasını desteklemektir. Banka, banknot basma yetkisine tek elden sahip duruma getirilmiştir. Banka ayrıca; reeskont oranlarını belirlemek, para piyasasını ve paranın dolaşımını düzenlemek, Hazine işlemlerini yerine getirmek ve Türk parasının değerini korumak üzere tüm önlemleri almakla yetkilendirilmiştir. Ayrıca Banka, devletin hazinedarlığını da üstlenmiştir.

1930'lu yıllarda; sabit döviz kuru rejimi altında dövaiz kurlarını belirleme yetkisi hükûmete aittir. Merkez Bankası'nın temel politika aracı ise reeskont oranlarıydı.

1930'lu yıllar, genel olarak Merkez Bankası'nın bağımsızlığını ön plana tuttuğu ve sıkı para politikası uygulayarak, enflasyonun düşük düzeylerde kalmasını sağladığı yıllardır.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

1940'lı yıllarda; İkinci Dünya Savaşı'nın olumsuz etkileri hissedilmiş ve kamu finansmanı için Merkez Bankası kaynaklarına başvurulmuştur. Bu yıllarda TCMB, bağımsız bir para politikası yürütememiş ve bütçe açığını kapatmak zorunda kalmıştır. Bu nedenle, 1938-1948 yılları arasında fiyatlar genel düzeyi üç kattan fazla artış göstermiştir.

1950'li yıllarda; büyüme ve hızlı kalkınma hedefleri ön plandadır. Ve ekonomik büyümenin finansmanı, yine Merkez Bankası kaynaklarından sağlanmıştır.

Bu dönemde Kanun'da bazı düzenlemeler yapılarak, Hazine'ye kısa vadeli avans sağlanmasının yolu açılmıştır.

1960'lı yıllarda; Merkez Bankası, ekonomik koşullara ve sanayinin gelişimine paralel olarak, genişlemeci para politikası izlemişlerdir. Yanı; kamuya kaynak sağlamaya devam etmiştir. Ayrıca, kambiyo kontrolüne ilişkin uygulamaların çoğunluğu, Merkez Bankası'na devredilmiştir.

14 Ocak 1970 tarihinde kabul edilen 1211 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu ile Bankanın yasal statüsünde, kurumsal yapısında, yetki ve görevlerinde önemli değişiklikler gerçekleştirilmiştir.

Yeni düzenlemeyle Bankanın anonim şirket statüsü korunmuş, Hazine'nin sahip olduğu sermaye payının yüzde 51'den az olamayacağı hükme bağlanmıştır.

Ayrıca, yeni kanunla Bankanın kurumsal yapısında da değişiklikler yapılmıştır. Örneğin; "Umum Müdür (Genel Müdür)" makamı yerine "Başkanlık (Guvernörlük)" makamı oluşturulmuştur.

CamScanner ile tarandı

Bu değişiklik ile Başkan unvanı alan ilk isim 1967-1971 yılları arasında Naim Talu olmuştur.

Yeni kanunla, bankanın görevleri ve yetkileri de arttırılmıştır. Öncelikle, bankanın doğrudan ve dolaylı para politikası araçları üzerindeki kontrolü arttırılmıştır. Ayrıca, hükûmetin para ve kredi tedbirlerini alırken bankanın görüşünü alması hükmü getirilmiştir.

Ayrıca, bankaya para arzını ve likiditeyi düzenlemek amacıyla açık piyasa işlemleri yapma yetkisi verilmiştir. Bunun yanında, yatırımları ve ekonomik kalkınmayı desteklemek amacıyla, bankaya reeskont işlemleri ile orta vadeli kredi verme olanağı sağlanmıştır. Ek olarak, Hazine'ye verilecek avans miktarı, ilgili yıla ait bütçe giderlerinin %15'i oranında yükseltilmiştir.

1980'li yıllarda; Türkiye ekonomisi için dönüm noktası olarak tanımlanabilecek gelişmeler yaşanmıştır.

24 Ocak 1980 tarihinde açıklanan kararlar ile;

- Fiyatların piyasa mekanizması çerçevesinde oluşması amacıyla fiyat kontrolleri kaldırılmış ve serbest dış ticaret politikasına geçilmiştir.
- Finansal serbestleşme süreci başlamış ve Merkez Bankası'nın para ve kur politikalarının serbest piyasayla uyumlu hale getirilmesi sağlanmıştır.
- Mevduat ve kredi faizlerinin piyasa koşullarında belirlenmesi hükme bağlanmıştır.
- Türk parası, yabancı paralar karşısında devalüe edilerek sabit kur rejimi terk edilmiştir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

- Merkez Bankası, altın ve döviz rezervlerini etkin bir biçimde yönetmekle yetkili hale getirilmiştir.
- Merkez Bankası 1987 yılında açık piyasa işlemleri yapmaya başlamıştır.
- 1987'de Merkez Bankası bünyesinde Para Piyasaları ve Fon Yönetimi Genel Müdürlüğü kurulmuştur.
- 1989'da 32 sayılı karar ile ekonomik birimlerin döviz ile işlem yapmalarına izin verilmiş ve TL konvertibl ilan edilerek, görece daha esnek bir kur sistemine geçilmiştir.

1990 yılında Banka, uygulayacağı para politikası programını kamuoyuna ilk defa duyurmuştur. Bu program ile döviz kurları ve faiz oranlarındaki istikrarı bozmadan, piyasanın likidite ihtiyacını karşılamayı hedeflemiştir.

1994 yılında bir finansal kriz yaşanmıştır. Bu krizin nedenleri şöyle sıralanabilir:

- 1991 yılında yaşanan Körfez Savaşı'nın mali sektör üzerinde yarattığı baskı,
- Siyasi istikrarsızlık,
- Maliye politikasının yeterince sıkı olmaması,
- Bankacılık sektörünün kırılgan olması.

1994 yılının ilk çeyreğinde yaşanan finansal kriz ile enflasyon oranı 1994 yılında üç haneli rakamlara ulaşmıştır.

21 Nisan 1994'te Kanun'da yapılan değişiklikle Hazine'nin Merkez Bankası kaynaklarını kullanımına sınırlamalar getirilmiştir.

CamScanner ile tarandı

1997 yılında ise Merkez Bankası ile Hazine arasında imzalanan bir protokol ile 1998 yılından itibaren Hazine'nin Merkez Bankası'ndan avans kullanmaması konusunda uzlaşılmıştır.

1995-1999 yılları arasında Merkez Bankası, döviz kurundaki dalgalanmaları azaltmaya ve mali piyasalarda istikrarı sağlamaya yönelik politikalar izlediyse de dışsal şokların etkisiyle enflasyondaki artma eğilimi dizginlenememiştir.

2000 yılında döviz kuruna dayalı yeni bir ekonomik program yürürlüğe konulmuştur. Ancak yapısal değişim istenilen düzeyde gerçekleştirilemediği için, 2000 yılının sonlarına doğru bir güven kaybı olmuştur. Bu güven kaybı finansal kriz doğurmuş ve kur çapasına dayalı istikrar programına son verilmiştir.

2001 yılında yaşanan ekonomik krizin ardından 22 Şubat 2001 tarihinde dalgalı kur rejimine geçilmiştir. Ve ekonomide bir yapısal dönüşüm süreci başlamıştır.

Türkiye'de 2001 yılından önce uzun dönem yüksek enflasyon yaşanmıştır. 2001 öncesi uygulanan politikaların enflasyonu düşürmede yeterli olamamasının nedenleri şöyle sıralanabilir:

- Para politikasının temel amacının belirlenmemiş olması,
- Merkez Bankası'na birbiriyle çelişen farklı görevlerin verilmiş olması,
- Merkez Bankası'nın Hazineye kısa vadeli avans (borç) sağlamasıdır.

25 Nisan 2001 tarihinde Merkez Bankası Kanunu'nda önemli değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliklerin en önemlisi; Merkez Bankası'nın "temel amacının fiyat istikrarını sağlamak" olduğunun kanunda açıkça tanımlanmasıdır. Bununla birlikte Merkez Bankası'na "araç bağımsızlığı" tanınmıştır. Bankaya ayrıca fiyat istikrarını sağlama amacıyla çelişmemek kaydıyla, Hükûmetin büyüme ve istihdam politikalarını destekleyeceği belirtilmiştir. Ayrıca Merkez Bankası'nın Hazine ile diğer kamu kurum ve kuruluşlarına avans vermesi, kredi açması ve bu kuruluşların ihraç ettiği borçlanma araçlarını birincil piyasadan satın alması yasaklanmıştır. Bu değişiklik, enflasyonun temel nedenlerinden biri olan, kamu açıklarının parasallaştırılmasının ortadan kaldırılması açısından önemlidir.

2001'de yapılan Merkez Bankası Kanun değişikliğiyle, finansal istikrarı sağlamak, Bankanın "destekleyici amacı" olarak tanımlanmıştır.

Bu değişim sürecinde uygulanan para politikası stratejisi de değiştirilmiştir. 2002 yılından itibaren **"enflasyon hedeflemesi rejimi"** uygulamasına geçilmiştir. Merkez Bankası, temel politika aracı olarak **kısa vadeli faiz oranlarını** kullanmaya başlamıştır.

1 Ocak 2005 tarihinden itibaren Türk Lirası'ndan altı sıfır atılmıştır ve Yeni Türk Lirası tedavüle çıkmıştır.

1 Ocak 2009 tarihinden itibaren ise paradan "yeni" ifadesi kaldırılmıştır.

2008 yılının son çeyreğinde yaşanan küresel finansal kriz sonrası, gelişmiş ülke merkez bankaları parasal genişleme politikaları uygulamıştır. Bu süreçte küresel düzeyde piyasalarda risk iştahının artması, kısa vadeli sermaye akımlarının oynaklığı ve finansal istikrara yönelik risklerin artması sonucu, gelişmekte olan ülkeler alternatif politika arayışına yönelmiştir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

2010 yılında Merkez Bankası, uygulamakta olduğu enflasyon hedeflemesi rejimini gözden geçirmiştir. Ve kullandığı "araç kümesi"ni çeşitlendirmiştir. Politika aracı olarak kullanmakta olduğu kısa vadeli faiz oranlarının yanı sıra, **zorunlu karşılıklar**, **faiz koridoru**, **likidite yönetimi**, ve **rezerv opsiyon mekanizması** gibi politika araçlarını da kullanmaya başlamıştır. Bu farklı araçlarla, fiyat istikrarından ödün verilmeden finansal istikrarı desteklemek amaçlanmıştır.

Ağustos 2015'te Merkez Bankası, faiz koridorunun daraltılmasına ve bankalara sağladığı fonlamayı kolaylaştırmaya yönelik bir politika izlemeye başlamıştır.

2001 Merkez Bankası Kanunu'nda yapılan bir diğer önemli değişiklik, bankaya **"hesap verme sorumluluğunun"** getirilmesidir. Yani; Merkez Bankası, aldığı kararlardan, bunların sonuçlarından ve kurumsal yönetiminden topluma karşı sorumludur. Ve dolayısıyla daha güvenilir bir kuruma dönüşmüştür. Böylece, hedeflerine ulaşma konusunda ekonomik birimleri daha kolay ikna edebilir ve hedeften sapmalar olduğunda kamuoyunda bir tereddüt oluşmasını önleyebilmektedir. Bu sayede, fiyat istikrarı hedefine daha az bir maliyetle ulaşabilmektedir.

Merkez Bankası'nın hesap verme sorumluluğu, aynı zamanda **"şeffaf bir iletişim politikasını"** gerektirmektedir. Bunun için, 2001'den itibaren uygulanan politikalar kamuoyuna aktarılmakta ve bu politikaların toplum tarafından anlaşılır ve kabul edilebilir olması sağlanmıştır.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

2001'den itibaren,

Hesap verme sorumluluğu kapsamında şu uygulamalar gerçekleştirilmektedir:

- MB, bilanço, kâr ve zarar hesaplarına yönelik bağımsız denetim kuruluşlarına denetim yaptırabilmektedir.
- MB Başkanı tarafından, Banka faaliyetleri ve para politikası hakkında her yıl Nisan ve Ekim aylarında Bakanlar Kurulu'na rapor sunulmaktadır.
- MB, faaliyetlerine ilişkin olarak, yılda iki defa TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu'nu bilgilendirmektedir.
- MB, belirlenen hedeflere ilan edilen sürelerde ulaşılamaması veya ulaşılamama olasılığının ortaya çıkması halinde, nedenlerini ve alınması gereken önlemleri hükûmete yazılı olarak bildirmekte ve kamuoyuna açıklamaktadır.

Merkez Bankasının Kurumsal Yapısı

Merkez Bankası kurumsal yapı olarak; İdare Merkezi, Banknot Matbaası ve Şubelerden oluşmaktadır.

Bankanın idare merkezi Ankara'dadır. Yurt içi birimlerinin yanı sıra, çeşitli ülkelerde yurt dışı temsilcilikleri bulunmaktadır.

Anonim şirket statüsündeki TCMB'nin en üst organı; "Genel Kurul"dur. Pay sahipleri defterinde yazılı bulunan hissedarlar Genel Kurul'u oluştururlar. Genel kurul, her yıl Nisan ayında toplanır.

CamScanner ile tarandı

Merkez Bankası Başkanı (Guvernör): Yükseköğrenim görmüş, maliye, iktisat ve bankacılık alanlarında bilgi ve tecrübe olması şartıyla atanan Başkan, en yüksek yürütme amiri sıfatıyla Bankayı yönetir.

Banka Meclisi: Başkan ve Genel Kurul tarafından seçilen altı üyeden oluşur. Başkan, Banka Meclisi Başkanıdır.

MB Kanunu'na göre Banka Meclisi'nin görev ve yetkileri şöyle sıralanabilir:

- Uygulanacak para politikası ve kullanılacak para politikası araçlarına ilişkin kararların alınması,
- Tedavüldeki banknotların değiştirilmesine, tedavülden kaldırılmasına ve yok edilmesine ilişkin düzenleme yapılması ve karar alınması,
- Açık piyasa işlemlerine, döviz ve efektif işlemlerine, reeskont ve avans işlemleri ile reeskont ve faiz oranlarına, zorunlu karşılıklara ve disponibiliteye, diğer para politikası işlemleri ve araçlarına, ülkenin altın ve döviz rezervlerinin yönetimine ilişkin gerekli düzenlemelerin yapılması,
- Bilgi istemeye ve istatistiki bilgileri toplamaya ilişkin usul ve esasların belirlenmesi,
- Şube açılması, muhabir temin edilmesi, temsilcilik ve büro kurulması ile Banknot Matbaası'na ilişkin konularda düzenleme yapılması ve karar alınması,
- Provizyon ve ihtiyatlara ilişkin konularda karar alınması ile kârın dağıtılmasından sonraki bakiyenin hazineye verilmesine ilişkin hususların belirlenmesi,
- Bankanın bütçesinin, yıllık faaliyet raporunun, bilanço, kâr ve zarar hesaplarının ve Genel Kurul gündeminin hazırlanması,
- Sermayenin arttırılmasına ve Esas Mukavelede değişiklik yapılmasına ilişkin olarak Genel Kurul'a öneride bulunulması,
- Bankanın idare, teşkilat ve hizmetleri ile personeline ilişkin olarak hazırlanan düzenlemelerin onaylanması,
- Bankanın ihtiyacı için gayrimenkul satın alınması veya sahip olunan gayrimenkullerin gerektiğinde satılması, trampa edilmesi, bağışlanması hakkında karar alınması,
- Bankanın personel kadrolarının onaylanması.

Para Politikası Kurulu: Başkan'ın başkanlığı altında, Başkan Yardımcıları, Banka Meclisince üyeleri arasından seçilen bir üye ve Başkan'ın önerisi üzerine müşterek kararla atanacak bir üyeden oluşur. Hazine Müsteşarı veya belirleyeceği Müsteşar Yardımcısı, toplantılara oy hakkı olmaksızın katılabilir.

Para Politikası Kurulu'nun görev ve yetkileri şöyle sıralanabilir:

- Fiyat istikrarını sağlamak amacıyla para politikası ilke ve stratejilerinin belirlenmesi,

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

- Para politikası stratejisi çerçevesinde hükûmetle birlikte enflasyon hedefinin belirlenmesi,
- Para politikası hedefleri ve uygulamaları konusunda belirli dönemlerde raporlar hazırlayarak hükûmetin ve kamuoyunun bilgilendirilmesi,
- Hükûmetle birlikte TL'nin iç ve dış değerini korumak için gerekli tedbirlerin alınması ve kur rejiminin belirlenmesi.

Para Politikası Kurulu kararları, Başkan tarafından yürütülür ve Banka Meclisi'nin bilgisine sunulur.

Denetleme Kurulu: Genel kurul tarafından seçilen dört üyeden oluşur. Görev süreleri iki yıldır.

Denetleme Kurulu'nun görev ve yetkileri şöyle sıralanabilir:

- Merkez Bankası'nın Bütün işlem ve hesaplarını denetler.
- Başkanlık, Denetleme Kurulu'nun talep ettiği tüm bilgi ve belgeleri vermekle yükümlüdür.
- Yönetme yetkisi yoktur, incelemelerini Banka Meclisi'ne bildirir ve bir kopyasını da hükûmete verir.
- Yıl sonunda hazırlayacağı raporu Genel Kurul'a arz eder.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Yönetim Komitesi: Başkanın başkanlığında dört Başkan Yardımcısından oluşur.

Yönetim Komitesi'nin görev ve yetkileri şöyle sıralanabilir:

- Banka Meclisi'ne yapılacak teklifleri hazırlamak,
- Bankanın idare, teşkilat ve hizmetlerine ilişkin yönetmelikleri hazırlamak,
- Yönetim Komitesi'nin kararına bırakılacak hususlarda karar almak,
- Banka işlemlerinde koordinasyonu sağlamak,
- Atamaları Banka Meclisince yapılan personel dışında kalan memur ve hizmetlilerin tayin, aylıklarını tespit, işten çıkarma ve emeklilik gibi işlemleri yapmak.

TCMB'nin Merkez Bankası Kanun ile düzenlenen görev ve sorumlulukları, 5 temel alana ayrılmaktadır:

1. Fiyat İstikrarı:

Merkez Bankası'nın temel amacı, fiyat istikrarını sağlamaktır. Fiyat istikrarı ile ekonomik kararları etkilemeyecek ölçüde düşük bir enflasyon oranı kastedilmektedir.

MB, bu amaç doğrultusunda uygulayacağı para politikasını ve kullanacağı araçları, doğrudan kendisi belirler. Bir diğer ifadeyle **"araç bağımsızlığı"** na sahiptir.

CamScanner ile tarandı

4. Banknot Basma ve İhraç İmtiyazı:

TC Anayasası'nın 87. maddesine göre para basma yetkisi TBMM'ye aittir. Ancak TBMM banknot basma ve ihraç yetkisini süresiz olarak MB'ye devretmiştir.

Banknotlar, MB bünyesinde bulunan ve 1958 yılında faaliyete geçen Banknot Matbaası Genel Müdürlüğü tarafından tasarlanır ve basılır. Basılan banknotların dağıtımı ve yenisi ile değişimi, MB'nin yurt çapındaki şubeleri aracılığıyla yürütülmektedir.

Merkez Bankası, banknotların basımı ve dağıtımının yanında, piyasada dolaşacak olan Türk Lirası banknot miktarını da belirler.

Türkiye'de madeni paraların basımı ve dağıtımı ise Hazine Müsteşarlığı'na bağlı Darphane ve Damga Matbaası Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilir.

5. Ödeme Sistemleri:

Merkez Bankası, fonların ve menkul kıymetlerin güvenli ve hızlı bir şekilde aktarılması ve anlaşmaların gerçekleştirilmesi için yeni sistemler kurmuş, sistemlerin kesintisiz işlemesini sağlamak ve gerekli düzenlemeleri yapmakla yükümlüdür.

Merkez Bankası bünyesinde faaliyet gösteren ödeme sistemleri:

- Elektronik Fon Transferi Sistemesi (EFT)
- Elektronik Menkul Kıymet Transferi Sistemi (EMKT)'dir.

- Merkez Bankası'nın enflasyon tahminleri; ocak, nisan, temmuz ve ekim aylarında yayınlanan **"Enflasyon Raporu"** ile açıklanmaktadır.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

- Türkiye'de politika faizlerine dair kararlar; genellikle aylık periyotlarla **"Para Politikası Kurulu"** tarafından alınır. Ve bu kararlar, toplantının yapıldığı gün kamuoyuna açıklanır.

- **Politika faizi:** Merkez Bankası tarafından belirlenen, bir hafta vadeli repo ihale faiz oranıdır. Merkez Bankası, bu faiz oranı üzerinden bankaların repo taleplerini karşılar. Bankalar, ellerindeki tahvil ve bonoları teminat verip Merkez Bankası'ndan para alarak repo yaparlar. Böylece kendilerine fon oluşturmuş olurlar.

- **Gösterge faiz:** TC Hazine Müsteşarlığı tarafından ihraç edilen, ikincil piyasada en çok işlem gören, likiditesi yüksek, vadesine yaklaşık 2 yıl kalmış olan ve 3 veya 6 ayda bir kupon (faiz) ödemesi yapan devlet tahvilinin faizidir.

Gösterge faiz, tahvillerin genel performanslarını ölçmek için kullanılan referans olarak seçilen tahvilin faiz oranıdır.

- **Ödemeler dengesi istatistikleri:** Bir ekonomide yerleşiklerin diğer ekonomilerdeki yerleşiklerle belli bir dönem içinde yapmış oldukları ekonomik işlemlerin kayıtlarını sağlamak üzere hazırlanan istatistiki bir rapordur. Merkez Bankası tarafından her ay düzenli olarak yayınlanmaktadır.

- **Uluslararası yatırım pozisyonu:** Bir ekonomideki yerleşiklerin yurt dışındaki yerleşiklerle finansal alacakları ve yükümlülüklerinin yanında; rezerv varlık olarak tutulan altın şeklindeki finansal varlıkların belli bir tarihteki stok değerini gösteren istatistiki tablodur. Merkez Bankası tarafından her ay düzenli olarak yayınlanmaktadır.

CamScanner ile tarandı

- **TCMB'nin Temel Görevleri**
  - Açık piyasa işlemleri yapmak,
  - Hükümetle birlikte TL'nin iç ve dış değerini korumak için gerekli önlemleri almak,
  - Zorunlu karşılıklar ve genel disponibilite ile ilgili usul ve esasları belirlemek,
  - Reeskont ve avans işlemleri yapmak,
  - Ülke altın ve döviz rezervlerini yönetmek,
  - TL'nin hacim ve dolaşımını düzenlemek,
  - Finansal sistemde istikrar sağlamaya yönelik ve para ve döviz piyasalarıyla ilgili düzenleyici tedbirleri almak,
  - Mali piyasaları izlemek,
  - Bankalardaki mevduatın vade ve türleri ile özel finans kurumlarındaki katılım hesaplarının vadelerini belirlemek

- **TCMB'nin Yetkileri**
  - Banknot ihraç etmek,
  - Hükümetle birlikte enflasyon hedefini tespit etmek ve buna uyumlu olarak para politikasını belirlemek ve uygulamak
  - TCMB Kanunu'nda belirtilen para politikası araçlarını kullanmak ve uygun bulacağı başka araçları belirleyip, uygulamak
  - Olağanüstü hâllerde TMSF'ye (Tasarruf Mevduat, Sigorta Fonuna) avans vermek,
  - Nihai kredi verme mercii olarak, bankalara kredi vermek,
  - Bankaların uygulayacakları faiz oranlarını, bankalardan istemek,
  - Mali piyasaları izlemek amacıyla bankalar ve diğer kurumlardan ve bunları denetleyen kurumlardan bilgi istemek ve istatistiki bilgi toplamak.

TCMB ANALİTİK BİLANÇOSU

TCMB analitik bilançosundaki kalemler, TCMB bilançosunun varlık ve yükümlülüklerinde yer alan ayrıntılı kalemlerin birbirleriyle netleştirilmesi ve belirli gruplar altında toplanması ile elde edilmektedir. Analitik bilançoda, para politikası uygulamasında gösterge niteliğinde olan kalemler elde edilmeye çalışılır.

Analitik bilanço, para politikasının etkin işleyişinde geçerli kalemlerin dikkate alındığı, ayrıntıları içermeyen bilançodur.

Merkez Bankası, uyguladığı para politikasının ölçümünü ve analizini analitik bilanço yardımı ile yapabilmektedir, bu yüzden **analitik** olarak adlandırılır.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

Parasal taban × $\frac{1+c}{r+c+e}$ = Bolan para arz

Aktif (Varlıklar)	Pasif (Yükümlülükler)
• I. Dış varlıklar • II. İç varlıklar ▪ A. Nakit İşlemler - Hazine borçları - Bankalara açılan nakit krediler - TMSF'ye açılan nakit krediler - Diğer kalemler ▪ B. Değerleme Hesabı ▪ C. IMF Acil Yardım Takip Hesabı (Hazine)	• I. Toplam Döviz Yükümlülükleri - Dış yükümlülükler - İç yükümlülükler - Döviz olarak takip olunan mevduat - Bankaların döviz mevduatı • II. Merkez Bankası Parası ▪ A. Rezerv Para - Emisyon - Bankalar Mevduatı (Zorunlu karşılıklar ve serbest mevduat) - Fon hesapları - Banka dışı kesim mevduatı ▪ B. Diğer Merkez Bankası Parası - Açık piyasa işlemleri - Kamu mevduatı

- Merkez Bankası analitik bilançosunda net iç varlıklar ve net dış varlıklar toplamına **Rezerv Para** denir.
- **Parasal Taban;** Rezerv para toplamına açık piyasa işlemlerinden doğan yükümlülüklerin eklenmesiyle hesaplanır.
- Parasal taban = Emisyon + Zorunlu serbest rezervler + Fon hesapları + Açık piyasa işlemleri
- **Dış Varlıklar;** TCMB nezdindeki döviz ve altın rezervleri, yurt dışındaki muhbir bankalar nezdindeki döviz hesaplarını içerir.
- **İç Varlıklar;**

Nakit işlemler; Hazine borçları, bankalara verilen nakit krediler, TMSF'ye açılan nakit krediler ve diğer işlemler kapsamında TCBM'nin kendi işlemlerinden kaynaklanan borç ve alacak işlemlerinin neti ve kâr veya zararı bu hesapta yer alır.

Değerleme Hesabı; TCMB'nin döviz kurlarındaki değişmeler nedeniyle uğradığı kâr veya zararı gösterir.

IBF Acil Yardım Takip Hesabı; IMF'den (Uluslararası Para Fonu) bütçe finansmanı amaçlı alınan kredilerin Türk lirası karşılığı hazine adına bu hesapta takip edilir.

CamScanner ile tarandı

CamScanner ile tarandı

Toplam Döviz Yükümlülükleri

Dış Yükümlülükler; TCMB'nin döviz borçları, kredi anlaşmaları ve tahvil ihracı ile alınan dış krediler, uluslararası kuruluşlardan alınan krediler ve yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarının TCMB'de Kredi Mektuplu Döviz Tevdiat Hesabı adı altında açtırmış oldukları döviz hesaplarından oluşur.

İç Yükümlülükler; kamu kesimine ait döviz mevduatı ve bankaların döviz mevduatından oluşur.

- **Merkez Bankası Parası:** Rezerv paraya, TCMB'nin APİ'den (Açık piyasa işlemleri) kaynaklanan nakit borçları veya alacaklarıyla ile kamu mevduatı eklendiğinde Merkez Bankası parasına ulaşılır.

Merkez Bankası parası, TCMB'nin ekonomik birimlere TL cinsinden yükümlülüklerini gösterir.

- Rezerv Para = Emisyon + Bankalar mevduatı + Fon hesapları + Banka dışı kesim mevduatı

Parasal Taban = Rezerv para + Açık pisaya işlemleri (APİ)

- Merkez Bankası Parası = Parasal taban + Kamu mevduatı

Parasal Tabanı Artıran Faktörler

- Net dış varlıkların artması; TCMB'nin TL ödeyerek piyasadan döviz satın alması durumunda net dış varlıklar ve parasal taban artar.
- Net iç varlıkların artması; TCMB'nin devlet iç borçlanma senedi (DİBS) satın alarak hazineye kredi vermesi veya bankalara ve TMSF'ye kredi vermesidir. TCMB, APİ'yi kullanarak piyasadan doğrudan DİBS satın alır veya REPO (Geri satın alım anlaşması) ile veya TL mevduat vererek bankalara likidite sağlayabilir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

TCMB Raporları

- *Avrupa Ekonomik ve Para Birliği (EMU) Raporları*
- Aylık Fiyat Gelişmeleri
- Bağımsız Denetim Raporları
- Enflasyon Raporu
- Finansal İstikrar Raporu
- Ödemeler Dengesi Raporu
- TBMM Bülten
- Üç Aylık Bülten
- Yıllık Rapor

Dönemsel Veriler

- Aylık Para ve Banka İstatistikleri
- BIS Konsolide ve Yerel Bankacılık İstatistikleri
- Banka Dışı Finansal Kuruluşlar İstatistikleri
- Finansal Hesaplar
- Finansal Kesim Dışındaki Firmaların Döviz Varlık ve Yükümlülükleri
- Haftalık Menkul Kıymet İstatistikleri
- Haftalık Para ve Banka İstatistikleri
- Kısa Vadeli Dış Borç İstatistikleri
- Konut Fiyat Endeksi

- Ödemeler Dengesi İstatistikleri
- Özel Sektörün Yurt Dışından Sağladığı Kredi Borcu
- Parasal ve Finansal İstatistikler
- Reel Efektif Döviz Kuru
- Sektör Bilançoları
- Uluslararası Rezervler ve Döviz Likiditesi
- Uluslararası Yatırım Pozisyonu
- Yurt dışında yerleşik kişilerin

V. PARA POLİTİKASI REJİMLERİ

Merkez Bankaları tarafından yürütülen para politikasının nihai hedefi; fiyat istikrarı ve hasıla istikrarıdır. Bu nihai hedeflere ulaşmak için, nihai hedefleri etkilediğini düşündüğü para arzı ve faiz haddi gibi bazı değişkenlerle ilgili hedefler belirler.

Merkez Bankası'nın nihai hedeflere ulaşmak için belirlediği hedeflere; **ara hedefler**, ara hedeflere ulaşmasını sağlayacak hedeflere de **operasyonel hedefler** denir.

Politika Araçları	→	**Operasyonel hedefler**	→	**Ara hedefler**	→	**Nihai hedefler**
– Açık Piyasa İşlemleri – İskonto haddi – Gerekli (zorunlu) rezervler oranı		– Rezervler – Kısa vadeli faiz haddi		– Parasal büyüklükler – Faiz hadleri – GSYİH		– Hasıla – Enflasyon

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Dünyada uygulanan para politikası rejimleri şunlardır;

- Döviz kuru hedeflemesi
- Parasal hedefleme
- Enflasyon hedeflemesi
- Açıklanmayan ancak kullanılan "örtülü nominal çapa" hedeflemesi

Döviz Kuru Hedeflemesi Rejimi

Döviz kuru hedeflemesi, yarı esnek sabit kur ve katı sabit kur uygulamaları gibi farklı uygulamaları içerir. Sabit katı kur uygulamasına örnek, tam **dolarizasyon** ve **para kurulu**dur.

Tam dolarizasyonda ülke parası olarak dolar kullanılırken, para kurulu uygulamasında ülke parası birebir yabancı paraya (örneğin dolar) eşitlenir. Ülke parasını enflasyon oranı düşük bir ülke parasına bağlamaktaki amaç, dış ticarete konu olan mallarda sabit kur nedeniyle fiyat istikrarını sağlamaktır.

Döviz Kuru Hedeflemesinin Riskleri

Serbest kambiyo rejimi ve serbest sermaye hareketini benimseyen ülkelerde güven ortamı sarsılır. Spekülasyon ve dövize hücum gibi nedenlerle sabit kur uygulaması tehlikeye girebilir.

Sabit kurun başarısızlığı sonucu, aşırı faiz yükselmesi veya develüasyon, bankacılık sektörünü olumsuz etkiler ve ülke finansal krize sürüklenebilir.

Para otoritesinin (Merkez Bankası) para politikası üzerindeki hakimiyeti tamamen ortadan kalkar.

CamScanner ile tarandı

Döviz Kuru Hedeflemesinin Ana Hatları

- Mali sektör yeniden yapılandırılır. (Mali reform)
- Nominal döviz kuru çapa olarak kullanılır, faiz serbest piyasa koşullarında belirlenir.
- Kamu sektöründe ileriye dönük endeksleme yapılır. (Örneğin memur maaşlarının hedeflenen enflasyon oranında artırılması)
- Mali disiplinin sağlanması.

Döviz Kuru Hedeflemesinin Avantajları

- Enflasyonun kontrol edilebilmesi daha kolaydır.
- Kamuoyu tarafından kolayca anlaşılabilir.
- Para politikasının zaman tutarsızlığı oluşmaz.

Döviz Kuru Hedeflemesinin Dezavantajları

- Bağımsız bir para politikası uygulanamaz.
- Merkez Bankası para politikası uygulamalarında yetkili değildir, bu nedenle iç şoklara karşı önlem alınamaz.
- Faiz oranları kontrol edilemeyebilir.

Parasal Hedefleme Rejimi (Para Miktarı Hedeflemesi)

Parasal hedeflemede nihai hedef, fiyat istikrarıdır ve bunu sağlamak için ara hedef olarak seçilmiş parasal büyüklükler kontrol altında tutulur. Bu stratejinin başarısı için, para talebinin tahmin edilebilir olması gerekir.

Parasal hedeflemede, paranın dolanım hızı ve para çarpanı kullanılarak, Merkez Bankasının kontrolünde olan para tabanının ne seviyede tutulması gerektiği hesaplanır.

Parasal Hedeflemenin Avantajları

- MB para politikası uygulamasında serbesttir.
- Parasal büyüklük hedefi bir nominal çapa niteliğindedir.
- Program çerçevesinde döviz kuru serbesttir, faiz ise kontrol edilebilir.

Parasal Hedeflemenin Dezavantajları

- Para ikamesi durumunda, hedeflenen para tanımı Merkez Bankasının kontrolünde olmayabilir.
- Paranın dolanım hızının istikrarlı olmaması, hedeften şaşılmasına neden olabilir.
- Hedeflenen para tanımı ile hedeflenen enflasyon arasında istikrarlı bir ilişki bulunmazsa, rejim amacına ulaşamayabilir.

Enflasyon Hedeflemesi Rejimi

1980'lerden itibaren parasal hedefleri sağlama çabaları faiz oranında istenmeyen dalgalanmalara yol açmış ve fiyat istikrarı sağlanamamıştır. Bu nedenle parasal hedefleme, birçok ülkede yerini enflasyon hedeflemesine bırakmıştır.

Enflasyon hedeflemesi stratejisinde hedeflenen enflasyon oranı çapa olarak kullanılır.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

Enflasyon Hedeflemesinin Başarılı Olabilmesinin Ön Koşulları

- Merkez Bankasının araç bağımsızlığı,
- Kamu maliyesi baskısının azaltılmış olması,
- Döviz kuru ile enflasyon arasındaki ilişkinin zayıf olması,
- Mali sistemin sağlam bir yapıya sahip olması,
- İstikrar gösteren bir enflasyon denklemi,
- Esnek kur, esnek faiz politikası,
- Düşük enflasyon,
- Para ikamesinin aşırı boyutlarda olmaması

Enflasyon Hedeflemesinin Ana Hatları

- Kamu, orta vadeli enflasyon rakamlarını hedef olarak belirler.
- Para politikasının temel hedefinin "enflasyonu düşürmek" olduğu yönünde kurumsal açıklama yapılır.
- Süreçte, sürekli bilgi akışı sağlanır.
- Merkez Bankasının politikası, bu politikanın amaç ve gerekçeleri ayrıca ekonomik parametrelerde hedefler ve gerçekleşmeler hakkında kamuoyu sürekli bilgilendirilir.
- Merkez Bankası, enflasyon hedeflemesinin sağlanamadığı durumda, hesap verecek konuma getirilmiştir.

Açıklanmayan ancak kullanılan "Örtülü Nominal Çapa Hedeflemesi"

Bu uygulamada, parasal büyüklüklere ilişkin hedef belirlenir ve politikalar bu hedefe yönelik uygulanır. Ancak kamuoyuna bu hedefler hakkında açıklama yapılmaz. ABD, para politikası olarak bu yaklaşımı kullanır.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

VI. PARASAL AKTARIM MEKANİZMALARI

Para politikası kararlarının fiyat seviyesini ve ekonomiyi etkileme sürecine, paranın aktarım mekanizması denir. Para politikası ile finansal sistemin ve ekonominin etkileşim kanalları, parasal aktarım mekanizmasını ifade eder.

Paranın aktarım mekanizması, zaman gecikmelerinden oluşmaktadır. Bu nedenle para politikası uygulamalarının hedefleri çabuk görülmemektedir.

Para Arzındaki Değişmenin Aktarım Mekanizması

Para piyasasındaki dengesizliğin tetiklediği bu aktarım mekanizması, özellikle **parasal hedefleme rejimi** uygulamasında önem kazanmaktadır.

Para piyasasında oluşacak dengesizlik, fiyat ve servet değerinde **ikame etkisi** ve **servet etkisi** meydana getirerek değişmeye neden olur.

İkame Etkisi; menkul kıymet piyasa değerindeki değişme, mal fiyatlarındaki değişme ve fiyat dışı kredi tayınlaması yoluyla yaratılır.

Servet Etkisi; reel ankesteki değişme ve menkul kıymet değerinde görülen değişme yoluyla yaratılır.

İkame etkisi ve servet etkisi birlikte harcamaları etkiler.

Parasal Aktarım Mekanizması Kanalları

1. Faiz Kanalı:

Keynesyen standart para aktarım kanalı olarak da ifade edilir. Para Otoritesi (Merkez Bankası), faiz oranlarını değiştirerek borçlanmanın maliyetini değiştirir ve böylece tüketicilerin tüketim kararlarını, üretici-

CamScanner ile tarandı

lerin ise yatırım kararlarını etkiler. Böylece, ekonomideki toplam talebi değiştirir.

Reel faiz oranları düştüğünde, sermayenin maliyeti azalacağından yatırım harcamaları artar. Bu durumda toplam talep canlanır ve devamında üretim de artar. Ayrıca reel faiz oranları düştüğünde, marjinal tasarruf eğiliminin gerilemesi de tüketim harcamalarını arttıracaktır.

Sonuç olarak, reel faiz oranlarının düşmesi sonucu hem yatırım harcamaları hem de tüketim harcamaları artacaktır.

Faiz kanalının işleyişi şöyledir:

Merkez Bankası'nın kısa vadeli nominal faiz oranlarını düşürmesi sonucu, fiyatların katılığı varsayımıyla kısa ve uzun vadeli reel faiz oranları da düşer. Yani; fiyatların katılığı varsayımıyla genişletici para politikası, kısa vadeli reel faiz oranlarını düşürür. Düşen kısa vadeli reel faiz oranları, uzun vadeli reel faiz oranlarının da düşmesine neden olur. Çünkü, **bekleyişler teorisine** göre, uzun vadeli faiz oranları, gelecekte beklenen kısa vadeli faiz oranlarının ortalamasına risk primi ilave edilmesiyle belirlenir.

- **Risk Primi:** Bir yatırım aracının taşıdığı risklerin, fiyatlara yansıtılan değeridir. Riskli bir yatırım aracının beklenen getirisi ile risksiz bir aracın beklenen getirisi arasındaki fark olarak hesaplanabilir.

Para politikası değişikliklerinin uzun vadeli reel faizler üzerindeki etkisi, beklenenden farklı olabilmektedir.

Örneğin; MB'nin politika faiz oranını arttırması sonucu, gelecekte daha düşük faiz oranları oluşabileceğine ilişkin bir beklenti yaratabilir. Ve bu durum, uzun vadeli faiz oranlarında düşüşe neden olabilir.

Diğer yandan, MB politika faiz oranını yükselttiğinde piyasada bu yükselişin devam edeceği yönünde beklentiler oluşursa, uzun dönem faiz oranları risk primi üzerinde de etkili olabilmektedir. Özellikle kamu borcu büyük miktarda olan ülkelerde, MB'nin enflasyonla mücadele etmek için faiz oranlarını yükseltmesi sonucu, risk primi artabilir. Çünkü, kamu borcunun sürdürülebilirliği konusunda şüpheler artar, (Çünkü, kamu borçları da aynı faize tabidir.)

2. Varlık Fiyatları Kanalı:

Merkez Bankası'nın para arzında veya nominal faiz oranlarında yaptığı değişiklikler, varlık fiyatları üzerinde de etki göstermektedir. Bu etki, kredi ve hisse senedi fiyatları üzerinde gerçekleşir.

- **Kredi Kanalı:** Genişletici para politikası sonucu, bankaların rezervleri ve varlıkları artacağından, verebilecekleri kredi miktarı da artar. Kredi miktarının artması da firmaların yatırım harcamalarını arttırır ve böylece toplam talep üzerinde genişletici bir etki ortaya çıkar.

Genişletici para politikasının diğer etkileri şunlardır:

- Firmaların değeri yükselir
- Algılanan borç riskini düşürür
- Nakit akışını arttırır
- Nominal borç yükünü hafifletir.

Yukarıdaki sıralanan etkilerse bilgi asimetrisinden kaynaklanan ahlaki tehlikenin ve ters seçim etkisinin azalması beklenebilir. Bu durumun gerçekleşmesi, bankaların kredi arzını arttırmalarına neden olur.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

- **Bilgi Asimetrisi:** Ekonomik bir ilişkide taraflardan birinin diğerine göre daha iyi veya daha fazla bilgi sahibi olduğu durumu ifade eder.
- **Ahlaki Tehlike:** Karşı tarafın bilgi eksikliğinden yararlanılarak kurulan ekonomik ilişkinin şartlarının yerine getirilmesinden kaçınılmasını ve normalin üstünde risk alınmasını ifade eder.
- **Ters Seçim:** Ekonomik ilişki kurulmadan önce karşı tarafın bilgi eksikliğinden yararlanılarak davranılmasını ifade eder.

Bazı durumlarda da para politikasındaki değişimler, firmaların bilançolarında değişiklik yaratır.

Örneğin; daraltıcı para politikasının uygulanmasıyla firma borçlarının maliyeti artar (faiz oranı artar) ve uzun vadeli varlıkların değeri düşer. Böylece firmanın sermaye maliyetlerinde artış meydana gelir. Bu durum da kredi kanalına örnektir.

Kredi kanalı, banka kredisine bağımlı olan küçük ve orta ölçekli firmaların yatırım harcamalarını etkilemeyecektir.

- **Hisse Senedi Kanalı:** MB faiz oranlarını düşürdüğünde, tahvil getirileri azalacağından, hisse senetlerine olan talep artar. Bu durumda hisse senetlerinin fiyatı yükselir ve firmaların da değeri yükselmiş olacağından (Tobin'in q'su 1'den büyük değer alacağından) yatırım ve üretim artar.

Ayrıca, hisse senedi fiyatlarının artması, kişilerin servet düzeyini de arttıracağından tüketim harcamaları da artacaktır.

Modigliani'nin "yaşam boyu gelir modeli"nde, tüketicilerin tüketim harcamalarının yaşam boyu gelirlerine bağlı olduğu ifade edilmiştir. Modele göre, kişilerin finansal servetlerinin büyük bir bölümü borsadaki yatırımlardır. Borsa gelirlerindeki artış finansal servetin değerini arttıracağından, tüketicilerin yaşam boyu gelirleri de artar. Yaşam boyu gelir artışı da tüketimi arttırarak, yatırım harcamalarının artmasına yol açmaktadır.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

3. Beklentiler Kanalı:

Ekonomik birimlerin gelecek dönemlere ilişkin, başta enflasyon olmak üzere ekonomik değişkenlere ilişkin bekledikleri değişmeler aracılığıyla çalışan aktarım kanalıdır.

Güvenilirliği (kredibilitesi) yüksek bir MB, fiyat istikrarını sağlama konusunda ekonomide bir güven duygusu yaratıp, gelecekte gerçekleşebilecek enflasyon hakkında fikir verebileceği sürece, fiyatlardaki değişmeleri etkileyebilecektir.

Ekonomik birimler, MB'nin uygulayacağı para politikasının başarıya ulaşacağına inanırlarsa, önceden duyurularak uygulanan politikalar, hedeflenen etkiyi yaratabilir. MB beklentileri yönlendirebilir.

Dolayısıyla, geleceğe yönelik faiz oranı beklentileri, orta ve uzun vadeli faiz oranlarının belirlenmesinde de etkilidir. Yani; uzun vadeli faiz oranları, gelecek döneme ait kısa vadeli faiz oranlarına ilişkin piyasa beklentilerine bağlıdır.

4. Döviz Kuru Kanalı:

Döviz kuru kanalı, hem toplam talebi hem de toplam arzı etkilemektedir.

CamScanner ile tarandı

Parasal genişleme sonucu, yurt içi reel faiz oranları düşeceğinden portföy yatırımları için o ülkede yatırım yapmak daha az kârlı hale gelir. Bu nedenle ülkeden sermaye çıkışı görülecektir. Bu durumda nominal döviz kuru yükselir. Yükselen nominal kurun reel kura hangi oranda yansıdığına bağlı olarak, net ihracat ve toplam talep artar.

Döviz kurlarının yükselmesi ithal malların fiyatlarını ulusal para cinsinden arttırarak, enflasyonu doğrudan yükseltir.

Ayrıca, ithal malları fiyatlarının yükselmesi, toplam arzın azalmasına ve fiyatlar genel düzeyinde artışa neden olacaktır.

Belirtmek gerekir ki; para politikasındaki değişikliklerin döviz kuru üzerindeki etkisi, yurt içi ve yurt dışı faiz oranları ve enflasyon beklentilerine bağlı olduğundan etkileri kesin olarak belirlenemez.

Genel olarak, bir ülke ne kadar dışa açıksa, döviz kuru kanalı, özellikle toplam talep üzerinde o kadar etkili olur.

Parasal aktarım mekanizmasını etkileyen faktörler:

- Resmi müdahaleler
- Ekonomideki fiyatlama mekanizması
- Finansal sistemin yapısı
- Finansal sözleşmelerin vade yapısı
- Bankacılık sisteminin finansal durumu
- Sermaye hareketleri
- Finansman kaynakları
- Hanehalkı ve firmaların yapıları

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Parasal aktarım mekanizmasına yönelik farklı müdahaleler; finansal piyasalara doğrudan müdahaleler, faiz oranı kontrolleri, banka kredilerine limit koymak ve belli bölgelere kredi imkanları sağlamak şeklinde gerçekleşir.

Ayrıca, ekonomideki fiyatlama mekanizmasının etkin işlememesi durumunda, yani fiyat katılıklarının olduğu bir ekonomide, parasal aktarım kanalları da etkin bir şekilde işleyemez.

Merkez bankalarının doğrudan etkileyebildiği kısa vadeli faiz oranlarına olan duyarlılık da parasal aktarım sürecini etkilemektedir. Finansal piyasalarda MB'nin belirlediği faiz oranlarına olan duyarlılığın derecesi şu faktörlere bağlıdır:

- Finansal piyasaların derinliği ve gelişmişliği,
- Alternatif finansman kaynaklarının varlığı,
- Borçlanma kısıtları,
- Bankacılık sektöründe rekabet,
- Hukuk sisteminin etkinliği.

Ayrıca, finansal sözleşmelerin vadesinin kısa olması, kredi ve mevduat sözleşmelerinin daha sık yenilenmesini sağladığından parasal aktarım mekanizmasının etkinliğini arttırır.

Bankaların risk ağırlıklı sermaye yeterlilik oranının düşmesi sonucu kredi arzlarını sınırlandırmaları da parasal aktarımın etkinliğini olumsuz etkiler.

Ayrıca bir ekonomide yerli ve yabancı varlıklar arasındaki ikame derecesi ne kadar fazla ise faiz oranı değişikliklerine döviz kurunun

CamScanner ile tarandı

vereceği tepki, yani parasal aktarımın döviz kuru kanalının etkisi de o kadar büyük olacaktır.

Son olarak; finansal piyasaların gelişmediği ekonomilerde yatırımlar iç kaynaklarla finanse edildiğinden ve hanehalkları ve firmalar tasarruflarını menkul kıymetlerle değerlendirmediklerinden, parasal aktarım mekanizmasının varlık fiyatları kanalı etkin işleyememektedir.

PARASAL AKTARIM MEKANİZMASINA YÖNELİK FARKLI YAKLAŞIMLAR

Parasalcı Görüş

1960'lı yıllarda M. Friedman öncülüğünde gelişen Parasalcı yaklaşıma göre, para politikasının toplam talep üzerindeki etkileri sadece faiz oranı ve yatırım harcamaları arasındaki ilişkiyle açıklanamaz. Para politikası faiz oranları dışında, birçok kanalla toplam talebi etkiler.

Parasalcılar, Keynesyen görüşün aksine, nominal faiz oranları ile yatırım harcamaları arasında zayıf bir ilişki olduğunu, borçlanma ve yatırım kararlarını nominal yerine reel faiz oranlarının etkilediğini savunmuşlardır.

Paracı yaklaşımda, para arzındaki değişme sonucu, faiz oranlarının yanında nispi fiyatta değişiklik öngörülmüştür. Para politikası sonucu, yatırımların yanında tüketim gibi diğer harcamaların etkileneceği öngörülmüştür.

Para arzındaki değişmeye bağlı olarak, para piyasasının dengeden uzaklaşması, yani para arzı ve para talebi eşitliğinin bozulması sonucu, "servet" ve/veya "ikame" etkisi oluşur.

- **Fisher ve Wicksell**; para ile harcamalar arasındaki ilişkiyi açıklarken kısa dönem analizi yapmışlar ve faiz oranı değişmesine ağırlık vermişlerdir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

- **Fisher'e göre,** para arzının artırılması sonucu, fiyatlardaki artış, nominal faiz oranı artışından önce gözlenir. Fisher'e göre fiyat artışları, uzun dönemde nominal faiz oranına yansır. Başlangıçta fiyat artışları, firmaların kârlarını artırır ve bu durumda firmalar, yeni yatırımlar için kredi talep etmeye başlarlar ve bu durumda faiz oranları yükselmeye başlar. Faizlerin yükselmesine bağlı olarak firmaların üretim maliyetlerinin artması sonucu kâr ve yatırımlar tekrar düşme eğilimine girer. Yeniden canlanma, bankaların ellerinde yeter miktarda atıl rezervlerinin birikmesi sonucu, faiz oranının düşmesi ile başlayacaktır.

Wicksell'e göre de konjonktür hareketlerinin nedeni, faiz oranlarındaki dalgalanmalardır.

Wicksell'in modelinde, dengeyi bozan arz yönlü bir olay (örneğin teknolojik bir gelişme) aynı faiz oranında yatırımları artırır. Bu durumda krediye artan talebe bağlı olarak faiz oranı artar. Kredi talebini tasarruf arzına eşitleyen faiz oranına; **"normal"** veya **"doğal"** faiz oranı denir.

- Fisher ve Wicksell, parasal aktarım mekanizmasını kısa dönemde fiyatlar genel düzeyine etkisiyle açıklamışlardır.
- Fisher'in Klasik Miktar Kuramına göre, paranın dolanım hızı (V) ve reel gelir (Y) uzun dönemde sabit varsayıldığından, fiyatlar genel düzeyi para arzı artış oranı ile eşit bir oranda artar.
- **Friedman'a göre** ise, para arzı - faiz oranı - fiyatlar düzeyi - reel gelir değişkenlerinin arasındaki ilişki kısa dönemde ve uzun dönemde farklıdır.

CamScanner ile tarandı

Friedman'a göre; para arzı artışının hızlanması sonucu;

- Kısa dönemde, faiz oranı düşer ve bu likidite etkisi kısa bir süre devam eder.
- Orta dönemde, nominal gelirin artışını hızlandırır, bu da kredi talebini artırır ve faiz oranı yükselir. Böylece **gelir etkisiyle**, likidite etkisi ortadan kalkar.
- Uzun dönemde, fiyatlar üzerinde **bekleyişler etkisi** oluşur. Para arzı artışı fiyatları yükseltir ve fiyatların artacağına ilişkin bekleyiş oluşur.

Enflasyonist bekleyişler, kredi verenlerin (bankaların) daha yüksek nominal faiz talep etmelerine neden olur.

Friedman'a göre, para arzı ile faiz oranı arasında kısa dönemde ters yönlü bir ilişki vardır. Ancak para politikasının etkisi, uzun bir gecikmeden sonra görülebilir. Bu nedenle para politikası ekonomide zaman zaman istikrarı bozucu bir etki yapar. Buna dayanarak Friedman ve izleyicileri, en iyi para politikası seçeneğinin, para arzının **sabit** bir oranda artırılması gerektiğini savunurlar.

Sonuç olarak paracılar, para piyasasında meydana gelen bir dengesizliğin (para arzındaki değişmenin) faizleri değiştirerek her zaman dengeyi **sağlayamayacağını** savunmuşlardır.

- **Yeni Klasik Paracı Okula göre;** R. Lucas ve T. Sargent'in öncülüğünü yaptığı Yeni Klasik Paracı Yaklaşımda, para arzı değişmeleri, orta dönemde ancak beklenmeyen fiyat değişmeleri olursa reel geliri etkileyebilir. Yani eğer, gerçekleşen fiyat artışı beklenen fiyat artışından büyük olursa üretim (reel gelir) artacaktır.

Rasyonel (Bilinçli) Beklentiler Teorisi'ne göre; para politikası sadece fiyat beklentilerini etkiler ve beklentiler genellikle gerçekleşir, üretim ve istihdam değişmez.

ÖZETLE

Paracı görüşlerin tümü, para politikasının ekonomide istikrar sağlamak amacıyla kullanılmamasını tavsiye etmektedirler. Çünkü, para politikası uzun dönemde enflasyon doğurur ve üretim ile enflasyon arasında bir değiş - tokuş söz konusu değildir.

Keynesyen ve Neo-Keynesyen Yaklaşımda Aktarım Mekanizması

Keynesyen Görüş

1930'lu yıllarda yaşanan Büyük Buhranın ardından, maliye politikalarının ekonomik faaliyetleri etkilemede para politikalarından daha etkili olduğu görüşü, ağırlık kazanmıştır. Bu yaklaşım, 1970'li yıllara kadar, enflasyon ve işsizlik sorunlarının önlenmesinde başarılı olmuştur. J. M. Keynes'in geliştirdiği bu yaklaşıma göre; para politikası uygulamaları, ancak faiz oranını etkileyebildiği ölçüde toplam talep üzerinde etkili olacaktır. Parasal genişleme sonucu faizler düştüğü ve yatırımlar arttığı ölçüde para politikası etkindir.

Para politikasının başarısı, para talebinin faiz esnekliğinin düşük, yatırımların faiz esnekliğinin yüksek olmasına bağlıdır. Yani; para arzının artırılmasıyla hedeflenen stratejik değişken olan faiz haddinin düşmesi sonucu, para talebi değil, yatırımlar artarsa ekonomide istikrar sağlanabilir. Bunun nedeni; düşen faizlerin yeni yatırımları artırmasıdır.

Keynes'in çalışmalarını IS-LM çerçevesinde ele alan J. Hicks ve A. Hansen, orta vadede yatırımların faize duyarlılık gösterebileceğini savu-

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

narak, Keynes tarafından geliştirilen **sermayenin marjinal etkinliğini** gözardı etmişlerdir.

Portföy Dengesi Yaklaşımı'na göre; para arzı değiştirildiğinde, alternatif yatırım araçlarının göreli getirileri, portföy seçimini etkileyen tek faktördür.

Keynes, para ve tahvili birbirini ikame eden varlıklar olarak tanımlamış ve bu nedenle para tutmanın maliyetini, tahvil getiri oranı olarak belirlemiştir.

İkame edilebilir değerler açısından Patinkin'in modeli Keynes'inkine benzemektedir.

Portföy döngesi yaklaşımında ise Tobin, para tutmanın fırsat maliyeti olarak en azından altı değere ait getiri oranlarının kullanılması gerektiğini savunmuştur. Parayı ikame eden değerlerin, sermaye malı haricinde hepsi menkul değer türündedir. Burada Keynes'ten farklı olarak farklı yatırım araçları arasında, hatta menkul değerler arasında bile **tam ikame** öngörülmemektedir.

Portföy dengesi yaklaşımında parasal bir genişleme durumunda, bankaların ellerindeki atıl rezervleri artar ve bu rezervler menkul kıymet alımlarında veya kredi vermede kullanılabilir. Eğer menkul kıymet alırlarsa fiyatları artar ve dolayısıyla faiz getirileri düşer. Bu durumda halk (banka dışı kesim) ellerindeki menkul kıymetleri satarak paraya dönüştürmüşlerdir. Bu durumda paraya veya getirisi daha yüksek sermaye mallarına olan talep artar. Aynı durum sermaye malı talebinde de gerçekleşir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

ÖZETLE

Miktar Kuramında (Fisher, Pigou, Friedman) para arzındaki değişme kısa dönemde fiyat ve reel gelirin, uzun dönemde ise sadece fiyatların artmasına neden olur.
Likidite Tercihi Yaklaşımında (Keynes) para arzındaki değişme, faizler kanalıyla yatırım talebini artırarak reel geliri artırabilir.
Portföy Dengesi Yaklaşımında, para arzındaki değişme, faiz oranını değiştirerek yatırım talebini ve reel geliri arttırabilir. Para politikası saptanırken, alternatif yatırım araçlarının arzı, fiyatları ve dolayısıyla getiri oranları araştırılmalı, sermaye piyasasındaki gelişmeler yakından izlenmelidir.
Servet Uyumlaması Yaklaşımında (Brunner ve Meltzer) para arzındaki değişme, faiz oranı ve servet etkisi yoluyla ekonomik faaliyetleri etkilemektedir.

Tobin'in **q Yaklaşımında**, para arzındaki değişmenin ekonomiye etkisi, hisse senedi değerleri yoluyla açıklanır.

$$q = \frac{\text{firmanın piyasa değeri}}{\text{sermayenin yenileme maliyeti}}$$

$q > 1$ ise yatırım talebi artar.

$q < 1$ ise yatırım talebi azalır.

- $q > 1$ iken; firma az miktarda hisse senedi ihraç ederek, elde ettiği gelir ile yeni sermaye malları satın alabilir ve yatırım harcamalarını artırabilir.

CamScanner ile tarandı

CamScanner ile tarandı

TÜRKİYE'DE PARASAL AKTARIM MEKANİZMASI

2001 Yılı Öncesi

Türkiye'de 2001 yılı öncesi parasal aktarım mekanizması, enflasyonun kontrolü ve finansal istikrarın sağlanması amacına yöneliktir. Temel para politika aracı olarak **"nominal döviz kuru"**nun kullanıldığı bu dönemde, sabit veya yönetilen döviz kuru rejimine dayalı bir para politikası uygulanmıştır. Yani; ekonomik birimlerin beklentileri döviz kuru hareketsizliğine dayanmaktadır.

2001 yılında yaşanan ekonomik krizin ardından Türkiye ekonomisi, yapısal bir değişim sürecine girmiştir.

2001 Krizi Sonrası Parasal Aktarım Mekanizması

Krizden sonra uygulamaya konulan kapsamlı ekonomik program, Türkiye ekonomisi açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. **"Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı"** ile bankacılık ve kamu sektörü yeniden yapılandırılmıştır. Enflasyon sorununu ortadan kaldırmaya yönelik uygulamalarda ekonominin kırılganlığı büyük ölçüde azalmıştır.

25 Nisan 2001 tarihinde TCMB Kanunu'nda yapılan değişiklikle TCMB'nin temel amacı; "fiyat istikrarını sağlamak" olarak belirlenmiştir. Ayrıca, TCMB'ye uygulayacağı para politikasını ve kullanacağı para politikası araçlarını doğrudan seçme yetkisi verilerek **"araç bağımsızlığı"** sağlanmıştır.

TCMB, bu tarih itibarıyla araç bağımsızlığının beraberinde getirdiği hesap verme sorumluluğu ile iletişim ve şeffaflığı, politika uygulamalarında ön plana çıkarmıştır.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

TCMB, 2002 yılından itibaren döviz kuru yerine fiyat istikrarına odaklanan "örtük enflasyon hedeflemesi rejimi"ni uygulamaya koymuştur. Bu doğrultuda "kısa vadeli faiz oranları"nı politika aracı olarak kullanmaya başlamıştır.

2002 - 2005 döneminde, açık enflasyon hedeflemesine geçiş için gerekli altyapı çalışmaları tamamlanmıştır.

2006 yılından itibaren **"açık enflasyon hedeflemesi rejimi"** uygulanmasına geçilmiştir. Bu rejim sayesinde uzun yıllardan sonra enflasyon tek haneli seviyelere düşürülmüştür.

Sonuç olarak; 2001 krizi sonrası, dalgalı kur rejimine geçilmesi ile kısa vadeli faiz oranlarının para politikası aracı olarak kullanılmaya başlaması, döviz kurunu daha oynak hale getirmiştir. Yani; döviz kuru, ekonomik birimlerin enflasyon beklentilerini oluştururken dikkate aldıkları temel değişken olma özelliğini kaybetmiştir.

Uygulanan politikalar sonucunda, mali baskınlık azalmış, finansal piyasalar derinlik kazanmış, politikaların ve kurumların güvenilirliği artmış ve parasal aktarım mekanizmasının işlerliği güçlenmiştir.

- **Finansal derinlik;** Toplumda finansal hizmetlere erişim kolaylığını ifade eder. Özel kesime kullandırılan kredilerin, mevduatların veya kısa vadeli mali yükümlülüklerin milli gelire oranı gibi ölçütlere dayanılarak hesaplanır.
- **Mali baskınlık;** Uzun yıllar devam eden bütçe açıkları nedeniyle artan borç stoklarının para politikasının etkinliğini sınırlandırmasına denir.

Türkiye'de 2001 krizi sonrası dönemde, borç stoku, bütçe dengesi, faiz dışı denge, faiz hadleri gibi göstergelerden mali baskınlık düzeyi

izlenmiştir. Ulaşılan sonuca göre; yüksek politika faizinden (sıkı para politikası) ziyade sıkı maliye politikası daha etkindir. Çünkü fiyat istikrarı, "mali disiplin"in sağlandığı dönemde daha belirgindir.

- **Fiyat istikrarı;** Ekonomik birimlerin yatırım, tüketim ve tasarruf kararlarını alırken dikkate almaya gerek duymadıkları ölçüde düşük bir enflasyon oranını ifade eder.
- **Mali disiplin;** Devletin kamu gelir ve giderlerinin birbirine denkliği, yani bir mali yıl içinde kamu gelirlerinin kamu giderlerini finanse edebilmesini ifade eder. Bazı ülkeler mali disiplini sağlayabilmek ve sürdürebilmek amacıyla anayasalarına **"mali kural hükümleri"** eklerler.
- **2001 sonrası faiz kanalı:** Enflasyon hedeflemesi çerçevesinde TCMB'nin, enflasyonun hedefinden sapmasına tepki olarak faiz oranını değiştirmesi, enflasyon beklentilerinin yönetilebilmesini sağlamıştır. Böylece, ekonomik birimler faiz oranlarındaki değişmelere bağlı olarak karar vermeye başlamışlardır. Yani; reel faiz oranı ile harcama kararları (toplam talep) arasındaki bağ güçlenmiştir.

2001 krizi sonrası yaşanan başarılı dezenflasyon sürecinde bankacılık sektörü güçlenmiş, kamu borç stoku azaltılmış ve TL'ye duyulan güvenin artması, dolarizasyonu büyük ölçüde azaltmıştır. Böylece, faiz kanalının etkinliği artmıştır.

- **2001 sonrası döviz kuru kanalı:** Dalgalı kur rejiminin uygulandığı bu dönemde, ekonomik birimler fiyatlama yaparken döviz kurlarını daha az dikkate almaya başlamışlardır. Yani; kurlardan fiyatlara geçiş etkisi hem büyüklük hem de süre bakımından azalmıştır.

TL'nin değer kazanmasına (döviz kurunun düşmesine) bağlı olarak, döviz cinsinden borcu olan firmaların net değeri ve yatırım ve üretime ayırabilecekleri kaynakları artmıştır. Ayrıca, üretim sürecinde ithal girdilerin yüksek ağırlığı nedeniyle döviz kurunun düşmesi, üretimin maliyetini azaltmıştır. Diğer yandan, satın alma gücündeki artış, iç talep üzerinde arttırıcı bir etki yapmıştır.

Sonuç olarak, dalgalı kur sisteminde enflasyon hedeflemesiyle döviz kurunun düşmesi, (TL'nin değer kazanması) ekonomik faaliyetlerin artmasına yol açmıştır.

- **2001 sonrası kredi kanalı:** 2001 krizi sonrası, parasal aktarım mekanizmasının kredi kanalının da işlerliği artmıştır. Gerçekleştirilen yapısal reformlar ve kamu harcamalarının kontrol altına alınarak sürdürülebilir büyümenin desteklenmesi ve gelişmiş ülkelerdeki düşük faiz oranları nedeniyle bankalar, finansal aracılık faaliyetlerine geri dönmüşlerdir.

2001 öncesi bankacılık sektörü, esas olarak hükûmet harcamalarının finansmanı için aracılık görevi görürken, kriz sonrası, politika faiz oranlarındaki değişmelere bağlı olarak kullandırdıkları kredi miktarı ile toplam talep ve enflasyon etkilenmeye başlamıştır.

- **2001 sonrası beklentiler kanalı:** Özellikle 2002 yılında örtük enflasyon hedeflemesi uygulaması ile politika kararlarının kamuoyu tarafından anlaşılmaya başlaması, beklentiler kanalının işlerliğini de arttırmıştır.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

Özetle; enflasyon hedeflemesi rejimine geçilmesi ile talep ve enflasyon beklentilerinin yönetiminde kısa vadeli faiz oranlarının rolü artmıştır.

Sonuç olarak; 2001 krizi sonrası, faiz ve kredi kanalları ekonomik faaliyet üzerinde gözle görünür bir etki oluşturmaya başlamıştır. Mali baskınlığın ve dolarizasyonun zayıflaması, döviz kurlarının fiyatlara etkisinin azalması, artan iletişime bağlı olarak beklentilerle politikaların uyumlu hale gelmesiyle döviz kuru kanalının etkinliği azalmıştır.

2008 Krizi Sonrası Yeni Para Politikası ve Parasal Aktarım Mekanizması

2008'in son çeyreğinden itibaren tüm dünyayı etkisi altına alan küresel finansal kriz, Türkiye ekonomisini de etkilemiştir.

TCMB, 2006 yılından itibaren uyguladığı enflasyon hedeflemesi rejiminin çerçevesinin genişleterek, yeni bir para politikası bileşimi uygulamaya koymuştur.

Yeni para politikası ile fiyat istikrarına ek olarak finansal istikrar hedefinin önemi de artmıştır.

TCMB 2008 sonrası, para politikası aracı olarak kullanmakta olduğu kısa vadeli faiz oranlarının yanı sıra, **zorunlu karşılıklar**, **faiz koridoru**, **likidite yönetimi** ve **rezerv opsiyonu mekanizması** gibi farklı politika araçlarını da kullanmaya başlamıştır.

2008 krizi sonrası, TCMB piyasalara likidite desteğini arttırmış ve faiz indirimleriyle Türkiye'de iç talep artmış ve bir canlanma sürecine girilmiştir. Bu dönemde TL'nin de değerlenmesi ithalat artışını hızlandırmıştır. Ancak, Türkiye'nin ihracat yaptığı ülkelerdeki kriz ortamı nedeniyle dış talıp (ihracat) daha zayıf bir seyir izlemiştir. Bu nedenle, ihracatın büyüme hızı, ithalat artış oranının oldukça gerisinde kalmıştır.

Ayrıca, yoğunlaşan kısa vadeli yabancı sermaye girişleri nedeniyle krediye ulaşmak kolaylaşmış ve tüketim hızlanmıştır. Sonuç olarak, cari dengenin hızla bozulması, cari açığın finansmanının kısa vadeli sermaye girişleri ile sağlanıyor olması, Türkiye ekonomisini kırılgan bir hale getirilmiştir.

Bu araçların kullanılmaya başlaması ile parasal aktarım mekanizmasında öncelikle **kredi kanalı** ve **döviz kuru kanalı**nın öne çıkmasına yol açmıştır. Ve kredi ve döviz kuru kanallarının işleyişinde bazı değişiklikler olmuştur.

TCMB politika faizine ek olarak zorunlu karşılıkları ve faiz koridorunu aktif para politikası aracı olarak kullanmaya başlamıştır. Bu yeni araçlarla krediler ve döviz kuru kanallarını ayrı ayrı etkileyerek, fiyat istikrarı ve finansal istikrar hedeflenmiştir.

	2008 Öncesi	2008 Sonrası
Para Politikası Araçları	Politika Faizi	Politika faizi Likidite yönetimi Faiz koridoru Zorunlu karşılıklar Rezerv opsiyon mekanizması
Para Politikası Amaçları	Fiyat istikrarı	Fiyat istikrarı Finansal istikrar

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

Yeni Para Politikası Çerçevesinde Parasal Aktarım Mekanizması

TCMB, 2010 yılından itibaren, yeni bir para politikası çerçevesi geliştirmiştir.

- **Kredi Kanalı:** Yeni para politikası çerçevesinde kredi kanalı, geleneksel enflasyon hedeflemesi rejiminde olduğu gibi, bankaların kredi faizlerine etki ederek kullanılmaktadır. Ancak, geçmişten farklı olarak TCMB, piyasaya çeşitli kanallardan sağladığı kısa vadeli fonların faizini, günlük olarak gözden geçirerek kontrol etmektedir. Yani; TCMB, faiz koridorunu yukarı yönlü veya aşağı yönlü genişleterek, piyasadaki kredi arzını etkilemektedir.

Zorunlu karşılıklar da temelde kredi arzını etkilemek amacıyla kullanılmaktadır. Zorunlu karşılıklar, uygulanmakta olan koridor sistemi (faiz koridoru) ve aktif likidite yönetimi stratejisisiyle birlikte kullanılmaktadır. Bu durumda, kısa vadeli faizlerde oynaklık arttığı için, likidite ihtiyacı olan bankalar daha temkinli davranmaktadırlar.

Sonuç olarak; kredi kanalı, para politikası çerçevesinde orta vadeli enflasyonu etkileyen temel aktarım kanalıdır.

- **Döviz Kuru Kanalı:** Yeni para politikası çerçevesinde TCMB, kısa vadeli faizleri günlük ayarlayarak, döviz kuru oynaklığını yumuşatabilmektedir.

Örneğin; yabancı sermaye çıkışı olduğu dönemlerde TCMB, sermaye çıkışının döviz kurunu arttırıcı etkisini hafifletmek için, piyasalara daha az fonlama yapar. Piyasaya, piyasanın ihtiyacından daha az para çıkaran TCMB sayesinde, finansal kurumlar (bankalar) likidite ihtiyaçlarını döviz satarak karşılarlar. Bu durumda sermaye çıkışı nedeniyle döviz kurundaki artış, iç piyasada gereçekleşen döviz arzı artışı (dövzi satışları) sayesinde kur düşeceği için dengelenmiş olur.

Ayrıca, TCMB, TL zorunlu karşılıkların belli bir oranının döviz ve altın cinsinden tutulabilmesi imkanını (Rezerv Opsiyon Mekanizması) getirerek, sermaye çıkışlarının döviz kuru üzerindeki etkisini hafifletebilir.

- **Faiz Koridoru:** TCMB'nin gecelik vadede bankalara borç verebileceği faiz seviyelerinin arasında kalan alanı ifade eder.

TCMB, piyasa faizlerini ve likidite miktarını etkilemek amacıyla piyasada ihtiyacı olanlara kısa vadeli (günlük veya haftalık) likidite sağlayarak para politikasını kredi kanalıyla yürütmektedir. Aynı zamanda, TCMB, fon fazlası olanlardan gecelik vadede borç alabilmektedir. Faziz koridoru, bu işlev için tanımlanmıştır.

Ayrıca, TCMB, **politika faiz oranı** üzerinden **"miktar ihalesi"** ile bankalara fonlama yapabilmektedir. İşte bu gecelik piyasada oluşan faiz oranları, politika faizi (bir haftalık repo faizi) değiştirilmeden ayarlanabilmektedir. Böylece, para piyasasındaki gecelik faiz oranlarının politika faizinden faraklı olmasına izin verilebilmektedir. Böylece TCMB, gerekli gördüğünde (enflasyon beklentisini engellemek için) **"Ek Parasal Sıkılaştırma"**ya (EPS) gitmiştir.

TCMB, EPS yaptığı günlerde, piyasaya miktar ihalesi yöntemiyle piyasaya politika faizinden verdiği kredi miktarını azaltarak, faizlerin, faiz koridorunun üst seviyesine yakın oluşmasını sağlamıştır.

Sonuç olarak; TCMB'nin kısa vadeli piyasa faizlerinde günlük olarak yapabileceği değişikliklerin boyutunu, faiz koridorunun genişliği belirlemektedir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

- **Rezerv Opsiyonu Mekanizması:** (ROM) Bankaların TCMB'de tutmak zorunda oldukları Türk Lirası karşılıkların belirli bir yüzdesini döviz (dolar ve/veya euro) ve standart altın cinsinden tutmalarına imkan tanıyan bir uygulamadır.

ROM ile bankalara döviz varlıklarını, TL gereksininlerini karşılamak için kullanabilme imkanı sunulmaktadır. Yani; bankalar, TL zorunlu karşılıklarını ayırmada daha esnek hale gelirler ve gönüllü olarak döviz rezervi biriktirirler. Böylece, yabancı sermaye hareketlerinin döviz kuru üzerindeki etkileri azaltılmaktadır.

ROM'un avantajları şöyle sıralanabilir:

- Kısa vadeli sermaye hareketlerinin yaratabileceği eoynaklığı azaltması
- TCMB döviz rezervlerini güçlendirmesi
- Bankalara likidite yönetimlerinde esneklik sağlaması
- Kredilerin sermaye hareketlerine olan duyarlılığını azaltması
- Bankalara kredi optimizasyonu yapabilme olanağı sağlaması

ROM imkanının bankalar tarafından ne ölçüde kullanılabileceğine dair üstt limitler, "Rezerv Opsiyonu Oranı" (ROO) olarak tanımlanmıştır.

Yabancı sermaye girişlerinin (döviz girişlerinin) hızlandığı dönemlerde yabancı paranın değeri (döviz kuru), TL'nin değerine (faiz) göre düşmektedir. Bu durumda, bankalar TL zorunlu karşılıklarının daha yüksek bir oranını yabancı para cinsinden tutma eğilimine girerler. Yani; döviz borçlanmanın maliyetinin düşmesi ile bankalar, ROM'dan daha çok faydalanırlar. Böylece, ülkeye giren dövizin bir kısmı, bankalarca zorunlu karşılık olarak TCMB'deki hesaplara aktarılır ve piyasadan çekilmiş olur. Yani; sermaye hareketlerinin kur üzerindeki etkisi azaltılmış olur.

Tersi durumda, yani sermaye girişlerinin yavaşladığı dönemlerde, döviz kurunun artması beklenir ve dövize ulaşmak güçleşir. Bu durumda bankalar, ihtiyaç duydukları dövizin bir kısmını, ROM kullanımlarını azaltarak sağlarlar. Yani; zorunlu karşılıkları TL cinsinden tutan kurumlar, TL'ye talebi arttırarak TL'nin aşırı değer kaybını (döviz kurunun yükselmesini) engellemiş olurlar.

Sonuç olarak; TCMB, 2010 sonrası kullandığı para politikası araçlarını çeşitlendirerek, kur ve kredi kanallarını farklı yollardan etkileme yollarını geliştirmiştir. Böylece, fiyat istikrarından ödün vermeden finansal istikrarı da desteklemeyi amaçlamıştır.

VII. FİNANSAL PİYASALAR VE BANKACILIK

- **Finansal sistemin (mali sistem) temel fonksiyonu**, en basit ifadeyle, fon fazlası olan tasarruf sahiplerinden, fona ihtiyacı olan borçlanıcılara fonların transferini sağlamaktır.

Finansal sistemi oluşturan unsurlar şunlardır:

- Fon arz edenler (tasarruf sahipleri)
- Fon talep edenler (yatırımcılar)
- Finansal araçlar (tahvil, bono, ve hisse senedi gibi ...)
- Finansal aracılar (bankalar, yatırım fonları, ortaklıkları gibi ...)
- Piyasaların etkin çalışmasını sağlayan idari ve hukuki düzen.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

Finansal Piyasalar

Para Piyasası	Sermaye Piyasası
• Bir yıldan kısa vadeli borç araçlarının alınıp satıldığı piyasadır. • Para piyasası araçları: ▪ Finansman bonosu ▪ Hazine bonoları ▪ Geri satın alma anlaşması (REPO) ▪ Bankalar arası krediler ▪ Ciro edilebilir banka mevduat sertifikası ▪ Banka kabulü	• Bir yıldan uzun vadeli borç araçlarının alınıp satıldığı piyasadır. • Sermaye piyasası araçları: ▪ Hisse senetleri ▪ Şirket tahvilleri ▪ Hazine tahvilleri ▪ Kamu kuruluşları menkul kıymetleri ▪ Belediye tahvilleri ▪ Tüketici kredileri ve ticari krediler ▪ İpotek kredileri

- Para piyasası, sermaye piyasasına göre daha likit bir piyasadır. Çünkü para piyasasında işlem gören finansal araçların, geri ödenmeme riskleri ve paraya dönüştürülme maliyetleri daha düşüktür.

- Para piyasasında işlem gören menkul kıymetlerin fiyatlarındaki dalgalanmalar, sermaye piyasasında işlem gören menkul kıymetlerin fiyatlarındaki dalgalanmalardan daha az olmaktadır.

Bu nedenlerden dolayı, bankalar ve şirketler, atıl fonlardan faiz geliri sağlamak ve ihtiyaçları olduğunda fonları hemen kullanabilmek için para piyasalarını tercih ederler.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Sermaye piyasalarını tercih eden finansal aracılar ise, uzun vadeli yatırımlar yapan emeklilik fonları ve sigorta şirketleri gibi kurumsal yatırımcılardır.

- **Tahvil ve bono;** hükümet veya şirketler tarafından ihraç edilen, vade sonuna kadar belirli aralıklarla faiz ödemesi ve vade sonunda anapara ödemesi taahhüt eden borç sözleşmeleridir.

Borçlanma araçlarının, bir yıldan kısa vadeli olanlarına **bono**, bir yıldan uzun vadeli olanlarına ise **tahvil** denir.

Hisse senedi; bir şirketin gelirine veya sahip olduğu varlıklarına ortaklık hakkı veren kıymetli evraktır.

- Hisse senetleri, periyodik olarak kâr payı ödemesi yapmaktadır, vadeleri yoktur.

- **Finansman bonosu:** Bankalar veya şirketlerin kısa vadeli finansman sağlamak amacıyla çıkardıkları borçlanma araçlarıdır.

- **Hazine bonoları:** Hazine tarafından bütçenin kısa vadeli finansmanını sağlamak amacıyla 3, 6, 12 aylık olarak ihraç edilen borçlanma araçlarıdır.

- **Geri Satın Alım Anlaşması (REPO):** Bir aydan kısa vadeli kredilerdir. REPO, menkul kıymetin belirlenen vadede, belirlenen fiyat üzerinden geri satın alma vaadiyle satışı demektir.

- **Bankalar Arası Krediler:** Bankaların, diğer bankalara ihtiyaç duyulması hâlinde ödünç verdikleri fonları ifade eder.

CamScanner ile tarandı

- **Ciro Edilebilir Banka Mevduat Sertifikası:** Belirli bir süre için belirli bir faiz oranı üzerinden bankaya yatırılan mevduat karşılığında çıkarılan pazarlanabilir banka belgeleridir. Mevduat sahibi istediği zaman sertifikasını üçüncü şahıslara devrederek parasını alabilmektedir.
- **Banka Kabulü:** Bankanın "kabul edildi" kaşesini taşıyan, uluslararası ödemelerde kullanılan bir tür bonodur.
- **Şirket Tahvilleri:** Şirketler tarafından uzun vadeli finansman sağlamak amacıyla çıkarılan tahvillerdir. Bu tahviller, her yıl faiz ödemesi ve vade bitiminde anapara ödemesi yapar.
- **Hazine Tahvilleri:** Hazine tarafından, bütçe açıklarını finanse etmek amacıyla ihraç edilen tahvillerdir. Ödenmeme riski yok denecek kadar azdır.
- **Kamu Kuruluşları Menkul Kıymetleri:** Kamu kuruluşları tarafından çeşitli yatırımların ve verilecek kredilerin finansmanı için ihraç edilen menkul kıymetlerdir. Örneğin; elektrik santrali inşaatı, çiftçi kredileri gibi.
- **Belediye Tahvilleri:** Belediyeler tarafından, yol, köprü gibi çeşitli altyapı yatırımlarının finansmanı için çıkarılan tahvillerdir.
- **Tüketici Kredileri ve Ticari Krediler:** Bankalar ve diğer finansal aracılar tarafından tüketicilere ve şirketlere verilen kredilerdir.
- **İpotek Kredileri:** Kişilere ve firmalara ev, arazi ve diğer gayrimenkulleri satın almak için verilen, satın alınan gayrimenkulün teminat olarak gösterildiği kredilerdir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

FAİZ ORANLARI

Nominal Faiz Oran: Borçlanmanın maliyeti veya fonların kiralanma ücretini ifade eder.

Reel Faiz Oranı: Nominal faiz oranının enflasyon oranından arındırılması sonucunda elde edilen faiz oranını ifade eder. Fisher denklemine göre şöyle hesaplanır:

(I) Reel Faiz Oranı = Nominal faiz oranı − Beklenen enflasyon oranı

(II) $$\text{Reel Faiz Oranı} = \left[\frac{1 + \text{nominal faiz oranı}}{1 + \text{enflasyon oranı}}\right] - 1$$

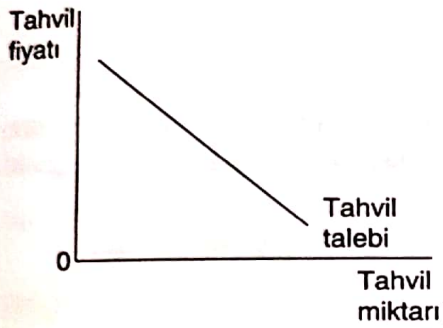
(I) nolu formül, (II) nolu formülün kısaltılmış şeklidir.

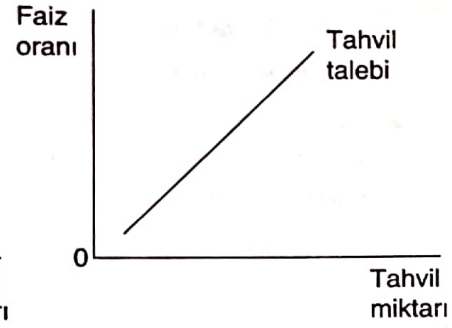
Tahvil Piyasasında Denge Faiz Oranlarının Belirlenmesi

Tahvil piyasasında denge faiz oranı, tahvil arz ve talebine bağlı olarak belirlenir.

Tahvil talep eğrisi; talep edilen tahvil miktarı ile tahvilin faiz getirisi arasındaki ilişkiyi gösterir. Tahvilin fiyatı ile faiz oranı arasında ters bir ilişki olduğundan, tahvilin fiyatı azaldıkça, yani faiz getirisi yükseldikçe tahvil talep miktarı artar.

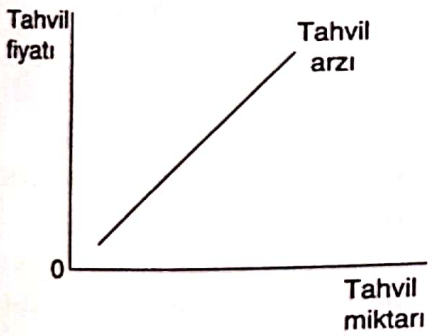
CamScanner ile tarandı

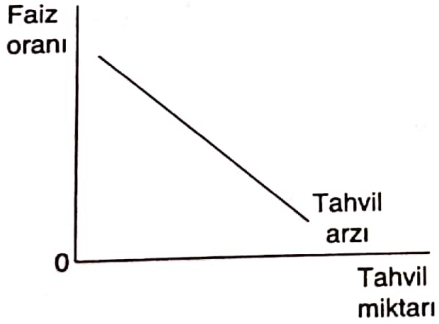

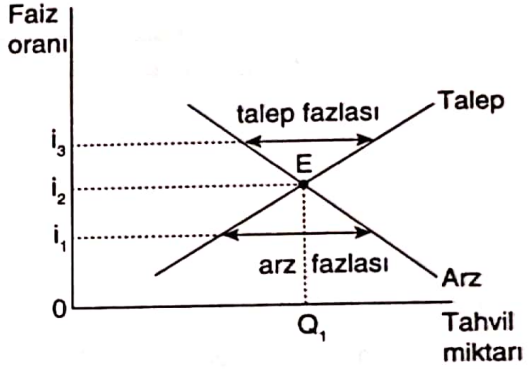
Tahvil arz eğrisi; arz edilen tahvil miktarı ile tahvilin faiz getirisi arasındaki ilişki gösterir.

Tahvilin fiyatı ile faiz oranı arasında ters bir ilişki olduğundan, tahvilin fiyatı arttıkça yani faiz getirisi azaldıkça, tahvil arz miktarı artar.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

- Tahvil piyasasında denge, tahvil arz ve tahvil talep eğrilerinin kesiştiği noktada sağlanır.
- Tahvilin piyasa fiyatı denge fiyatının üzerinde olduğunda, yani piyasa faiz oranı denge faiz oranının altında olduğunda (i_2), piyasada **tahvil arz fazlası** var demektir. Bu durumda, tahvil fiyatları dengeye gelene kadar düşecek, faiz oranı dengeye gelene kadar yükselecektir.
- Tahvilin piyasa fiyatı denge fiyatının altında olduğunda, yani piyasa faiz oranı denge faiz oranının üstünde olduğunda (i_3), piyasada **tahvil talep fazlası** var demektir. Bu durumda, tahvil fiyatları dengeye gelene kadar yükselecek, faiz oranı dengeye gelene kadar düşecektir.

CamScanner ile tarandı

Tahvil Talebini Değiştiren Faktörler

Servet, tahvilin beklenen getirisi, likiditesi ve riskinde oluşabilecek değişikliklerdir. Servetin, tahvilin beklenen getirisinin ve likiditesinin artması, tahvile olan talebi artırır ve tahvil talep eğrisi sağa kayar.

Tahvil Arzını Değiştiren Faktörler:

Yatırımların gelecekteki beklenen karları, beklenen enflasyon oranı ve hükümetin bütçe harcamalarındaki değişikliklerdir.

Yatırım kârlarının artmasının beklenmesi ve bütçe açıklarının artması, tahvil arzını artırır ve tahvil arz eğrisi sağa kayar.

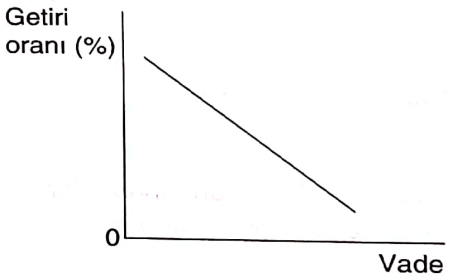
- Tahvil talebinin artması, tahvil fiyatını yükseltirken, faiz oranını düşürür.
- Tahvil arzının artması ise, tahvil fiyatını düşürürken, faiz oranını yükseltir.
- Beklenen enflasyon oranının artması, yani enflasyonun artacağı yönündeki beklenti, nominal faiz sabit olduğunda, reel faizleri düşüreceğinden tahvilin beklenen getirisi azalır, tahvil talebi azalır ve bu nedenle tahvil talep eğrisi sola kayar.

Ayrıca, beklenen enflasyonun artması borçlanmanın reel maliyetini düşüreceğinden tahvil arzı artar ve tahvil arz eğrisi sağa kayar. Yeni denge noktasında tahvilin fiyatı düşer, faiz oranı yükselir ve tahvilin miktarı, arz ve talep eğrilerinin kayma miktarlarına göre artabilir, azalabilir veya değişmeyebilir.

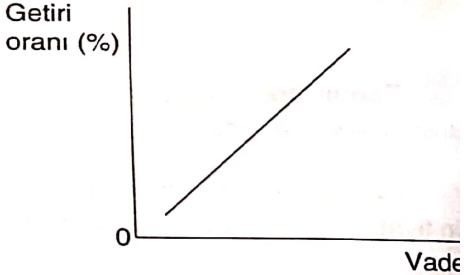
BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

- Tahvillerin faiz oranlarını etkileyen iki temel faktör;
  - tahvilin vadesi,
  - tahvilin riskidir.
- Aynı derecede risk, likidite ve vergi kolaylıklarına sahip, fakat vadeleri farklı olan tahvillerin vadeleri ile getiriler arasındaki ilişkiyi "**getiri eğrisi**" gösterir.

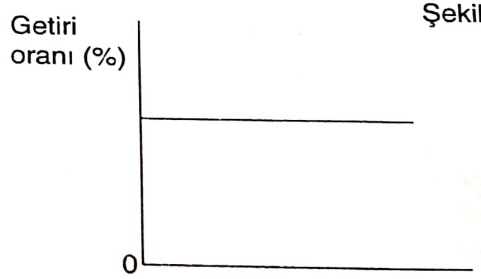
Getiri eğrileri, pozitif eğimli, negatif eğimli ve yatay çizilebilir.

Şekil I

Şekil II

Şekil III

CamScanner ile tarandı

Şekil I'e göre; tahvilin uzun vadeli getirisi, kısa vadeli getirisinden daha yüksektir.

Şekil II'ye göre; tahvilin uzun vade getirisi, kısa vadeli getirisinden daha düşüktür.

Şekil III'e göre; tahvilin uzun vadeli getirisi, kısa vadeli getirisi ile aynı demektir.

TCMB, getiri eğrisinin şekline bakarak, kısa vadeli faiz oranlarını değiştirir ve böylece yatırımcıların enflasyon beklentilerini etkileyebilir.

Örneğin, getiri eğrisi pozitif (artan) eğimli (Şekil 1) ise uzun vadede enflasyon beklentisi var demektir. Bu nedenle borç verecek olanlar, talep ettikleri tahviller için uzuun vadede daha yüksek faiz talep ediyorlar demektir. Bu durumca TCMB, para arzını arttırarak, faizleri düşürür.

Eğer, kısa vadeli faizle uzun vadeli faiz arasındaki fark (vade farkı) açılırsa, getiri eğrisi diklerşir, yani eğimi artar.

Faiz Oranlarının Hesaplanması

Basit Faiz: Bir yatırım aracının, yatırım dönemi süresinde kazanacağı getiriyi gösteren faiz oranıdır.

Bileşik Faiz: Bir yatırım aracının, yatırım dönemi boyunca kazandığı faizin de anaparaya eklenerek yatırıma tabi tutulması sonucunda elde edilen getiriyi gösteren faiz oranıdır.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

ÖRNEK

A Bankasına %10 faiz oranı ile 2 yıl vadeli 20 TL mevduat yatırılmış olsun.
1 yıl sonra alınacak faiz miktarı = 20 . 0,10 = 2 TL'dir.
Toplam mevduat miktarı = 20 + 2 = 22 TL olacaktır.
2. yılın sonunda bileşik faiz miktarı = 22 . 0,10 = 2,2 TL 'dir.
Ve toplam mevduat miktarı = 20 + 2 + 2,2 = 24,2 TL olacaktır.

- Formüle edildiğinde; X miktarındaki mevduatın, i faiz oranından, n yıl sonundaki değeri (F) şöyle hesaplanır:

$$F = X(1 + i)^n$$

$$F = 20(1 + 0{,}10)^2$$

$$F = 24{,}2$$

Şimdiki Değer: Gelecekte ödenecek paranın, faiz oranı ile iskonto edilmesi sonucunda bulunan bugünkü (cari) değere denir.

Şimdiki değer kavramı, gelecekte ödenecek paranın bugünkü para ile değerini gösterir.

$$PV = \frac{A_n}{(1 + i)^n}$$

CamScanner ile tarandı

PV: Şimdiki değer

A_n: Gelecekte ödenecek veya borç alınacak para miktarı

i: Faiz oranı

n: Vade süresi

ÖRNEK

Faiz oranı %10 olarak belirlendiğinde, 1 yıl sonra alınacak olan 330 TL'nin şimdiki değeri nedir?

$$PV = \frac{330}{1 + 0{,}10}$$

$PV = 300$

ÖRNEK

Faiz oranı %10 olarak belirlendiğinde 2 yıl sonra alınacak olan 30 TL'nin şimdiki değeri nedir?

$$PV = \frac{30}{(1 + 0{,}10)^2}$$

$PV = 24{,}7$

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

FİNANSAL ARACILAR

Mevduat Toplayan Finansal Aracılar

Mevduat toplayan finansal aracılar; ticari bankalar ve kooperatiflerdir.

Ticari Bankalar: Mevduat kabul ederek, kredi veren finansal kuruluşlardır. Ticari bankalar, kaydi para yaratarak para arzını etkilerler.

Kooperatifler: Bir firmanın işçileri veya aynı sektörde çalışan kişiler tarafından kurulan kooperatif üyeleri, yatırdıkları mevduattan ortaklık payı alırlar. Üyelerin, birlikten kredi alma olanağı vardır, yatırılan mevduata faiz verilir.

Sözleşmeli Tasarruf Kurumları

Sözleşmeli tasarruf kurumları; sigorta şirketleri ve emeklilik fonlarıdır.

Sigorta Şirketleri: Topladıkları fonlardan bir havuz oluşturarak, bu fonları finansal araçlara yatırım yaparak değerlendiren şirketlerdir.

Özel ve Kamu Emeklilik Fonları: Çalışan üyelerinden topladıkları fonlarla, emeklilere belirlenen periyotlarda ödeme yapan ve bu fonları uzun vadeli borç araçlarına yatıran emeklilik fonları, özel şirketler tarafından veya hükümet tarafından yürütülebilirler.

Yatırım Aracıları

Yatırım aracıları; tüketici finansman şirketleri, yatırım fonları ve yatırım ortaklıklarıdır.

Tüketici Finansman Şirketleri: Finansman bonosu, tahvil veya hisse senedi ihraç ederek veya piyasalardan borçlanarak sağladıkları fonları, tüketici kredisi olarak veren şirketlerdir. Örneğin; otomobil kredisi veya dayanıklı tüketim malları kredisi gibi.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Yatırım Fonları: Küçük tasarruf sahiplerinin tasarruflarını bir havuzda toplayarak, menkul kıymetlerden oluşan bir portföye yatıran ve bu yolla elde ettikleri kazancı, ortaklarına payları oranında dağıtan finansal aracılardır.

Yatırım Ortaklıkları: Amaçları ve ekonomik fonksiyonları bakımından yatırım fonlarına benzerler, ancak hukuki yapıları, çalışma biçimleri ve yatırımcılara sundukları hizmet bakımından, yatırım fonlarından ayrılmaktadır.

- Yatırım fonlarının ayrı bir tüzel kişiliği yoktur. Bankalar, sigorta şirketleri, emeklilik şirketleri, aracı kurumlar tarafından bir sözleşmeyle kurulurlar.
- Yatırım ortaklıkları ise, bağımsız anonim bir şirket olarak kurulur.
- Yatırım fonuna ortak olabilmek için tasarruf sahipleri, fonun çıkarmış olduğu katılma belgelerini satın alırlar.
- Yatırım ortaklığına katılabilmek için ise yatırım ortaklığının hisse senetlerini satın almak gerekir.
- Yatırım fonları kâr payı ödemesi yapmaz.
- Yatırım ortaklığı hisse sahiplerine ise kâr payı ödemesi yapılır.
- Yatırım fonu katılma belgeleri, istenildiği zaman nakit paraya çevrilebilir.
- Yatırım ortaklığı hisse senetlerinin satışı ise sadece borsada gerçekleştirilir, yatırım ortaklığının geri satılmaları mümkün değildir.

CamScanner ile tarandı

Hedge Fonlar: Yüksek riskli yatırım fonları veya serbest fonlar olarak ifade edilen hedge fonlar, bir yatırım fonu çeşididir.

Bu fonlar, daha çok ABD, Avrupa, Hong Kong ve Japonya'da vardır.

Hedge fonlar her türlü yatırım stratejisini istedikleri zaman kullanabilirler, bütün dünyadaki piyasalarda yatırım yapabilirler ve fon ortaklarının varlıklı yatırımcılardan oluşur.

- Bankaların, finansal kuruluşlar arasında ayrı bir önemi vardır. Çünkü bankalar, kaydi para yaratabilirler. Dolayısıyla para politikası uygulamaları açısından önemli bir unsur teşkil ederler.

Banka Çeşitleri

Ticari Bankalar (Mevduat Bankaları): En yaygın banka çeşidini oluşturan ticari bankalar, mevduat toplayarak kredi verirler ve kaydi para yaratırlar.

Yatırım Bankaları: Şirketler tarafından menkul kıymet ihraç edilmesi esnasında şirketlere danışmanlık yapan ve ihraç edilen menkul kıymetlerin satışına aracılık eden bankalardır. Yatırım bankaları, mevduat toplayıp, kredi vermezler.

Kalkınma Bankaları: Tasarruf sahiplerinin ellerinde bulunan fonları, sanayi ve ticaretin gelişmesine katkıda bulunacak yatırımlara transferini sağlayan bankalardır.

Katılım Bankaları: Mevduat toplama yetkisi olmayan, özel hesaplar ve kâr ve zarara katılma hakkı veren hesaplar yoluyla fon toplayan bankalardır.

Katılım bankaları, topladıkları fonları üretim desteği, kâr - zarar ortaklığı, finansal kiralama gibi yöntemlerle kredi olarak kullandırır.

Banka Bilançosu

Banka bilançosu bankanın sahip olduğu varlıklar ve yükümlülükler ile banka sermayesini içerir ve çift taraflı kayıt sistemine göre işler. Bu sisteme göre, toplam aktifler toplam pasiflere eşit olmaktadır.

Toplam Varlıklar = Toplam yükümlülükler + Sermaye

Ticari Banka Bilançosu

Aktif	Pasif
• I. Nakit değerler	• I. Mevduat
• II. Rezervler	▪ Vadesiz mevduat
▪ Zorunlu rezerv	▪ Vadeli mevduat
▪ Serbest rezerv	• II. Borçlanma
• III. Diğer bankalardaki mevduat	▪ Merkez Bankası
• IV. Krediler	▪ Bankalar arası para piyasası
• V. Menkul kıymetler	▪ Aile şirketleri
• VI. Diğer varlıklar	▪ Uluslararası piyasalar
	▪ Menkul kıymet ihracı
	▪ Repo işlemleri
	• III. Banka sermayesi

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

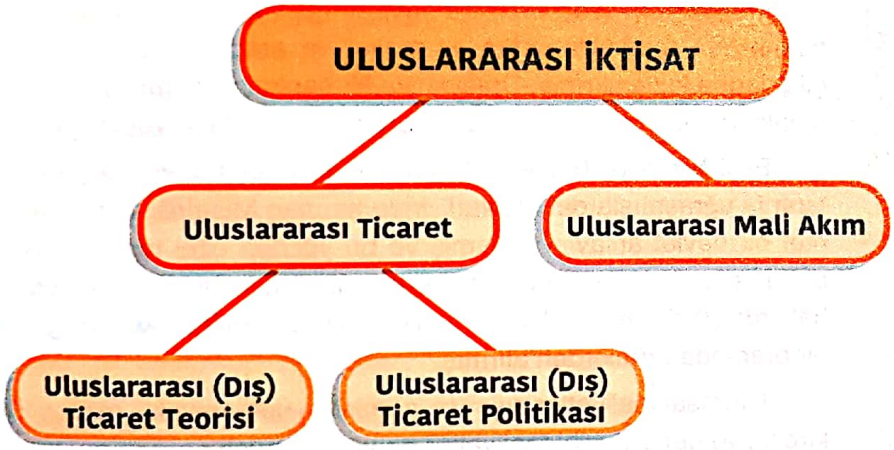
CamScanner ile tarandı

CamScanner ile tarandı

ULUSLARARASI İKTİSAT

I. GİRİŞ

Uluslararası iktisadın kapsamı, ülkeler arası ticaret ve ülkeler arası mali akımlardan oluşur. Uluslararası ticaret mal ve hizmetlerden, uluslararası mali akım sermaye fonlarından ve ödemeler akımlarından oluşur.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

II. MERKANTİLİZM ÖNCESİ İKTİSADİ OLAYLAR VE GÖRÜŞLER

İnsanlık tarihinde iktisadi olaylar, düşünceler ve doktrinler, oldukça geç ortaya çıkmıştır. Eski çağlarda bazen devlet sosyalizmi, bazen özel teşebbüs göze çarpar.

Tarihi MÖ XIII. yüzyıla kadar dayanan Fenikeliler denizlere açılmışlar ve ticaret yapmışlardır. Arazileri tarıma elverişli olmayan Fenikeliler, Akdeniz kıyılarında gittikleri yerlerde sömürgeler kurmuşlar ve kölelerle birlikte ham madde, altın, papirus, çeşitli madenler, cam eşya, ipekli kumaşlar gibi malların alım - satımını yapmışlardır.

Tarihi MÖ 4000'e dayanan Babil Krallığı, Mezopotamya'da kurulmuştur. Güneydoğu Anadolu, Kuzeydoğu Suriye, Güneybatı İran ve Irak sınırları içinde kurulan Babil Devleti'nin meşhur kralı Hammurabi (MÖ 1792 - 1750) döneminde, artan üretim ve gelişen ticarete bağlı olarak, kredi, faiz, vergi gibi konular önemli hâle gelmiştir.

Tarım ekonomisine dayalı olarak üretim yapılan Babil ülkesinde, "ticaret, faiz, kredi, ücret, çalışma süreleri ile ilgili hükümler getirilmiştir. Kral Hammurabi, tarım alanında %12 - 25 arasında, madenlerde ise %33 kadar faiz alınabileceğini söylemiş, yani faiz oranlarına sınırlayıcı hükümler getirmiştir.

Hammurabi Kanunları, müdahaleci bir devlet anlayışının sonucudur. Serbest bir ortamda, zayıfları korumak amacıyla, sosyo - ekonomik dengenin sağlanması için çıkarılmıştır. Ayrıca mülk sahiplerinin mülkiyet hakları korunmuş ve çiftçilerin ve toprakta çalışanlar ile aracılar arasındaki üretim ilişkileri düzenlenmiştir.

İbranilerin kutsal kitabı olan Tevrat'ta da yoksulların lehine bazı kurallar getirilmiştir. Bu kurallar şöyle sıralabilir:

- Ürünün bir bölümünü tarlanın kenarına bırakmak zorunludur.
- Faiz yasaktır veya faiz haddi düşük tutulmalıdır.
- Borç süreleri uzatılmalıdır.
- Esirler yedi yılda bir hürriyetlerine kavuşturulmalıdır, gibi...

Tevrat'ta, zenginlik bir ödül, yoksulluk bir ceza olarak değerlendirilir. Özel mülkiyete yer verilir ancak toprak özel mülkiyete konu olamaz.

Eski Hindistan'da da yüksek kastlar için faiz yasaklanmış ve aşağı kastlar için ise adil bir faiz politikası uygulanmıştır.

İsrail'de ve Hindistan'da ekonomik faaliyetlerden tarıma önem verilmiştir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Bu topraklarda, kıtlık dönemlerinde tarım ürünleri ihracatı durdurularak, tüketiciler korunurmuş. Özellikle dinin, ekonomik davranışlar üzerinde önemli bir etkisi vardır ve ihtiyaçların artırılmasından ziyade, kısılmasına doğru gidilmiştir.

Mezopotamya'da (Güneydoğu Anadolu'dan Basra Körfezi'ne kadar uzanan Fırat ve Dicle nehirleri arasındaki bölgede) toprakların bir bölümü, devletin başında olan krala, bir kısmı ise halka aitmiş. Çiftçiler, elde ettikleri ürünün bir kısmını vergi olarak krala verirlermiş. Vergi, ayni olarak (mal cinsinden) verilirmiş ve alınan vergilerle de yollar, çeşmeler altyapılar vs... yapılırmış.

Mezopatomya'da, insanlar mallarını, varlıklarını güven sağlayan tapınaklara bıraktıklarından bu mallar ve araç - gereçler tapınakların çıkarlarına kullanılırmış. Dolayısıyla ilk bankalar olarak kabul edilen tapınaklarda biriken mallar, kredi olarak ihtiyacı olana verilirmiş.

Eski Mısırlılar MÖ 4000'e dayanan tarihleri boyunca genel olarak tarımla uğraşmışlardır. Nil vadisinde kurulan Mısır'da, dış ticarette otoriter bir devlet anlayışı gelişmiş ve bu yüzden özel toprak mülkiyetine pek rastlanmazmış. Bütün topraklar, hükümdar firavuna ait olup, bazı hâllerde çiftçilere toprak mülkiyeti hakkı tanınırmış. Devlet vergiyi, dörtte bir oranında ürünlerden alırmış.

Tarımsal faaliyetler dışında, gemicilik, dokumacılık, madencilik, bakırcılık ve dericilik gibi faaliyetler de yürütülmüştür.

CamScanner ile tarandı

Eski Yunan'da İktisadi Doktrinler

Eski Yunan'da (Antikite) politika, felsefe, ahlak gibi bilim dallarında önemi gelişmeler yaşanmıştır. Ancak, ekonomik düşünceler ve doktrinler alanında sınırlı çalışmalar yapılmıştır.

Çünkü, ekonomik olaylar da sınırlıdır, yani; nüfus, ihtiyaçlar ve üretim sınırlıdır.

Yunanlılarda felsefe ön plandadır ve filozoflar, devletle ilgili konulara ilgi göstermişlerdir. Çünkü, o dönemde, devlet devamlıdır ve "işi, kendini site (kent, şehir) uğruna feda etmelidir," düşüncesi hakimdir.

Yani; önce devlet, sonra kişi gelmektedir. Genel olarak, eşitlik fikri üzerinde durulmuştur. Servet hor görülmüştür. Statik bir nüfus anlayışı benimsenmiştir.

Sofistler: MÖ V. yüzyılın sonlarına doğru Atina'da sosyal dengesizlikler artınca, iyi konuşma yeteneğine sahip, halkı sürükleyebilen ve devlet müdahaleciliğine karşı, bireyciliği savunan filozoflardır.

Belli başlı sofistler; Gorgias, Hippias, Protagoras, Critias olarak sıralanabilir.

Sofistler, kendi dönemlerine kadar geliştirilmiş olan tüm dinî, ahlaki (moral), siyasal, ekonomik düşünceleri şüphe ile karşılamışlardır.

Sokrates'e göre; (MÖ 470 - 399)

Sofistlerden biri olan Sokrates sofistlerin çoğu görüşüne karşı çıkarak, kendi felsefesini geliştirmiştir. Ona göre, servet hırsı, toplumun ahengini bozan bir olgudur. Ve tüm kanunların ve dinlerin kaynağı, daha çok korkuya, kuvvete, hileye ve kişisel çıkarlara dayanır.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Sokrat, tarım faaliyetleri üzerinde durmuştur. Ona göre diğer tüm faaliyetler, tarıma bağlıdır. Bu düşünce XVII. yüzyılda fizyokrasinin kurulmasına kadar etkisini sürdürecektir.

Platon'a (Eflatun) göre; (MÖ 428 - 347) Sokrates'in öğrencisi olan Platon, "Devlet" adlı kitabında iyi bir devletin nasıl olması gerektiğini açıklamıştır. O'na göre, kişinin toplumda zayıf kalması, korunması gerekliliğini doğurur ve devletin varlığı kaçınılmazdır.

- Platon'un ekonomik görüşleri şöyle sıralanabilir:
  - Servete ve zenginliğe karşıdır.
  - İş bölümü ile daha az emek harcanarak, üretimin mümkün olacağına inanır.

Böylece ihtiyaçlar, daha kolay karşılanacaktır. XVIII. yüzyılda A. Smith, iş bölümünü ele alarak bir teori hâline getirecektir.

- Bireyciliğe ve ilke olarak özel mülkiyete karşıdır.
- Sınırlı bir nüfus önerir.
- Malları ikiye ayırır. Kuvvet, sağlık, zekâ, erdem gibi malları, ilahi mallar olarak tanımlar. Diğer tüm mallar ise tüketim mallarıdır.
- Tasarruf ve faize karşıdır.
- Nominalist bir para anlayışını geliştirir.

Platon'a göre, paranın değerli madenden yapılmasına gerek yoktur, paranın nominal (itibari) değeri üzerinde durur. Ancak dış ödemelerde, metal paralar (altın) kullanılmalıdır.

CamScanner ile tarandı

Aristoteles'e göre; (MÖ 382 - 322) Platon'un öğrencisi Aristoteles de ideal bir devlet anlayışı üzerinde durur, ancak daha realisttir.

- Aristoteles'in ekonomik görüşleri şöyle sıralanabilir;
  - Tarım ekonomisine önem veren Aristo'ya göre ev ekonomisi faydalı ve zorunludur. Genel olarak aile tüketimi için üretim yapılır, bu yüzden tarım ürünlerinin ticareti adildir, ahlakidir, kâr amacı gütmez.
  - Ticari ekonomide para ön plana çıkar ve tasarrufa gidilir. Ticaret, bir haksız kazanç sağlar, kişiyi maddeleştirir ve sahip olmadığı şeylere sahip olmaya zorlar. Aristoteles, kâr amacıyla servet yaratan faaliyetlere; **"krematistik"** adını vermiştir. O'na göre ticaret bir üretim olmadığından, kısır bir faaliyettir.
  - Ekonomiyi, gelir sağlama sanatı olarak tanımlar.
  - Malların iki türlü değeri olduğunu açıklamıştır.

Kullanım değeri; Malın faydasını ifade eder.

Mübadele değeri; Piyasada oluşan fiyatı ifade eder ve daha çok objektif ölçütlere dayanır.

- Nominalist bir para görüşüne sahiptir.
- Faize karşı çıkmıştır.
- Kollektif mülkiyet anlayışı yerine, özel mülkiyeti savunur. (Platon'a burada karşı çıkmıştır.)
- Kölelik sistemini kabul etmiştir.
- Sınırlı bir nüfustan yanadır.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

- Devletçiliği tamamen reddetmez, ancak özel mülkiyeti de kabul eder. Yani; kişisel çıkarlarla genel çıkarlar arasındaki uyum ve uygunluğu açıklar.
- Ahlak ilkelerini desteklemiştir. Gelir dağılımının, iktisadi bir konu olmasının yanında, ahlaki ve siyasal yanına da değinir.
- Malın fiyatını daha çok emekle açıklamıştır.
- Socrates ve Platon gibi tarıma önem vermiştir, dış ticarete karşıdır. Ve ekonomik gelişmeye ve servet edinmeye taraflar değildir.

Eski Roma'da İktisadi Doktrinler

Tarihi MÖ I. yüzyıla dayanan Roma İmparatorluğu'nda daha çok hukukçu yetiştirmişlerdir.

Bu bakımdan, Roma hukuku, iktisadi düşünce tarihine önemli katkılarda bulunmuştur. Çünkü, hukuktaki çeşitli düzenlemeler, iktisadi hayatın sahasını genişletmiştir.

Roma'da ekonomik olaylar, Eski Yunan'a göre daha geniş olmasına rağmen, fetihçi ve savaşçı bir imparatorluk olan Roma'da iktisadi doktrinler, yeterince gelişmemiştir. Roma şehri, özellikle Akdeniz ülkelerinin mallarını toplayan büyük bir pazar hâline gelmiştir. Ayrıca sürekli canlı olan savaş ekonomisi, savaş tazminatları yoluyla kârlı bir etkinlik hâline gelmiştir. Servet, bir refah unsuru olarak değil, askerî üstünlüğü sağlayacak bir araç olarak değerlendirilmiştir. Örneğin, büyük yollar gibi altyapı yatırımları, iktisadi amaçlar için değil, daha çok askerî ve politik nedenlerle yapılmıştır.

CamScanner ile tarandı

Romalı düşünürler de (Seneque, Marc Aurele, Epictete...) Eski Yunanlı filozoflar gibi, ihtiyaçların sınırlandırılmasını savunmuşlardır.

Belirtmek gerekir ki, askerî amaçlarla yapılan yollar, ticaretin gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Bu yollar Avrupa ile bağlantı sağlamış ve deniz yollarını da geliştiren Romalılar, Uzakdoğu'ya kadar giderek Roma'yı ticaret merkezi hâline getirmişlerdir. Tunus, Roma'ya buğday, yağ ve sünger; Mısır, buğday papirus, cam ürünleri, Habeşiştan, esir ve hayvan, Arabistan, baharat, Küçük Asya, şarap ve boyalı kumaşlar, İngiltere ve İspanya da kalay ve bakır ihraç ediyorlarmış.

Ancak, belirtmek gerekir ki, Roma'da da, Eski Yunan'da olduğu gibi, en önemli ve normal gelir kaynağı tarımdır.

Romalı düşünür Caton, tarımın üstünlüğüne, ticaretin sakıncalarına dikkat çekerek, faizi reddeder, kölelik rejimini savunur. Diğer bir düşünür Vavron ise, hür insan emeği ile esir emeğinin verimi arasındaki farka değinir.

Vavron'a göre, esir bir sermayedir.

Vavron, tarım aletlerini üçe ayırır:

- Esirler; konuşan aletlerdir.
- Hayvanlar; konuşamayan aletlerdir.
- Ulaşım araçları; dilsiz araçlardır.

Roma döneminde, büyük toprak sahiplerinin oluşması sonucu, önceden kendi topraklarında çalışanlar, aracı veya işçi hâline gelmişlerdir. Dolayısıyla küçük mülkiyete dayalı (enstantif) tarım şekline geçilmiştir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Büyük toprak sahipleri ortaya çıkmış ve toprak bir şöhret faktörü hâline gelmiştir.

Romalılar, özel mülkiyete büyük önem verirler.

Özel mülkiyet, "mutlak bir hak" olarak savunulur. Savaşların uzun sürmesi nedeniyle, devletin ürün piyasasına el koyarak, ürün fiyatlandırması (narh fiyatları) yaptığı da görülür. Yüzlerce yıl uygulanacak olan kanunlarla, örneğin ekmeğin, devlet tarafından düşük fiyatlarla satılması da kararlaştırılmıştır. Ancak, bu müdahale beklenmeyen sonuçlar doğurarak, devletin bütçe açıklarını artırmış ve sosyal yönden halkı tembelleştirmiş ve kaçakçılığa yol açmıştır.

Roma'da faiz oranlarının yükselmesi de, devlet müdahalesinin diğer bir nedeni olarak sayılabilir. Çünkü artan ticaret ve dolayısıyla para talebinin artması, tefeciliği doğurmuştur.

Sonuç olarak, çok yüksek faiz, üretimin azalmasına, tarımın gözden düşmesine ve köyden kente göçe neden olmuştur.

Orta Çağ'da İktisadi Doktrinler

V. yüzyıldan XV. yüzyıla kadar geçen dönemde de üretim, hemen hemen tarım kesimine dayanmaktadır. Ancak XI. yüzyıldan sonra ticaret ekonomisi gelişmeye başlamıştır.

XI. yüzyıldan itibaren toplumlar yeniden canlanmaya başlayınca, şehirler, ekonomik hayatta daha aktif hâle gelmiş ve şehirlerde insanlar, hem dış tehlikelere, hem de derebeyliklerin hakimi olan senyörlere karşı birleşmişlerdir. Burjuvazi sınıfının doğmasıyla, şehirler zenginleşmiş ve loncalardaki üretim yeterli gelmemeye başlamıştır. Loncalar, (Korpo-

CamScanner ile tarandı

rasyonla) üretimin ve ticaretin sınırlı bir şekilde yapıldığı, küçük esnaf birlikleridir. (Osmanlı'da ahilik düzeniyle lonca tipi üretim gerçekleşir.) Piyasalar geliştikçe, büyük fuarlar kurulmuş, para ve kredi ihtiyacı artmış ve modern ticari kapitalizmin doğması kolaylaşmıştır.

Orta Çağ'daki ekonomik, siyasal ve sosyal toplum düzeninin, üretim biçiminin adı; **feodalizm** (derebeylik)'dir. Bu düzen, Avrupa'da, Çin'de, Hindistan'da ve İslam ülkelerinde de uygulanmıştır. Orta Çağ'da da süren savaşlar, halkın güvenlik ihtiyacını artırmış ve halk, senyörlere ve aristokratlara, güvenlik sağlanması karşılığında topraklarını vermiştir.

Feodalizm, kapalı bir ekonomik yapıyı andırır. Ancak Orta Çağ kentlerinde artan üretim, ticareti geliştirmiş ve zanaat ve ticaretin gelişmesiyle, güçlerini birleştiren tacirler, yeni bir sınıfın ortaya çıkmasına neden olmuşlardır. Burjuvazi sınıfının doğmasını rol oynayan faktörler; uzun süren (Rönesans), dinde reform hareketleri ve Fransız İhtilali olarak sıralanabilir.

Ortaçağ'da özel mülkiyet meşru sayılmıştır.

Roma döneminden farklı olarak, mülkiyet hakkı daha yumuşak ilkelere bağlanmıştır.

Ortaçağ'da kölelikten **serflik rejimi**ne geçilmiştir. Kölelik rejiminde, bir mal gibi olan ve toprağa bağlı olan kölelerin yerine daha ekonomik olan hayvanların geçmesi ve ticaretin gelişmesiyle toprağın gözden üşmesi, kölelikten vazgeçilmesinin nedenleridir.

Hristiyanlık dininde (İncil'in tarihi O olarak kabul edilir.) emek kutsallaştırılır, tembellik hor görülür ve faiz yasaklanır.

Orta Çağ toplumunda en büyük mülk sahibi, bağışlarının çok olması nedeniyle kilise olmuştur.

En büyük sosyal güç olan kilise, dine, politikaya, yönetime ve ekonomik faaliyetlerden özellikle tarıma, el sanatlarına ve daha az gelir getiren faaliyetlere yer vermiştir.

Orta Çağ düşünürleri, nüfus artışının tehlikeli olmadığını düşünerek, fazla nüfusun avantajlı olduğunu, çünkü üretim artışını sağlayacağını savunmuşlardır.

Orta Çağ'da "**adil fiyat**" anlayışı gelişmiştir. Adil fiyat piyasada arz ve talebe göre belirlenebileceği gibi, örf ve adetlere göre de belirlenebilir. Adil fiyat; satıcının, kendisinin ve ailesinin ihtiyaçlarını karşılayacak kadar kâr etmesine ve alıcıların malları satın alabilmelerine ve alıcıların malları satın alabilmelerine olanak verecek düzeydeki fiyattır. Adil fiyat ilkesinden kilise, adil ücret ilkesini ortaya çıkarmıştır.

Orta Çağ'da **likit mallar** (para) ve tüketim malları ile reel mallar (ev, arazi, toprak...) arasında bir ayrım yapılmıştır. Likit mallar için bir faiz söz konusu değildir. Çünkü para eskimez, ancak toprak ve ev kullanıldıkça eskiyeceğinden bir kira ödenmesi meşrudur.

Orta Çağ'da paranın niteliğindeki değişmeler, hükümdarlar (senyör; derebeyi) için bir çeşit "**gizli vergi**" niteliği taşıyordu. Para üzerindeki mülkiyet hakkı, hükümdarlara "**senjoraj geliri**" sağlıyordu. Ancak, kilise bu hakka da karşı çıkmıştır.

İslamiyet Dininde İktisadi Düşünce

İslamda her şey Kur-an'a dayanır. Bütün ekonomik faaliyetlerin sınırı Kur'an'da belirlenmiştir. Para olarak sermaye, daha çok gayrı menkullere (toprağa) yatırılmıştır. Günümüze kadar gelen vakıflar da bunun sonucudur. Tevrat'ta ve İncil'de yasaklandığı gibi, Kur-an'da da faiz yasaklanmıştır.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

İslam dini üzerinde özellikle Aristoteles'in düşüncelerinin bazı konularda etkisi olduğu kesindir. Bunun sebebi ise, ünlü filozofun eserlerinin, Arap bilginleri tarafından Arapçaya ve Türkçeye çevrilmesidir.

İktisadi faaliyetlerden tarıma ve tarımda çalışan emeğe önem verilmiştir.

Kâr sınırlı olmak kaydıyla kabul edilmiştir. Ancak İslam dini, ticaret kapitalizminin, yani mal ticaretinin geliştiği dönemlerde, daha liberal bir davranışı benimseyerek, kâra yer verir. Kâr, üretime dayanmalıdır. Ayrıca, ücretlerin belirlenmesinde devlet müdahale etmelidir ve özel mülkiyete yer verilir.

İbn-i Haldun (1332 - 1406), en önemli eseri olan "**Mukaddime**"de devletlerin yıkılış ve çöküş sebeplerini araştırmıştır. Ayrıca sosyal tabakalaşmanın nedenleri üzerinde durmuştur. Ona göre tarih, toplumsal olayların açıklanmasıdır. Bunun için de üretim biçimleri, doğal koşullar, coğrafi koşullar... önem taşımaktadır.

İbn-i Haldun'a göre, tarihsel ve toplumsal olayların temelinde ekonomik olaylar vardır.

Ona göre, devletin güçlü ve yetenekli kişiler tarafından yönetilmesi, iktisadi kişiler tarafından yönetilmesi, iktisadi faaliyetleri uyarır, üretimi artırır ve ekonomik büyümeyi hızlandırır.

Piyasa ekonomisinden söz eden İbn-i Haldun'a göre, ekonomik dengesizlikler, fiyat hareketlerini doğurur ve devlet müdahalesinden yana değildir. İslam düşünürüne göre, en büyük pazar devlettir.

Büyük harcamalar yapan devlet, serbest piyasa ekonomisini uyarır. Fazla nüfusa da taraftar olan düşünür, iş bölümü ve ticaretin, verimi ve üretimi artıracağını ve pazarları genişleteceğini savunur.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Son olarak, devletin, dinle uğraşmaması gerektiğini savunan İbn-i Haldun, din devletine karşı çıkmıştır.

III. MERKANTİLİZM VE KLASİK DIŞ TİCARET TEORİLERİ

XV. yüzyıl ile XVIII. yüzyıl arasındaki iktisadi görüşler ve o yüzyıllarda ülkelerin uyguladığı ekonomik politikaları kapsayan iktisadi doktrin; merkantilizmdir.

Merkantilizm

Merkantilizmin Doğuşuna Neden Olan Faktörler:

- Coğrafi keşifler
- Avrupa nüfusunun artması
- Büyük ulus - devletlerin kurulması
- Hükümdarların yetkilerinin artması
- Keşfedilen kıtalardan elde edilen değerli madenler ve metaller
- Rönesansın etkileri
- Dinsel kuralların esnemesi

Merkantilizmin Ana Hatları

- Ödemeler fazlası; yani ülkenin ihracat gelirlerinin ithalat giderlerini aşması hedeflenir.
- Zorunlu girdi ithalatı dışında ithalat yasaklanır.
- Dünyanın ve ülkelerin zenginliği, serveti, sahip olunan değerli madenlerle, özellikle altınla ölçülür.

CamScanner ile tarandı

- Dünyanın servetinin sabit olduğu kabul edilir.
- Ülkelerin ekonomik çıkarları arasında çatışma vardır. Yani; karşılıklı ticaret, ihracat yapan ülkenin altın rezervlerini, zenginliğini artırırken, ithalat yapan ülkenin altın rezervlerini, zenginliğini azaltır.
- İhracat teşvik edilerek, ithalatı yasaklayıcı kurallar geliştirilir.

Almanya'da gelişen merkantilizmin adı, **kameralizm**dir.

İngiliz merkantilistleri; O. Cromwell, T. Gresham, T. Mun,

Fransız merkantilistleri; J. Badin, Colbert, A. de Montchretien, Sully
Alman merkantilistleri; V. Horninck. J. Becker Yeni merkantilistler; J. Law, Fenelon, Bolsquilbert, Vauban

KLASİK DIŞ TİCARET TEORİLERİ (KLASİK LİBERALİZM)

XVIII. yüzyılda başlayıp, XIX. yüzyılda gelişen iktisadi düşünce akımı: Klasik İktisat'tır. Bu dönemde Avrupa savaşlarının durma noktasına gelmesi ve fizik alanında I. Newton tarafından gerçekleştirilen gelişmeler, tüm bilim dallarını etkilemiştir.

Genel olarak iktisat alanında özel olarak uluslararası ticaret konusunda, bilimsel yöntemlerle ilk analizi A. Smith gerçekleştirmiştir.

Klasik Dış Ticaret Teorileri:

- *Mutlak Üstünlük Teorisi – A. Smith*
- *Karşılaştırmalı Üstünlük Teorisi – D. Ricardo*
- *Karşılıklı Talep Teorisi (Kanunu) – J. S. Mill, A. Marshall*
- *Hecksher – Ohlin Modeli*

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

1960'lar İtibarı ile Geliştirilen Teoriler

- Nitelikli İş Gücü Teorisi – Keesing, Keenen
- Teknoloji Açığı Teorisi – Posner
- Ürün Dönemleri Teorisi – Vernon
- Ölçek Ekonomileri Teorisi
- Tekelci Rekabet Teorisi
- Tercihlerde Benzerlik Teorisi – Linder

Klasik Dış Ticaret Teorilerinin Varsayımları

- Dünyada iki ülkenin karşılıklı ticaret yaptığı varsayılır.
- Her ülkede iki malın üretildiği ve ihracatının ve ithalatının yapıldığı varsayılır.
- Üretimin sadece emek faktörü kullanarak gerçekleştirildiği varsayılır.
- Üretimin sabit verim koşullarında yapıldığı varsayılır.
- Talep koşulları analiz dışında bırakılmıştır.
- Emek faktörünün ülke içinde tam hareketli, ülkeler arasında tam hareketsiz olduğu varsayılır.
- Zaman faktörü analizin dışında bırakılmıştır. Yani değişkenlerin gelecekte alacağı değerler, analize dâhil edilmemiştir.

CamScanner ile tarandı

Mutlak Üstünlük Teorisi – A. Smith

Mutlak Üstünlük

Bir ülkenin, bir malı diğer ülkeye göre daha düşük maliyetle, yani daha az emek faktörü kullanarak üretebilmesine mutlak üstünlük denir.

Mutlak üstünlük teorisine göre, ülke hangi malın üretiminde mutlak üstünlüğe sahipse, tüm emek faktörünü o malın üretimine tahsis eder, yani sadece o malı üretir. Dolayısıyla mutlak üstünlüğe sahip olduğu malı ihraç edip, diğerini ithal eder. Böylece, her iki ülke de karşılıklı ticaret sonucu, dışa kapalı olduğu duruma göre refah seviyesini arttırır.

ÖRNEK

Aşağıdaki tabloda X ve Y mallarını üreten A ve B ülkesinde, tüm emek faktörüyle üretilebilecek olan azami mal miktarları gösterilmiştir.

Buna göre, ülkeler arasındaki ticaretin yönü ve sonuçları mutlak üstünlük teorisine göre, nasıl gerçekleşir?

	X malı	Y malı
A ülkesi	100	50
B ülkesi	50	100

Tablonun verilerine göre, ülkelerde malların yurt içi değişim fiyatları hesaplanabilir. Şöyle ki:

A ülkesi → $100X = 50Y$

$1X = \frac{1}{2}Y$

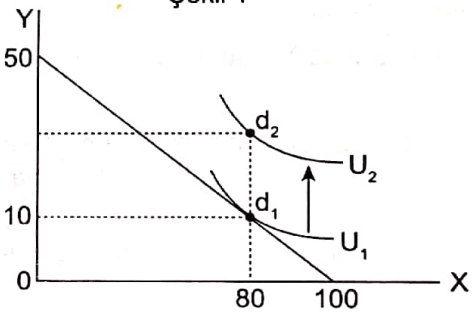
$1Y = 2X$

B ülkesi → $50X = 100Y$

$1X = 2Y$

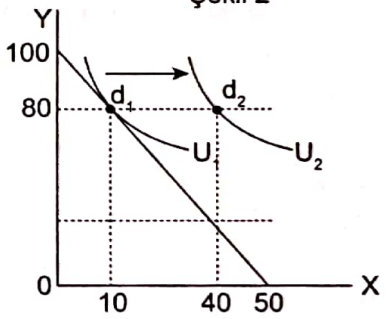
$1Y = \frac{1}{2}X$

Şekil 1

A ülkesi

Şekil 2

B ülkesi

Yukarıdaki grafiklerden anlaşılacağı gibi, ülkelerin üretim imkânları eğrileri doğrusal çizilir. Çünkü klasik teorilere göre, üretimin her ülkede **sabit verim** koşullarında yapıldığı varsayılır. Eğer, **azalan verim** koşulları varsayılsaydı, üretim imkânları eğrilerinin içbükey çizilmesi gerekirdi.

Unutulmamalıdır ki, klasik teoriler arz teorileridir. Yani; arz olanakları birbirinden farklı olan ülkeler arasındaki ticaret, arz olanaklarına göre, mutlak üstünlük veya karşılaştırmalı üstünlük doğurur.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

Ülkelerin üretim olanakları aynı ise, yani üretim imkânları eğrileri çakışıyor ise, ülkeler arasında ticaret rasyonel değildir.

Görülür ki;

A ülkesi, X malını, B ülkesine göre, birim zamanda iki kat daha fazla üretebilmektedir. Yani daha düşük emek zaman maliyetiyle üretebilmektedir. A ülkesi, X malının üretiminde mutlak üstündür. Aynı şekilde, B ülkesi de Y malının üretiminde mutlak üstündür.

Dolayısıyla; A. Smith'e göre, A ülkesi tüm emek faktörüyle sadece X malını üretir ve ihraç eder, Y malını ithal eder.

B ülkesi ise, tüm emek faktörüyle sadece Y malını üretir ve ihraç eder, X malını ithal eder.

Sonuç olarak, karşılıklı serbest ticaret sonucu, her iki ülke de dışa kapalı olduğu duruma göre, kazancını arttırarak daha çok tüketme olanağına sahip olur ve refahı artar.

A ülkesi, 80 birim X ve 10 birim Y üreterek tüketse idi, dışa kapalı durumda, d_1 noktasında dengede olurdu.

Eğer 10 birim Y malını üretmeyip, sadece 100 birim X malı üretirse, 20 birim X malı karşılığında B ülkesinden 40 birim Y ithal edebilir. Çünkü B ülkesinde 1X = 2Y eşitliği geçerlidir. (20x = 40Y) Bu durumda d_2 noktasında dengeye gelir.

Görülür ki;

A ülkesi sadece X malını üretip, ihracat ve ithalat yaparak refahını artırır. Sayfa 88'teki grafikte (Şekil 1) A ülkesinin toplumsal farksızlık eğrilerinin orijinden uzaklaştığı ve dışa açık denge noktasının d_2'de oluştuğu görülür.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Aynı analiz, B ülkesi için de yapılabilir. B ülkesinin d_1 noktasında, dışa kapalı durumda dengede olduğu varsayılırsa sadece 100 birim Y malı üreterek ve 20 birim Y malını A ülkesine ihraç ettiği durumda 40 birim X malı ithal ederek (A ülkesinde 1Y = 2X ve 20Y = 40X'dir.) denge noktasını d_2'ye çıkardığı görülür.

Sonuç olarak; A. Smith'in teorisine göre, karşılıklı ticaret, her iki ülkenin de refahını artırır. Merkantilist doktrinde olduğu gibi ülkelerin ekonomik çıkarları arasında çatışma yoktur. Uluslararası ticaret, her iki ülkenin de ekonomik çıkarlarına hizmet eder.

Karşılaştırmalı Üstünlük Teorisi – D. Ricardo

Karşılaştırmalı Üstünlük

Bir ülkenin, bir malı, diğer ülkeye göre daha düşük **fırsat maliyetiyle** üretebilmesini ifade eder. Yani; ülkelerden birinin, her iki malda da mutlak üstünlüğe sahip olduğu durumda, mutlak üstünlük derecesi daha büyük olan malın üretiminde karşılaştırmalı üstün olduğu saptanır.

Karşılaştırmalı üstünlük teorisine göre, ülke hangi malın üretiminde karşılaştırmalı üstünlüğe sahipse, tüm emek faktörünü o malın üretimine tahsis eder, yani sadece o malı üretir. Dolasıyla, karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu malı ihraç edip, diğer malı ithal eder. Böylece, her iki ülke de karşılıklı ticaret sonucu, dışa kapalı olduğu duruma göre, refah seviyesini arttırır.

CamScanner ile tarandı

CamScanner ile tarandı

ÖRNEK

Aşağıdaki tabloda, X ve Y mallarını üreten A ve B ülkesinde, tüm emek faktörüyle üretilebilecek olan azami mal miktarları gösterilmiştir.

Buna göre, ülkeler arasındaki ticaretin yönü ve sonuçları, karşılaştırmalı üstünlük teorisine göre nasıl gerçekleşir?

	X malı	Y malı
A ülkesi	100	50
B ülkesi	50	10

Tablonun verilerine göre, ülkelerde malların yurt içi değişim fiyatları hesaplanabilir. Şöyle ki;

A ülkesi $\longrightarrow$ $100X = 50Y$

$1X = \frac{1}{2}Y$

$1Y = 2X$

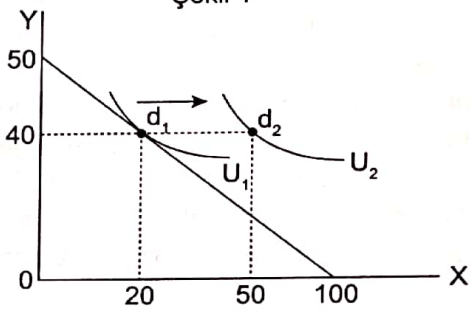
B ülkesi $\longrightarrow$ $50X = 10Y$

$1X = \frac{1}{5}Y$

$1Y = 5X$

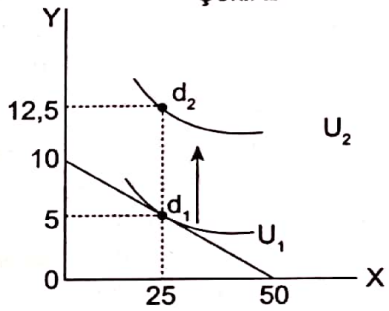
BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Şekil 1

A ülkesi

Şekil 2

B ülkesi

Görülür ki;

A ülkesi, her iki malı da B ülkesine göre, birim zamanda daha çok miktarda, yani daha düşük maliyetle üretebilmektedir.

A ülkesi, her iki malın üretiminde de mutlak üstünlüğe sahiptir. B ülkesinin, herhangi bir malın üretiminde mutlak üstünlüğü yoktur. Dolayısıyla, A. Smith'in mutlak üstünlük teorisine göre, ülkeler arasında karşılıklı ticaret olanağı yoktur.

Ancak, D. Ricardo'nun karşılaştırmalı üstünlük teorisine göre, karşılıklı ticaret olanağı vardır. Karşılıklı ticaret sonucu, her iki ülke de dışa kapalı olduğu duruma göre daha yüksek refaha kavuşur.

A ülkesi Y malında karşılaştırmalı üstündür. Çünkü A ülkesi, Y malını, B ülkesine göre birim zamanda 5 kat daha çok (50/10 = 5), X malını ise 2 kat daha çok (100 / 50 = 2) üretmektedir. Dolayısıyla A ülkesi, tüm emek faktörüyle Y malını üretip, bir kısmını ihraç eder ve karşılığında B ülkesinden X malı ithal eder.

Bu durumda B ülkesi de X malının üretiminde karşılaştırmalı üstündür. Yani; B ülkesi, sadece X malını üretip, bir kısmını ihraç eder ve karşılığında A ülkesinden Y malını ithal eder.

Sonuç olarak; bir ülkenin her iki malın üretiminde de mutlak üstünlüğe sahip olduğu durumda, yani diğer ülkenin hiçbir malda mutlak üstünlüğe sahip olmadığı durumda, karşılaştırmalı üstünlük teorisi geçerlidir. D. Ricardo'ya göre, karşılıklı ticaret, her iki ülkenin de refahını artırır, yani ticaret sonucu, ülkelerin toplumsal farksızlık eğrileri, üretim imkânları eğrilerinin sağında çizilir.

Mutlak üstünlük ve karşılaştırmalı üstünlük teorileriyle ilgili tablolu sorularda, ülkelerin birim zamanda tüm emek faktörüyle üretebilecekleri mal miktarları verilebileceği gibi, birim zamanda, 1 birim malın kaç işçiyle veya kaç saatte üretilebileceğini gösteren değerler de verilebilir.

Bu durumda, mutlak üstünlük, daha az emek faktörüyle veya daha az emek zamanda üretilen malda sağlanır. Ayrıca karşılaştırmalı üstünlük de, mutlak üstünlük derecesi daha küçük olan malın üretiminde sağlanır.

Karşılıklı Talep Teorisi (Kanunu) – J. S. Mill

*Ülkeler arasındaki ticareti **talep** koşullarıyla ilk kez inceleyen iktisatçı, J.S. Mill'dir. Mill'e göre; ülkeler arasındaki ticarette uygulanan fiyatlar sadece arz olanaklarına değil, talep koşullarına bağlı olarak da belirlenir. A. Marshall tarafından geliştirilen "Teklif Eğrileri" karşılıklı talep teorisinin analizinde kullanılmıştır.*

***Teklif Eğrileri:** Bir ülkenin ticaret süresince ihraç ettiği 1 birim mal karşılığında, ithal etmeyi önerdiği (teklif ettiği) mal miktarını gösteren eğrilerdir. Veya bir ülkenin ithal ettiği 1 birim mal karşığında, ihraç etmeyi önerdiği mal miktarını gösteren eğrilerdir.*

Teklif eğrileri, dış ticaret hacmi arttıkça, geriye doğru bükülür. Bunun nedeni, ülkenin ihraç ettiği her bir mal karşılığı, karşılığında ithal etmeyi önerdiği mal miktarının giderek artmasıdır. Çünkü ülkenin malına olan talep arttıkça, uluslararası piyasada malın fiyatı artacaktır.

ÖRNEK

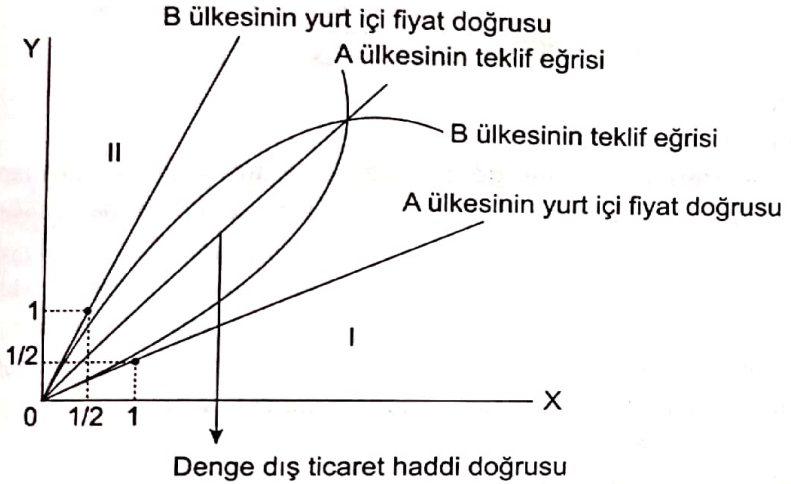
Aşağıdaki tabloda A ve B ülkesinin tüm emek faktörüyle üretebileceği azami X ve Y malı miktarları gösterilmiştir. X ve Y malı miktarları gösterilmiştir.

Bu durumda, ülkeler arasındaki ticaretin yönünü ve her iki ülkenin dış ticaret kazançları toplamını maksimum yapan dış ticaret fiyatlarını bulunuz.

	X malı	Y malı
A ülkesi	100	50
B ülkesi	50	100

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

Tablonun verilerine göre;
A ülkesi X malının üretiminde,
B ülkesi Y malının üretiminde mutlak üstündür.
A ülkesinin yurt içi fiyat doğrusu: Y = 2X
B ülkesinin yurt içi fiyat doğrusu: Y = 1/2 X
biçimindedir. Çünkü;
A ülkesi → 100X = 50Y
B ülkesi → 50X = 100Y
Bu durumda sadece X üretip ihraç eden A ülkesi, 1X karşılığında 1/2 Y'den daha az Y ithal etmeyi kabul etmez.
Sadece Y üretip ihraç eden B ülkesi 1Y karşılığında 1/2 X'den daha az Y ithal etmeyi kabul etmez.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Dolayısıyla;
I nolu bölgedeki dış ticaret değişim hadleri A ülkesi için kârlı değildir.
II nolu bölgedeki dış ticaret değişim hadleri de B ülkesi için kârlı değildir.
Ülkelerin teklif eğrilerinin alt sınırını, yurt içi değişim fiyat doğruları belirler.
Her iki ülke için de kârlı dış ticaret hadleri, III nolu bölgededir.
Dış ticaret haddi, yani; malların değişim fiyatları, hangi ülkenin yurt içi fiyat doğrusundan daha uzak ise, dış ticaret o ülke için daha kârlı olur.
Her iki ülkenin dış ticaret kazançlarının toplamını maksimum yapan dış ticaret hadlerinden oluşan doğru; **"denge dış ticaret haddi doğrusu"** dur.
Denge dış ticaret haddi doğrusu; ülkelerin teklif eğrilerinin kesiştiği noktayı orijine birleştiren doğrudur.

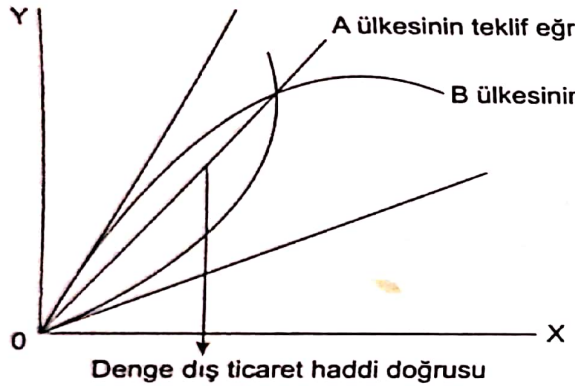
Önemsiz Olmanın Önemi (Küçük Ülke Olmanın Avantajı):

Karşılıklı ticaret yapan ülkelerden birinin nüfusu, dolayısıyla talebi, diğerine göre daha küçükse, denge dış ticaret haddi, küçük ülkenin lehine oluşur. Yani; karşılıklı ticaret sonucu küçük ülke, büyük ülkeye göre daha fazla kazanç elde eder. Çünkü; nüfusu daha büyük bir ülkeye mal ihraç eden küçük ülke, büyük bir taleple karşı karşıyadır. Dolayısıyla daha yüksek fiyattan malını ihraç ederken, ithalat fiyatı düşük olacaktır. Yani; denge dış ticaret haddi, küçük ülkenin yurt içi fiyat doğrusundan daha uzaktan çizilir.

Küçük ülkenin teklif eğrilerinin geriye bükülme hızı daha büyük olduğundan, denge dış ticaret haddi doğrusu büyük ülkenin yurt içi fiyat doğrusundan daha uzakta çizilir.

CamScanner ile tarandı

Önemsiz olmanın önemi, karşılıklı talep kanununun özel bir durumudur. Küçük ülkenin teklif eğrilerinin geriye bükülme hızı daha büyük olduğundan, denge dış ticaret haddi doğrusu, büyük ülkenin yurt içi fiyat doğrusuna daha yakın çizilir. Yani; büyük ülke, yurt içi maliyet fiyatlarına yakın bir fiyattan mal ihraç etmek zorunda kalarak, dış ticaretten daha az kazanç elde eder.

A ülkesi → küçük ülke (X malından üstün)
B ülkesi → büyük ülke (Y malından üstün)

Dış Ticaret Hadleri

$$\text{Safi (Net) Dış Ticaret Haddi} = \frac{Px}{Pm}$$

Px: İhraç malları fiyat endeksi
Pm: İthal malları fiyat endeksi

$$\text{Gayrisafi Dış Ticaret Haddi} = \frac{Qm}{Qx}$$

Qm: İthalat miktar endeksi
Qx: İhracat miktar endeksi

Singer – Prebisch Tezine göre; Karşılıklı ticaret yapan iki ülkeden biri sanayi ülkesi, diğeri tarım ülkesi ise dış ticaret hadleri, sanayi malları ihraç eden sanayi ülkesinin lehine ve tarım ülkesinin aleyhine oluşur. Çünkü tarım ürünlerinin gelir esnekliği 1'den küçüktür. Yani; karşılıklı ticaretle gelirleri artan ülkeler, gelir esnekliği 1'den büyük olan sanayi mallarına olan taleplerini daha büyük oranda artıracaklardır. Bu durumda sanayi mallarının fiyatı yükselecek ve sanayi ülkesinin ihracat geliri daha fazla artacaktır.

Hecksher – Ohlin Modeli

Hecksher – Ohlin Modeli'nin Varsayımları;

- Dünyada iki ülkenin, iki mal üretip, ihracatını ve ithalatını yaptığı varsayılır.
- Ülkelerde üretimin sadece emek faktörüyle değil, hem emek, hem sermaye faktörüyle yapıldığı varsayılır.
- Her malın üretim teknolojisinin farklı olduğu varsayılır. Yani; mallardan birinin emek – yoğun teknolojiyle, diğerinin daha fazla sermaye kullanılarak (sermaye yoğun teknolojiyle) üretildiği varsayılır.
- Her malın faktör yoğunluğu farklı olduğu gibi, her ülkenin faktör donatımının farklı olduğu varsayılır.
- Emek yoğun teknolojiyle üretilen malın her ülkede emek yoğun üretildiği, sermaye yoğun teknolojiyle üretilen malın her ülkede sermaye yoğun üretildiği varsayılır.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

- Üretimde her faktör için sabit verim koşulları geçerlidir.
- Ülkelerin talep koşulları aynı değilse bile, birbirine benzerdir.

ÖRNEK

Almanya ve Türkiye arasında gerçekleşen karşılıklı ticaretin hangi yönde gerçekleşeceğini saptamak için ülkelerin faktör donatımlarını belirlemek gerekir.
Aşağıda ülkelerin faktör donatımlarının fiziki ve ekonomik tanımlamaları yapılmıştır.

$\frac{C_A}{L_A} > \frac{C_T}{L_T}$ Faktör donatımının fiziki tanımlaması

$\frac{P_{CA}}{P_{LA}} < \frac{P_{CT}}{P_{LT}}$ Faktör donatımının ekonomik tanımlaması

$\frac{C_A}{L_A}$ Almanya'daki sermaye-emek oranı

$\frac{C_T}{L_T}$ Türkiye'deki sermaye-emek oranı

$\frac{P_{CA}}{P_{LA}}$: Almanya'daki sermayenin fiyatının emeğin fiyatına oranı

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

$\frac{P_{CT}}{P_{LT}}$: Türkiye'deki sermayenin fiyatının emeğin fiyatına oranı

Ülkelerin faktör donatımları karşılaştırıldığında yukarıdaki gibi bir durum ortaya çıkıyorsa, bunun anlamı şudur: Almanya sermaye yoğun teknolojiye, Türkiye ise emek yoğun teknolojiye sahip bir ülkedir.
Bu durumda Almanya, sermaye yoğunluklu malları üretip ihraç eder ve Türkiye'den emek yoğunluklu malları ithal eder.
Türkiye ise, emek yoğunluklu malları üretip, ihraç eder ve Almanya'dan sermaye yoğunluklu malları ithal eder.

Faktör Donatımları Teorisi'ne Göre;

Bir ülke, hangi faktöre yoğun olarak sahipse, o faktörü kullanarak ürettiği malda uzmanlaşır ve o malı üreterek ihraç eder. Diğer malı ise ithal eder. Bu durumda, dünya kaynakları, en verimli olarak hangi ülkede kullanılıyorsa, o ülkede üretime tahsis edilmiş olur.
Faktör donatımları teorisi, tıpkı karşılaştırmalı üstünlük teorisi gibi bir arz teorisidir ve karşılaştırmalı üstünlükler teorisinin devamı niteliğindedir. Tek fark; D. Ricardo'nun teorisinde sadece emek faktörüyle üretimin yapıldığı varsayılırken, Hecksher Ohlin tarafından geliştirilen faktör donatımları teorisinde, üretimin, emek ve sermaye faktörleriyle yapıldığı varsayılır.
Ayrıca, D. Ricardo'nun karşılaştırmalı üstünlük teorisinde ülkeler arasında emek faktörlerinin, neden farklı verimliliklere sahip olduğu açıklanmamıştır. Faktör donatımları teorisi ile bu eksiklik giderilmiş olur.

CamScanner ile tarandı

CamScanner ile tarandı

Hecksher – Ohlin Modeli'nden Türetilen Diğer Teoriler:

- Faktör fiyatları eşitliği teorisi
- Gelir dağılımı teorisi (Stohper – Samuelson)
- Rybznsky teorisi

Faktör fiyatları eşitliği teorisine göre; Ülkeler arasındaki karşılıklı ticaret sonucu, uluslararası faktör fiyatları eşitliği sağlanır. Bu teoriye göre şu varsayımlar yapılır;

- Ülkeler arasında benzer teknoloji kullanılır.
- Mal ve faktör piyasalarında tam rekabet koşulları geçerlidir.
- Ölçeğe göre sabit getiri koşulları geçerlidir.

2 ülkeli ve 2 mallı modelde, ülkelerden birinin emek yoğun, diğerinin sermaye yoğun teknolojiye sahip olduğu durumda, ülkelerden her biri o teknolojiyle üretilen malda uzmanlaşır. (Faktör donatımları teorisi) Böyle bir uzmanlaşma ve serbest ticaret, ülkelerdeki faktör talebini ve faktör fiyatlarını da etkiler. Sonuç olarak ülkelerin yoğun olarak sahip olduğu faktörlerin fiyatları ve o faktörlerle üretilen malların fiyatları eşitlenir.

Gelir dağılımı teorisine göre (Stolper-Somvelson);

Ülkeler arasındaki karşılıklı ticaret sonucu, her ülkede bol olan faktörün fiyatı yükselirken, kıt olan faktörün bedeli düşer. Yani; tam istihdam koşulları altında, her ülkede, bol faktör sahiplerinin reel geliri artarken, kıt faktör sahiplerinin ise reel geliri azalır.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Rybznsky teorisine göre; Tam istihdam koşullarında bir faktörün arzı artarsa, diğer faktörün arzı, serbest ticaret koşullarında azalır.

Leontief paradoksu; Harvard Üniversitesi profesörlerinden W. Leontief, 1930'larda "input-output" (girdi-çıktı) tablosu denilen tekniği geliştirmiştir.

Heckscher-Ohlin teorisinin ilk uygulamalı testi, Leontief tarafından Amerikan ekonomisi üzerinde yapılmıştır. Leontief, Amerika'nın tüm dış dünya ile olan ticaretini ele alarak, ticaret mallarını üretmek için gerekli olan emek ve sermaye miktarlarını hesaplamıştır.

Leontief'in analizinin sonucu şöyledir:

ABD'nin ithalattaki sermaye/emek oranı, ihracattakinden %30 daha yüksektir. Bu ise, ABD'nin emek-yoğun mallar ihraç edip, sermaye-yoğun mallar ithal ettiğini göstermektedir. Oysa, araştırmanın yapıldığı yıllarda (1947-1951) ABD, tartışmasız dünyanın en zengin sermaye stokuna sahip ülkesidir. Dolayısıyla, Hecksher-Ohlin modeline göre, tam tersine, sermaye-yoğun mallar ihraç edip, emek-yoğun mallar ithal etmesi gerekir. "**Leontief Paradoksu (Çelişkisi)**" olarak bilinen bu sonuç, teori üzerinde yoğun tartışmalara neden olmuştur.

Leontief bu çelişkiyi açıklamak için şu görüşü öne sürmüştür:

Amerikan işçileri dünyanın öbür ülkelerindeki işçilere göre daha üstün niteliktedirler. Bu açıdan bakılırsa, bir Amerikan işçisi üç yabancı işçiye bedeldir. Dolayısıyla, ABD'nin gerçek iş gücü stokunu bulabilmek için mevcut işgücü rakamlarını üçle çarpmak gerekir. Bu yapılınca ABD,

emek bakımından zengin bir ülke durumuna gelir. Dolayısıyla ihracatının emek yoğun mallarda yoğunlaşması doğaldır.

Leontief'in araştırmasına karşı pek çok eleştiri yapılmıştır. Bunlar şöyle sıralanabilir:

1947 yılı, II. Dünya Savaşı'nın hemen sonrasına rastlaması nedeniyle, tipik bir yıl değildir ve ABD'den Avrupa'ya sanayi ürünleri ihracatı yapılmamış, emek yoğun tüketim malları bu nedenle ihraç edilmiştir.

- Araştırmanın yöntemiyle ilgili olarak da, hesaplamalarda kullanılan sermaye katsayısının güvenilir olmadığı ileri sürülmüştür.
- Teorik nitelikli eleştiriye göre ise, ABD'nin ihraç mallarında, ithalat ikamesi mallarına göre daha fazla nitelikli emek kullanıldığına işaret edilmiştir. Eğer bu malların üretimine katılan iş gücünün yetişmeleri için gerekli sermaye (beşerî sermaye) hesaplanıp fiziki sermayeye eklenirse, Leontief paradoksu ortadan kalkar.
- Bazı yazarlar ise, ABD'de sermaye-yoğun malların daha ucuza üretildiğini belirtmiş ancak, iç talebin bu mallara yönelmesi sonucu pahalılaştıkları ve dışarıdan ithal edildiklerini savunmuşlardır.
- Başka bir eleştiriye göre ise, Leontief araştırmasında yalnız sermaye ve emek faktörlerini hesaba katmış, doğal kaynakları ise gözardı etmiştir. Bu yazarlar, sermaye-yoğun diye nitelendirilen malların, aslında doğal kaynak - yoğun mallar olduğunu savunmuşlardır. (örneğin petrol ürünleri, kömür, demir, çelik gibi mallar.)

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Heckscher - Ohin Modeli'ne (Faktör Donatımları Teorisi) yönelik diğer testler;

- Tatemato ve Ichumura tarafından 1951'de Japonya üzerinde yapılan test, teoriye uygun sonuçlar vermiştir.
- Bharadwaj tarafından 1953-1954 verileri kullanılarak Hindistan üzerinde yapılan test, teoriye uygun sonuçlar vermiştir.
- H. Seyidoğlu tarafından 1967 verileri kullanılarak Türkiye üzerinde yapılan test de teoriye uygun sonuçlar vermiştir.

Yukarıdaki üç testin sonucunda da, Japonya, Hindistan ve Türkiye'nin sermaye-yoğun malları ithal ettiği, emek-yoğun malları ihraç ettiği sonucuna varılmıştır. Zaten ülkelerin faktör yoğunlukları da bu sonuca uygundur.

1960'LARDAN SONRA ORTAYA ATILAN YENİ TEORİLER

Nitelikli İş Gücü Teorisi (Keesing, Kenen)

Sanayi ülkeleri arasındaki dış ticaretin büyük bir bölümü, nitelikli iş gücü farklılıkları ile açıklanır. Bu görüşe göre, belirli türlerdeki mesleki veya nitelikli iş gücü bakımından zengin ülkeler, üretimi büyük ölçüde bu faktörlere bağlı olan mallarda uzmanlaşırlar. Niteliksiz emeği bol olarak sahip olan ülkeler ise ağırlıklı olarak niteliksiz emeği içeren malların üretiminde üstünlüğe sahiptirler. Bazı iktisatçılar, bu teoriye "**neo faktör donatımı**" teorisi demektedir.

CamScanner ile tarandı

Teknoloji Açığı Teorisi (Posner)

1961 yılında ortaya atılan bu teoriye, malın ilk icat edilmesiyle başkaları tarafından taklit edilmesi arasında gecikme süreci üzerinde durulduğu için, **"gecikmeli taklit hipotezi"**de denir. Buna göre, yeni bir mal veya üretim süreci bulan sanayileşmiş ülkeler, bu malların ilk ihracatçıları olurlar. Ancak zamanla taklit, öğrenme veya başka yollarla öteki ülkeler de bu teknolojiye sahip olurlar. Dolayısıyla, gelişmekte olan ülkeler bu teknolojiyi elde ettikten sonra, sahip oldukları ucuz emek ve doğal kaynaklarıyla söz konusu malı ilk icat edenden, daha düşük maliyetle üretir ve ihraç ederler. Malı ilk icat edenler de, bu malı ithal etmeye başlarlar. (örneğin İngiltere'de tekstil)

Ürün Dönemleri Teorisi (Vernon)

Bu teori, teknoloji açığı teorisinin genelleştirilmiş ve geliştirilmiş bir şekli olarak kabul edilebilir ve 1966'da ortaya atılmıştır.

Bu teoride, bir malın icat edilmesinden, uluslararası ticareti etkilemesine kadar geçecek süredeki yaşam dönemleri üzerinde durulur.

Vernon'a göre bir ürünün dönemleri şöyle sıralanabilir;

- İlk aşamada, üretime ilişkin sorunlar çözümlenir ve ürün geliştirilir. Üretim ihracata değil, iç piyasa talebini karşılamaya yöneliktir.
- İkinci aşama, olgunlaşma aşamasıdır. Bu aşamada üretim hızlandırılır, satışlar önce iç piyasaya yönelir, ancak giderek ihracata da başlanır.
- Üçüncü aşama, standart ürün aşamasıdır. Artık yenilikçi firma, içte ve dışta teknoloji lisansı vermeyi kârlı bulmaya başlar.
- Dördüncü aşamada, üretimin başka ülkelere aktarılması daha ekonomik hâle gelir. Malın lisansını, örneğin düşük iş gücü maliyetiyle üretim yapan yeni üreticiler alır ve ihracat bu ülkeler eliyle yapılmaya başlar.
- Beşinci aşamada, ürünü icat eden yenilikçi ülkenin ihracat hızının kesilmesiyle, ülkenin iç piyasası yerli üretim yerine ithalatla karşılanmaya başlar. Artık sıra, yeni teknolojik buluşların aranmasına gelmiştir. Dolayısıyla yeniliklerin ortaya çıkması kesintisiz bir süreçtir.
- Özetle, Vernon'un teorisine göre, gelişmiş ülkeler henüz standartlaşmamış malları üretir ve ihraç eder. Gelişmekte olan ülkeler ise, standartlaşmış malları üretir ve ihraç ederler.

Tercihlerde Benzerlik Teorisi (Linder)

Bu teoride sanayi ürünleri ticareti konu alınır. Bu malların temel özelliği de malların homojen olmamalarıdır.

Teoriye göre, sanayi ürünlerinin ticareti, üretim maliyetlerinden çok, ülkeler arasındaki zevk ve tercihlerin benzerliğine bağlıdır. Zevk ve tercihleri belirleyen temel etken ise ülkelerin gelir düzeyleridir. Ülkelerde iç talebi karşılamaya yönelik üretim yapıldıkça, bu malların üretiminde deneyim ve etkinlik kazanılır. Sonraki aşamada da söz konusu mallar, zevk ve tercihleri benzer ya da aynı gelir düzeyindeki ülkelere ihraç edilir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

Ölçek Ekonomileri Teorisi

Ölçek ekonomileri dolayısıyla, bir ülkenin üretim ölçeği büyürken, ortalama maliyetler düşüyorsa, üretimde azalan maliyetler veya **artan getiri** koşulları geçerlidir. Ölçek ekonomilerine bağlı olarak artan getirinin ortaya çıktığı durumda, ülkeler her bakımdan aynı olsalar dahi kârlı dış ticaret yapılabilir.

Ölçek ekonomileri, uluslararası ticaret yönünden bazı sonuçlar doğurur. Önce, ülkelerin bu tür endüstrilerde uzmanlaşmaları için daha güçlü bir teşvik sağlar. Ülke, ölçek ekonomisine sahip birkaç endüstri üzerinde uzmanlaşmaya gider ve ihtiyacı olan diğer malları dışarıdan ithal eder.

Monopolcü Rekabet Teorisi;

Uluslararası ticaretin çok büyük bir bölümü, nitelikleri farklı mallardan oluşur. Örneğin; dünyada çeşitli firmaların ürettiği mallar farklılaşmıştır. ABD'nin ürettiği Chevrolet, Japonya'nın Toyota, Almanya'nın Mercedes otomobilleri gibi.

Uluslararası ticaret, günümüzde sadece farklı endüstrilerde üretilen malların alım – satımı (endüstriler arası ticaret) biçiminde değildir. Aynı endüstri veya ürün grubuna ait farklılaştırılmış malların alınıp satıldığı günümüzde, endüstri içi ticaret yapılmaktadır. Ülkenin yabancı marka otomobiller ithal ederken, yurt dışına kendi ürettiği otomobilleri ihraç etmesi buna bir örnektir. Endüstriiçi ticaret aynı zamanda "**iki yönlü ticaret**" olarak da anılmaktadır.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

- Endüstri içi ticareti ölçmede yaygın olarak, "Grubel-Lıoyd endeksi" kullanılır. Bu endeks şöyle ifade edilir:

$$T = 1 - \frac{|X - M|}{X + M}$$

X: İhracat

M: İthalat

Endeksin değeri 0 ile 1 arasında değişir.

Eğer ülke, söz konusu malı yalnızca ithal veya yalnızca ihraç ediyorsa, yani endüstri içi ticaret yoksa endeks sıfırdır.

Eğer, aynı malın ithalatı ve ihracatı birbirine eşitse endeks 1'e eşit olur.

Sonuç olarak: endeks 1'e yaklaştıkça endüstri içi ticaret artıyor, 1'den uzaklaştıkça endüstri içi ticaret azalıyor demektir.

IV. DIŞ TİCARET POLİTİKASI

Hükümetler, çeşitli amaçları gerçekleştirmek için uluslararası ticarete müdahale ederler. Bu müdahalenin altında hem ekonomik, hem de sosyal ve siyasal amaçlar da yatabilir.

Hükümetin dış ticarete müdahaleleri dolaylı veya dolaysız bir nitelik taşıyabilir. Dolaysız müdahale önlemleri, doğrudan dış ticareti etkilemek amacıyla konulurlar. Örneğin, **gümrük tarifeleri**, **kotalar**, **ithalat yasakları** ve **ihracat sübvansiyonları** bu niteliktedir. Dolaylı müdahaleler ise, başka amaçlar için konunan, fakat aynı zamanda ülkenin dış ekono-

CamScanner ile tarandı

mik ilişkilerini de etkileyen araçları kapsar. Örneğin enflasyon ve işsizlikle mücadele etmek ve büyümeyi hızlandırmak için uygulanan para ve maliye politikaları ülkenin dış alım (ithalat) ve dış satımlarını (ihracat) etkilediği oranda, birer dolaylı müdahale yöntemi olarak kabul edilebilirler.

Sonuç olarak;

Dış ticaret politikası: Hükümetlerin ülkenin dış ticaret işlemlerini sınırlandırmak, özendirmek veya bu işlemlerin uygulanması yöntemlerini düzenlemek amacıyla almış oldukları önlemleri ifade eder.

Dış ticaret politikasının amaçları

- Dış ödeme açıklarının giderilmesi
- Yurt içi endüstrileri dış rekabetten koruma
- Ekonomik kalkınma
- Piyasa aksaklıklarının giderilmesi
- Ekonominin liberalleştirilmesi
- İç ekonomik istikkrarın sağlanması
- Hazineye gelir sağlanması
- Dış piyasalarda monopol gücünden yararlanma
- Otarşi (Kendi kendine yeterlilik)
- Bir sosyal sınıfın korunma amacı
- Dış politika hedeflerini gerçekleştirmek

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Dış ticaret politikasının araçları

Devletin dış ticarete müdahale için kullandığı geleneksel araç; gümrük tarifeleridir. Ancak zamanla gümrük tarifelerinin etkisi azaltılmış ve birçok yeni düzenleme ve araç ortaya çıkmıştır.

Gümrük Tarifeleri: Malların ülke sınırlarından geçişi sırasında alınan vergilerdir.

Tarife Dışı Araçlar: Döviz çıkışına yol açan işlemleri kısıtlamak için hükümetin tek taraflı kararı ile kullanılan gümrük tarifeleri dışındaki araçlardır. Tarife dışı araçlar şöyle sıralanabilir;

1. **Miktar Kısıtlamaları,** Devletin ithalatı belirli bir miktarla sınırlandırmasını ifade eder. Bunlar;

   İthalat kotaları, **ithalat yasakları** ve **döviz kontrolü** gibi önlemlerden oluşur. Bu uygulamalarla fiyat mekanizmasının işleyişi engellenir ve kaynak dağılımını bozar.

2. **Tarife benzeri faktörler,** gümrük tarifeleri gibi, ithalatı pahalılaştırıp caydıran ve fiyat mekanizması yoluyla serbest piyasaya müdahaleyi sağlayan araçlardır. Örneğin; çoklu kur uygulamaları, yerli katkı oranları, ithal ikameci endüstrilere verilen sübvansiyonlar gibi...

CamScanner ile tarandı

3. **Görünmez engeller (Yeni korumacılık),** devletin, halk sağlığı, çevre koruması veya kamu güvenliği gibi nedenlerle çıkardığı idari, teknik düzenleme veya standartları içerir. Örneğin; ISO 9000, ISO 12000...

4. **Gönüllü ihracat kısıtlamaları (Yeni korumacılık),** bunlara ihracat kotaları da denir. İthalatçı durumdaki gelişmiş sanayi ülkesinin iç piyasasını bozduğu gereçesiyle, bunları ihraç eden küçük ülkenin ihracatı üzerine konan miktar kısıtlamalarıdır.

İhracatın Özendirilmesi: Bir ülkenin, ihracatını veya genel olarak döviz kazandırıcı işlemleri özendirmek için yürüttüğü politikayı ifade eder. Bunlar; ihracatçıya, ülkeye kazandırdığı dövizler karşılığında daha fazla para ödenmesi veya ihraç malları üretiminde maliyetlerin düşürülmesine yönelik, bürokrasinin azaltılmasını sağlayan uygulamalardır. Örneğin; ihracatçıya ucuz kredi sağlanması, vergi muafiyeti gibi.

Bağlı Ticaret: Çoğunlukla ülkeler arası anlaşmalara dayanan bu ticarette taraflardan birisi devlet kuruluşu niteliğindedir. Önceleri sadece takas ve kliringden oluşan bağlı ticaret, günümüzde, karşı-satınalım, geri-satınalım gibi yöntemlerle genişletilmiştir.

GÜMRÜK TARİFELERİ

Gümrük tarifeleri, genellikle ithal edilen malın fiyatını yükselterek, malın yerli üreticisinin rekabet gücünü artırmaya yönelik olarak uygulanır.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Spesifik tarife: Birim ve ağırlık gibi malların fiziki nitelikleri üzerinden alınan vergilerdir. Örneğin; otomobil başına 1000$ veya petrolün variline 30$ vergi konması gibi.

Ad valorem tarife: Malın değerinin belirli bir yüzde oranı olarak alınan vergileridr. Örneğin; otomobil ithalatında, otomobilin C.I.F. değerinin %25'i oranında vergi alınması gibi

C.I.F. değer (fiyat): Malın ithalatçı ülkenin limanındaki fiyat olup, maliyet ile birlikte taşıma ve sigorta giderleri toplamından oluşur.

F.O.B değeri (fiyat): Malın ihracatçı ülkenin limanında gemiye yüklendiği andaki fiyatıdır.

Ad valorem vergiler, değer üzerinden alındıklarından artan fiyatlara aynı oranda uygulanırlar ve enflasyon ortamında da yerli üreticiyi koruma gücü değişmez. Ancak, spesifik vergiler, ad valorem vergiler kadar dış koruma sağlamazlar. Çünkü enflasyon ortamında fiyatlar yükseldikçe verginin fiyata oranı da düşer.

Önemli husus şudur; ad valorem vergilerin uygulanabilmesi için malların değerinin belirlenmesi, yani C.I.F fiyat veya F.O.B fiyattan hangisinin esas alınacağının kararlaştırılması gerekir.

Günümüzde, kural olarak ABD ve Kanada spesifik, Avrupa Birliği ve Türkiye ad valorem esası uygulanmaktadır.

CamScanner ile tarandı

Karma gümrük vergileri: Genellikle ham maddesi de gümrük vergisine tabi olan mallara uygulanır. Şöyle ki; verginin spesifik kısmı hammadde üzerine konulur, ek olarak alınan vergi ise yerli üreticiye sağlanan koruma oranını yansıtır.

Etken tarife oranı (Etken koruma oranı): Yerli üreticiyi korumak için ithal malın üzerinden alınan vergiye ek olarak, o malın yerli ikamesinin üretiminde kullanılan ithal girdiye konulan vergiyi de yansıtan orandır. Şöyle hesaplanır;

$$\text{Etken tarife oranı} = \frac{t - a \cdot r}{1 - a}$$

t: İthal nihai malın üzerinde tarife oranı

r: İthal girdi üzerindeki tarife oranı

a: İthal girdinin nihai malın değerine oranı.

Yerli üreticiyi etkin bir şekilde koruyabilmek için t'nin artırılması, r'nin azaltılması gerekir. Ayrıca yerli üreticilerin de a'yı azaltmaları, üretimde ithal girdi yerine yerli girdiye yönelmeleri teşvik edilir.

Kısmi Denge Yaklaşımı ile Gümrük Tarifelerinin Ekonomik Etkileri

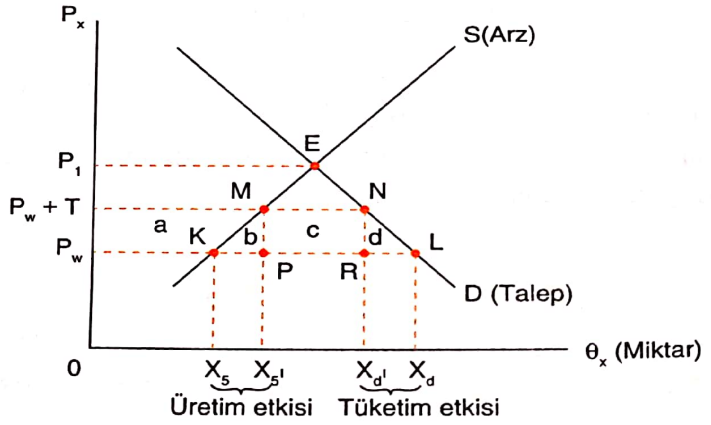
Tarifeler, genellikle, dış piyasa ile rekabet edemeyen endüstrilerin üzerine konulur ve uluslararası piyasadaki fiyatlar, genellikle o malların iç piyasa fiyatlarından daha düşük olur. Dolayısıyla yerli üreticiyi, düşük dış dünya fiyatından koruyabilmek ve rekabet gücünü artırmak için, ithal edilen malların fiyatları üzerinde tarifeler konulur. Böylece, tarife konduktan sonra malın yurt içi fiyatı, tarife miktarı kadar yükselir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Tarife sonrası iç fiyatların artması sonucu;

- Yerli üretim genişler.
- Tüketim kısılır.
- Ulusal gelir, yurt içi tüketicilerden ilgili endüstride çalışan üreticilere doğru yeniden dağılır.
- Ülke hazinesi bir miktar gelir elde eder.
- Özetle; bir mal üzerine konulan gümrük vergisi, beş farklı dolaysız etki doğurur.

1. Üretim etkisi
2. Tüketim etkisi
3. Dış ticaret etkisi
4. Gelir dağılımı etkisi (Bölüşüm etkisi)
5. Hazineye gelir sağlama etkisi

CamScanner ile tarandı

E → Piyasa denge noktası

P_1 → Yurt içi piyasa fiyatı

P_w → Düşük dış dünya fiyatı

$P_w + T$ → Tarifeli fiyat

IKLI → Düşük dış dünya fiyatında oluşan talep fazlası (İthalat miktarı)

X_s → Düşük dış dünya fiyatında malın yurt içindeki arz miktarı

X_d → Düşük dış dünya fiyatında malın yurt içindeki talep miktarı

$X_{s'}$ → Tarifeli fiyattan malın yurt içindeki arz miktarı

$X_{d'}$ → Tarifeli fiyattan malın yurt içindeki talep miktarı

a alanı → Gelir dağılımı - bölüşüm etkisi

b alanı → Toplumsal üretim kaybı

c alanı → Vergi geliri

d alanı → Toplumsal tüketim kaybı

Yukarıdaki grafik yardımıyla kısmi denge analizi ile tarifelerin etkileri açıklanabilir. Şöyle ki;

Üretim etkisi: Tarifelerin ithal malının iç fiyatını yükseltmesi, ithalata rakip yerli üreticileri dış piyasanın rekabetinden koruyarak, yerli üretimin artmasına yol açar. Buna; **koruma etkisi** de denir.

Yukarıdaki grafikte, tarifeli fiyatla birlikte yerli malın üretimi X_s den $X_{s'}$ ne çıkmıştır.

İthal malının arz esnekliği ne kadar yüksek olursa, tarife ile fiyat artışının sağlandığı üretim artışı da o kadar fazla olacaktır.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Tüketim etkisi: Gümrük tarifeleri ile iç fiyatları arttırmak, bir yandan yerli üretimi arttırırken, bir yandan da tüketimin kısılmasına yol açar.

Yukarıdaki grafikte, tarifeli fiyatla birlikte malın tüketimi X_d den $X_{d'}$ ne azalmıştır.

İthal malının talep esnekliği ne kadar yüksek olursa, tarife ile fiyat artışının neden olduğu tüketim azalışı da o kadar fazla olacaktır.

b alanı; tüketim kaybıdır.

Dış ticaret etkisi: Yerli üretimdeki artış ($X_{s'}$) ve tüketimdeki daralma ($X_{d'}$) ithalatta daralma sonucunu doğurur.

Yukarıdaki grafikte, tarifeli fiyatla birlikte ithalat miktarı IKLI'den IMNI'ye azalmıştır.

IKPI + IRLI ; dış ticaret etkisine eşittir.

Bölüşüm etkisi: Gümrük tarifeleri, ulusal gelirin tüketiciden üreticiye doğru yeniden bölüşümüne neden olur.

Yukarıdaki grafikte bölüşüm etkisi b alanıyla gösterilmiştir. Sonuç olarak bölüşüm etkisi sonucu toplam üretici rantı; a + b alanına çıkar.

- **Optimum gümrük tarifesi:** Konulan bir tarifenin dış ticaret haddini iyileştirici etkisinin, dış ticaret haddini kötüleştirici etkisini telafi ettiği tarifeye denir.
- İhracatçı ülkenin arz ve talep esneklikleri ne kadar düşükse, konulan verginin büyük bir kısmı ihracatçı ülkeye yansır. aynı şekilde ithalatçı ülkenin esneklikleri ne kadar yüksekse ihracatçı ülkeye vergi daha çok yansır.

CamScanner ile tarandı

TÜRKİYE'DE GÜMRÜK VERGİLERİ

Türkiye Cumhuriyeti'nde gümrük tarifeleri, ilk kez 1929'da bağımsız olarak yükseltilmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde gümrük tarifelesi %4 - 5 gibi oldukça düşük düzeydeydi ve kapitülasyonlar nedeniyle bu oranlar yükseltilemiyordu.

1923 tarihli Lozan Anlaşması'nın kısıtlayıcı hükümlerinin süresi dolunca (5 yıl süre ile gümrük vergilerini artırmama hükmü), TC Hükümeti, 1929'da gümrük tarifelerini ilk kez artırabilmiştir. Bu tarifeler spesifik esasa dayanıyordu.

1964 yılında 474 sayılı **Gümrük Yasası** çıkarıldı. Birçok değişikliğe uğramakla beraber, bugünde yürürlükte olan yasa budur. Bu yasanın ardından, ithal malı olan eşyanın tasnifiyle ilgili olarak **Armonize Sistem Nomenklatürü** adı verilen sistem benimsenmiştir. Bu sistem, AB'nin uygulamakta olduğu gümrük tarife cetvelidir.

1964 tarihli Gümrük Yasası ile ad valorem sistem benimsendi. Fakat tarife oranlarının bazı mallar için %200'e kadar yüksek olduğu bir dönemdi. Çünkü o dönemde **ithal ikameci sanayileşme stratejisi** uygulanmaktaydı. (1960-1980)

Bu yasa ile hükümete gümrük tarifelerini azaltma, tamamen kaldırma veya %50'ye kadar arttırma yetkisi verilmiştir. Hükümet, bugün de bu yetkilere sahiptir.

24 Ocak 1980 Kararları ile Türkiye ekonomisi yapısal olarak değişmeye başlamıştır. Bu dönemde, ithalat rejiminde önemli değişiklikler yapılırken, gümrük vergi oranları büyük ölçüde indirildi. Çünkü, **ihracata dönük sanayileşme stratejisine** geçilmişti. Ayrıca, ithalatı serbestleştirme kapsamında ithalatta fon uygulamasına geçildi. Böylece, eskiden izne bağlı birçok malın ithalatı, Toplu Konut Fonuna ödeme yapılması koşulu ile serbest bırakıldı.

1 Ocak 1996 tarihinde Türkiye ile AB arasında **Gümrük Birliği** kuruldu. Gümrük Birliği ile, sanayi malları ithalatında AB ülkelerine karşı gümrük tarifelerimiz sıfırlandı ve diğer ülkelere karşı da AB'nin ortak gümrük tarifesi uygulanmaya başlandı. AB'nin ortak gümrük tarifeleri %4 - 5 dolaylarında idi. Yani; Türkiye, tarifelerini çok önemli ölçüde indirmiş oldu.

Gümrük Birliği Anlaşması ile Türkiye, AB ile serbest ticaret anlaşması yapmış olan Orta ve Güney Avrupa ülkeleri ile de benzer anlaşmalar imzaladı ve ithalatı serbestleştirdi. Türkiye ile Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi (EFTA) ülkeleri ile 1991'de serbest ticaret bölgesi anlaşması zaten imzalanmıştı.

AB ülkeleri, daha 1970'li yılların başında Türkiye'ye karşı sanayi malları üzerindeki tarifeleri kaldırmışlardı. Ancak, tekstil ürünleri gibi birkaç malda, Türkiye'den yapılacak ithalata karşı kota uygulamaktaydılar. 1996 tarihli Gümrük Birliği Anlaşması ile tekstil kotaları kalmış oldu. Ancak, Türkiye, AB Gümrük Birliği Anlaşması'ndan yararlanarak tekstil ihracatını önemli ölçüde arttıramamıştır. Çünkü;

- 1997 tarihli Güney – Doğu Asya Krizi dolayısıyla, bu bölgenin ülkeleri fiyatlarını büyük oranda düşürerek AB ülkelerine tekstil ürünlerini ihraç ettiler.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

- 2004'te sona eren GATT'ın Uruguay Toplantılarında alınan kararla, tüm ülkeler 1999 itibarı ile tekstil kotalarını kaldırdılar.

Türkiye'de bugün itibarı ile AB dışında kalan ülkelerden ithal ettiğimiz sanayi malları ve işlenmiş tarım ürünlerine, AB'nin ortak gümrük tarifesi uygulanmaktadır.

Ayrıca, ithalattan gümrük vergisi ile birlikte KDV, ÖTV ve Akaryakıt Tüketim Vergisi (Petrol ithalatından) gibi vergiler alınmaktadır. Ve ithalattan, çeşitli fonlara kesinti yapılmaktadır. (Toplu Konut Fonu, Savunma Sanayi Destekleme Fonu ve Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu gibi.)

İTHALAT KOTALARI

Hükümetlerin ithal edilecek mal hacmi üzerine fiziki miktar veya değer olarak koyduğu sınırlandırılmalara **kota** denir. Kotalar, belirli süreler için düzenlenirler.

İthalat kotaları, yurt içi sanayii ve tarım kesimini korumak veya ödemeler bilançosu açıklarını önlemek amacıyla kullanılırlar.

İthalat kotaları, Batı Avrupa'da II. Dünya Savaşı'nın bitmesinin ardından çok yaygın olarak kullanılmıştır. Ardından ise, sanayileşmiş ülkelerde, daha çok tarım kesimini korumak için kullanılmıştır.

İthalat kotalarının en yaygın kullanıldığı ülkeler, ithal ikameci sanayileşme stratejisini uygulayan gelişmekte olan ülkeler olmuştur.

- **Global Kota:** Ülke farkı gözetmeksizin uygulanan kotaya ifade eder.
- **Tahsisli (Ayrımcı) Kota:** Ülke farkı gözetilerek uygulanan kotayı ifade eder.

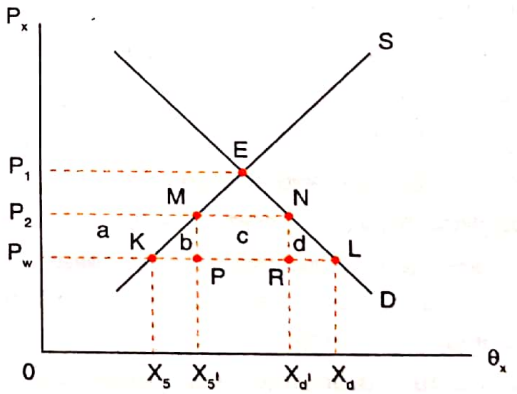
BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

- **Gümrük Tarife Kotaları (Tarife Kotası):** Belirlenen kotanın dolmasından sonra, daha yüksek tarife ödenerek ithalata devam edilmesini sağlayan uygulamadır.

KISMİ DENGE YAKLAŞIMI İLE İTHALAT KOTALARININ EKONOMİK ETKİLERİ

İthalat kotalarının ilk etkisi, ithal mallarının yurt içi arzını kısarak piyasa fiyatını yükseltmesidir. Bu bakımdan ithalat kotalarının etkileri, gümrük vergilerinin etkilerine benzer. Bu etkiler;

- Üretim etkisi
- Tüketim etkisi
- Gelirin yeniden dağılımı etkisi (bölüşüm etkisi)
- Kıtlık rantı

CamScanner ile tarandı

E → Piyasa denge noktası

P_1 → Yurtiçi piyasa fiyatı

P_w → Düşük dış dünya fiyatı

P_2 → İthalat kotası ile oluşan piyasa fiyatı

IKLI → Düşük dış dünya fiyatında oluşan talep fazlası (ithalat miktarı)

IMNI → İthalat kotası sonrası oluşan talep fazlası (ithalat miktarı)

Yukarıdaki grafiğe göre, hükümet, bu mal üzerine IMNI miktarında kota koymuştur. Bu durumda ithalat da daralarak IMNI kadar olur ve fiyat P_w'den P_2'ye yükselir.

Dolayısıyla IMNI kadar kota, P_w - P_2 tutarındaki gümrük vergisinin karşılığı olmaktadır. Bu bakımdan, bu miktar kotanın yol açtığı etkiler, P_w - P_2 kadar bir gümrük vergisinin doğuracağı etkilere benzer. Şöyle ki;

IMNI kadar ithalat kotası sonucu;

- Tüketim D_w'den D_2'ye düşer. (Tüketim etkisi)
- Üretim D_s'den D_2'ye artar. (Üretim etkisi)
- Dara kaybı; a + b alanına eşittir.

  a; toplumun üretim kaybını,

  b; Toplumun tüketim kaybını ifade eder.
- Gelir dağılımı etkisi ise; d alanına eşittir.
- İthalat kotası, gümrük vergisinden farklı olarak, hazineye vergi geliri sağlamaz. Yani; C alanı, tarifelerdeki gibi bütçe gelirlerini göstermez, gelir etkisi oluşmaz.
- Kotalar, yabancı malın arzını kısıtlayarak, o malın ithalatçı ülkedeki fiyatını gümrük vergilerinin artırdığından daha büyük miktarda arttırabilirler. İthal mallarının kıtlığından ortaya çıkan bu kota kârlarına **"kıtlık rantı"** adı verilir.
- c alanı; toplam kıtlık rantına eşittir.
- Eğer kota yerine onunla eş değer bir gümrük vergisi konsaydı, kıtlık rantı, vergi geliri şeklinde hazineye giderdi.
- Eğer ülkede ithalatçılar monopol durumunda örgütlenmişlerse kıtlık rantı ithalatçılara, ihracatçılar monopol durumunda örgütlenmişlerse kıtlık rantı ihracatçılara gider.

Gümrük Tarifeleri İle İthalat Kotalarının Karşılaştırılması

- Kotalar, tarifelere göre daha katı uygulamalardır. Oysa gümrük tarifeleri durumunda, ithal malı yurt içinde talep edildiği sürece ithalat yapılabilir.
- Kotaların denetimi daha zordur, yabancı mal kaçakçılığına ve karaborsacılığa gümrük tarifelerinden daha fazla neden olur
- Kota uygulamasında iç fiyat düzeyinin üst sınırı belli değildir, bu iç talep esnekliğine bağlıdır. Kota uygulanan malın iç talep esnekliği azaldıkça (talep doğrusu dikleştikçe) malın fiyatı daha fazla artar. Gümrük tarifeleri durumunda malın iç fiyatı, malın dış fiyatı ile gümrük vergileri toplamına eşittir.
- Kotalar, genellikle ithalatçıya büyük bir rant geliri doğururken (kıtlık rantı) gümrük vergisi uygulamasında böyle bir durum yoktur.
- Ayrıca kotalarda saydamlık yoktur. Ve kotaların belirlenmesi, uygulanması ve denetimi, gümrük vergilerinden daha yoğun bir bürokratik faaliyet gerektirir ve bu da reel bir kaynak israfı demektir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

YENİ KORUMACILIK

Tarifeler, ithalat kotaları ve kambiyo denetimi ticarete müdahelede oldukça eski araçlardır. Ancak, zamanla bu müdahelelerin kullanımı azalmış ve yeni korumacılık anlayışı gelişmiştir. Özellikle 1973 Dünya Petrol Krizi'nden sonra oluşan stagflasyon karşısında, sanayileşmiş ülkelerde korumacılık akımı, yeniden yaygınlık kazanmıştır.

Yeni korumacılık baştan tekstil, ayakkabı, giyim, çelik gibi, daha çok gelişmekte olan ülkelerin ihraç etmeye başladığı emek-yoğun sanayi mallarında uygulandı. Koruma aracı olarak değişik önlemlere başvuruldu. Bunlar arasında şu uygulamalar sayılabilir;

- Gönüllü ihracat kısıtlamaları,
- Teknik standartlar ve idari düzenlemeler,
- İhracata yönelik ve iç piyasaya yönelik sübvansiyonlar,
- Kamu ihalelerinde yerli üreticilere öncelik,
- Yabancı yatırımlar için yurt içi katkı zorunluluğu.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

V. KÜRESELLEŞME VE BÖLGESEL EKONOMİK BİRLEŞMELER

II. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan dünya ticaretini serbestleştirme eğilimleri, günümüzde de hızlı bir şekilde sürmektedir.

Dünya ticaretini serbestleştirme süreci, öncelikle GATT (Gümrük Tarifeleri Ticaret Genel Anlaşması) çerçevesindeki çok yanlı görüşmelerle devam etmiştir. Ayrıca, ülkeler arasındaki iktisadi birleşme hareketleri de bu sürece hizmet etmiştir.

Gümrük Tarifeleri Ticaret Genel Anlaşması (GATT)

1944 yılında ABD'de gerçekleştirilen **"Bretton Woods Toplantısı"** ile uluslararası para sisteminin geliştirilmesine yönelik olarak alınan kararların ardından Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası (IBRD) kurulmuştur. Ardından 1947 - 1948 yılları arasında Havana'da (Küba) toplanan elli kadar ülkenin temsilcisi **Uluslararası Ticaret Örgütü (ITO)** adı verilen bir yapı kurmaya karar verdiler. ITO sözleşmesi ile uluslararası ticarette gümrük tarifeleri ve diğer kısıtlamaların kaldırılması hedefleniyordu. Ancak bu sözleşme, ülkelerin iç ekonomik politikalarına kavuşma niteliği taşıdığı gerekçesiyle, başta ABD olmak üzere, bazı sanayileşmiş ülkelerin yasama organları tarafından onaylanmamıştır. Böylece ITO kurulamadı. Ancak ülkelerin yasama organları tarafından onaylanması gerekmeyen ve GATT adı verilen anlaşma kabul gördü.

GATT ile dünya ticaretini serbestleştirmek amaçlanmış ve koruma aracı olarak kotaların değil, gümrük tarifeleri tercih edilmiştir. Ayrıca,

CamScanner ile tarandı

ülkeler arasındaki ticaretin haksız rekabete neden olmasını önleyen uygulamalar benimsenmiştir. Örneğin; bir üye ülkenin damping yapması karşısında, ithalatçı ülkenin **"anti damping vergisi"** koyma yetkisi verilmiştir. Ayrıca, ihracatçı ülkelerde firmalara sağlanan sübuansiyonlar karşısında, ithalatçı ülkelerin **"telafi edici vergi"** uygulaması hakkı getirilmiştir.

GATT Toplantıları

GATT, dünya ticaretini serbestleştirmek amacını, düzenli aralıklarla yaptığı çok yanlı görüşmeler yoluyla gerçekleştirmeye çalışmıştır.

1. GATT Turu: 1947'de Cenevre'de toplanmıştır.
2. GATT Turu: 1949'da Annecy'de toplanmıştır
3. GATT Turu: 1950-51 Torquay'da toplanmıştır.
4. GATT Turu: 1955-56 Cenevre'de toplanmıştır.
5. GATT Turu: 1961-62 Cenevre'de toplanmıştır.
6. GATT Turu: 1964-67 Cenevre'de toplanmıştır. ilk tarife indirimi (Kendy
7. GATT Turu: 1973-79 Cenevre'de toplanmıştır. Tokyo
8. GATT Turu: 1986-1994 Cenevre'de toplanmıştır. Uruguay
9. GATT Turu: 2001-04 Doha'da toplanmıştır.

- İlk tarife indirimi, 6. Kenedy Turu'nda yapılmıştır. Sanayi malları alanında tarifelerin, ortalama %35 oranında düşürülmesi kararlaştırılmıştır.

- 7. Tokyo görüşmelerinde, imalat sanayi ürünlerinde yeni tarife indirimlerinde bulunuldu. Tarife dışı engeller konusunda ise, uyulması gereken ilkeleri gösteren bazı davranış kodları benimsendi. Ayrıca, gelişmekte olan ülkeler için karşılıklı olmama ilkesi benimsendi. Buna göre, sınırlı bir takım sanayi mallarını ihraç eden az gelişmiş ülkeler, ihraç ettikleri mallar için tarife indirimlerinden faydalanacaktı. Ancak, yaptıkları ithalata karşılık bir indirimde bulunmaları gerekmeyecekti.
- 8. Uruguay görüşmelerinde, sanayi malları alanında yeni tarife indirimleri (%34 oranında) yapıldı. Ayrıca, mal ticaretine ek olarak hizmet ticareti de konu edildi ve sınai ve fikri mülkiyet haklarının korunması ve tarımsal sübvasiyonlarla diğer tarife dışı araçlar da tartışıldı. Tarımsal sübvansiyonların azaltılması kararlaştırıldı.
- Uruguay görüşmelerinin en önemli sonucu, GATT'ın geliştirilerek, Dünya Ticaret Örgütüne (WTO) dönüştürülmesidir. WTO, GATT'dan farklı olarak, yaptırım gücü olan kurumsal bir yapıya sahipti.
- Doha görüşmelerinde, sanayi ürünleri ile birlikte tarım ürünleri ve hizmet ticaretinin serbestleştirilmesi, tarımsal sübvansiyonların kaldırılması, anti-dampingle ilgili kuralların sıkılaştırılması, uluslararası yatırım ve rekabet politikalarının geliştirilmesi vs. gibi konular ele alındı. Bu görüşmelerde, gelişmekte olan ülkelere yönelik iyileştirmeler sağlanması gibi hedeflerde yer alıyordu.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

DÜNYADAKİ İKTİSADİ BİRLEŞMELER

Günümüzde iktisadi birleşme türleri, birleşmelerin derecesine göre şöyle sıralanabilir:

- **Tercihli Ticaret anlaşmaları:** En dar kapsamlı ticari iş birliğidir. Anlaşma yapan ülkeler, tek yanlı veya karşılıklı olarak, birbirlerinin mallarına düşük tarife uygularlar.

- **Serbest Ticaret Bölgesi:** Ülkeler, kendi aralarındaki ticarette gümrük tarifelerini ve miktar kısıtlamalarını (kota) kaldırırlar. Ancak, anlaşma dışında kalan ülkelere uygulayacakları gümrük tarifelerini her ülke, kendisi kararlaştırır.

- **Gümrük Birliği:** Üye ülkeler, hem birbirlerine karşı gümrük tarifelerini, kotaları ve tarife benzeri etkiler yaratan vergileri kaldırırlar, hem de birlik dışında kalan ülkelere karşı tek bir ortak gümrük tarifesi uygularlar.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

- **Ortak Pazar:** Üye ülkeler, gümrük birliğinde olduğu gibi aralarında serbest ticaret yaparlar ve birlik dışı ülkelere ortak gümrük tarifesi uygularlar. Buna ek olarak, emek, sermaye gibi üretim faktörlerinin de bölge içinde serbest dolaşımı sağlanır.

- **İktisadi Birlik:** İktisadi birleşme hareketlerinin en ileri aşamasıdır. Bu durumda, ortak para kullanılır, ortak mali politikalar ve ortak ekonomik politikaları belirleyecek ve uygulayacak ülkeler üstü organlar kurulur.

- **Parasal Birlik:** Üye ülkelerin ulusal paralarının sabit kurlardan birbirine bağlanması ile ortak para kullanımını ifade eder. İktisadi birlik, parasal birlikten daha kapsamlı bir bütünleşmeyi ifade eder.

- Tam rekabet ve serbest ticaret politikaları ile her bir ülkede ve dünyada **Pareto Optimumu** sağlanır. Bu politikalar; **"Birinci en iyi politika"** olarak nitelendirilebilir. Tam rekabet ve serbest ticaret politikalarının gerçekleşmediği bir ortamda, dengeye yaklaşılmasını veya ulaşılmasını sağlayacak yeni kısıtlamaların konulması (örneğin gümrük tarifeleri gibi) **"İkinci en iyi politika"**ları oluşturmaktadır.

- **Kutuplaşma Teorisi:** G. Mrydal tarafından geliştirilen bu teoriye göre; farklı gelişme düzeylerinde bulunan ülkeler, mal ve faktör hareketlerinin serbest piyasa düzeni, bu ülkeler arasındaki dengesizliği artırır. Bu durumda, zengin ülkeler daha zengin, yoksul ülkeler daha yoksul duruma gelirler.

CamScanner ile tarandı

Tercihli ticaret anlaşmaları yapmak, serbest ticaret bölgeleri kurmak, gümrük birliği, ortak pazar ve iktisadi birlik anlaşmaları imzalamak şekillerindeki bölgeselleşme, daha çok İkinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan ve Batı merkezli bir olgu olarak ele alınmaktadır.

Bhagwati (1992) ve Panagariya (1996)'ya göre, İkinci Dünya Savaşı sonrasında iki dalga olarak 1950'lerin sonundan 1970'lere kadar **"birinci dalga bölgeselleşme"** ve 1980'lerin ortasında başlayan **"ikinci dalga bölgeselleşme"** olarak ifade edilmiştir.

Birinci ve ikinci dalga bölgeselleşme süreçleri, **"Eski ve Yeni Bölgeselleşme"** olarak da sınıflandırılmaktadır.

Ayrıca GATT (Gümrük Tarifeleri Ticaret Genel Anlaşması) kapsamındaki 8. Uruguay Görüşmeleri (1986ç - 1994) sonunda da **"üçüncü dalga bölgeselleşme"** sürecinin başladığı ifade edilmektedir.

Mansfield ve Milner ise dünyanın son 200 yıllık dönemini dört dalgaya ayırmaktadır.

- **1. evre:** 19. yüzyılın ikinci yarısından 1. Dünya Savaşı'na kadarki dönemi kapsar. Bu dönem, büyük ölçüde Avrupa'da endüstri devrimi ve teknolojik gelişmelerle devletler arası ikili ticaret anlaşmalarına dayanan bölgeselleşme dönemidir.

Bu dönem Irwin tarafından **"ilerlemeci bölgeselleşme"** olarak tanımlanmıştır. Bu dönemde yapılan düzenlemeler, Avrupa'da eşi görülmedik ölçüde entegrasyona ve uluslararası ticaret sisteminin oluşumuna katkıda bulunmuştur.

- **2. evre:** 1. Dünya Savaşı ile 2. Dünya Savaşı arasındaki dönemi kapsamaktadır. Bu dönemde büyük güçler arasında ticaret blokları oluşmuştur. Bunda altın standardının yıkılması ve 1929 Büyük Buhranı'nın etkisi de büyüktür.
- **3. evre:** 1950'lerin sonlarından 1970'lere kadarki dönemdir. EEc, EFTA, CMEA ( ) ve gelişmekte olan ülkelerin oluşturdukları ticaret bloklarının etkisindeki bölgeselleşmedir.
- **4. evre:** Soğuk Savaş'ın sonuna doğru devletlerarası güç ilişkilerinin değişmesiyle ABD'nin önderliğindeki bölgeselleşme dönemidir.

Söderbaum tarafından bölgeselleşme şu şekildi sınıflandırılır:

- Erken bölgeselleşme
- Eski bölgeselleşme
- Yeni bölgeselleşme
- Güncel (karşılaştırmalı) bölgeselleşme

Söderbaum, iktisadi birleşme (bölgeselleşme) evrelerini sıralarken, farklı bölgeselleşme dalgalarını dönemsel olarak açıklamaktan çok, temel özellikleri üzerinde durmaktadır.

Dünyanın ekonomi tarihinde, ilk küreselleşme (1870 - 1914), Ulusculuğa geri dönüş (1914 - 1980) ve yeni küreselleşme dönemi (1980 sonrası) sıralaması yapılmaktadır. Bu tarihsel süreç içinde bölgeselleşme ve küreselleşmenin genellikle çatışma halinde olduğu görülür.

Bölgeselleşme (iktisadi birleşme) eğilimlerinin arttığı dönemler, genellikle dünya ekonomisinin durgunluk ve çöküş dönemleridir. Yani; ülkeler politik ve ekonomik olarak güç ve güvenlik arayışına girerek, bölgesel birleşmeler yapmışlardır ve yapmaktadırlar.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

DÜNYADAKİ EKONOMİK GRUPLAŞMALAR

Avrupa Kıtasındaki Ekonomik (İktisadi) Gruplaşmalar:

- Avrupa Birliği (AB)
- Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi (EFTA):

1960'da kurulan EFTA'nın kurucu üyeleri; İngiltere, Norveç, Danimarka, Avusturya, Portekiz, İsveç ve İsviçre'dir. Zamanla üye sayısı artan EFTA'nın birçok üyesi süreç içinde EFTA'dan ayrılıp, AB'ye katılmışlardır. Günümüzde EFTA'nın üyeleri; İsviçre, Norveç, İzlanda ve Liechtenstein'dir.

Amerika Kıtasında Kurulan Ekonomik Gruplaşmalar;

- Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (NAFTA): 1992'de kurulan NAFTA'nın üyeleri; ABD, Kanada ve Meksika'dır.
- Orta Amerika Ortak Pazarı (CACM): 1961'de kurulan CACM'nin üyeleri; Kosta Rika, El Salvador, Guatemala, Honduras ve Nikaragua'dır.
- Latin Amerika Entegrasyon Bölgesi (LAIA): 1980'de kurulan LAIA'nın üyeleri; Arjantin, Bolivya, Brezilya, Şili, Kolombiya, Küba, Ekvator, Meksika, Paraguay, Peru, Uruguay ve Venezuela'dır.
- And Topluluğu (ANCOM): 1969'da kurulan ANCOM'un üyeleri; Bolivya, Kolombiya, Ekvator ve Peru'dur.
- Güney Ortak Pazarı (MERCOSUR): 1991'de kurulan MERCOSUR'un üyeleri; Arjantin, Brezilya, Paraguay, Uruguay ve Venezuela'dır.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

- Karaib Topluluğu (CARICOM): 1973'te kurulan CARICOM'un üyeleri; Antigua ve Barbuda, Bahamalar, Barbados, Belize, Dominika, Grenada, Guyana, Haiti, Jameika, Montserrat, St. Kitts, St. Vincent ve Greenadines, Suriname, Trinidat ve Tobago'dur.
- Doğu Karaib Ülkeleri Örgütü (OECS): 1981'de kurulan OECS'nin üyeleri; Anguilla ve Barbuda, British Virgin Islands, Dominica, Grenada, Montserrat, St. Kitts ve Nevis, St. Lucia, St. Vincent ve Grenadines'tir.

Afrika Kıtasında Kurulan Ekonomik Gruplaşmalar:

- Büyük Göller Ülkeleri Ekonomik Topluluğu (CEPGL): 1976'da kurulan CEPGL'nin üyeleri; Burundi, Kongo Demokratik Cumhuriyeti ve Ruanda'dır.
- Doğu ve Güney Afrika Ortak Pazarı (COMESA): 1976'da kurulan COMESA'nın üyeleri; Burundi, Comoros, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Cibuti, Mısır, Eritre, Etiyopya, Kenya, Libya, Madagaskar, Malawi, Morityus, Ruanda, Seyşel, Sudan, Swaziland, Uganda, Zambiya ve Zimbabwe'dir.
- Merkezî Afrika Devletleri Topluluğu (ECCAS): 1983'de kurulan ECCAS'ın üyeleri; Angola, Burundi, Kamerun, Merkezî Afrika Cumhuriyeti, Çad, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Ekvator Ginesi, Gabon, Sao Tome ve Principe'dir.
- Batı Afrika Devletleri Topluluğu (ECOWAS): 1975'de kurulan ECOWAS'ın üyeleri; Benin, Burkina Faso, Cape Verde, Fildişi Sa-

CamScanner ile tarandı

hili, Gambiya, Gana, Gine, Guinea-Bissau, Liberya, Senegal, Sierra Leone ve Togo'dur.

- Mano Nehri Birliği (MRU): 1973'te kurulan MRU'nun üyeleri; Gine, Liberya ve Sierra Leone'dir.
- Güney Afrika Kalkınma Topluluğu (SADC): 1992'de kurulan SADC'nin üyeleri; Angola, Bostwana, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Lesotbo, Madagaskar, Malawi, Morityus, Mozambik, Namibya, Seyşeller, Güney Afrika, Swaziland, Tanzanya, Zambiya ve Zimbabwe'dir.
- Orta Afrika Ekonomik ve Parasal Topluluğu (CEMAC): 1994'te kurulan CEMAC'ın üyeleri; Kamerun, Merkezî Afrika Cumhuriyeti, Çad, Kongo Cumhuriyeti, Ekvator Ginesi ve Gabon'dur.
- Batı Afrika Ekonomik ve Parasal Birliği (WAEMU, VEMOA): 1994'te kurulan birliğin üyeleri; Benin, Burkina Faso, Fildişi Sahili, Guinea-Bissau, Mali, Nijer, Senegal ve Togo'dur.
- Arap Magrep Birliği (UMA): 1989'da kurulan UMA'nın üyeleri; Cezayir, Libya, Moritanya, Fas ve Tunus'tur.
- Pan – Arap Serbest Ticaret Bölgesi (PAFTA): 1997'de kurulan PAFTA'nın üyeleri; Bahreyn, Mısır, Irak, Ürdün, Kuveyt, Lübnan, Libya, Suriye, Tunus, BAE ve Yemen'dir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Asya Kıtasında Kurulan Ekonomik Gruplaşmalar:

- Güney Doğu Asya Ülkeleri Topluluğu (ASEAN): 1967'de kurulan ASEAN'ın üyeleri; Brunei Daressalam, Kamboçya, Endonezya, Lao Demokratik Cumhuriyeti, Malezya, Myanmar, Filipinler, Singapur, Tayland ve Vietnam'dır.
- Malezya Spearhead Group (MSG): 1993'te kurulan MSG'nin üyeleri; Fiji, Papua Yeni Ginesi, Solomon Adaları ve Vanuatu'dur.
- Körfez İş Birliği Konseyi (GCC): 1981'de kurulan GCC'nin üyeleri; Bahreyn, Kuveyt, Oman, Suudi Arabistan ve BAE'dir.
- Asya Pasifik Ticaret Anlaşması (APTA): 1975'te kurulan APTA'nın üyeleri; Bangladeş, Çin, Hindistan, Kore Cumhuriyeti, Lao Demokratik Cumhuriyeti ve Sri Lanka'dır.
- Güney Asya Bölgesel İş Birliği Topluluğu (SAARC): 1945'te kurulan SAARC'nin üyeleri; Afganistan, Bangladeş, Bhutan, Hindistan, Maldivler, Nepal, Pakistan ve Sri Lanka'dır.
- Avrasya Ekonomik Topluluğu (EAEC): 1997'de kurulan EAEC'nin üyeleri; Beyaz Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Rusya, Tacikistan ve Özbekistan'dır.
- Ekonomik İş Birliği Teşkilatı (ECO): 1985'te kurulan ECO'nun üyeleri; Afganistan, Azerbaycan, İran, Kazakistan, Kırgızistan, Pakistan, Tacikistan, Türkiye, Türkmenistan ve Özbekistan'dır.

CamScanner ile tarandı

VI. ÖDEMELER BİLANÇOSU

Bir yerleşik iktisadi birimler ile yabancı iktisadi birimler arasındaki iktisadi ilişkilerin parasal sonuçlarının kaydedildiği muhasebe tablosuna; "Ödemeler bilançosu" denir.

Ödemeler bilançosu; genellikle 1 yıllık olarak tutulur ve aktif hesaplarla pasif hesapların denkliği hedeflenir. Ödemeler bilançosu verileri, öncelikle Merkez Bankası kaynaklıdır ve otonom hesaplarda dengenin sağlanamadığı durumlarda (cari açık veya cari fazla durumlarında) denkleştirici hesaplar devreye girer.

Ödemeler Bilançosu Ana Hesapları

I. - CARİ İŞLEMLER HESABI

A. DIŞ TİCARET DENGESİ

1. Genel Mal Ticareti
   - İhracat f.o.b.
   - İthalat f.o.b.
2. Parasal Olmayan Altın
3. Limanlarda Sağlanan Mallar

B. HİZMETLER DENGESİ

1. Taşımacılık
2. Turizm
3. İnşaat Hizmetleri
4. Sigorta Hizmetleri
5. Finansal Hizmetler
6. Diğer Ticari Hizmetler
7. Resmi Hizmetler
8. Diğer Hizmetler

C. GELİR DENGESİ

1. Ücret Ödemesi
2. Yatırım Geliri
   - Doğrudan Yatırımlar
   - Potföy Yatırımları
   - Diğer Yatırımlar

D. CARİ TRANSFERLER

1. Genel Hükûmet
2. Diğer Sektörler
   - İşçi Gelirleri
   - Diğer Transferler

II. - SERMAYE VE FİNANS HESAPLARI

A. SERMAYE HESABI

B. FİNANS HESAPLARI

1. Doğrudan Yatırımlar

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

2. Portföy Yatırımları
3. Finansal Türevler
4. Diğer Yatırımlar

Rezerv Varlıklar

III. NET HATA VE NOKSAN HESABI

- **CARİ İŞLEMLER HESABI:** Ülkenin iktisadi işlemlerinin çok büyük bölümünün kaydedildiği hesaptır. Bir yıl içerisinde cari işlemler hesabındaki döviz giriş ve çıkışları birbirine eşit veya çok yakınsa **"cari işlemler dengesi"** veya **"dış denge"** sağlanmış demektir.

Eğer bu hesapta döviz girişleri, döviz çıkışlarından fazla ise **"cari işlemler fazlası"** veya **"dış fazla"** vardır. Döviz girişleri, döviz çıkışlarından daha az ise **"cari işlemler açığı"** veya **"dış açık"** vardır.

- **A. Dış Ticaret Dengesi:** Genel mal ticareti ve parasal olmayan altın olmak üzere ikiye ayrılarak incelenir.

Genel mal ticareti, fiziki malların ticaretini kayıt altına alır ve **"görünür ticaret"** olarak da ifade edeilir.

Mal ihracatı; *ülkeye döviz kazandırıcı bir işlem olduğundan ülkeyi alacaklı duruma getirir ve bilançoya pozitif (+) olarak kaydedilir.*

Mal ithalatı; *ülkeden döviz çıkışına neden olan bir işlem olduğundan ülkeyi borçlu hale getirir ve bilançoya negatif (−) olarak kaydedilir.*

Parasal olmayan altın; *altından yapılmış her türlü tüketim eşyasını kapsamaktadır. Kuyumcularda satılan malların ithalatı ve ihracatı bu hesaba kaydedilir.*

Sonuç olarak; bir yıl içinde ihraç edilen malların ve parasal olmayan altının parasal değerleri (döviz gelirleri) ile bunlardan ithal edilenlerin değeri birbirine eşitse; **"dış ticaret dengesi"** (mal ticareti dengesi) sağlanmış demektir.

X: İhracat gelirleri

M: İthalat giderleri

X > M ise dış ticaret fazlası

X = M ise dış ticaret dengesi

X < M ise dış ticaret açığı söz konusudur.

- **Hizmetler Dengesi Hesabı:** Uluslararası hizmetler ve "görünmez işlemler" hesabı olarak da ifade edilir. Hizmet ihraç ve ithali sonucu oluşan döviz gelirleri ve döviz giderlerinin kaydedildiği ana hesaptır.

Hizmetler hesabının kapsamına şu işlemler girer:

Taşımacılık, turizm, haberleşme hizmetleri, inşaat hizmetleri, sigorta hizmetleri, finansal hizmetler, bilgisayar ve bilgi hizmetleri, patent ve lisans komisyonları, ticari ve ticaret bağlantılı diğer hizmetler, finansal kiralama (leasing) hizmetleri, çeşitli teknik hizmetler, kişisel, kültürel ve eğitsel hizmetler ile resmi hizmetler.

- **Gelir Dengesi Hesabı:** Doğrudan yatırım, portföy yatırımları ve diğer yatırımlardan elde edilen gelir ve ödenen tutarları (faiz, hisse geliri, kâr payları) içerir. Ayrıca yurt dışında çalışan yerli işçilerin ücret gelirleri bu hesaba kaydedilir. Döviz kazandıran gelirler bu hesaba pozitif(+), döviz kaybettiren giderler bu hesaba negatif (-) olarak kaydedilir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

- **Cari (Karşılıksız) Transferler Hesabı:** Bu hesabın **"Genel Hükûmet"** alt hesabına ülkeler arası hibeler, yabancı ve Türk vatandaşlarının bedelli askerlik için ödedikleri tutarlar kaydedilir.

"Diğer Sektörler" alt hesabına ise işçi gelirleri ve yurt dışındaki yerleşik Türk vatandaşlarının, Türkiye'deki bankalar aracılığıyla Türkiye'deki yakınlarına gönderilen döviz tutarları kaydedilir.

Yurt dışında yerleşik Türk vatandaşlarının, bankalar nezdindeki hesaplarına gönderilen tutarlar ise **Finans Hesapları** altında **Mevduatlar** kalemine kaydedilir.

- **SERMAYE VE FİNANS HESAPLARI:** Uluslararası sermaye ve finans hareketleri bu hesapta tutulur.

Uzun vadeli sermaye hareketleri, bir yıldan daha uzun süreli sermaye hareketlerini kapsamaktadır.

- **Doğrudan Yatırımlar:** Mal ve hizmet üretiminde bulunmak için fiziki olarak yapılan yatırımlardır.

Ülkeye giren doğrudan sermayeler pozitif (+), ülkeden çıkan doğrudan sermayeler negatif (−) olarak kaydedilir.

- **Portföy Yatırımları:** Uzun vadeli finansman bonosu, uzun vadeli devlet tahvili ve hisse senetleri gibi kıymetli evrakların uluslararası hareketini kapsar. Portföy işlemleri, faiz ve kâr sağlamak amacıyla yapılır.

Yabancı ülkeye portföy yatırımı yapıldığında ülkeden döviz çıkışı olduğundan negatif (−), yabancı bir ülkeden yurt içine yatırım yapıldığında döviz girişi olacağından pozitif (+) olarak kaydedilir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Kısa vadeli sermaye hareketleri ise, bir yıldan daha kısa süreli sermaye hareketlerini kapsamaktadır. Genellikle yapılan, 30, 60, 90 gün gibi çok kısa sürelerle yapılan işlemlere **"sıcak para hareketleri"** denir.

Kısa vadeli mali yatırım araçları şu şekilde sıralanabilir:

Finansman bonoları, hazine bonoları, ihracat kredileri, mevduat sertifikaları, prefinansman kredileri, vadeli banka mevduatları gibi

- **Rezerv Varlıklar Hesabı:** Resmi varlıklar hesabı da denir.

Bu hesaba geçmiş yıllarda bir ana hesap olarak **"resmi rezervler hesabı"** denirken, günümüzde IMF üyesi ülkelerde bu hesap, Sermaye ve Finans Hesabı'nın bir alt hesabı olarak kullanılmaya başlamıştır.

Resmi varlıklar hesabı, otonom hesaplardaki dengesizlikler sonucu devreye girer. Eğer, otonom hesaplarda bir açık varsa rezerv varlıklar azalır. Fazla olduğu durumda ise rezerv varlıklar artar.

Rezerv varlıklar hesabının alt hesapları şöyle sıralanabilir:

- Parasal altın rezervleri
- Özel Çekme Hakları (SDR)
- IMF nezdindeki rezerv pozisyonu
- Döviz rezervleri
- Diğer alacak hakları

- **NET HATA VE NOKSAN HESABI:** Ödemeler bilançosu verilerinin değişik kaynaklardan elde edilmesi, değerleme, ölçme ve kayıt zaman farklılıkları yaratmaktadır. Ve bu farklar, Net Hata ve Noksan hesabına **"kalıntı"** şeklinde yazılır.

Sonuç olarak; otonom işlemler ile rezerv hareketleri toplamı sıfıra eşit olmalıdır. Ancak bu gerçekleşmeyebilir. Gümrük beyannamelerin-

CamScanner ile tarandı

den elde edilen ihracat ve ithalat rakamları, gerçeği yansıtmayabilir. Kaçakçılık ve yanlış beyanlarda bulunmak, ayrıca ülke paralarının dönüştürülme zamanındaki kur farkları gibi nedenlerle sağlanamayan denge bu hesap aracılığıyla sağlanabilir. Dolayısıyla Net Hata ve Noksan Hesabı da denkleştirici bir hesap olarak kullanılır.

- Ödemeler bilançosu çok önemli bir ekonomik göstergedir.
- Bir ekonominin dış dünyayla olan tüm ekonomik ilişkilerini gösterir.
- Belli bir dönem ekonomiyi yönetenlerin başarılı olup olmadığını, ödemeler bilançosundaki rakamlardan anlamak mümkündür.
- Ekonominin mevcut ve gelecekteki durumu ile hükûmetlerin uygulayabilecekleri politikalar hakkında da fikir vermektedir.
- Ödemeler bilançosunun açık veya fazla vermesi, milli ekonomi üzerinde önemli etkiler yaratır.
- *Ödemeler bilançosu, ihracatçı, ithalatçı ve dış yatırım yapan firmalar için de önemlidir. Bu firmalar, gelecekte döviz kurlarındaki gelişmeleri ödemeler bilançosu kayıtlarına bakarak bugünden tahmin edebilirler. Buna göre ihraç fiyatlarını belirlerler veya ithalat yapmaya karar verirler. Dış yatırımcılar ise yatırımların maliyetini ve getirisini tahmin etmek için ödemeler bilançosunu izlerler. Ayrıca, yabancı bir ülkenin ödemeler bilançosunu inceleyerek, o ülkede yatırım yapıp yapmamaya karar verebilirler.*

Ayrıca, Dünya Bankası, IMF, Avrupa Yatırım Bankası gibi kredi veren kuruluşlar, bir ülkeye kredi verip vermemeye karar verirken, o ülkenin ödemeler bilançosu rakamlarına da bakarlar.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Ödemeler Bilançosu Hesaplarının Çalışma Şekli

Ödemeler bilançosu hesaplarının çalışma şekli, çift taraflı muhasebe sistemine göredir. Yani,; "alacaklı" (+) ve "borçlu" (−) olmak üzere, hesaplar ikiye ayrılırlar.

Bir işlem sonucunda ülkeye döviz giriyorsa veya ülke lehine bir alacak hakkı doğuyorsa ödemeler bilançosuna pozitif (+) olarak kaydedilir. Eğer, bir işlem sonucunda ülkeden döviz çıkıyorsa ödemeler bilançosuna negatif (−) olarak kaydedilir.

Ödemeler bilançosunda, dengesizlik doğuran otonom hesaplar cari işlemler hesabı ve sermaye ve finans hesaplarıdır. Bu hesaplara **"çizgi üstü hesaplar veya işlemler"** denir. Denkleştirici hesaplar ise Rezerv Varlıklar ve Net Hata ve Noksan Hesabıdır. Bu hesaplara; **"çizgi altı hesaplar veya işlemler"** denir.

ÖDEMELER BİLANÇOSUNUN DENKLEŞMESİ

Ödemeler bilançosu denkleşme mekanizmaları şöyle sıralanabilir;

- Klasik denkleşme (otomatik denkleşme)
- Gelir yoluyla denkleşme
- Parasal denkleşme
- Hükümet uygulamalarıyla denkleşme

- **Klasik (Otomatik) fiyat denkleşmeleri;** serbest kur sisteminde gerçekleşir. Bu durumda, döviz kuru, döviz arz ve talebini eşitleyecek biçimde sürekli değişir ve böylece dış ödemeler bilançosunun dengesizliği kendiliğinden giderilir.

CamScanner ile tarandı

Ödemeler bilançosunda bir açık ortaya çıkarsa (X < M) bu durumda döviz talebi, döviz arzını aşacağından döviz kuru yükselir. Yüksek kurlar ise ihracatın (X) artmasına, ithalatın (M) azalmasına neden olur ve dış denge kendiliğinden sağlanır.

Altının kullanıldığı dönemlerde, X < M durumunda, dışarıya altın çıkar ve para miktarının azalması sonucu fiyatlar düşer. (Klasik miktar kuramı) Dolayısıyla, yabancılar ucuzlayan mallardan daha çok alır ve ihracat artar ve denge kendiliğinden sağlanır.

Klasik (Otomatik) faiz değişmeleri ile denkleşme; modern kağıt para ekonomilerinde gerçekleşir. Bir dış açık durumunda (X < M) döviz talebi, döviz arzından fazla olduğu için, Merkez Bankası, döviz kurlarındaki yükselişi önlemek amacıyla döviz satar ve piyasadan yerli parayı çeker. Bu durumda, para arzı ve kredi hacmi daralır ve faiz oranı yükselir. Bu durum yatırım harcamalarını (I) azaltarak millî geliri (Y) de azaltır. Böylece ithalat (M) azalır ve ihracat (X) artar ve denge kendiliğinden sağlanır.

Ayrıca, faizlerin yurt dışı faiz oranlarına göre yükselmesi, yabancı portfolyo sahiplerinin yerli menkul alımını özendirir. Böylece ülkeye giren yabancı mali sermaye akımı, yani ülkeye giren döviz, bilançoyu olumlu etkiler.

- **Otomatik gelir denkleşmeleri;** dış ödemeler açığı (X < M) durumunda, toplam harcamalar ve millî gelir azalır.

($Y^{\downarrow} = C + I + G + {}^{\downarrow}X - {}^{\downarrow}M$) Bu durumda ithalat (M) azalarak enflasyonu düşürür ve fiyatların düşmesine bağlı olarak dış rekabet gücü yükselince, ihracat (X) artar. Böylece dış denge sağlanır. (X = M)

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Sonuç olarak gelir denkleşmesiyle, dış ticaret bilançosundaki açık veya fazla, otomatik biçimde millî geliri (Y) değiştireceğinden, Y'deki değişmeler de dış dengesizliği giderici yönde etkiler doğurur.

- **Parasal denkleşme;** yaklaşımına göre; dış ödemeler açığı veya fazlası, para arzı ile para talebi arasındaki dengesizliklerin sonucudur. Bu yaklaşıma göre, para arz ve talebi arasındaki dengesizlikler mal ve hizmetlerle, mali varlıklara yapılan harcamaları ve bu yolla da dış ödemeler dengesini etkiler.

Parasalcı yaklaşımda sabit kur politikasının izlendiği varsayılmıştır. Merkez Bankası, piyasaya para sürdüğünde yerli paranın değerini, yabancı paranın karşısında düşerek döviz kurunu yükseltir. Bu durumda ihracat geliri (X) artarken, ithalat gideri (M) azalır ve dış denge sağlanmış olur.

- **Hükümet uygulamalarıyla (müdahaleleriyle) denkleşme;** hükümetin ithalatı kısıtlayıcı, ihracatı teşvik edici önlemler olarak dış ticaret politikalarının uygulanması sonucu dış dengenin sağlanacağını açıklar.
- **Devalüasyon;** yerli paranın değerinin, yabancı paranın değeri karşısında düşürülmesidir. Bu durumda, yurt dışından ülkeye döviz girişleri hızlanır. Sonuç olarak dış ödemeler açığı, ödemeler dengesine dönüşür.
- **Marshall-Lerner Şartı;** devalüasyon sonucu döviz kurunun yükseltilmesiyle, net ihracat gelirinin artması, ihraç malının talep esnekliğinin ve ithal malının talep esnekliğinin toplamının 1'den büyük olmasına bağlıdır.

CamScanner ile tarandı

Kısaca;

$|e_x| + |e_M| > 1$ ise devalüasyon sonu NX artar.

$|e_x| + |e_M| = 1$ ise devalüasyon sonu NX değişmez.

$|e_x|$: ihraç mallarının talep esnekliği

$|e_M|$: ithal mallarının talep esnekliği

NX : Net ihracat geliri (X – M)

- **S. Alexander'in Massetme Yaklaşımı;** devalüasyon sonucu döviz kurundaki yükselmenin sağladığı gelir artışının ödemeler bilançosundaki net etkisi, reel üretimle reel massetme arasındaki farka bağlıdır.

Devalüasyonun ardından, kurun yükselmesi ihraç malları talebini ve dolayısıyla üretimi teşvik ederse, bu malları üreten endüstrilerde istihdam artışı olacaktır. Geliri artan bu kişiler, bu geliri tüketime harcarsa tüketim malları endüstrilerinde de bir istihdam artışı olur. Dolayısıyla, döviz kurunun yükselmesi sonucu artan üretim, yurt içinde tüketime giderse (yurt içinde massedilirse) net ihracat geliri artmaz.

Kısaca;

Döviz kuru ↑ → Massetme eğilimi > 1 → NX↓

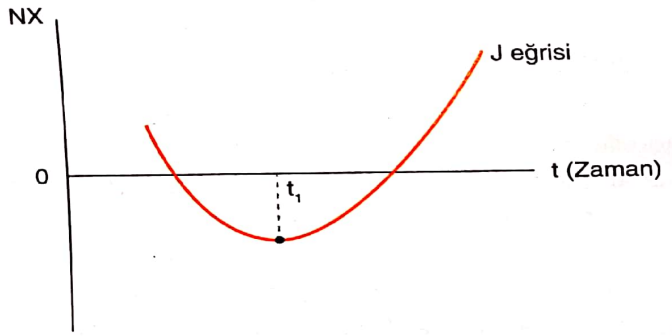
Döviz kuru ↑ → Massetme eğilimi = 1 → NX değişmez

Döviz kuru ↑ → Massetme eğilimi < 1 → NX↑

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

- **J Eğrisi;** devalüasyon sonucu döviz kurunun yükseltilmesine bağlı olarak, ülkenin net ihracat gelirlerinin önce azalacağını ve belli bir dönemden sonra artacağını gösteren eğridir.

J eğrisine göre; devalüasyonun net ihracat (NX) gelirini artırıcı etkisi, gecikmeli gerçekleşir.

VII. DÖVİZ PİYASASI

Küreselleşen dünyada dış ekonomik ilişkiler, döviz kullanımını gerektirir. Döviz tıpkı bir mal gibi alınır ve satılır. Döviz arzı ile döviz talebinin karşılaştığı piyasa, döviz piyasasıdır.

Döviz: Yabancı para veya yabancı para cinsinden düzenlenmiş olan para benzerlerini ifade eden kavramdır.

Döviz Kuru: İki ülke parasının birbirine göre değerini ifade eder.

Alış Kuru: Dövizin alışında uygulanan fiyattır.

CamScanner ile tarandı

Satış Kuru: Dövizin satışında uygulanan fiyattır.

Çapraz Kur: Bir yabancı para biriminin, farklı bir yabancı paraya göre değerini ifade eder.

Örneğin; Dolar ve Euro'nun Türk Lirası cinsinden değerini biliyorsak, çapraz kur ile Dolar / Euro değerini öğrenmemiz de mümkündür.

Sabit Kur Sisteminde, döviz kuru, belli bir süreliğine Merkez Bankası tarafından belirlendiği düzeyde tutulur.

Esnek Kur Sisteminde; Döviz kuru, döviz piyasasında, döviz arz ve talebine göre belirlenir, devletin müdahalesi yoktur.

Ülkemizde döviz kuru 3 farklı şekilde uygulanır;

- Esnek kur sisteminde, Merkez Bankasının piyasaya müdahale etmeden kurun serbestçe dalgalanmasına izin verdiği durumda oluşan serbest piyasa kuru.
- Sabit kur sisteminde, Merkez Bankasının müdahalesi sonucu oluşan kur.
- Denetimli (gözetimli) kur sisteminde, Merkez Bankasının piyasadaki kur dalgalanmalarını denetim altında tutmasıyla oluşan kur.

Devalüasyon: Sabit kur sisteminde, Merkez Bankası eliyle kurun yükseltilmesini ifade eder.

Revalüasyon: Sabit kur sisteminde, Merkez Bankası eliyle kurun düşürülmesini ifade eder. Amaç; yerli paraya değer kazandırarak ithalatı artırmaktır.

Forward kur: Gelecekteki bir teslim tarihi için değeri şimdiden belirlenen döviz kurunu ifade eder.

Forward; bir para biriminin, başka bir para birimine karşı önceden belirlenmiş vade, kur ve tutar üzerinden alım veya satımını düzenleyen anlaşmadır. Forward kur anlaşmalarıyla, gelecekteki döviz kuru sabitlenerek, kur riski azaltılabilir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Döviz Piyasası İşlemleri:

Döviz piyasasında işlem türleri 3 ana grupta incelenebilir.

Şöyle ki:

- Anında teslim işlemleri
- Vadeli işlemler
- Döviz swapları

Anında işlemler: Alınıp satılan paraların kural olarak, anlaşmaya varıldığı anda teslimi şeklinde gerçekleştirilen işlemlerdir. Yani değişimin gerçekleştiği andaki cari kur (spot kur) üzerinden yapılan işlemlerdir.

Anında işlemler, taraflar birinin dövizi, diğerinin de cari kur üzerinden veya kararlaştırılan kur üzerinden bunun karşılığı olan ulusal parayı teslim etmesi ile gerçekleşen işlemler, daha çok nakit döviz işlemlerinde görülür.

Vadeli işlemler: (Forward işlemler) Gelecekteki bir tarihte belirli bir miktar ulusal para karşılığında, belirli bir miktar yabancı paranın devredilmesini ifade eder.

Vadeli işlemlerin gerektirdiği döviz alış veya satış sözleşmesi, bugünden bir banka ile yapılır ve uygulanacak kur da şimdiden belirlenir. Ancak, dövizin ve karşılığında ödenecek ulusal paranın teslimi, gelecekte anlaşmaya varılan belirli bir tarihte gerçekleştirilir.

CamScanner ile tarandı

Vadeli kurlar valörlerine göre (valör = teslim tarihi) genellikle 30, 60 ve 90 günlük olarak belirlenir.

Vadeli sözleşmelerde kararlaştırılan kur, hem o günkü anında işlem kurlarından, hem de gelen tarihi için öngörülen kurdan farklı olmaktadır. Böylece, gelecekteki kur istikrarsızlıklarından tarafları korumak ve risk ve belirsizlikleri dengelemek amaçlanır.

Döviz Swapları: Döviz piyasasında gerçekleştirilen işlemlerin büyük bir bölümünü kapsayan swap işlemi ile de gelecekteki kur istikrarsızlıklarından korunmak amaçlanır.

Swap: Bir dövizin belirli miktarının iki farklı teslim tarihi ile aynı anda hem alınması hem satılması şeklinde gerçekleşen işlemleri ifade eder.

Bir anında döviz işlemi karşılığında (anında döviz satışı) bir vadeli işlem yapılması (gelecekte dövizin geri satın alınması) şeklinde olan döviz swaplarına; **"vadeli karşılığında anında teslim swapları"** denir.

Döviz swapları, vadeli – vadeli işlemi şeklinde de olabilmektedir. Örneğin; 6 aylık vade ile satın alınacak (veya satılacak) bir dövizin 12 ay sonra satılması (veya geri satın alınması) gibi.

***Reel döviz kuru:** Ülkelerdeki fiyat değişmeleri göz önüne alınarak hesaplanır. Bir paranın reel satın alma gücü cinsinden değerini gösteren reel döviz kuru, genellikle ticaret haddi olarak da adlandırılır.*

$$R = E \cdot \frac{P_{dış}}{P_{iç}}$$

R : Reel kur

E : Nominal (cari kur)

$P_{dış}$ *: Yurt dışı fiyat endexi*

$P_{iç}$ *: Yurt içi fiyat endexi*

Görülür ki;

$P_{iç}$ arttığında (enflasyon), cari kur sabitken reel kur düşer.

Yani; Ülkenin yerli parasının satın alma gücü, yabancı para karşısında azalır.

Satın alma gücü paritesi: "Tek fiyat kanununun döviz piyasalarına uygulanmış şeklidir. Tek fiyat kanuna göre; ticarete konu olan bir malın mevcut döviz kurundan belirli bir yerli paraya çevrilmiş fiyatının, dünyanın her yerinde aynı olması gereklidir. Bu olay, dünyadaki arbitraj faaliyetlerinin sonucu olmaktadır.

Arbitrajcı "ucuza al, pahalıya sat" kuralıyla davranır ve fiyatlar, çok geçmeden pazarlarda aynılaşır.

Mutlak satın alma gücü paritesi: İki ayrı ülkede bir ürün grubunun (özellikle TÜFE'nin) belirlenen kurda fiyatlarının eşitlenmesi demektir.

Mutlak SGP'de herhangi bir ulusal para biriminin satın alma gücü, dünyanın her yerinde aynıdır. Bu sonucu sağlayan arbitraj mekanizmasıdır. Yani; malın ucuza satıldığı yerden satın alınması bir talep doğurur ve malın fiyatı yükselir. Pahalıya satıldığı yerde satılması ise bir arz doğurur ve malın fiyatı düşer. Sonuç olarak malların fiyatları her ülkede eşitlenir.

Nispi (Göreceli) satın alma gücü paritesi: İki farklı ülkede aynı ürün grubunun yıllar içinde fiyatlarındaki değişim hızının, belirlenen kurda birbirine eşit olması demektir.

Nispi SGP'de, yabancı ülkeye göre yerli ekonomide enflasyon ne derece yüksekse, döviz kurunun da o ölçüde artması gereklidir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

VIII. AVRUPA BİRLİĞİ

İkinci Dünya Savaşı'nda Avrupa ülkelerinde yaşanan ekonomik ve siyasel çöküntü, bu ülkeler arasında birleşme için yeni bir fırsat yaratmıştır. Savaştan sonra, Avrupa'daki birleşme hareketlerinin nedenleri şöyle sıralanabilir:

- Avrupa kıtasının, yüzyıllardır süregelen dünyanın merkezi olma özelliğini yitirmiş olması,
- Avrupa'nın yerini, Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği'nin alması,
- ABD ve SSCB'den oluşan iki blok arasında üçüncü bir süper güç oluşturabilmek için ekonomik ve siyasal birleşmenin kaçınılmaz olması,
- Avrupa'nın tarihi boyunca süren savaşların bir daha ortaya çıkmasını engelleme amacı,
- Avrupa'da kalıcı bir barışa büyük özlem duyulması,
- Avrupa'da işsizliğin önlenmesi, az gelişmiş yörelerin kalkındırılması, ekonomik gelişmenin hızlandırılması, yani daha yüksek refah düzeyine ulaşılması hedefi,
- Son olarak da Avrupa'daki birleşmenin, tüm uluslararası ilişkilerde istikrarlı gelişmelere katkıda bulunmasına duyulan inanç.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra, Avrupa'da birçok ekenomik, kültürel, siyasi ve askerî örgüt ortaya çıkmıştır. Bu örgütlerin başlıcaları şöyle sıralanabilir;

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

- **OEEC: Avrupa İktisadi İş Birliği Teşkilatı;** 1948'de kurulmuştur ve amaçları, **Marshall yardımları** olarak bilinen Amerikan fonlarını ülkelere dağıtmak, Avrupaların onarım çabalarını birleştirerek, birbiriyle uyumlu duruma getirmek ve Avrupa ülkeleri arasında serbest ticareti geliştirmek şeklinde sıralanabilir.
- **NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü;** 1949'da kurulmuştur ve amaçları, II. Dünya Savaşı sonrası, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) muhafaza ettiği askerî gücü karşısında, Batı Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinin güvenlik stratejisini belirlemektedir.

NATO, sadece üye ülkelerde kollektif savunmanın sağlanmasına yönelik çalışmalar yürütmez. Yani; bir yandan üyelerinin savunmasını garanti altına alırken, diğer yandan, kurduğu ortaklıklar ve kriz yönetimi harekâtlarıyla, Avrupa – Atlantik alanı ötesinde de barış ve istikrara yönelik stratejiler geliştirmektedir.

- **Batı Avrupa Birliği:** 1954 yılında ortaya çıkan birliğin temel amacı, Batı Avrupa ülkeleri arasındaki güvenlik ve iş birliğini sağlamaktı. Batı Avrupa Birliği, NATO içinde Avrupalıların etkisini arttırma, sesini duyurma amacı güdüyordu.
- **Avrupa Konseyi;** 1949'da kurulan bu yapı, siyasal nitelikte bir örgüt olarak, Avrupa ülkeleri arasında siyasal ve sosyal gelişmeyi sağlamak amacıyla kurulmuştur.

1950 tarihli **İnsan Hakları Sözleşmesi,** Avrupa Konseyi üyelerinin benimsemiş oldukları en önemli sözleşmedir.

CamScanner ile tarandı

- **AİHM: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi,** 1959'da Avrupa Konseyine bağlı olarak kurulan AİHM, uluslararası bir mahkemedir. Ve üye ülkelerden gelecek insan haklarının ihlali ile ilgili davalara bakmakla görevlidir.

Avrupa Birliği'nin Kurulma Süreci

Avrupa Birliği'nin (AB) temel taşı, 9 Mayıs 1950 tarihinde Fransa'nın Dışişleri Bakanı R. Schuman ile J. Monnet tarafından hazırlanan bir bildiri ile atılmıştır. Bu bildiriye; **Schuman Planı** denir. Plana göre; Fransız – Alman kömür ve çelik üretim ve dağıtımının, kurulacak bir birliğe, diğer bir ifadeyle bir kartelin denetimine verilmesi öngörülmüştür.

Schuman planı ile ekonomik ve politik olarak kenetlenmiş bir Batı Avrupa oluşturmak ve Almanya'yı bu oluşumun dışında bırakmamak hedefleniyordu. Çünkü, savaşın iki temel ham maddesi olan kömür ve çelik rezervlerine sahip olan Almanya'yı, tek başına bırakmanın, dünya barışı üzerinde yaratacağı tehlikeyi önlemek gerekiyordu.

- 1957'de imzalanan **Roma Antlaşması** ile **Avrupa Ekonomik Topluluğu** (AET) ve Avrupa **Atom Enerjisi Topluluğu** (Euratom) kuruldu.

AET de altı Avrupa ülkesi tarafından kuruldu. Bu ülkeler; Almanya, Fransa, İtalya ve Benelüx ülkeleridir. (Benelüx: Belçika, Hollanda, Lüxemburg)

AET kurulurken, en önemli görüş ayrılığı, İngiltere ile Fransa arasında gerçekleşmiştir.

İngiltere, Avrupa dışında, özellikle ABD ve İngiliz Uluslar Topluluğu ülkeleri ile ekonomik ilişkilerini sürdürmek istiyordu. Yani; İngiltere, Avrupa'da kurulacak olan birliğin, denizaşırı ülkeleri (özellikle ABD yi) de kapsayacak şekilde kurulmasını doğru buluyordu. Ancak bu öneri, altı Avrupa ülkesi tarafından (özellikle Fransa) kabul edilmedi. Sonuçta İngiltere, AET'nin dışında kaldı.

1957'de imzalanan Roma Antlaşması ile iç gümrüklerin yavaş yavaş indirilmesi ve 12 yıl sonra tamamen kaldırılması öngürülmüştü. Gümrük tarifelerindeki son indirim, 1968'de gerçekleşti ve gümrük tarifeleri sıfıra indirilmiş oldu. Yine 1958'de dışarıya karşı **ortak gümrük tarifesi** uygulamaya kondu. Örneğin, sanayi ürünlerinde %9 dolaylarında ortak bir gümrük tarifesi (OGT) kararlaştırıldı. Günümüzde, OGT oranları daha düşüktür.

Sonuç olarak; 1968'de **Gümrük Birliği** gerçekleşmiştir. Bu gelişmeyle birlikte üye ülkeler arasındaki ticaret hızla arttı. Ancak, 1970'ler ve 1980'lerde büyüme, düşüşe geçti. Çünkü, 1973 – 74 ve 1979 – 1980 petrol krizlerinin neden olduğu stagflasyon ortam, yavaş büyümeye neden olmuştur.

1985 itibari ile büyüme açısından Avrupa ABD ve Japonya'nın gerisinde kalmıştı. Çünkü, 1968'de Gümrük Birliği kurulurken, tarifeler kaldırılmış, ancak tarife dışı engeller sürdürülmüştür. Bu engelleri de kaldırmak için, AET ülkeleri **Tek Avrupa Senedi'ni** benimsediler. Tüm iç engellerin kaldırılması için 31 Aralık 1992 tarihi belirlendi. Tek pazar uygulaması ile birlikte, AET ileri düzeyde **Ortak Pazar** durumuna gelmiştir. Artık, AET yerine **Avrupa Ortak Pazarı** ismi kullanılıyordu.

1992 tarihli **Maastricht Antlaşması** ile, parasal birlik gerçekleştirildi. AET ile kabul edilen ortak politikaların yanında tüm mali, ekonomik

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

sosyal politika alanlarında da benzer politikaların izlenmesi kabul edilmiştir.

Resmi adı, **Avrupa Birliği Antlaşması** olan **Maastrich Antlaşması**, 7 şubat 1992'de imzalanmış ve 1993'te yürürlüğe girmiştir. Bu antlaşma, Avrupa Birliği'nin (AB) temel yasal dayanağı niteliğindedir. Artık, topluluğun adı; **Avrupa Birliği** olmuştur.

Maastricht Antlaşması'nda, ekonomik ve parasal birliğe kademeli bir biçimde geçilmesi kararlaştırılmıştır. Bu aşamalar, **1989**'da Madrid Zirvesi'nde kabul edilen **Delors Planıda** belirlenmiştir.

- Maastricht Antlaşması'nda kademeli olarak gerçekleştirilecek olan olan hedefler şöyle sıralanmıştır.
  - Ekonomik ve parasal birlik
  - Avrupa yurttaşlığı
  - Ortak güvenlik ve dış politika
  - Değişik alanlarda ortak prgramlar (Sanayi politikası, haberleşme, enerji ve ulaştırma, tüketici hakları, sağlık, mesleki eğitim, kültür gibi alanlar)

Ekonomik ve parasal birlik hedefi kapsamında, **1999'da Avrupa Merkez Bankası** kurulmuştur.

AB'nin Organları

- **Avrupa Komisyonu;** AB'nin sürekli bir organıdır ve günlük işleri yapmakla görevlidir.
- **Bakanlık Konseyi;** üye ülkelerin her birinden bir bakanın katılmasıyla oluşur. Temel görevi, üye ülkelerin genel ekonomi politikalarının koordinasyonunu sağlamaktır.
- **Avrupa Birliği Konseyi (Avrupa Zirvesi);** AB'nin devlet ve hükümet başkanları ve Avrupa Komisyonu başkanından oluşur. AB'nin uzun vadeli hedeflerinin ve kritik kararlarının tartışıldığı toplantılar yapılır.

Avrupa Konseyi için, **dönüşümlü başkanlık sistemi** geçerlidir. Başkanlık, her altı ayda bir el değiştirir. Ve son olarak **Üçlü Başkanlık sistemine** geçilmiştir.

- **Avrupa parlamentosu;** beş yılda bir yapılan doğrudan seçimlerle belirlenen üyelerden oluşur. Parlamentoda her ülkeye, nüfusuyla orantılı bir kontenjan ayrılmıştır.

Parlamentoda ülke temsilcileri değil, siyasal grupların temsilcileri yer alır. Örneğin; Yeşiller, Muhafazakarlar, Hristiyan Demokratlar, Liberaller, Sosyalistler gibi.

AB'nin yürütme organları durumunda olan Bakanlar Konseyi ile Komisyonu, Avrupa parlamentosu denetler.

- **Troika;** Konsey başkanlığını elinde bulunduran devlet ile ondan önce bu görevi yapan ve ondan sonra üstlenecek olan üye devleti kapsar. Komisyon başkanınnı da dâhil olduğu Troika, ortak dış politika ve güvenlik politikası konularında AB'yi temsil eder.
- **Adalet Divanı;** Üye ülkelerin ortak anlaşmalarıyla atanmış yargıçlardan oluşur Adalet divanı, AB'nin yargı organıdır.

Adalet divanı, AB'nin yargı organıdır.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

AB'nin Mali Kuruluşları

AB'nin sahip olduğu ve baştan beri faaliyette bulunan mali kuruluş, **Avrupa Yatırım Bankası**dır. Bu banka, Roma Antlaşması'yla kurulmuş ve ayrı bir tüzel kişiliğe sahiptir. Ardından, AB'nin ekonomik ve sosyal politikalarını yürütmek için çeşitli fonlar oluşturulmuştur.

Maastricht Antlaşması (1992) ile kurulan Avrupa Merkez Bankası ise günümüzde AB'nin temel mali kuruluşu durumundadır.

- **AB Bütçesi;** AB'nin bütçe gelirleri, üye ülkelerin yaptıkları katkılarla, (KDV gelirlerinin bir kısmının aktarılması) birlik dışındaki üçüncü ülkelerden alınan gümrük vergileri ... gibi kaynaklardan oluşur. AB bütçesinin en büyük bölümü, ortak tarım politikasının finansmanında kullanılmaktadır.
- **Mali Fonlar;** AB'nin çeşitli amaçlara ulaşmak için kurduğu fonlar, aşağıdaki gibi sıralanabilir;
- *Avrupa Sosyal Fonu (ESF)*
- *Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ERDF)*
- *Avrupa Kalkınma Fonu (EIF)*
- *Avrupa Parasal İş Birliği Fonu (EMCF)*
- *Avrupa Garanti ve Yönlendirme Fonu (FEOGA)*
- ***Avrupa Yatırım Bankası;*** *(EIB) Merkezi Luxemburg'da olan EIB'nin temel amacı, topluluğun dengeli kalkınması doğrultusunda finansman sağlamaktır.*

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Türkiye – Avrupa Birliği İlişkileri

Türkiye, Roman Antlaşması'nın (1957) hemen ardından, Yunanistan'ı izleyerek, 1959'da AET'ye başvurmuştur. Dört yıl süren görüşmelerin ardından, **12 Eylül 1963'te Ankara Antlaşması** imzalandı. Ankara Antlaşması, 1 Ocak 1994'te yürürlüğe girmiştir. Bu antlaşma ile Türkiye ile 22 yıl sonra üyelik görüşmelerinin başlayacağı kararlaştırılmıştır.

Ancak, Türkiye ile özellikle 12 Eylül 1980 tarihli askerî darbenin ardından görüşmeler başlamıştı.

Ankara Antlaşması'nın öngördüğü biçimde Türkiye – AB gümrük birliği 1 Ocak 1996 tarihinde oluşturulmuştur. Gümrük birliğinde uygulanacak politika, ilke ve kurallar, Ortaklık Konseyinin 6 Mart 1995 tarihli toplantısında kararlaştırılmıştır. Türkiye – AB Ortaklık Konseyi toplantısı Brüksel'de yapılmıştır. Ve ardından TR – AB Gümrük Birliği 1 Ocak 1996'da resmen uygulamaya girmiştir.

17 Aralık 2004 tarihinde yapılan Brüksel Zirvesi'nde ise Konsey, Türkiye ile görüşmelerin başlaması için kesin bir tarih belirlemiştir. Ve katılım müzakereleri, alınan karara bağlı olarak 3 Kasım 2005'te başlamıştır. Ancak, hem AB kamuoyunun önemli baskısı, hem Kıbrıs sorunu, hem de AB'nin Kopenhag kriterlerini gerçekleştirmekte. Türkiye'nin güvenilir bir izlenim bırakmaması ve nihayet son dönemde küresel siyaset ve ekonomisinde yaşanan gelişmeler, ilişkilerin kopma noktasına gelmesine neden olmuştur.

CamScanner ile tarandı

IX. ULUSLARARASI PARA FONU (IMF)

1944 tarihli Bretton Woods Toplantısı'nın ardından kurulan **sabit fakat ayarlanabilir kur sistemi**nin ardından, 1973'te Bretton Woods sisteminin kilit parası olan dolar dalgalanmaya bırakılmıştır. Bunun ardından piyasada bir miktar değer kaybeden dolar, birinci petrol şokunun etkisiyle değer kazanmaya başlamıştır. Çünkü petrol fiyatlarının yükselmesinin ardından, petrol zenginleri, petro-dolarların önemli bölümünü, New - York para ve sermaye piyasasına yatırmışlardır.

1977'den sonra dolar tekrar düşüşe geçince, ABD Başkanı Carter'in sıkı para ve maliye politikaları devreye girmiştir.

En önemli etki, 1980 itibarı ile ABD'de uygulanan **Arz Yönlü Ekonomi** politikaları olmuştur. Bu politika çerçevesinde izlenen yüksek faiz politikası, kısa süreli fonların yoğun biçimde ABD'ye doğru akmasına neden olmuştur. Bu süreçten itibaren ABD Merkez Bankası'nın (FED) uygulandığı para ve faiz politikası ve değerindeki değişmeler, dünyadaki değer ülkeleri doğrudan etkileyen sonuçlar doğurmaktadır.

IMF, Dünya Bankası (IBRD) ile birlikte 1944 tarihli Bretton Woods toplantılarında kurulmuş ve 1946'da faaliyete geçmiştir. Uluslararası para sisteminin düzenli biçimde işlemesini sağlamak ve geçici olarak, dış ödeme açığı sorunları yaşayan ülkelere kredi desteği sağlamak, temel görevidir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

IMF, kurulduğu dönemde, sabit kurlu Bretton Woods sisteminin yürütülmesini ve denetlenmesini sağlamakla yükümlüydü. Fakat bu sistemin, 1970'li yıllarda yaşanan petrol krizlerinin ardından yıkılmasıyla birlikte, uluslararası parasal ve mali alanda düzen sağlamakla ilgili görevlerini sürdürmektedir.

- IMF'nin görevleri şöyle sıralanabilir;
- Geçici biçimde ciddi dış ödeme açığı ve ekonomik istikrarsızlığa sürüklenen ülkelere kısa vadeli kredi sağlamak
- Mali krize giren ve dolayısıyla yerli parası yoğun spekülasyona uğrayan ülkelere kısa vadeli kredi sağlamak
- Üye ülkelerin uluslararası ticari bankalara veya resmî kuruluşlara olan ve ödememeyen borçları ortaya çıktığında, çözüm için aracılık yapmak, yeni ödeme planları ve borç erteleme anlaşmalarının hazırlanmasına yardımcı olmak
- Üye ülkelerin kur politikalarını gözetlemek ve denetlemek
- Üye ülkelerde dış ticaret ve kambiyo rejimlerinin liberalleşmesini özendirmek, bu konuda teknik yardım ve eğitim hizmetleri sunmak
- Dünya Bankası ile iş birliği içinde üye ülkelerdeki makro ekonomik ve yapısal uyum politikalarına destek sağlamak.

IMF üyesi olan her ülkeye ilk girişte, üyelik aidatı olarak ödeyeceği katkı, miktarını gösteren bir kota belirlenir. Kota kelimesinin gerçek anlamı; pay, hisse, kontenjan... olarak ifade edilir. Üyelerin IMF ile yapacakları mali işlemler ve IMF'nin yönetimine katılmadaki ağırlıkları da kotalarına bağlıdır.

CamScanner ile tarandı

IMF'nin Yönetim Yapısı

IMF'nin ve IBRD'nin merkezleri, Washington D.C'dedir. IMF'nin karar organları şöyle sıralanabilir;

- **Guvernörler Kurulu:** Üye ülkelerin maliye bakanları veya merkez bankaları başkanlarından oluşur. Toplantılarını yılda en az bir kez Dünya Bankası ile birlikte yapar.
- **Yürütme Kurulu:** IMF'nin sürekli karar organıdır, günlük işleri yürütmekle görevlidir.
- IMF'nin belirli konulardaki çalışmalarında yardımcı olmak üzere kurulan çeşitli komiteler vardır. Bu komiteler; **Ara karar komitesi, Kalkınma Komitesi** ve **24'ler Komitesi**'dir. 24'ler komitesi, IMF'ye resmen bağlı değildir. Uluslararası para sisteminin reformuna ilişkin çalışmalarda, az gelişmiş ülkelerin görüşlerini belirlemek ve savunmakla görevlidir.

IMF Kredileri

IMF'nin temel işlevi, üye ülkelere, büyük boyutlardaki geçici dış ödeme açıklarını gidermek amacıyla kredi sağlamaktır. IMF kredileri, genel olarak kısa sürelidir. Dünya Bankası kredileri ise, ekonomik kalkınma amacıyla uzun vadeli olarak verilir.

IMF'nin Destekleme (Stand – By) Kredileri;

Bu krediler, dörde kadar çıkan dilimlerden oluşur. Her kredi dilimi, normal olarak üye ülke kotasının %25'ine eşittir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Destekleme Kredileri dışında IMF'den Sağlanabilen Krediler

- Süresi uzatılmış fon hesabı
- Ek rezerv kolaylığı
- Telafi edici finansman kolaylığı
- Acil durum yardımı
- Yoksulluğu azaltma ve büyüme hesabı
- Dış şok kolaylığı
- Kısa dönemli ödünç kolaylığı

Özel Çekme Hakları (SDR);

1970'de uluslararası likiditeyi artırmak üzere IMF tarafından yaratılan özel bir uluslararası rezerv aracıdır. Bu kanaldan üye ülkelere, normal çekme haklarından (IMF kredileri) ayrı olarak, bir dış rezerv sağlanmış olur.

Kısaca; SDR, bir hükümetin, diğerinin Merkez Bankasından, onun ulusal parasını çekmesine olanak veren bir haktır. Bir ülke sahip olduğu SDR'leri kullanırken, SDR'lerini ABD Merkez Bankasına devrederse, SDR'leri davralan FED, bunların karşılığı olan dolar miktarını, o ülkeye aktarmakla yükümlüdür.

CamScanner ile tarandı

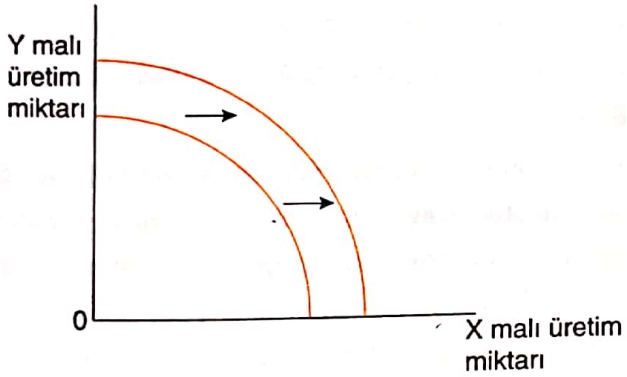
GSYH$_R$ (GDP) = GSYH$_N$ / fiyat endeksi

BÜYÜME – KALKINMA İKTİSADI

I. TEMEL KAVRAMLAR

İktisadi Büyüme

Bir ülkenin belirli bir dönemde, reel gayrı safi yurt içi hasılasında veya üretim kapasitesinde görülen ve niceliksel olarak ölçülebilen artış olarak ifade edilir. İktisadi büyüme, ülkenin üretim imkânları eğrisinin sağa kaydırılması ile gösterilir.

İktisadi büyüme, nicel yönü ağır basan bir kavramdır. Daha çok gelişmiş ülkeler için gündemdeki bir konudur. Gelişmekte olan ülkeler için ise gelişme ve kalkınma kavramları daha önemlidir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

İktisadi kalkınma, üretim miktarındaki niceliksel artışa ek olarak, sosyal organizasyonların iyileşmesini, gelir dağılımındaki dengeyi ve bunlar gibi niteliksel gelişmeleri de içeren bir kavramdır.

Gelişmekte olan ülkelerin, gelişmiş ülkelerdekine yakın bir büyüme performansı sağlaması, kalkınmaya ilişkin sorunlarını ortadan kaldırmaya yetmez. Bir ülkenin, uluslararası iş bölümünde daha yüksek bir konuma ulaşma ve yaşam kalitesinin yükselmesi olarak tanımlanan kalkınmanın gerçekleşebilmesi için şu olguların ortaya çıkması gerekir:

- Sürdürebilir büyüme
- Üretim ve tüketim kalıplarının yapısal olarak değişmesi
- Teknolojik ilerleme
- Sosyal, siyasal ve kurumsal modernleşme
- Yaşam standartında iyileşme

Gelişmekte olan ülkelerin özellikleri şöyle sıralanabilir;

- Tarımsal üretimde gelişme yaşanır, makineleşme artar, üretim, tüketim ve verim artar.
- Şehirlerde sanayileşme artar ve böylece iş imkânları artar.
- Kırsaldan kente göç artar.

CamScanner ile tarandı

- Tarıma ve hayvancılığa dayalı nüfus azalır çünkü her alanda endüstrileşme yaşanır.
- Şehirleşme hızlı yaşanır, inşaat sektörü gelişmiştir.
- Hastane, okul, adliye, konut, sosyal alanlar, çevre düzenlenmeleri gibi hizmet yatırımları artar.
- Nüfus artışı durağanlaşır, özellikle şehirlerde doğum oranı azalır.
- Doğum ve ölüm oranları azalır, hayatta kalma süresi (ortalama ömür) artar.
- Genç nüfus zamanla azalır, yaşlı nüfus artar.
- Doğal afetlerle mücadele etme yöntemleri geliştirilmiştir.
- Siyaset, hukuk, insan hakları farkındalığı da gelişmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerin yukarıda sıralanan özelliklere sahip olması, kalkınma göstergelerine sahip oldukları anlamına gelmez.

İktisadi Kalkınma

Üretim faktörlerinin yeni bir bileşimi veya yeni bir üretim fonksiyonu ile emeğin veriminin artırılması, alışkanlıklarda ve zihniyette bir değişimi ifade etmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerde ortaya çıkan sosyoekonomik, siyasal ve benzeri değişmelerden kaynaklanan zorluklar ve problemler, kalkınmanın fırsat maliyetini oluşturur. Hem az gelişmiş ülkelerde hem de gelişmekte olan ülkelerde, kalkınmışlık düzeylerinin sürdürülebilir olarak devam etmesi amacıyla, hem ekonomik hem de sosyal açıdan kalkınma önemli bir hedef olarak görülür. Bu hedefe ulaşmak için ülkeler, eğitim ve sağlıkla ilgili hizmetlerin artırılması, ekonomik ve siyasi istikrarın sağlanması, üretimin, istihdamın ve dış ticaret olanaklarının artırılması, kişi başına düşen gelir düzeylerinin yükseltilmesi, gelir dağılımı eşitsizliğinin giderilmesi, sürdürülebilir büyüme ve kalkınma şeklinde politikalar uygulamaktadırlar.

Dünyada 1950'li ve 1960'lı yıllar boyunca sürekli ekonomik büyümeye odaklanmış olan ülkelerde Birleşmiş Milletlerin ileri sürdüğü "kalkınma projeleri" yavaş yavaş gündeme gelmeye başlamıştır.

Özellikle 1970'li yıllarda, gelişmekte olan ülkelerde artan yoksullukla beraber, "dengeli kalkınma modelleri" ifade edilmeye başlamıştır. Bu dönemde, büyük etkiler yaratan çevre felaketlerinin yaşanması, çevreyi korumayı önemli bir hâle getirmiştir. Çevreyi korumanın, kalkınmanın önemli bir aracı hâline gelmesiyle, "sürdürülebilir kalkınma" kavramı oluşmuştur.

Uzun bir dönem boyunca "**kalkınma/gelişme**" ile "**ekonomik büyüme**", aynı anlamdan kullanılmıştır. 1970'li yıllara kadar kalkınma; reel GSYH'deki artışla ölçülmüş ve sanayileşmeye dayalı ekonomik büyüme olarak tanımlanmıştır. Ancak, hızlı ekonomik büyümeye sahip ülkelerde görülen toplumsal sorunlar, siyasal istikrarsızlıklar, yükselen işsizlik oranları, dengesiz gelir dağılımı, yüksek suç oranları ve çevre sorunlarıyla karşı karşıya kalmaları, ekonomik büyümenin kalkınma için tek başına yeterli olmadığını göstermiştir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

Sonuç olarak, 1970'li yıllardan sonra kalkınma göstergeleri geliştirilirken, **ekonomik büyüme** ile **insani gelişme** arasındaki ilişki ön plana çıkarılmıştır. Yani; kalkınma kavramına insani, sosyal, kültürel, çevresel boyutları da katan yeni kalkınma anlayışı gelişmiştir.

1970'li yıllarda, Meadows'ların **"Roma Kulubü Raporları"**, büyümenin niteliksel yönünün ön plana çıkarılmasına neden olmuştur. Bu çerçevede "iyi büyüme" kavramı geliştirilmiştir.

1996 yılında **Birleşmiş Milletler (BM) İnsani Kalkınma Raporu'nda** vurgulanan 5 farklı "kötü büyüme" süreci tanımlanmıştır. Bu kötü büyüme biçimleri şöyle belirtilmiştir:

- **İşsiz Büyüme:** Bir ülkede büyümeye karşın, istihdamda belirgin bir istihdamda belirgin bir artışın olmadığı ve işsizlik oranlarının istenilen düzeye düşürülemediği süreç olarak tanımlanmıştır.

Bu tür büyüme süreci son dönemlerde Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde ve 2002 sonrasında Türkiye'de görülmüştür.

- **Acımasız Büyüme:** Büyümenin refah artırıcı etkisinin adil dağıtılmaması, yani büyümenin gelir dağılımını düzeltmemesi ve hatta daha adaletsiz bir dağılımı ortaya çıkarması olarak tanımlanmıştır.
- **Sessiz Büyüme:** Büyüme sürecinde ülkede, bireysel hakların kötüleşmesi, sessiz, konuşmayan, tartışmayan bir toplumun oluşması olarak tanımlanmıştır.
- **Köksüz Büyüme:** Büyüme sürecinde toplumun kendine özgü davranışlarının, değerlerinin, geleneklerinin yozlaşması, kültürel kimliklerin yozlaşması, tanımlanamaz hâle gelmesi olarak tanımlanmıştır.
- **Geleceksiz Büyüme:** 1970'li yıllar itibarıyla büyüme sürecinde, kaynakları tüketerek büyümeyi, yani sürülebilir büyümeyi sağlayacak çevre politikalarıyla birlikte gerçekleşmeyen büyüme olarak tanımlanmıştır.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

İktisadi Kalkınmanın Göstergeleri

- Ekonomik gösterge olarak, **kişi başına gelir ölçütü**, temel ölçüt olarak değerlendirilir. Ancak kişi başına gelir düzeyi, gelir dağılımıyla ilgili herhangi bir bilgi vermediği için yeterli bir ölçüt değildir. Ayrıca, üretimin hangi araçlarla ve hangi teknolojilerle gerçekleştirildiği ve ne tür malların üretildiği, malların kalite düzeylerinin ne olduğu gibi bilgilerde kişi başına gelir rakamlarından elde edilemez.

Dünya Bankasının 2009 yılındaki sınıflandırmasına göre, kişi başına gayrisafi millî gelir düzeyi;

- 995 dolar veya daha az olan ülkeler; düşük gelirli,
- 996 – 12195 dolar arasındaki ülkeler; orta gelirli,
- 12196 dolar veya daha çok olan ülkeler; yüksek gelirli ülkeler olarak tanımlanmaktadır.

CamScanner ile tarandı

Orta gelirli ülkeler şöyle sınıflandırılır;

- 996 - 3945 dolar arasındaki ülkeler; düşük orta gelirli ülkeler,
- 3946 - 12195 dolar arasındaki ülkeler; üst orta gelirli ülkelerdir.

- Pek çok az gelişmiş ülkede **nüfusun büyüme oranı** genellikle yüksektir. Ve eğitimsiz nüfus, büyümenin ve kalkınmanın önünde önemli bir engeldir.
- **İşsizlik ve korunaksız istihdam** da az gelişmiş ülkelerin ortak özelliklerindendir. "Çalışan yoksulluğu", korunaksız istihdamla açıklanan bir kavramdır.

ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü)'nun tanımlamasına göre; "**insan onuruna yakışır iş**" kavramı, işçilerin kendileri ve aileleri için kabul edilebilir bir geçim düzeyine kavuşmalarını da kapsayacak şekilde "kadın ve erkek için özgürlüğün, eşitliğin, güvenliğin ve insana değer veren koşulların sağlandığı bir ortamda saygın ve üretken iş olanakları" şeklinde tanımlanmaktadır.

"Çalışan yoksulluğu" kavramı, çalışan, ancak kendilerini ve ailelerini, günlük 1, 1, 25 veya 2 dolarlık, yoksulluk sınırının üstüne çıkarılacak kadar para kazanamayan kişileri tanımlamaktadır. Yani işçiler, kazandıkları ücretle, kendilerini ve ailelerini yoksulluktan kurtaramamaktadır.

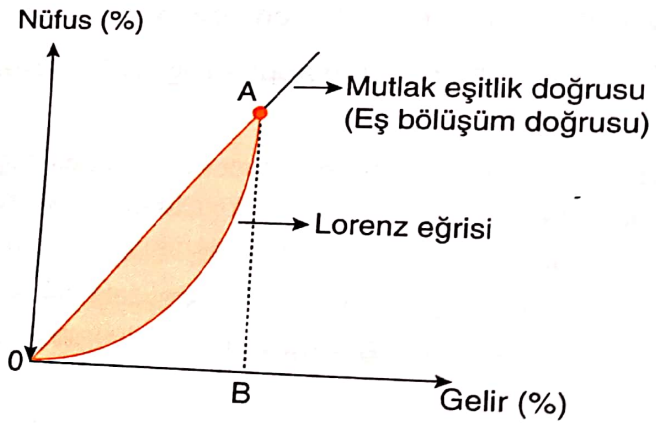
2017 yılı itibarıyla dünyada istihdam edilen işçilerin %40,8'i kendilerini ve ailelerini günde 2 dolarlık yoksulluk çizgisi üzerine taşıyacak ücreti kazanamazken %21. 9'u, günde 1,25 doların üzerinde ücret kazanamamaktadır.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Son olarak, az gelişmiş ülkelerde işsizlik büyük bir sorunken, bu ülkelerde nitelikli iş gücü yönünden de arz sıkıntısının çekilmekte olduğunu belirtmek gerekir.

- **Gelir dağılımı;** az gelişmiş ülkelerde, gelişmiş ülkelere göre daha eşitsizdir.

Gelir dağılımı eşitsizliğinin belirlenmesinde, en çok kullanılan iki yöntem **Lorenz Eğrisi** ve **Gini katsayısı**dır. 1905'te Amerikalı iktisatçı O. Lorenz tarafından geliştirilen Lorenz eğrisi baz alınarak Gini katsayısı hesaplanır. Eğer bir ülkede Gini katsayısı G = 0 ise o ülkede herkes aynı geliri elde ediyor demektir. Eğer G = 1 ise tüm geliri bir kişi elde ediyor demektir. Birçok ülkede Gini katsayısının gerçek değeri, 0 ile 1 arasındadır.

CamScanner ile tarandı

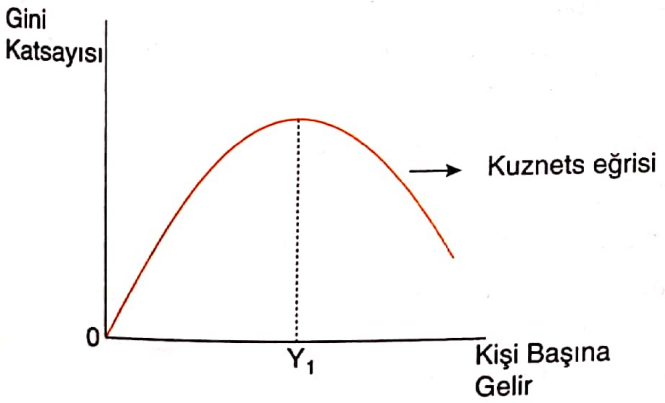
- **Lorenz Eğrisi:** Gelirin kaçta kaçının, nüfusun kaçta kaçına hangi oranda dağıldığını gösteren eğridir.

Gini katsayısı şöyle hesaplanır:

$$G = \frac{\text{Taralı alan}}{\text{OAB üçgeninin alanı}}$$

Kuznets Ters U eğrisi; S. Kuznets'in 1963'te yayımlanan çalışmasında, iktisadi büyüme sürecinin, düşük kişi başına gelir düzeylerinde gelir dağılımı eşitsizliğini artırdığı, ancak kişi başına gelirin belirli bir düzeyinden sonra, gelir dağılımı eşitsizliğinin azalacağı belirtilmiştir.

Kuznets'in ardından, aynı konuyu tekrar ele alan Cypher ve Dietz (2004), ülkelerin, eşit kişi başına gelir düzeyini aştıktan sonra, sağlık, sosyal güvenlik, eğitim, sağlık vb. insan sermayesini geliştirici ve böylece gelecekteki büyümeyi hızlandırıcı faaliyetlere yönelik harcamalarını artırma eğilimine girdiklerini belirtmişlerdir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

- **Tarım hâkimiyeti;** genel olarak az gelişmiş ülke ekonomilerine hakim olan sektör, tarım sektörüdür. Toplam üretimin büyük bir kısmı tarımdan elde edilir ve istihdamın büyük bölümü de yine tarım sektöründedir.
- **C. Clark'ın** üçlü sektör tezine göre, büyüme/kalkınma sürecinde, reel gayrı safi yurt içi hasılaya katkıları bakımından sektörlerin payları şöyle sıralanır;

  Tarım – Sanayi – Hizmetler.

Yani az gelişmiş ekonomi için şu durum geçerlidir;

Tarım > Sanayi > Hizmetler

- **Dış Ticaret;** az gelişmiş ülkelerin çoğunda dış ticaret, millî gelirin oldukça küçük bir bölümünü oluşturur. Ayrıca, az gelişmiş ülkelerin ihracatları çeşitlilik göstermez. Gelişmiş ekonomilerde ise ihracata konu olan mallar çeşitlilik gösterir ve genellikle sanayi mallarından ve teknolojik patentlerden oluşur.
- **Sermaye Piyasası;** az gelişmiş ülkeler, yurt içi tasarrufları ve dolayısıyla sermayesi yetersiz olan ülkelerdir. Halkın en önemli alışkanlığı, eldeki fazla parasını gömülememesidir, (tasarruf) ancak, sermaye girdisine dönüşmeyen bu birikim, sermaye birikimine dönüşmez. Kentsel sökter ve kırsal sektörden meydana gelen ikili (dual) bir yapıya sahip olan az gelişmiş ülkelerde organize olmuş (modern bankacılık, finansal yapı) ve organize olmamış (toprak sahibi – tüccar tefeci) sektörler arasındaki fon akışı oldukça sınırlıdır.
- **Girişimci ve Üretim Organizasyonu;** az gelişmiş ülkelerin temel kısıtlarından biri de girişimci kıtlığıdır. Geleneksel yapılara sahip az gelişmiş ülkelerde, düşüncelerden ve rasyonel davranışlardan çok inançlar hakimdir.

CamScanner ile tarandı

- **Hoselitz'e** (1964) göre, "kalkış" aşamasında üretim de meydana gelen patlama, kurumların ve zihniyet değişikliğinin sağlandığı birikimle gerçekleşir. Bu kurumlar; "girişimciliğin kurumsallaşmasıyla" oluşur. Cyert Dietz

- **İnsani Gelişme Endeksi (İGE);** 1990 yılından itibaren UNDP (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı) tarafından hesaplanan bu endex, 2010 yılı itibarıyla ile 3 boyut üzerinden hesaplanmaktadır.
  - Uzun ve sağlıklı bir yaşam
  - Bilgiye ulaşabilirlik
  - İnsan onuruna yakışır bir yaşam standardı

Bu üç boyutu temsilen sırasıyla, **doğumda yaşam beklentisi** (ortalama ömür) **endeksi, eğitim endeksi** ve **gelir endeksi hesaplanmaktadır.** Ve bu üç endeksin geometrik ortalaması alınarak insani gelişme endeksi hesaplanmaktadır.

0 ile 1 arasında yer alan İGE'de, eğer ülkenin İGE değeri;

0,76 – 1 arasında ise "çok yüksek düzey insani gelişme"

0,51 – 0,75 arasında ise "yüksek düzey insani gelişme"

0,26 – 0,50 arasında ise "orta düzey insani gelişme"

0 – 0.25 arasında ise "düşük düzey insani gelişme" grubunda yer almaktadır.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Yoksulluk Tanımları

- **Göreli Yoksulluk:** Bir toplumda, kabul edilebilir minimum tüketim düzeyinin altında geliri olanlar "göreli yoksul" olarak tanımlanır.

Şöyle ki; ülke içinde ortalama gelirin belki bir yüzdesini, örneğin %50'sini alıyorsa, ortalama gelirin %50'sinin altında gelire sahip kişiler, göreli yoksuldur.

- **Öznel Yoksulluk:** Bir toplumda çeşitli anketler yapılarak, kritik bir refah düzeyi seçilip ona karşılık gelen gelir düzeyi, yoksulluk çizgisi olarak kabul edilir.
- **İnsani Yoksulluk:** Katlanılabilir bir yaşam için gerekli fırsatlara ve seçeneklere sahip olmamaktır.

Yoksulluk Endeksleri

Bileşik Yoksulluk Endeks

- **İnsani Yoksulluk Endeksi (İYE);** Birleşmiş Milletler tarafından "İnsani Gelişme Raporları"nda 1997 yılından itibaren hesaplanır.

Gelişmekte olan ülkeler için hesaplanan İYE:

- 40 yaşın altındaki nüfus yüzdesi,
- Okuma yazma bilmeyen nüfus yüzdesi,
- Temiz içme suyuna sahip olmayan nüfus yüzdesi,
- Temel sağlık hizmetlerinden yoksun nüfus yüzdesi,
- 5 yaşın altında yeterli beslenemeyen çocukların nüfus yüzdesinin ögelerinden oluşur.

CamScanner ile tarandı

Gelişmiş ülkeler için hesaplanan İYE ise;

- 60 yaşın altındaki nüfus yüzdesi,
- Okuma - yazma bilmeyen nüfus yüzdesi,
- Gelir yoksulluğu sınırı altında bulunan nüfus yüzdesi
- Uzun dönemli işsizlik ögelerinden oluşur.

- **Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (ÇBYE);** Birleşmiş Milletlerin "İnsani Gelişmiş Raporları"nda 2000 yılı raporu ile ilk kez gündeme gelen ÇBYE, yoksulluğun, parasal değerler dışında kalan kriterinin de dikkate alınarak hesaplandığı bir endekstir.

ÇBYE'de de yoksunluklar, İGE ve İYE'de olduğu gibi, sağlık, eğitim, yaşam standartlarından oluşan 3 boyutta toplanmaktadır.

ÇBYYE'de 10 gösterge yer almaktadır:

- Beslenme
- Çocuk ölümleri
- Okullaşma oranı
- Okula kayıt yaptıran çocuk sayısı
- Yemek pişirmekte kullanılan yakıt cinsi
- Tuvalet
- Su
- Elektrik
- Oturulan evin sahip olduğu koşullar
- Varlıklar

Eğer, bir aile ya da hane halkı ÇBYE'de yer alan 10 göstergeden en az 3'ünden yoksunsa, çok boyutlu yoksul olarak tanımlanır.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Diğer Yoksulluk Endeksleri

Yoksulluğun ölçülmesinde en sık kullanılan diğer endeksler şöyle sıralanabilir:

- Kafa Sayısı Endeksi (KSE)
- Yoksulluk Açığı Endeksi (YAE)
- Sen Endeksi (SE)
- Foster - Greer - Thorbecke Endeksi (FGTE)

CamScanner ile tarandı

- **Kafa sayısı endeksi (oranı) (KSE)** şöyle hesaplanır:

$$KSE = \frac{\text{Yoksulların sayısı}}{\text{Toplam nüfus}}$$

$$KSE = \frac{M}{N}$$

- **Yoksulluk açığı endeksi (oranı) (YAE)** şöyle hesaplanır:

$$YAE = \frac{M}{N}\left(\frac{z-Y}{z}\right)$$

M: Yoksulların sayısı

N: Toplam nüfus

Z: Yoksulluk sınırı

Y: Hanehalklarının reel harcama düzeyi

- **Foster - Greer - Thorbecke endeksi (oranı) (FGTE)** şöyle hesaplanır:

$$FGTE = \frac{M}{N}\left(\frac{Z-Y}{Z}\right)^2$$

FGTE endeksi, kafa sayısı endeksinin (M/N) yoksulluk açığı endeksinin (YAE) karesiyle çarpılması sonucu bulunur.

Bu endeks, yoksulluğun boyutunu daha derinlikli bir şekilde hesaplamak için geliştirilmiştir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

- **Sen endeksi** şöyle hesaplanır:

$$SE = \frac{M}{N}(\text{Yoksulluk açığı} + 1 - \text{Yoksulluk açığı}) + \text{Gini Katsayısı}$$

- Yüzde paylar analizine göre ise; bir toplumdaki gelir grupları zenginden yoksula doğru sıralandırılır.

$$\frac{\text{En zengin \%20'lik grup}}{\text{En yoksul \%20'lik grup}}$$

Yukarıdaki oran hesaplanarak, yüzde paylar analizine göre, gelirden alınan paylara göre en zengin grubun en yoksul gruptan kaç kat daha zengin olduğu hesaplanmaktadır. Bu endeks de o toplumdaki gelir dağılımı adaletsizliğini ölçen bir endeks olarak kabul ediliyor.

- **Fiziksel yaşam kalitesi endeksi,** çok boyutlu yoksulluk endeksine (ÇBYE) dönüştürülmüştür ve toplam 10 göstergeden oluşmaktadır. Bu göstergeler şunlardır:
  - Çocuk ölümleri
  - Beslenme oranları
  - Okullaşma oranı
  - Okula kayıt yaptıran çocuk sayısı
  - Yemek pişirmekte kullanılan yakıt enerjisinin türü
  - Su
  - Elektrik
  - Tuvalet

CamScanner ile tarandı

- Oturulan evin sahip olduğu koşullar
- Sahip olunan varlıklar

ÇBYE, Birleşmiş Milletler'in İnsani Gelişmişlik Raporları'nda ilk olarak 2000 yılında söz edilip, 2010 itibarıyla her yıl hesaplanmaktadır. Ve ülkeler bu endekse göre sıralanmaktadır.

- 1990 itibarıyla geliştirilen İnsani Gelişmişlik Endeksi'nin temel göstergeleri, hayatta kalma beklentisi, eğitim ve satın alma gücü göstergeleriyle hesaplanan kişi başına düşen gelirdir.

İnsani Gelişmişlik Endeksi de Birleşmiş Milletler'in Kalkınma Programı'nın (UNDP) raporunda her yıl her ülke için hesaplanmaktadır ve ülkelerin gelişmişlik sıralamaları bu endekse göre de yapılmaktadır.

Bu endeksin alt versiyonları şunlardır:

- **İnsani yoksulluk endeksi**
- **Cinsiyet bazında gelişmişlik endeksi**

Birleşmiş Milletler'in Kalkınma Raporu'nun 2017 taraihli verilerine göre cinsiyet eşitsizliğinin en az görüldüğü ilk üç ülke şöyle sıralanmıştır: Slovenya, İsviçre, Almanya.

Cinsiyet eşitsizliği konusunda en kötü durumda olan ilk üç ülke ise şöyle sıralanmıştır: Çad, Orta Afrika Cumhuriyeti, Nijerya

Türkiye ise insani gelişmişlik endeksi ve cinsiyet eşitsizliği endeksi sıralamasında 188 ülke içinde 71. sıradadır.

- Porter ve Stern tarafından geliştirilen **sosyal ilerleme endeksi** ise ekonomik, refah, temel insan ihtiyaçları ve fırsatlara ulaşma imkanlarıyla ilgili toplam 52 göstergeden oluşmaktadır.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

II. KALKINMA İKTİSADININ EVRİMİ

Dünyada feodalizmin ardından Klasik Liberalizmin yaklaşımı gelişmiştir. Roma İmparatorluğu'nun çöküşüyle birlikte feodal birliklerin gelişmesinin ardından 15. yüzyıl itibarıyla Merkantilist döneme geçilmiştir. Merkantilist dönemde de ekonomik hegemonyanın yine baskıyla kurulduğu bir siyasal sistem olan Merkantilizm, 15. yy - 18. yy arasıanda uygulanmıştır.

Ekonominin başlangıcı, Klasik Liberal anlayışla 18. yüzyıla denk gelmektedir. Klasik Liberalizm felsefesine göre, bireysel çıkarların kamu yararına hizmet ettiği kabul edilir.

1776 tarihli Ulusların Zenginliği kitabında Adam Smith, bir toplumda verimlilik artışlarının, işbölümünün ve sermaye birikiminin büyümenin temel kaynakları olduğunu savunmuştur.

David Ricardo da tıpkı A. Smith gibi büyümenin kaynağını, sermaye birikimiyle açıklamıştır.

D. Ricardo'nun "bölüşüm teorisi"ne göre, işçilerin ücret gelirleri ve toprak sahiplerinin rant gelirlerinin yükselmesi engellenmezse, kapitalist sermayedarın kâr güdüsü azalmaktadır.

D. Ricardo'ya göre üretim faktörleri şöyle sınıflandırılır:

- İşgücü
- Toprak sahipleri
- Kapitalist sermayedar

Bir üretim faktörü olarak girişimci kavramı, J. B. Say tarafından daha sonra geliştirilmiştir.

CamScanner ile tarandı

D. Ricardo ve diğer Klasiklere göre kâr güdüsünün azalması, sermaye birikimini engeller ve bu da büyümenin önünde bir engeldir.

Klasik liberalizmin siyasi alandaki tezahürü, demokrasidir. Klasik liberalizmin üç temel unsuru vardır:

- Oy hakkı
- Ekonomik refah
- Ulusal kimlik

18. yüzyılda Klasik Liberalizmin öncüsü olan ülke İngiltere'dir. Sanayi devriminin ve devamındaki ekonomik gelişmenin gerçekleştiği İngiltere'de ekonomik sınıflar gelişmiştir. Emek faktörüne sahip olan işçi sınıfı ve sermaye araçlarına sahip olan sermaye sınıfı, piyasa ekonomisinin gelişmesine bağlı olarak iyice ve belirgin olarak ayrışmıştır.

İngiltere'de ve devamında tüm Avrupa ülkelerinde işçi ve sermaye sınıflarının gelir adaletsizliği problemini mümkün olan en kolay şekilde çözebilmek için, ulus anlayışı geliştirilmiştir. Yani; toplum farklı sınıflardan oluşan bir yapı olarak değil de aynı dil, din, tarih, kültürel miras ve ortak düşmenlere sahip insanlar topluluğu olarak tanımlanmıştır.

Sonuç olarak, ulus kavramının doğuşu, toplumlardaki sınıf çelişkisini hasır altı etmek için geliştirilmiştir. Ve bu anlayışa dayalı hukuk sistemleri ve siyasal yapılar geliştirilmiştir. Ayrıca, kapitalist sermayedarın sermaye birikiminin önündeki engelleri ortadan kaldıran devletler de "ulus devlet" adını almıştır.

1848 - 1873 yılları arasında Avrupa ekonomisinde yüksek oranlı büyüme yaşanmıştır. Özellikle Batı Avrupa'da büyük şirketler doğmuştur, 1873'de hem Avrupa hem de Amerikan ekonomisinde büyük bir kriz yaşanmıştır.

1873 itibarıyla Avrupa ve Amerika ekonomisinin sermayeye boğulması nedeniyle, spekülatif yatırımların şirketlerin varlık değerlerini olduğundan fazla şişirmesi sonucu çok sayıda şirket batmıştır. 1873'te başlayan kriz, **"Uzun Bunalım"** olarak adlandırılır.

Uzun bunalımın ardından, dünyada hükûmetler, generaller ve silah üreticilerinin işbirliğiyle askeri sınai kompleks adı verilen bir yapı kurulmuştur. Büyük devlet ihaleleriyle şirketlerin dev tröstler haline gelmesiyle silah endüstrileri gelişmiştir. Çünkü her ekonomik krizin ardından olduğu gibi, uzun bunalımın ardından da bir savaş ekonomisi geliştirilmiştir.

1. Dünya Savaşı sayesinde yani askeri harcamalarla ekonomik kriz atlatılmıştır.

1. Dünya Savaşı'nın ardından birçok bağımsız devlet kurulmuştur. Ancak aynı zamanda gelişen büyük tekeller, bağımsızlığını kazanan bu devletlerden daha güçlü yapılar olarak tarih sahnesine çıkmıştır.

Sonuç olarak, 1. Dünya Savaşı'nın ardından sömürgecilik (emperyalizm) başka bir formatta devam etmiştir. Önceleri 15. yy ile 19. yy arasında Afrika'dan Avrupa'ya ve Amerika'ya taşınan altın, gümüş gibi değerli madenler ve kölelerle gerçekleştirilen sömürgecilik 20. yüzyılda başka bir formata dönüştürülmüştür. büyük tekellerin, çok uluslu şirketlerin, ülkelerin üretim kaynaklarına el koymaları ve pazarlarını ele geçirmeleri şeklinde gerçekleşen sömürgecilik, küreselleşme olgusunu doğurmuştur.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

I. Dünya Savaşı sonrası 1914-1950 yılları arasında dünyaya hakim olan bir hegonomik güç yoktur. Ekonominin kurallarını koyan hakim bir ülkenin olmadığı bu dönemde, kapitalizmi yorumlayan teoriler eleştirilmeye başlanmıştır. Dünyada gelir dağılımında adaletsizliğin, yoksulluğun artması gibi nedenlerle ve Keynesyen iktisadın verdiği ivmeyle kalkınma iktisadına ilişkin teoriler geliştirmeye başlanmıştır.

Kalkınma iktisadı alanındaki ilk sistemli çalışma 1943 tarihli çalışmadır. Devamındaki çalışmalar aşağıda sıralanmıştır:

- Rosenstein-Rodan- "Doğu ve Güney Doğu Avrupa'nın Sanayileşme Sorunları" (1843)
- Hirschman – "Dengesiz Kalkınma Modeli"
- Nurkse – "Yoksulluğun Kısır Döngüsü"
- Gerschenkron – "Geri Kalmışlığın Önemi"
- Harrod - Domar – "Post Keynesyen Büyüme Modeli"
- Solow - Swan – "Neoklasik Büyüme Modeli" (1956)
- Romer – "İçsel (Edojen) Büyüme Modeli"

1950 itibarıyla dünyada Keynesyen politikalar uygulanmıştır. Ancak 1970'lerde yaşanan petrol krizlerinin ardından Keynesyen politikaların ve planlı kalkınma modellerinin de beklenen sonucu doğurmadığı görülmüştür.

1970'ler itibarıyla finansal piyasalar güçlenmiş ve küreselleşme olgusu, uluslararası sermaye hareketleriyle gelişmiştir.

1980'lerde ise "Neoliberal İktisat Anlayışı" gelişmiştir. Neoliberalizm teorisinin öncüleri, Hayek ve Friedman'dır. Neoliberlizm felsefesine göre, devlet bir baskı aracı olarak görülür ve ekonomiyi ve demokrasiyi baskıladığı görüşü hakimdir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Neoliberal politikalar 1989'da J. Williamson tarafından **"Washington Uzlaşısı"** olarak tanımlanmıştır. Washington Uzlaşısı, Amerikan Kongresi, Amerikan Maliye Bakanlığı ve Hazinesi ile Dünya Bankası ve IMF'in ortaklaşa kabul ettiği bir uzlaşıdır. Bu uzlaşı, 1989 itibarıyla dünyada uygulanacak olan bir reformlar setidir. Yapısal reformlar, ülkelerde uygulanacak olan ekonomik programların temel prensipleridir.

Söz konusu yapısal reformlarla tüm ülkelerde şu değişikliklerin gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir:

- Dışa kapalı bir ekonomik yapıdan dışa açık bir ekonomik yapıya geçilecektir.
- Dünya ekonomisine, yani küreselleşen dünyaya uyumlu bir ekonomik yapı oluşturulacak ve devletlerin etkinliği azaltılacaktır.
- Neoliberal politikalar uygulanacaktır.

- **Washington Uzlaşısının önerdiği reformlar seti 10 maddeden oluşmaktadır. Bu maddeler şunlardır;**

1. Maliye disiplini
2. Kamu harcamalarının yeniden düzenlenmesi
3. Vergi reformu
4. Finansal serbesti
5. Tek tip ve rekabetçi döviz kuru
6. Uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi

CamScanner ile tarandı

7. Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına açıklık
8. Özelleştirme
9. Deregülasyon
10. Mülkiyet haklarının güvence altına alınması

Washington Uzlaşısı'nın reform paketi, çoğu ülkede beklenen sonucu doğurmamıştır. Uygulanan yapısal uyum programları, art arda ekonomik krizlere neden olmuştur. Hem ulusal düzeyde hem uluslararası düzeyde gelir dağılımında adaletsizliğin ve yoksulluğun artması sonucu 2000'lerin başında Stiglitz tarafından **"Post Washington Uzlaşısı"** geliştirilmiştir. Daha esnek bir reform paketi olan bu uzlaşı, Washington uzlaşısına 10 maddenin daha eklenmesiyle geliştirilmiştir.

- **Post Washington Uzlaşısının ek 10 maddesi şunlardır:**

11. Ortaklaşa yönetim
12. Yolsuzluğa karşı önlemler
13. Esnek işgücü piyasaları
14. Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Anlaşmaları
15. Yeni finansal kurullar ve standartlar
16. İhtiyatlı sermaye hesapları açılması
17. Aracı olmaya döviz kuru rejimi
18. Bağımsız merkez bankası ve enflasyon hedeflemesi
19. Sosyal güvenlik ağları
20. Yoksulluğu azaltma hedefi

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Washington Uzlaşısı'nın reform paketinin tüm ülkelerde aynı sıraya ve programla uygulanması, temel eleştirisi olmuştur. 2000'lerin başında daha esnetilmiş olan Post Washington Uzlaşısı, yapısal reformların uygulanacağı ülkelerdeki ekonomi yöneticilerinin de katılımını amaçlayan bir program sunmuştur.

III. İKTİSADİ BÜYÜME TEORİLERİ

İlk iktisadi büyüme modelleri, klasik iktisatçılar tarafından geliştirilmiştir.

Klasik İktisadi Büyüme Modelleri, A. Smith, D. Ricardo, T.R Malthus, K. Marx, J. Schumpeter gibi iktisatçılar tarafından geliştirilmiştir.

Keynesyen İktisadi Büyüme Modelleri, R. Harrod, E. Domar tarafından geliştirilmiştir.

Neo – Klasik İktisadi Büyüme Modelleri, R. M. Solow, T. Swan tarafından geliştirilmiştir.

Neo – Keynesyen İktisadi Büyüme Modelleri, Kaldor, Robinson, Pasinetti ve Kalecki tarafından geliştirilmiştir.

İçsel Büyüme Modelleri, P. Romer, R. Lucas, R. Barro, Rivera - Batiz, Grosman ve Helpman tarafından geliştirilmiştir.

Sürdürülebilir Büyüme Yaklaşımı ise Roma Kulübü tarafından geliştirilmiştir.

CamScanner ile tarandı

Klasik Büyüme Modelleri

Adam Smith'in Büyüme Teorisi

A. Smith'e göre, iktisadi büyümenin temel faktörleri; iş bölümü ve sermayedir. İşbölümü arttıkça emeğin verimliliğinin artması, işgücü başına üretimi de arttırır.

Adam Smith'e göre işbölümünün sonuçları şöyle sıralanabilir:

- Her işgücünün tek iş üzerinde yoğunlaşması o işgücünün yeteneğini arttırır.
- İşgücünün bir işten diğerine geçmesi sırasında oluşacak zaman kaybından tasarruf edilir.
- İşçiler, işgücünün verimliliğini arttıran makineleri ve aletleri geliştirip, bunları işe uygularlar.

A. Smith'in iş bölümünün, işgücü üzerindeki etkisine ilişkin "toplu iğne örneği" önemlidir. A. Smith, bu örneği şöyle açıklamıştır:

Toplu iğne üretiminde kullanılan aletlerin nasıl kullanıldığını bilmeyen ve bu iş için yetişmemiş bir işgücü, çok çalışarak günde belki bir iğneyi ancak yapar.

Ama, işçinin biri teli çekip gerer, bir diğeri bunu düzeltir, üçüncü işçi bunu keser, dördüncü işçi ucunu sivriltir. ve beşinci işçi ise baş geçebilmesi için tepesini ezer. Sonuç olarak, iğne yapma işi yaklaşık on sekiz işçi bir arada bir günde kırk sekiz bini aşkın iğne yapabilmektedir.

İşçiler, bu işbölümünü yapmadan, ayrı ayrı çalışırlarsa, yani belirli bir iş için uzmanlaşmazlarsa, bir günde yirmi iğne bile yapamazlar.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

A. Smith'e göre, piyasalar büyüdükçe kâr güdüsüyle işbölümü artar ve toplumlar zenginleşir.

Sonuç olarak;

A. Smith'e göre; işbölümü → sermaye birikimine neden olur → Verimlilik artışı gerçekleşir → Ulusal milli gelir ve toplumsal refah artar. → Milli gelir artışı işgücünün uzmanlaşmasını arttırır ve piyasa genişler. Ekonomik büyümeyi teşvik eden bu döngü, serbest uluslararası ticaretin de sürece katılmasıyla tekrarlanır.

A. Smith'e göre, istihdamın düzenli bir dağılım göstermesi, ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkiler. **Üretgen işgücü;** hammaddenin değerine bir ilavede bulunan ve değerini arttıran işgücüdür.

Ayrıca, tasarruflar yatırımları besler, yani artan tasarruf sermaye stokunun artması anlamına gelir. Ekonomide özellikle büyüme ve gelişme dönemlerinde sermaye stoku artacağı için kâr haddi düşük olur. Çünkü, sermayedarler arasındaki rekabet kâr oranlarını düşürür. Sermayedarlar, kıt olan emek faktörünü paylaşmak için rekabet ederler ve ücretler yükselir.

A. Smith, sermaye birikiminin artmasıyla gerçekleşecek olan ekonomik büyüme için iktisadi liberalizmi (serbest piyasa ekonomisini) savunur. Piyasada görünmez bir elin olduğunu ve bu elin piyasaları düzenlediğini ve toplumsal çıkarı gözettiğini ileri sürer. Smith'e göre hükûmet piyasalara müdahale etmemelidir.

Hükûmetin iki temel görevi vardır:

- Savunma, eğitim ve adalet işlerini yönetmek

CamScanner ile tarandı

- Piyasayı büyüten ve böylece işbölümünü arttıran alt yapı yatırımlarını (yollar, köprüler, su kanalları,...) inşa etmek.

Smith'e göre, serbest dış ticaret de piyasanın (pazarın) büyümesine ve işbölümüne katkı sağlayacağından, ekonomik büyümeyi olumlu etkiler.

ÖZETLE

Smith'e göre, ekonomik büyümenin ilk evrelerinde sermaye stoku düşüktür ve kâr oranları yüksektir. Ve ekonomi tam istihdam seviyesine kadar büyüyerek, durağan durum dengesine ulaşır.

D. Ricardo'nun Büyüme Analizi

Klasik büyüme modeline en büyük katkıyı D. Ricardo yapmıştır.

19. yüzyılda sanayi devriminin ilk aşamalarında sermaye birikimi ve tasarruf artışı hızlıdır. Ayrıca, teknik yenilikler sanayi sektöründe verimliliği ve üretimi artırmıştır. Tarım sektöründe ise verim düşüktür. Ücretler, doğal seviyesinde ve ekonomi tam istihdamdadır. Ricardo'nun büyüme modeline bu süreç esin kaynağı olmuştur.

Ricardo'ya göre, sanayi sektöründe verimlilik artışının sürekli olması imkansızdır. Tarım sektöründe ücretler, artan maliyetler nedeniyle artar ve kâr oranları düşer. Dolayısıyla ekonomik büyüme kaçınılmaz olarak sona erer.

Ricardo modelinin işleyişi şöyledir:

Yatırımlar, işgücü verimliliğini ve toprağın verimini arttırarak üretimi arttırır. Yatırımları ise kâr belirler, yani kâr oranları arttıkça, yatırımlar artar. Ancak, nüfusun artmasına bağlı olarak ücretler ve rant gelirleri artar.

Bu durumda ise kâr payı azalacağından, yatırımlar durur ve sistem durgunluğa girer. Ricardo'ya göre **durağan durum dengesi** kaçınılmazdır.

Bu modele yöneltilen temel eleştiri; teknik ilerlemenin yeterince öngörüldüğünden çok daha büyük oranda gerçekleşmiştir. Yüksek Teknik ilerlemeler, işgücünde azalan verimler konunun ortaya çıkmasını engellemiştir.

(Ricardo Modeli) D. Ricardo, "Politik İktisadın İlkeleri" adlı kitabında teknolojik gelişme ve verimlilik ilişkisine yer vermiştir.

Ricardo Modeli'nin varsayımları şöyle sıralanabilir:

- Sermaye birikimini sağlayan temel faktör kârdır. Üretimin başlangıç evresinde kâr yüksektir ve sermaye birikimi hızlıdır.
- Sanayi kesiminde teknik ilerleme hızı yüksektir ve emek faktörü "artan verim" koşullarında üretime katılır.
- Tarım kesiminde teknik ilerleme hızı ise çok daha düşüktür. Ve tarımda üretim kapasitesi sınırlı olduğundan emek faktörü için "azalan verim yasası" geçerlidir.
- Ancak, sanayi kesimindeki artan verim, tarım kesimindeki azalan verimi aşamadığından, sonuç olarak üretim sisteminin tamamı için azalan verimler kanunu işlemektedir.
- Üretim fonksiyonu veridir. Üretim sermaye, işgücü ve toprağın bir fonksiyonudur. İşgücü ve sermaye içsel olarak büyürken, toprağın arzı sabittir.
- Uzun dönemde ücretler, doğal ücret düzeyine kadar, yani minimum düzeye kadar düşecektir. Çünkü, ücretler düştükçe kâr artar ve sermaye birikimi sağlanabilir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

- Ekonomik sistemde sürekli tam istihdam ve tam rekabet koşulları geçerlidir.
- Sermaye birikimini sağlayan, yani ekonomide tasarrufta bulunan sadece girişimcilerdir. Bu tasarruf, kârdaki artışlarla gerçekleşir.
- Rant gelirinin azalması azalan verimlerden dolayıdır. Nüfusun artması sonucu, daha verimsiz topraklarda yatırım yapılır.

Thomas R. Malthus, iktisadi büyüme konusunda A. Smith'ten farklı olarak, D. Ricardo gibi kötümser bir bakış açısına sahiptir.

Malthus'un Nüfus Teorisi

Bu teoriye göre, bir toplumda doğum oranlarının, ölüm oranlarına göre daha yüksek olacağı öngürülür. Bu durumda nüfus arzının geometrik olarak, gıda arzının ise toprak arzı sabit olduğundan aritmetik olarak artması sonucu, kıtlık kaçınılmazdır. Yani; tarımda azalan verimler kanunun işlemesi nedeniyle, iktisadi büyüme açısından dünyada olumsuz bir gelecek tanımlayan Malthus, nüfus kısıtlamasını önermiştir.

Malthus'e göre;

Nüfus artışı → Toprak / Nüfus oranı azalır. → Yani kişi başına toprak arzı azalır. → Tarımda azalan verimler ortaya çıkar. → Ücretler düşer.

Malthus, nüfus arzını azaltmak için, erken evliliklerin yasaklanmasını, açlık ve sefaletten dolayı çocuklarının ölmesini istemeyen insanların daha az çocuk yapmalarını önermiştir.

Thomas R. Malthus, 1798 yılında "Nüfus Prensibi Üzerine Ber Deneme" adlı eserinde, nüfusun sürekli artmasının sonucunda gıda arzında yetersizlik oluşacaktır. Bu durum, insanlığın refahını tehdit edecektir.

Malthus'a göre, nüfus artış oranındaki yükselmenin nedeni, ölüm oranlarının düşüklüğüdür. Ölüm oranı, kişi başına çıktının negatif fonksiyonudur. Yani; kişi başına çıktı arttıkça insanlar, daha iyi beslenecekleri ve sağlık hizmetinden daha fazla yararlanacakları için, ölüm oranı azalır.

Sonuç olarak; fakirliğin nedeni olan temel faktör, nüfus artışıdır. Dolayısıyla nüfus artışının engellenmesi gerekir. Çocuk bakamayacak düzeyde geliri düşük olanlar evlenmemelidirler. Malthus, evlilik öncesi ilişkiyi de sert biçimde eleştirir. Salgın hastalık, savaş, kıtlık gibi felaketler nüfus artışını engellediği için olumlu etmenlerdir. Sağlık alanındaki ilerlemeler, ölüm oranlarını azalttığı için kişi başına çıktıyı azaltır.

Ayrıca hükûmetin gelir dağılımındaki adaletsizliği gidermeye yönelik politikaları da daha fazla insanın fakir olarak yaşamasına neden olur. Dolayısıyla bu tür politikalar izlenmesinin olumlu bir etkisi yoktur.

- **Hatırlanacağı gibi;**

A. Smith de iktisadi büyümenin süreklilik arz etmeyeceğini, belirli bir büyüme sürecinden sonra ekonominin durgunluğa gireceğini öngörmektedir. Ancak Smith, durgunluğu bir olgunluk aşaması olarak değerlendirir, yani diğer klasikler gibi (Ricardo, Malthus) kötü bir durum olarak değerlendirmez.

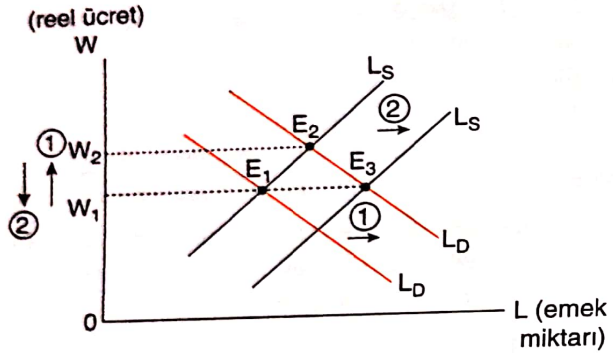
Malthus'a göre, büyümenin başlangıcındaki tarımsal üretimdeki artışın ve tarım teknolojisinden gelişmeye bağlı olarak kırsalda işsiz kalanların kentlere göç ederek tarım aletleri üretimine katılmalarının, kişi başına geliri yükseltmesi gibi olumlu etkiler sürekli olamazdı. Çünkü,

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

önceleri artan reel ücretler, bir zaman sonra nüfus artışına yol açarak emek arzını arttıracak ve reel ücretlerin tekrar düşmesine yol açacaktı.

Sonuç olarak; Malthus'a göre reel ücretlerin minimum seviyeye düşmesi kaçınılmazdır. (Ricardo'nun "doğal ücret kuramı"na paralel olarak)

L_D: Emek talebi doğrusu

L_s: Emek arzı doğrusu

W_1: Mimimum reel ücret düzeyi (Ricardo'nun doğal ücret düzeyi)

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

K. Marx'ın Büyüme Analizi

K. Marx, "Sosyalist Büyüme Modeli"ni geliştirmiştir.

Marx'ın ortaya koyduğu kapitalist sisteme (Serbest piyasa ekonomisi) yönelik eleştiriler, üretim, bölüşüm, değer ve yıkıcı rekabet gibi konular üzerinden şekillenmiştir. Marx'a göre liberalizm, tam rekabet esasına dayansa bile eksik rekabetçi bir yapıya, tekelleşme eğilimine yol açar. Bu durumda, üretim ilişkileri, işçi sınıfı aleyhine, burjuvazi sınıfı lehine sonuçlara yol açar. K. Marx, kapitalizmin çökmesini ve sosyalizm aracılığıyla komünizme geçileceğini öngörüyordu. Sonuç olarak; kapitalizmin, insanların tercih ve iradeleriyle oluşmadığını gibi yıkılışının da insanların irade isteklerinden bağımsız olarak gerçekleşeceğini ileri süren Marx'ın görüşleri şöyle sıralanabilir;

Emek Değer Teorisi; Marx'ın Ricardo'dan etkilenerek benimsediği bu teoriye göre, bir malın değerinin hem kaynağı, hem de ölçüsü, o malın üretimine katılan emek ile belirlenir. Bu durumda, emeğin neye göre standartlaştırılacağı problemi ortaya çıkar.

Marx'a göre, malların değeri, bir malı üretmek için gerekli emek miktarı ile ölçülür. Eğer, bir malın üretiminde farklı üretim teknikleri varsa bu durumda malın değeri, üretiminde kullanılan esas tekniğe göre belirlenir. Yani; esas teknik makine yoğunluklu ise malın değeri, makineli üretime göre belirlenir. (Oysaki, Ricardo'ya göre, malın değeri, en kötü şartlardaki maliyetidir.)

Artık Değer Teorisi; klasik yaklaşımda, girişimcinin işçiye ödediği geçimlilik ücret düzeyinde, işçi, bu ücret düzeyinde daha fazla çalışmaya zorunlu kalır. Çünkü, emek piyasasında işsiz ordusu nedeniyle "**geçimlik**

CamScanner ile tarandı

ücret"in üzerinde bir ücret talep edemez. Fazladan çalışılan bu saatlere doğrudan girişimcinin sermaye birikimini artıran "**artık değer**" denir.

Artık değer (fazla değer), K. Marx'ın serbest piyasa ekonomisine, yani kapitalist sisteme ilişkin temel eleştiri konusudur. Ona göre, kapitalist girişimciler, sermaye birikimlerini artırmak için artık değeri arttırmayı hedeflerler. Buna emek faktörü sahibi olan işçinin sömürülmesi denir.

Emek Değer Teorisi: Bir malın değeri, o malın üretimi için harcanan zaman ve fiziksel, zihinsel, entellektüel yeteneklerin bütünü ile belirlenir.

Artı Değer Teorisi: Kapitalist sistemde sermayedarın işçileri, aldıkları ücret karşılığından daha fazla çalıştırmaları sonucu elde ettikleri "artı değer"i tanımlar.

Artı değer; üretim sürecinde kapitalist üreticinin ürettiği ürünün satışı sonunda elde ettiği hasılattan, değişken sermaye ve sabit sermaye masrafları çıktıktan sonra arta kalan değerdir.

Artı değer oranı $= \frac{S}{V}$

S: İşçilerden elde edilen artı değer

V: İşçilere ödenen değişken sermaye

C: Sabit sermaye maliyeti

Kâr oranı $= \frac{S}{V+C}$

Sermayenin organik bileşimi $= \frac{C}{V}$

Sermayenin organik bileşimi; kapitalist üreticinin makineleşme derecesini gösterir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Marx'ın büyüme teorisinin işleyişi şöyledir:

Kapitalist üreticiler arasındaki rekabet, sermaye birikimini zorunlu kılar. Büyük ölçekli firmaların sayısının artması üretici firmalar, rekabet ortamında varlıklarını sürdürmek için kârlarını arttıracak yatırımlar yaparlar. Ayrıca rekabet ortamında daha güçlü olabilmek için emeğin verimini arttırırlar. Dolayısıyla, sermayenin organik bileşimi artar ve bu süreç sonunda kâr oranları azalır. Marx, bu durumu **"azalan kâr oranları yasası"** ile açıklar.

- Sonuç olarak;

Ekonominin tamamında kâr oranı (ortalama kâr) artık değer ve sermayenin organik bileşimi tarafından belirlenir. Yani; artık değer oranı artıkça ve sermayenin organik artar. Tersi durumda ise azalır.

Kapitalist sistemde, yani serbest piyasa koşullarında, bir yandan sermaye birikimi hızlanırken, aynı konjonktürde sermaye (kapital) belli ellerde toplanır, yani tekelleşme oluşur ve işsizlik artar.

Bu gelişmeler sonucunda, üretimde emeğin payı azalır. Çünkü makine yoğunluklu üretim kaçınılmaz olarak gerçekleşir. Ayrıca, gelir dağılımında da emeğin payı azalır, ve girişimcinin kârının payı artar.

Sonuç olarak, alım gücü azalmış bir iş gücü, talebi azaltacağından ve makineli üretimle arz artacağından, üretim fazlası ortaya çıkar.

Stoklardaki ve işsizlikteki artış, kapitalist sistemin sonunu hazırlar.

Günümüzde K. Marx'ın kapitalist sistem için öngördüğü büyüme sürecinin sonuçları kısmen ortaya çıkmıştır.

Avrupa ülkeleri gibi gelişmiş Batılı ülkelerde, sendikal faaliyetler ve

CamScanner ile tarandı

sosyal devlet uygulamaları ile ücretlerde önemli artışlar sağlanmış, yani ücretlerin azalması öngörüsü gerçekleşmemiştir.

Ancak, büyüme sürecinde ücretler artarken, hızla gelişen teknoloji sayesinde işçilerin verimliliği de artmış ve kârın azalması engellenmiştir. Ne varki Marx'ın tekelleşme eğiliminin artacağı öngörüsünün gerçekleştiğini belirtmek gerekir.

Gelişmiş ülkelerde tekel değilse bile, tekelci (monopolcü) rekabet ve oligopolcü piyasa rekabet yapısı ortaya çıkmıştır. Yani; kapitalist sistem, sermayenin (kapitalin) belirli ellerde toplanmasını engelleyememiştir.

Ayrıca, Marx'ın büyüme sürecinde orta sınıfın ortadan kalkacağı öngörüsü de gerçekleşmemiştir.

J.A. Schumpeter'in Büyüme Analizi

Schumpeter, klasik iktisatçılar içinde özellikle Marx'ın fikirlerinden etkilenerek kapitalist sistemin büyüme sürecini açıklamıştır. Ona göre; serbest rekabet ortamında artan üretim, girişimcinin kârını artırırken, işçi sınıfının da refahını artırır.

Ancak, tekelleşen firmalara karşı eleştirel görüşlerin de artmasıyla, kapitalist sistemden sosyalist sisteme geçiş kaçınılmaz olarak gerçekleşecektir.

Schumpeter, teknolojik gelişmeyi, iktisadi büyümenin ve gelişmenin temel kaynaklarından biri olarak görür. **"Ekonomik Gelişme Kuramı"** adlı çalışmasında, yenilikler olmadan, yeni firmaların kurulması sonucu **"yaratıcı yıkım süreci"** yaşanmadan iktisadi büyümenin / gelişmenin sağlanamayacağını açıklamıştır. Ona göre yenilik; üretim faktörlerinin bir araya getirilmesindeki farklı kombinasyonlar, girişimci ise yenilikleri uygulayan ve kapitalist sistemin sürekliliğini sağlayan kişilerdir.

Schumpeter'e göre beş farklı türde yenilikten söz edilebilir:

- Yeni bir malın veya mevcut bir malın farklı türünün piyasaya sunulması,
- Üretimde yeni bir üretim tekniğinin kullanılması,
- Yeni bir piyasanın bulunması ve keşfi
- Yeni bir hammadde kaynağının keşfi
- Tam rekabetçi bir endüstrinin tekelleşmesi veye tekellerin gücünü azalarak tam rekabetçi bir endüstriye dönüşmesi gibi endüstrinin yeniden organizasyonu.

J. M. Keynes'in Büyüme Analizi

Keynes, klasik iktisadi ekolün piyasalardaki "otomatik denge mekanizması"na karşı çıkmıştır. Klasiklere göre, işsizlik, arz fazlası... gibi sorunlar geçicidir. Buna karşı çıkan Keynes, gelişmiş bir ekonominin geçici değil, sürekli olarak işsizlik ve durgunlukla eksik istihdam dengesinde kalabileceğini açıklamıştır.

Keynesyen kısa dönemli analizde, reel hasıla düzeyinin temel belirleyicisi, "efektif talep"tir.

Keynes'e göre, durgunluğun önlenebilmesi ve tam istihdama ulaşabilmek için, devletin aktif iktisat politikalarıyla efektif talebi artırması ve böylece çarpan mekanizmasıyla kısa dönemli bir büyümeyi sağlamak üzere etkin olması gerekir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

Harrod - Domar Büyüme Modeli

Dünyada I. Dünya Savaşı'nın ardından ülkeler, korumacılık stratejisini uygulamaya başlamıştır.

1929-1970 yılları arasında ise Keynesyen görüşler egemen olmuştur.

1936 yılında Keynes tarafından kaleme alınan "**Genel Teori**" adlı kitapta, yatırımların kısa vadeli toplam harcamayı nasıl etkilediği açıklanmıştır. Ancak Keynes, yatırımların üretim kapasitesini artırıcı etkisini, analizine dâhil etmemiştir.

1939'da İngiliz İktisatçı F. Harrod ise "**Dinamik Teori Üzerine Bir Deneme**" adlı çalışmasında, yatırımların, uzun vadede üretim kapasitesini artırıcı etkisini açıklamıştır.

J. M. Keynes, "**karşılaştırmalı statik**" bir kısa dönem denge analizi yapmıştır. F. Harrod ise "**dinamik**" bir analiz yaparak, büyüyen bir ekonomide, yani uzun vadede Keynesyen görüşlerin geçerli olup olmayacağını araştırmıştır.

1946'da ABD'li iktisatçı F. D. Domar ise "**Sermaye Artışı, Büyüme Oranı ve İstihdam**" adlı çalışmasında Harrod'un modern büyüme analizlerine katkı sunmuştur.

Harrod - Domar büyüme modeline göre, başlangıçta tam istihdamda olan bir ekonomide, üretken kapasitesinin (GSYH'nin reel değerinin) toplam harcamaya eşit olan GSYH'ye eşit olduğu durumda ekonomi dengededir.

Harrod ve Domar modellerine göre; istihdam düzeyi, GSYH'nin değil, GSYH'nin, üretken kapasiteye oranının bir fonksiyonudur.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

- **Harrod Modeli'ne göre;** Keynes'te olduğu gibi, yatırımlar tasarruflardan tamamen bağımsız olarak belirlenir. Ve tasarruf - yatırım dengesi (S=I), çarpan mekanizmasının işlemesiyle sağlanır. Süreç esnasında planlanmış yatırımların gerçekleşmesiyle, yatırımlar kendisine eşit tasarrufları yaratmaktadır. Dolayısıyla, gerek GSYH, gerekse tasarruflar, planlanmış yatırımlar tarafından belirlenir.

Harrod'a göre, sermaye stoku ve dolayısıyla üretim kapasitesi, sabit değildir. (Keynes'te sabittir.) Yani, her ilave net yatırımla birlikte sermaye stoku (makine ve teçhizat miktarı) çoğalır, üretim kapasitesi genişler.

Harrod'a göre, Keynes'te olduğu gibi yatırımlar, gelecekle ilgili kâr bekleyişlerine ve cari piyasa faiz oranına göre belirlenir. Ayrıca, **hızlandıran tipi bir yatırım fonksiyonu** öngörülmektedir.

- **Hızlandıran tipi yatırım fonksiyonuna göre;**

$I = V (Y_t - Y_{t-1})$

I: GSYH artışı için gerekli olan net yatırım

V: t döneminin başında üretim araçlarına yapılan net yatırım

$(Y_t - Y_{t-1})$: t dönemi içinde reel GSYH'ı de meydana gelmesi muhtemel artış

- **Net tasarruflar ise;** GSYH'nin sabit bir paydır.

$S_1 = sY$

S_1: Tasarruf

Y_1: GSYH

CamScanner ile tarandı

Dolayısıyla; ortalama tasarruf eğilimi (APS) ve marjinal tasarruf eğiliminin (MPS) birbirine eşit olduğu varsayılır.

$S = sY$

$APS = \frac{S}{Y} = s$

$MPS = \frac{\Delta S}{\Delta Y} = s$

APS: Ortalama tasarruf eğilimi

MPS: Marjinal tasarruf eğilimi

Sonuç olarak;

Harrod'a göre, planlanan tasarruflar kesinlikle gerçekleştirilir. Gerçekleşen tasarruflar ise gerçekleşen yatırımları finanse eder. Yatırımları belirleyen temel unsurlar ise tüketim ve üretim sanayilerindeki beklenen gelir artışlarıdır. (Hızlandıran ilkesi)

$I_1 = S_1$

$V(Y_t - Y_{t-1}) = sY_1$

$\frac{Y_t - Y_{t-1}}{Y_1} = \frac{s}{V}$ → Temel denklem

↓

Büyüme Oranı

s: Marjinal (Ortalama) tasarruf eğilimi

$V: \frac{K}{Y}$ → Makine ve teçhizat alımları
→ GSYH

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Temel denkleme göre, planlanan yatırımlarla (I), planlanan tasarruflar (S) arasında devamlı denge ilişkisinin sağlanabilmesi için, reel gelir (Y), s/V gibi sabit bir oranla büyümek zorundadır. Çünkü, s ve V sabittir. Eğer s=0,20 ve V = 4 ise denge büyüme oranı 0,20 ve V=4 ise, denge büyüme oranı 0,20/4 = 0,05 olur ve bu oran tektir. Denge büyüme oranı, s ile doğru, V ile ters orantılı bir ilişki içerisindedir.

Harrod modelinde, dengeli büyümenin meydana gelebilmesi koşulu; **planlanan yatırım = planlanan tasarruf (I = S)** eşitliğidir. Ve planlanan yatırımlar, bekleyişlere bağlıdır. Eğer yanlış bekleyişlere bağlı olarak yanlış yatırım planlamasına gidilirse dengeli büyüme meydana gelmez. Yani; dengeli büyümenin (I = S) gerçekleşebilmesi için, bekleyişlerin sürekli gerçekleşmesi zorunludur. Ancak, yaşamda bu pek mümkün değildir. Dolayısıyla; kapitalist ekonomilerde denge büyüme oranı, bir tarafı enflasyon, diğer tarafı depresyon olan **bıçak sırtıdır.** Ekonomik denge büyüme oranından saparsa tekrar dengeye gelmesi olanaksızdır ve bu nedenle, **kararsız denge** söz konusudur.

- Harrod üç büyüme oranından söz etmiştir;
  - Gerçekleşen büyüme oranı
  - Gerekli (uygun) büyüme oranı
  - Doğal büyüme oranı

Gerçekleşen (fiilli) büyüme oranı: Gerçekleşen yatırım - gerçekleşen tasarruf eşitliğini veren büyüme oranıdır.

Gerekli (uygun) büyüme oranı: Planlanmış yatırım - planlanan tasarruf eşitliğini veren büyüme oranıdır.

CamScanner ile tarandı

Doğal büyüme oranı: Üretim faktörlerinin kapasitelerinin sonuna kadar kullanılmasıyla oluşan büyüme oranıdır.

Doğal büyüme oranına, **"tam istihdam tavanı"** da denir.

- Gerçekleşen büyüme oranı > Gerekli büyüme oranı olması durumunda, enflasyonist açık oluşur.
- Gerçekleşen büyüme oranı = Gerekli büyüme oranı olması durumunda, doğal büyüme oranı gerçekleşir.
- Gerçekleşen büyüme oranı < Gerekli büyüme oranı olması durumunda, deflasyonist açık oluşur.

- **Domar Modeline göre;**

Domar modelinde de, Harrod modelindekine benzer varsayımlar yapılmıştır. Domar da önce, planlanmış tasarrufların planlanmış yatırımlara eşit olduğunu kabul eder. Ve tasarruf ve yatırımların, gelirin değişmez bir payı olduğunu varsayar.

Yani;

$S_t = I_t = sY_t$

$\frac{S_t}{Y_t} = \frac{\Delta S}{\Delta Y} = s$ 'dir.

Sonuç olarak ortalama tasarruf eğilimi (S/Y) ve marjinal tasarruf eğilimi ($\Delta S/\Delta Y$) birbirine eşittir. (Harrod modelinde olduğu gibi.)

Domar'a göre yatırımların iki etkisi vardır:

- **Kapasite yaratıcı etkisi** (Klasik arz etkisi)
- **Gelir arttırıcı etkisi** (Keynesgil talep etkisi)

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Domar, Harrod modeline ilaveten, ekonominin başlangıçta sahip olduğu tam istihdam durumunu koruyacak şekilde dengeli büyüyebilme koşullarını inceler.

Örnek;

Bir ekonomide dengeli büyüme, yatırımların dengeli büyüme için gerekli olan %2,5 oranında büyümesiyle gerçekleşmektedir. Bu ekonomide t1 dönem başında yapılan 10 birimlik yatırımla dönem içerisinde yatırım kapasitesi;

$\alpha \cdot I_1 = \Delta Y$

$0,10 \cdot 10 = \Delta Y$

$\Delta Y = 1$ (gelir 1 birim artmıştır.)

Böylece, toplam üretim kapasitesi t_1 dönem sonu için Y=40+1=41 birime çıkmıştır. Bu üretim kapasitesinin gerçekleşebilmesi için ve böylece dengeli büyümenin meydana gelebilmesi için gerekli olan yatırım artışı;

$\frac{\Delta I}{I1} = \alpha \cdot s$

$\frac{\Delta I}{I1} = 0,10 \cdot 0,25 = 0,025$'tir.

O hâlde, dönem sonunda net yatırımlarda meydana gelmesi zorunlu olan artış miktarı;

$\Delta I = 10 \times 0,025 = 0,25$ birimdir.

CamScanner ile tarandı

0,25 birimlik ilave yatırımın yaratacak olduğu gelir (üretim) artışı;

$$\Delta I \cdot \frac{1}{s} = \Delta Y$$

$$0,25 \cdot \frac{1}{0,25} = 1\text{'dir.}$$

Böylece toplam gelir ve dolayısıyla talep miktarı Y' = 40 + 1 = 41 birime çıkmıştır. Sonuçta, dengeli büyüme gerçekleşerek t_1 dönemi sonunda arzla talep arasında eşitlik meydana gelmiştir.

Dönem t	Sermaye stoku (K)	Üretim kapasitesi (Y)	Gerçekleşen gelir (Y')	C	I
t_1'in başı	400	40	40	30	10
t_1'in sonu	410	41	41	30,75	10,25

Neo-Klasik Büyüme Analizi (Solow-Swan Modeli)

Solow (Neoklasik) Büyüme Modeli

Solow büyüme modelinde tasarruf, sermaye birikimi ve büyüme arasındaki ilişki açıklanır. Bu ilişki açıklanırken, nüfusun ve üretim teknolojisinin değişmediği varsayılır.

Solow büyüme modelinde toplam çıktı, emek ve sermaye girdilerine bağlıdır.

Y = f(K, L)

Y: Toplam çıktı (Toplam üretim)

K: Sermaye miktarı

L: Emek miktarı

Solow büyüme modelinde tasarruf, sermaye birikimi ve büyüme arasındaki ilişki incelenirken, herşeyden önce sermayenin çıktı üzerindeki etkileri hesaba katılır.

Sermaye ve emek girdilerinin azalan verim kanununa göre marjinal ürünlerinin giderek azaldığı varsayılır. Emek miktarı veri iken, sermaye miktarı (K) arttıkça, her ilave birim sermayenin toplam çıktıda (Y) yaratacağı artış giderek azalır.

Ayrıca, Solow büyüme modelinde sermayenin çıktı üzerindeki etkileri incelenirken, toplam üretim fonksiyonunun (Y) ölçeğe göre sabit getiriye tabi olduğu kabul edilir.

Tüm girdilerin 1/L oranında arttığı varsayıldığında toplam çıktı da 1/L oranında artar ve toplam üretim fonksiyonu şöyle yazılır:

Y/L = f(K/L, 1)

Y/L = f(K/L)

y = f(k)

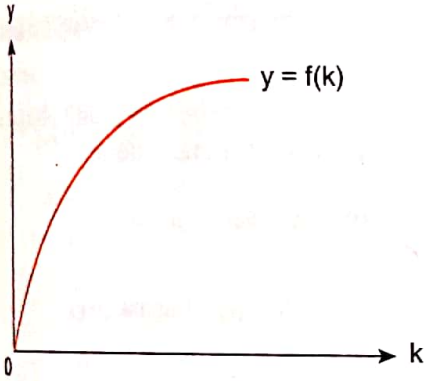
y: işçi başına çıktı

k: işçi başına sermaye

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

İşçi başına çıktı fonksiyonuna göre, işçi başına sermaye (k) arttıkça, işçi başına çıktının (Y) da arttığı görülür. Ancak azalan verimler kanunu nedeniyle sermayedeki artış, çıktıda giderek daha az bir artışa yol açacaktır. (**İşçi** başına üretim ile **kişi** başına üretim arasında bir fark olmadığı kabul edilir.)

Devletin olmadığı dışa kapalı bir ekonomide toplam çıktı, tüketim ve yatırım amacıyla kullanılır.

$Y = C + I$

$Y/L = C/L + I/L$

$y = c + i$

y: işçi başına çıktı

c: işçi başına tüketim

i: işçi başına yatırım

Bu modelde kişilerin gelirlerinin s kadarlık bölümünü tasarruf ettikleri, geri kalan (1 - s) kadarlık bölümünü de tüketim amacıyla kullandıkları varsayılır.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

$C = (1 - s)\ Y$

$C/L = (1 - s)\ Y/L$

$c = (1 - s)\ y \rightarrow$ işçi başına tüketim

$y = c + i$

$y = (1 - s)\ y + i$

$y = y - sy + i$

sy : işçi başına tasarruf

i : işçi başına yatırım

Gelinen noktada işçi başına tasarruf (sy) işçi başına yatırıma (i) eşittir. Kısaca S = I'dır.

$i = sy$

$i = s\ f(k)$

Yukarıdaki eşitliğe, y yerine f(k) konularak ulaşılır.

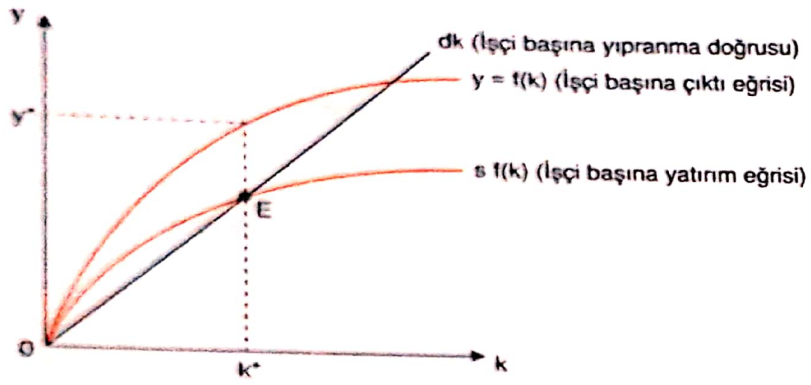
Diğer yandan, belirli dönemde işçi başına sermaye stokunda meydana gelen değişme (Δk), işçi başına yatırım (i) ile işçi başına sermaye stokunda meydana gelen yıpranma (dk) arasındaki farka eşittir.

$\Delta k = i - dk$

$\Delta k = s\ f(k) - dk \rightarrow$ işçi başına net yatırım

Gelinen noktada görülür ki; işçi başına sermaye düzeyi (k) ne kadar büyük olursa, işçi başına tasarruf veya yatırım [s f(k)] ve işçi başına yıpranma (dk) da o kadar büyük olur.

CamScanner ile tarandı

Yukarıdaki grafikte, E noktasının solunda; yatırımın yıpranmadan büyük olduğu ve dolayısıyla da sermaye birikiminin gerçekleştiği bir süreç yaşanır. Bu sürecin sonunda, işçi başına yatırımın [s f(k)] ve işçi başına yıpranmaya (dk) eşit olduğu ve dolayısıyla işçi başına sermayenin (k^*) ve işçi başına üretimin (y^*) değişmediği bir duruma ulaşılır. Bu nokta E noktasıdır.

E noktası; "durağan durum" denge noktasıdır. Aynı zamanda uzun dönem denge noktasıdır. Solow büyüme modelinde;

$k < k^*$ ise işçi başına sermaye düzeyi (k) artar.

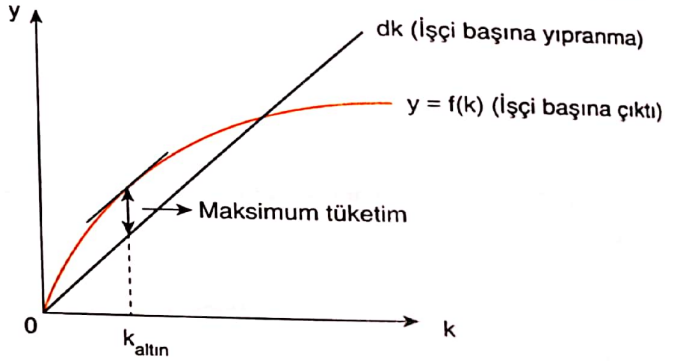
$k > k^*$ ise işçi başına sermaye düzeyi (k) azalır.

Sonuç olarak; ekonominin başlangıçta sahip olduğu sermaye düzeyi ne olursa olsun, ekonomi bir süre sonra $k = k^*$ eşitliğine, yani durağan duruma ulaşır.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Solow büyüme modelinde, tasarruf haddi (s) ne kadar yüksek olursa, durağan durum sermaye (k^*) ve çıktı düzeyi (y^*) o kadar yüksek olur. Ancak, tasarruf haddindeki artış, iktisadi büyümeyi geçici olarak olumlu biçimde etkiler. Yani; Solow modelinde büyümenin nedeni, tasarruf haddindeki artış değildir. Çünkü, her alternatif tasarruf haddine tekabül eden alternatif bir durağan durum ve her alternatif durağan durumun içerdiği bir farklı tüketim düzeyi vardır.

Solow modelinde, tüketim maksimize eden durağan durumdaki sermaye düzeyine: "sermaye düzeyinin altın kuralı" denir.

Yukarıdaki grafikte, f(k) eğrisi ile dk doğrusu arasındaki fark, her alternatif durağan durumdaki işçi başına tüketimi temsil eder.

Dolayısıyla sermayenin altın kural düzeyi, f(k) ve dk arasındaki farkın maksimum olduğu sermaye düzeyine tekabül eder. Bu iki eğri arasındaki fark, eğimleri eşit olduğunda maksimum olur. Sermayenin altın kural düzeyinde şu eşitlik geçerlidir:

CamScanner ile tarandı

$$MP_K = d$$

MP_K : işçi başına çıktı eğrisinin (f(k)) eğimi (Sermayenin marjinal ürünü)

d : işçi başına yıpranma doğrusunun (dk) eğimi (yıpranma haddi)

Solow modelinde, nüfusun artması ve buna bağlı olarak işçi sayısının artması, yıpranma gibi, işçi başına sermaye düzeyini(k) olumsuz etkiler.

$\Delta k = i - (d + n)\, k$

$\Delta k = s\, f(k) - (d + n)\, k$

Δk: işçi başına sermayedeki artış

i: işçi başına yatırımlardaki artış

$(d + n)\, k$: yıpranma ve nüfus artışı nedeniyle işçi başına sermayedeki azalış

Solow modelinde, işçi (kişi) başına çıktıda ortaya çıkan sürekli artışın, yani iktisadi büyümenin nedeni; teknolojik ilerlemedir.

Teknolojik gelişmenin de hesaba katıldığı durumda, sermayenin altın kural koşulu şöyle ifade edilir;

$MP_K = d + n + g$

$MP_K - d = n + g$

MP_K: Sermayenin marjinal ürünü

d : Sermayenin yıpranma haddi

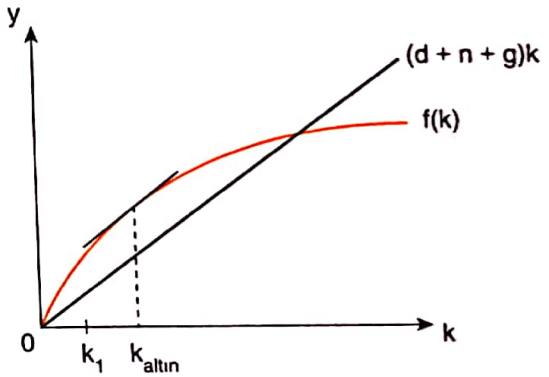
n : Nüfus artış haddi

g : Teknolojik ilerleme haddi

$(MP_K - d)$: Sermayenin net marjinal ürünü

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

- $(MP_K - d) > n + g$ ise ekonomi, altın kural durağan durumdakinden küçük bir sermaye düzeyine (k_1) sahip demektir. Bu durumda, ülkenin daha fazla tasarruf ederek, daha yüksek bir tüketim düzeyinde durağan dengeye gelmesi mümkün demektir. Hükûmetin, tasarruf haddini (s) yükselten bir politika izlemesi gerekir.

Solow büyüme modelinde, tasarruf haddinin, yıpranma haddinin, nüfus artış haddinin ve teknoloji düzeyinin aynı olduğu ülkeler, aynı durağan durum (k*) ile karşı karşıyadırlar. Ve uzun dönemde, aynı kişi başına çıktı düzeyine sahip olurlar.

- **Mutlak , koşulsuz yakınsama hipotezi:** Aynı özelliklere sahip olan ülkelerden kişi başına çıktı düzeyi başlangıçta daha düşük olan fakir ülkeler, diğerlerini (zengin ülkeleri) bir süre sonra yakalayacaklardır.
- **Nisbi - koşullu yakınsama hipotezi:** Aynı özelliklere sahip olmayan, tasarruf hadleri (s), nüfus büyüme hadleri (n) ve teknoloji düzeyleri farklı olan ülkelerden her biri, uzun dönemde kendi durağan

CamScanner ile tarandı

durumuna yönelir. Ve kendi durağan durumunun ne kadar gerisindeyse o kadar hızlı büyür.

Bu hipoteze göre, fakir ülkelerin zengin ülkelerden daha hızlı büyümeleri gibi bir zorunluluk yoktur. Dolayısıyla, fakir ülkelerin zengin ülkeleri yakalamaları diye bir zorunluluk da yoktur.

- Solow büyüme modelinde, ekonominin özel sektörden ibaret olduğu, hükûmetin olmadığı varsayımı benimsenmiştir.

Model, hükûmet sektörünü de kapsayacak şekilde genişletilirse şu sonuçlar ortaya çıkar:

- Bütçenin denk olduğu bir ekonomide hükûmet harcamalarının artması sonucu bütçe açığı ortaya çıkarsa, ulusal tasarruf ve böylece yatırım ve sermaye stokundaki artış (Δk) azalır.
- Bütçe açığının sermaye stokundaki artışı olumsuz etkilemesi ise, durağan denge sermaye stokunun (k^*) ve hasıla düzeyinin (y^*) daha düşük olmasına neden olur.
- Diğer taraftan, vergilerdeki artışa bağlı olarak bütçe fazlası ortaya çıkarsa veya bütçe açığı azalırsa, ulusal tasarruf, yatırım ve denge sermaye stoku ve hasıla düzeyi olumlu bir biçimde etkilenir.

Sonuç olarak;

- Bütçe açığındaki artış, büyümeyi olumsuz etkiler. (Kötümser görüş) Ancak, hükûmetin harcamasından yatırıma tahsis ettiği kısım, özel sektörün harcanabilir gelirlerinden tasarruf ederek yatırıma tahsis edecekleri kısımdan (s) büyükse, bütçe açığı büyümeyi olumlu etkiler.
- Bütçe açığındaki azalış, büyümeyi olumlu etkiler. Ancak iktisatçılar, vergilerin arttırılmasını pek önermezler. Çünkü vergi gelirleri artan hükûmet harcamalarını da arttırarak, hükûmet tasarruflarını azaltır. Ayrıca vergiler arttırıldığında kişiler de özel tasarruflarını azaltırlar. Dolayısıyla vergilerdeki artış, ulusal tasarruf (hükûmet tasarrufu + özel kesim tasarrufu) üzerinde olumsuz etkiye sahiptir. Toplam tasarrufun azalması ise büyümeyi olumsuz etkiler.

Kapalı ekonomi durumundan iki ülke arasında malların ve parasal sermayenin serbestçe dolaşabildiği açık ekonomi durumuna geçildiğinde, sermayenin getirisi (faiz) daha yüksek olan ülkeye doğru sermaye hareketleri gerçekleşir. Sonuç olarak; tam rekabet şartlarında ülkelerin faiz hadleri eşitleninceye kadar sermaye hareketi devam eder. Böylece sermayenin getirisinin (MP_K) daha yüksek olduğu ülkenin işçi başına sermaye düzeyi (k^*) ve işçi başına çıktı düzeyi (y^*) artarken, diğer ülkenin bu değerleri azalarak, her iki ülkede de yeni bir durağan denge durumuna geçilir.

Ancak her durumda, ülkeler dışa açıldıklarında dışa kapalı olduklan duruma göre daha yüksek bir tasarruf ve yatırım miktarına sahip olurlar.

Eğer, ülkeler arasında ekonomik birleşmeler, örneğin **gümrük birliği** oluşursa; her ülke en ucuza ürettiği malda uzmanlaşacağından her ülkede toplam üretim (y), toplam tasarruf - yatırım (sy) artar ve kişi başına çıktı [$y = f(k)$] artar.

- Solow büyüme modelinde, çıktı büyüme hızı ($\Delta Y/Y$) üç terimin toplamına eşittir:
  - Teknik gelişme hızı ($\Delta A/A$)

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

- Emek girdisi büyüme hızı ($s_L \Delta L/L$)
- Sermaye girdisi büyüme hızı ($s_K \Delta K/K$)

(s_L: Emek girdisinin milli gelirdeki payı

s_K: Sermaye girdisinin milli gelirdeki payı

$$\frac{\Delta Y}{Y} = \frac{\Delta A}{A} + s_L \frac{\Delta L}{L} + s_K \frac{\Delta K}{K}$$ (Büyüme muhasebesi denklemi)

Solow modelinde, Cobb-Douglas tipi üretim fonksiyonu varsayıldığından; $s_L + s_K = 1$'dir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

ÖRNEK

Bir ekonomide emek ve sermaye girdilerinin milli gelirdeki payları (çıktının emek ve sermaye girdilerine göre esnekliği); $s_L = 0,7$ ve $s_K = 0,3$ olsun.

Bu ekonomide belirli bir dönemde büyüme hızı $\Delta Y/Y$ = %40, emek büyüme hızı $\Delta L/L$ = %30 ve sermaye büyüme hızı $\Delta K/K$ = %20 ise, emek ve sermaye girdilerinin verimliliklerini arttıran teknik ilerlemeden kaynaklanan büyüme % kaçtır?

$$\frac{\Delta Y}{Y} = \frac{\Delta A}{A} + s_L \frac{\Delta L}{L} + s_K \frac{\Delta K}{K}$$

$$\%40 = \frac{\Delta A}{A} + 0,7 . \%30 + 0,3 . \%20$$

$$\frac{\Delta A}{A} = \%40 - \%27$$

$$\frac{\Delta A}{A} = \%13$$

fiili büyümenin teknik ilerlemeden kaynaklanan kısmına; **"verimlilik büyümesi"** denir.

- **Solow bakiyesi (artığı):** İşçi başına çıktı büyüme hızının ne kadarlık bir kısmının teknik ilerlemeden kaynaklandığını gösterir.

CamScanner ile tarandı

Neo - Keynesyen Büyüme Analizi

1950'li yılların ortalarından itibaren ortaya konan ve Harrod - Domar modelinin gelişmiş versiyonları olarak bilinen Neo - Keynesyen büyüme modelleri, Keynesyen Harrod - Domar tipi modellerde incelenen dengesizliklere yönelik çözüm önerileri getirmişlerdir.

Ayrıca bu modellerde büyüme sürecinde gelir dağılımı da incelenir.

Neo - Keynesyen büyüme modelinin öncülleri arasında; Kaldor, Robinson, Kahn, Kalecki ve Pasinetti gibi iktisatçılar sayılabilir.

Neo - Keynesyen büyüme modellerinin ortak varsayımı şudur;

- Ekonomilerde serbest piyasa mekanizmasının geçerli olduğu varsayılır.

- **Dengeli büyümeyi belirleyen faktörler şöyle sıralanmıştır;**
  - Teknik koşullar
  - Yatarım politikası
  - Tasarruf, sermaye stoku, rekabet ve ovetlerin durumu
  - Finansman şartları
  - Geleceğe yönelik tahminler ve eski deneyimler
- Yukarıdaki faktörlerden birinde meydana gelen bir değişikliğin, diğerlerini etkileyeceği varsayılır.

Neo-Keynesyen iktisatçıların ortak görüşü yatırımların, tasarruf düzeyinden bağımsız olarak, kâr bekleyişlerine göre belirleneceği ve tarafların da yatırımlar tarafından belirleneceği yönündedir. Ayrıca, farklı gelir grupları, farklı tasarruf eğilimlerine (s) sahip olduğundan, gelir bölümündeki değişmelerin, ekonominin ortalama tasarruf eğilimini değiştireceği kabul edilir.

Kaldor'un Büyüme Analizi

Kaldor'a göre, toplumun tasarruf eğilimi, gelirlere göre şekillenir. Yani gelir dağılımının etkisiyle tasarruf eğilimi de değişir ve tasarruf eğilimindeki esneklik, Harrodgil kötümserliğin azalmasına neden olur.

- **Kaldor'un büyüme modelinin varsayımları;**
  - Sabit verimler varsayımıyla üretim yapılır.
  - Üretim iki faktörle (emek ve sermaye) gerçekleştirilir ve bu faktörler, ücret ve kâr geliri elde ederler.
  - Teknik ilerleme yoktur.
  - Emek ve sermayenin ücret ve kâr düzeyi, her istihdam düzeyinde aynıdır.
  - Sermaye ve emek faktörleri, birbirini mutlak olarak ikame ederler.
  - Emek arzı, veri bir ücret seviyesinde sonsuz esnek varsayılır.
  - Ekonomide sermaye stoku artışı, ekonominin büyüme oranını belirler.
  - Sermaye stoku büyüme oranını ise tasarruf eğilimi (s) ve sermeye / hasıla katsayısı (v) belirler.
  - Ücretler en az geçim düzeyinin altına düşmez ve bu düzeyi aşan üretim fazlası, kâr payını belirler.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

- Kaldor büyüme modeline göre, ekonomide ücret (W) ve kârlar (π) toplam geliri (Y) oluşturur.

$Y = W + \pi$

Harrod - Domar modelinden hareketle doğal büyüme oranı; nüfus artışı ile verimlilik artışı toplamına eşittir.

$g = n + m$

g: doğal büyüme oranı

n: nüfus artış

m: verimlilik artışı

$$\frac{\pi}{Y} = \frac{(n+m)V - s_w}{s_\pi - s_w}$$

$\frac{\pi}{Y}$: Kâr oranı (gelir içinde kârların payı)

V: Sermaye - hasıla katsayısı (K/Y)

s_w: Ücretlilerin tasarruf eğilimi

s_π: Sermaye sahiplerinin tasarruf eğilimi

- Kaldor modelinde;
  - Eğer $\frac{\pi}{Y} > 0$ ise $n + m > \frac{s_w}{V}$ olur.
  - Eğer $\frac{\pi}{Y} < 1$ ise $n + m < \frac{s_\pi}{V}$ olur.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Sonuç olarak; ekonomide sermaye kapasitesi tam istihdamı sağlayacak şekilde gelişir.

Pasinetti'nin Büyüme Analizi

Kaldor'un teorisinde, kâr geliri büyük ölçüde tasarrufa, ücret geliri ise büyük ölçüde tüketime ayrılmaktadır. Ve Kaldor'a göre ücret ve kâr geliri elde eden işçilerin ve sermaye sahiplerinin iki tasarruf eğilimi (sw, sπ) bulunmaktadır. Halbuki, Pasinetti'ye göre, işçilerde kâr elde edebilmektedir. Şöyle ki;

Pasinetti'ye göre de, Kaldor'da olduğu gibi, iki tasarruf eğilimi kabul edilmiştir. Ancak üç farklı gelir grubu vardır. Yani; işçiler, tasarruflarıyla yatırım yapsalar da neo - keynesyen büyüme modelinin sonuçları değişmez.

Sonuç olarak; işçilerin ücret gelirinden yaptıkları tasarruf oranı ile işçilerin kâr gelirinden yaptıkları tasarruf oranı birbirine eşit olursa ve sermaye sahipleri, işçilerden daha yüksek tasarruf oranına sahip ise ekonominin toplam tasarruf düzeyi değişmez, dengeye gelir.

CamScanner ile tarandı

Robinson'un Büyüme Analizi

Neo - Keynesyen büyüme modelinin pratikte nasıl işleyeceğini açıklayan Robinson, Keynes'in temel tezini uzun dönemde değerlendirmiştir.

Robinson, Harrod tarafından geliştirilen "bıçak sırtı büyüme yaklaşımı"na karşı çıkar ve Kaldor'da olduğu gibi tasarruf oranının (s) esnekliğinin dengeli büyümeyi sağlayacağını savunur.

- **Hatırlatma:** Kaldor modelinde, ücretlilerin tüketimlerinin maksimum ve dolayısıyla tasarruflarının sıfır ($s_w = 0$) olduğu durumda, kâr oranı şöyle yazılır;

$$\frac{\pi}{K} = \frac{g}{s_\pi}$$

π = kâr

K = sermaye birikimi

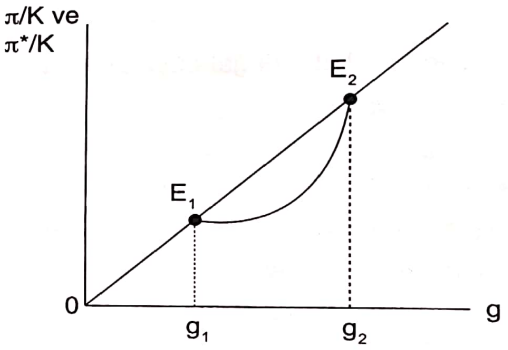
g = sermaye birikim oranı

V = sermaye katsayısı

Yukarıdaki eşitliğe göre, yüksek kâr oranı, sermayenin yüksek verimlilikte kullanıldığı anlamına gelir.

Robinson'a göre, dengeli büyüme oranında, gerçekleşen kâr oranı ile (π/K) beklenen kâr oranı (π^*/K) eşitlenir. Yani; makro ekonomik denge, şu eşitlikle gerçekleşir.

$$\frac{\pi}{K} = \frac{\pi^*}{K}$$

Yukarıdaki şekle göre, sermaye birikimi sonucu ortaya çıkan kâr ve bu sermaye birikimini doğrulayan beklenen kâr oranına eşit olduğu anda (E_n ve E_2) dengeli büyüme gerçekleşir.

E_1 noktasında g_1 büyüme oranına karşılık gelen birinci denge, kararsızdır. Çünkü E_1'in solunda; beklenen kâr oranından daha küçük bir kâr oranının oluşmasını sağlayan bir sermaye birikimi vardır.

E_1'in sağında ise beklenen kâr oranı, daha yüksek bir kâr oranını sağlayan bir sermaye birikimine neden olur. Yani; E_2 denge noktasına yönelen bir ekonomi vardır.

E_1 ve E_2 noktalarında, ekonomide tam istihdam koşulları oluşmayabilir. Eğer aktif nüfusun (potansiyel iş gücü) (n), g_2 büyüme oranından daha yüksekse, tam istihdama hiçbir zaman ulaşılamaz. Çünkü daha hızlı artan emek arzı, işsizliğe neden olur.

Yani $g_2 < n + m$ (m: emeğin verimliliğindeki artış) olursa istikrarlı büyümeye rağmen, işsizlik giderek artar.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

Eğer, $g_2 > n + m$ olursa da dengeli büyümenin sürekliliği sağlanamaz.

Sonuç olarak; Robinson'un büyüme modelinde, firmalar kâr beklentilerine göre, yatırım yaparlar. Yani; geleceğe ilişkin beklenen kârlılık oranı ne kadar büyük ise firmaların yapmak istedikleri yatırım miktarı ve sermaye birikimi hızı da o kadar yüksek olur. (Keynes'in tezi) Dolayısıyla; arzu edilen kâr oranına ve sermaye birikim oranına, firmaların yatırımlarıyla ulaşılır.

Ancak, kısa dönemde beklenen sermaye birikimine ulaşılması, uzun dönemde gerçekleşmeyebilir. Yine de, uzun dönemde de bu eşitliğe ulaşabilmek mümkündür. (beklenen birikim oranı = gerçekleşen birim oranı)

- **Altın Çağ:** Robinson'a göre, uzun dönemde ekonominin, beklenen sermaye birikimi oranının, gerçekleşen birikim oranına eşit olduğu ve istihdamın sağlandığı duruma ulaşmasına "altın çağ" adı verilir.

Örnegin; nüfus (iş gücü) artışı sabitken ve teknolojik gelişmelerin de nötr olduğu varsayımıyla, işçi başına sermaye miktarı sabit ve emeğin verimliliğinde bir değişmenin de olmadığı varsayımıyla, kâr oranını sabit tutan sermaye birikimi oranı değişmez. Yani; dengeli büyümenin en yüksek düzeyde sürdürülebildiği duruma ulaşılabilir.

Kahn'ın Büyüme Analizi

Dengeli büyüme açısından yatırım politikalarına dikkat çeken Kahn'a göre, yatırımların; yani sermaye birikiminin artış oranı kâr beklentilerinin bir fonksiyonudur. Bu durumda ΔK^* (beklenen sermaye birikimi oranı) ve π^* (beklenen kâr oranı) arasındaki fonksiyon şöyle yazılır;

$\Delta K^* = f(\pi^*)$

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Kahn'a göre, kâr girişimcinin bugünkü geliri olarak tanımlandığında, kâr yatırımlara bağlıdır, yani, yatırımlardan doğar. Eğer, kâr girişimcinin beklediği (arzuladığı) geliri ifade ediyorsa, "kâr oranı" terimi kullanılır ve bu durumda yatırımlar, kâr oranı tarafından belirlenir.

Kahn'a göre, yatırım endüstrilerindeki bir istihdam artışı, diğer sektörlerde de çarpan etkisi ile birkaç kat iş hacmi yaratabilir.

- Keynes'in çarpan mekanizmasına göre, planlanan harcamalardaki artışın, toplam reel hasılayı kaç kat arttıracağı belirtilirken, Kahn'ın çarpan mekanizmasına göre, yatırım endüstrilerindeki istihdam artışının, toplam istihdamı kaç kat artıracağı açıklanır.

İÇSEL BÜYÜME MODELLERİ

Solow büyüme modelinde, ekonomim büyümenin (kişi başına çıktı düzeyindeki sürekli artışın) nedeni; teknolojik ilerlemedir. Ancak, teknolojik ilerleme dışsal bir olgudur, yani; nasıl ortaya çıktığı modelde açıklanamaz.

İçsel büyüme teorisi: Büyümenin nasıl meydana geldiğini ve dolayısıyla da büyümeyi etkileyen politikaların neler olduğunu açıklayamayan Solow modelinin bu eksikliğini gidermeyi amaçlayan teoridir.

Bu alternatif yamlaşım, 1980'lerin sonlarında ortaya çıkmış ve öncülüğünü P. Romer ve Yeni Klasik Okul'un öncüsü R. Lucas yapmıştır.

Solow modelinde sermayenin bina-makine ve teçhizattan (fiziksel sermaye) ibaret olduğu varsayılmıştır.

CamScanner ile tarandı

İçsel büyüme teorisinde ise, sermayenin hem fiziksel sermayeyi hem de emek girdisinin sahip olduğu bilgi, tecrübe ve becerileri (beşeri sermaye) kapsadığı varsayılır.

İçsel büyüme teorisi, bilgiyi ve beşeri sermayeyi ön plana çıkarır ve "AK modeli" denilen basit bir modelle örneklendirilir. Bu modele göre üretim fonksiyonu, aşağıdaki gibi yazılır:

$$Y = AK^{A}(HL)^{1-A}$$

$$H = \frac{K}{L}$$

$$Y = AH^{\alpha}\left(\frac{K}{L}L\right)^{1-\alpha}$$

$$Y = AK^{\alpha}K^{1-\alpha}$$

$$Y = AK$$

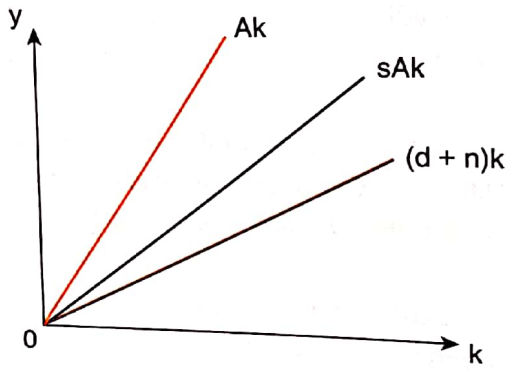
$$A = \frac{Y}{K}$$

A: Bir birim sermayeyle üretilen çıktı miktarı

Modelde A terimi sabit kabul edilir. Çünkü her ilave birim sermayenin aynı miktarda çıktı ürettiği kabul edilir. Yani; azalan verimler kanunun geçersizdir. Bu husus, AK tipi içsel büyüme modeli ile Solow modeli arasındaki temel farktır. (Solow'da azalan verim kanunu geçerlidir.) Bu fark şunu ifade eder; fiziksel sermaye sadece üretime yardımcı bir araç değildir. Aynı zamanda beşeri sermaye üzerinde olumlu bir yan etkisi vardır. Dolayısıyla da fiziksel sermaye artınca beşeri sermaye de artmaktadır. Bu durumda sermaye girdisinin azalan verimi, aynı zamanda artan beşeri sermayeyle aşılabilir.

Sonuç olarak;

Tek bir girdinin (fiziki sermaye) artması, aslında iki girdinin (fiziksel sermaye ve beşeri sermaye) artması anlamına gelir. Dolayısıyla da fiziksel sermaye arttığında, azalan verimler kanunu işlemez.

$$\Delta k = sAk - dk$$

$$\frac{\Delta k}{k} = sA - (d+n)$$

$$\frac{\Delta Y}{Y} = sA - (d+n)$$

Yukarıda verilen denkleme göre; kişi başına çıktı büyüme hızı (ΔY/Y) veya kısaca büyüme hızı sA ve (d + n) terimleri arasındaki ilişkiye bağlıdır.

- sA > d + n ise yatırım > gerekli yatırım ve işçi başına çıktı (Y) sürekli olarak artacaktır. Yani; ekonomi teknik ilerleme olmaksızın sürekli büyüyecektir. Ancak, tasarruf haddi (s) ne kadar büyük olursa büyüme hızı da o kadar büyük olur.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

- Gerek neoklasik - Solow büyüme modeline göre, gerek içsel büyüme teorisine göre, iktisadi büyümeyi (geçici veya sürekli) etkileyen unsurlardan ilki; **tasarruf haddidir.**

Dolayısıyla, hükûmet büyümeyi hızlandırmak için, toplumun daha tasarruflu olmasını teşvik eden politikalar izlemelidir. Örneğin, hükûmetin geliri değil de tüketimi vergilendirmesi gibi.

Hükûmetin iktisadi büyümeyi hızlandırmasının diğer yolu; teknolojik gelişmeyi teşvik etmektir. Örneğin, kamusal alt yapıya önem veren bir politika izlemesi gibi.

Ayrıca, hükûmet büyümeyi hızlandırmak için, toplumun çağdaş bilgi düzeyine ulaşmasını sağlayan bir eğitim politikası izlemelidir. Diğer yandan, iş başı eğitim faaliyetlerini teşvik etmeli ve bilimsel ve teknik düzeydeki araştırma - geliştirme faaliyetlerini desteklemelidir.

- **Sosyal sermaye:** Bir toplumun sahip olduğu kurumların tümünü ifade eder. Toplumun sahip olduğu örf - adet - kanun - kural - bürokrasinin kalitesinden - rüşvetin yaygınlığından - yönetim biçiminden ve ekonominin açıklığından oluşan sosyal sermaye, ekonomik büyümeyi etkileyen önemli bir unsurdur. Bir ülkenin sahip olduğu sosyal sermaye, insanların üretme ve icat etmeye yönelik davranışlarını etkileyerek, büyümeye etki eder.

Dünya pratiği, sosyal sermayesi zayıf olan ülkelerin büyüme hızlarının düşük olduğunu göstermektedir.

Dolayısıyla, hükûmetin büyümeyi hızlandırmasının bir diğer yolu da sosyal sermayeyi sürekli geliştirmektir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Harrod ve Domar büyüme modellerindeki "bıçak sırtı" durumu, neo klasik büyüme modelindeki faktörlerin tam ikame edilebilirliği varsayımı ile aşılmıştı.

Neoklasik büyüme modelinde, sermaye faktörünün azalan verimi nedeniyle, sermayeye göre marjinal getiri, bir noktada zirveye ulaştıktan sonra, azalan bir eğri olarak çizilmiştir. Dolayısıyla, neoklasik büyüme teorisinde sermaye - emek arasındaki artış, **durağan durum** sermaye - emek arasına ulaştığında sona erer. Çünkü, yatırım yapma güdüsü, sermayenin azalan verimliliği ile birlikte azalır ve nihayetinde durağan durum sermaye - emek oranına ulaşılır. Yani; büyüme sürecinde, sistem durağan duruma doğru hareket eder ve böylece **durağan durum dengesi** kararlıdır.

Neoklasik büyüme modelinde, teknolojik bir gelişme meydana geldiğinde, üretim fonksiyonu yukarı kayar ve yeni durağan durum dengesine ulaşılır. Teknolojik gelişmenin varlığında, sermaye - emek arasındaki artış, marjinal verimlilikteki azalmayı engelleyebilir. Dolayısıyla, **dışsal teknolojik gelişme**, sermaye - emek oranındaki artışı teşvik eder ve büyüme süreklilik kazanır. (Harrod - Domar modelinde, teknolojik gelişmenin etkilerine yer verilmemiştir.)

Sonuç olarak; neoklasik büyüme modelinde, ekonomik büyüme, yani sermaye birikimi süreci, açıklanmayan dışsal bir etkiye bağlanmıştır. (Harrod - Domar modelinde ise büyüme, tasarruf oranına ve yatırım kararlarına bağlıdır.)

1980'lerden bu yana, "**içsel büyüme modelleri,** alternatif bir yaklaşım olarak gelişmiştir. Bu yaklaşımda, neoklasik büyüme yaklaşımından farklı olarak, büyümeyi belirleyen temel değişken **yatırımdır.**

CamScanner ile tarandı

- K. Arrow'un geliştirdiği "**yaparak öğrenme**" kavramına göre, farklı türlerdeki sermayeye yapılan yatırım, gelecekte yapılacak yatırımlar üzerinde pozitif dışsallıklar yaratır.

AK Modeli: Sermayenin marjinal getirisinin daha fazla düşemeyeceği minimum bir düzeyin olduğunun varsayıldığı durumda yani; sermayeye göre sabit getirinin olduğu ve tek faktör olarak sermaye faktörünün kullanıldığı durumda içsel büyümeyi açıklayan modeldir.

Bu durumda üretim fonksiyonu;

$Y_t = f(K_t, L_t)$ biçimindedir.

$Y_t = A K_t^{\alpha} L_t^{1-\alpha}$ (Cobb – Douglans tipi fonksiyon)

Y_t : t dönemindeki reel hasıla düzeyi

K_t : t dönemindeki sermaye stoku düzeyi

L_t : t dönemindeki iş gücü

A : teknoloji düzeyi

$\alpha = 1$, yani sermayeye göre sabit getirinin geçerli olduğu varsayımıyla;

$Y = A K_t^1 L^0$

$Y_t = A K_t$

Bu durumda, sermayenin ortalama ve marjinal verimliliği, sabit teknoloji düzeyine (A) eşittir.

$$\frac{\Delta Y}{\Delta K} = \frac{Y_t}{K_t} = \frac{AK_t}{K_t} = A$$

Sonuç olarak; sermaye - emek oranı artsa bile, sermayenin marjinal verimliliği değişmez.

Tasarruf oranı (s) ve iş gücü artış oranının (n) sabit olduğu varsayımıyla;

$\frac{sAK}{L} = \frac{nK}{L}$ → Durağan durum eşitliği

$\frac{sAK}{L} > \frac{nK}{L}$ ise sermaye - emek oranı artar.

Yaparak Öğrenme ve Lucas Modeli

1962 yılında yayınlandığı çalışmasında "yaparak öğrenme" kavramını vurgulamıştır. **Arrow**'a göre, yatırım, sadece sermaye stokunu artırmaz, aynı zamanda üretim sürecini de değiştirir. Diğer bir deyişle, işçiler yeni makinelerin nasıl çalışacağını öğrenirken, becerileri gelişir ve verimlilikleri artar. Ayrıca, yeni üretim yöntemlerinin kullanılması ile kazanılan deneyim, bir sonraki dönemin yeni sermaye mallarının da daha gelişmiş olmasına ve teknik ilerlemeye neden olacaktır. Böylece, bir firmanın yatırım ve gelecekteki verimlilik düzeyi üzerinde dışsal etkiler ortaya çıkaracaktır.

Öğrenerek elde edilen yeni bilgi konu malı olarak değerlendirilebilir. Bir firma, diğer firmanın AR-GE yatırımlarının sonucunda ortaya çıkan yenilikçi fikirleri uygulayabilir. böylece, yeni bilgiler uygulanırken, "**artan getiriler**" ortaya çıkabilir, sermaye ve bilgi birikiminden kaynaklanan pozitif dışsallıklar, firma düzeyindeki azalan marjinal getirileri telafi edebilir.

Romer'e göre; bilgi, ekonomik büyümenin sürükleyici gücüdür. Arrow'dan esinlenen Romer'e göre, bilgi, üretim sürecinde artan getirilere neden olur.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

Lucas'a göre; "beşerî sermaye", fiziksel sermaye ve emek gibi, diğer girdilerin verimliliklerini arttıran ilave bir üretim faktörüdür. Ona göre, beşerî sermayedeki birikim, uzun dönem büyümeyi sağlayan unsurdur. Eğer, beşeri sermayenin marjinal verimliliği sıfıra yakınsa kişi başına büyüme de durur. Ancak, beşerî sermaye artışının azalmaması sayesinde, kişi başına gelir kararlı bir şekilde artar. Dolayısıyla Lucas'ın 1986'daki çalışmasında belirttiği üzere, yatırımlar ekonomik büyümeyi sürükler.

Lucas üretim fonksiyonu şöyle ifade edilir:

$Y_t = A\,K_t^{\alpha}\,(u_t\,h_t\,L_t)^{1-\alpha}\,h_t^{\beta}$

t: zaman

Y_t: t dönemindeki reel hasıla düzeyi

K_t: t dönemindeki fiziki sermaye stoku düzeyi

L_t: t dönemindeki iş gücü

A: teknoloji düzeyi

u_t: t dönemindeki üretimde çalışmak için harcanan zaman

h_t: beceri düzeyi (beşerî sermaye)

α: hasılanın sermayeye göre esneklik katsayısı

(1−α): hasılanın etkin iş gücüne göre esneklik katsayısı

β: hasılanın beşeri sermayeye göre esneklik katsayısı

h_t; beşerî sermayenin içsel etkisini ifade ederken, h_t^{β}; beşerî sermayenin dışsal etkisini ifade eder.

Lucas'a göre; beşerî sermayenin içsel etkisi (h_t), çalışanın kendi çabalarıyla becerisini getirmesini açıklar. Beşerî sermayenin dışsal etkisi (h_t^{β}) ise bunun dışında kalan etkileri temsil eder ve dışsal etki daha önemlidir. Şöyle ki; dışsal etki sıfır olduğunda ($\beta = 0$) sermaye - emek arasındaki artış sürecinde, sermayeye göre azalan getiri nedeniyle, büyüme bir noktadan sonra sona erer ve içsel büyüme süreci açıklanamaz. $\beta>0$ olduğunda ise sermayeye göre azalan getiriler telafi edilir ve sermaye - emek oranı ve böylece hasıla büyüme oranı artar.

Sonuç olarak; Lucas'ın modelinde, beşerî sermaye birikimi sabit bir oranda sabit bir getiri ile artmaktadır. Beşerî sermayenin dışsal etkisi, fiziksel sermayenin azalan getirisini telafi ederek, fiziksel sermaye birikimini arttırır. Ve böylece büyüme devam eder, yeni büyümenin sürekliliği sağlanmış olur.

İçsel Büyümenin Schumpetergil Analizi

İçsel büyüme, kârlarını veya faydalarını maksimize eden firmaların veya tüketicilerin bilinçli davranışları sonucunda icat edilen ve kullanılan yeniliklere dayanır. Schumpeter'in **"yaratıcı yıkım"** düşüncesi ile ürün ve süreç yeniliklerinin, ekonomik büyüme üzerindeki etkileri incelenir. Bu modelin temeli, **Romer** (1990), **Grossma** ve **Helpman** (1991), **Aghian** ve **Howitt**'e (1998) dayanır. Buna göre, tüketim malları sektöründeki yeni ürünler hane halkının faydasını artırırken, yatırım malları sektöründeki yeni ürünler de nihai ürün sektörünün verimliliğini artırır. Schumpetergil modellerde de, tıpkı Romer (1986) modelinde olduğu gibi araştırma ve geliştirmenin (AR-GE) pozitif dışsallıklara sahip olduğu varsayılmıştır.

Sonuç olarak; içsel büyüme teorisinde, ekonomik büyüme için gerekli koşul, sermaye - emek arasındaki artıştır. Böylece sermaye faktörü, bilgi, fiziki sermaye ve beşerî sermaye olmak üzere biriktirilebilir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

İçsel Büyümenin Kaldorgil Analizi

Post Keynesyen iktisatçılardan biri olan Kaldor'a göre, sermaye - emek oranındaki artışa, yeni tekniklerin ortaya çıkarılması eşlik eder. Çünkü genel olarak yeni bir teknolojinin uygulanması iş gücü başına daha fazla sermaye girdisi gerektirir. Eğer, yeni makineler en güncel teknik bilgiyi içeriyorsa ve eski makinelerden daha verimli ise sermaye - emek oranındaki her artış, teknik gelişmenin bir aracı olur. Bu nedenle, neoklasiklerin teknolojik gelişmeyi dışsal bir değişken olarak ele alması yanlıştır.

Kaldor, **dışsal teknolojik gelişme** kavramına getirdiği eleştirilere karşın, yatırımların yokluğunda bile, yeni geliştirilen bilgiler kadar, organizasyonel iyileştirmelerin de verimliliği artıracağını varsaymıştır. Ayrıca, sermaye - emek oranının, büyüme oranındaki artış ile birlikte yeni teknolojilerin benimsenmesi, kullanılabilmesi ve değiştirilmesi yeteneğinin azalacağını varsayar. Yani; bir monotonlaşma oluşacaktır.

Sonuç olarak; Kaldor'un modelinde, sermayenin azalan getirisi varsayılmaktadır. Böylece, yeni teknolojilerin varlığı, ekonomik büyümeyi sağlayacak verimlilik artışını sağlayamaz.

Kaldor'da büyüme, tıpkı Harrod'un yaklaşımındaki gibi, yatırımcıların sabit bir sermaye - hasıla oranına (K/Y) yani dengeli büyüme için gerekli K/Y oranına (V) ulaşmak için hızlandıran ilkesini izlemeleriyle sağlanır. Yatırımlar, girişimcilerin kâr bekleyişlerine bağlıdır. Gerçekleşen sermaye hasıla oranı (V), gerekli sermaye hasıla oranından farklılaştıkça, girişimciler de yatırım kararlarını ayarlayacaklardır.

Kaldor'un modelinde; yatırımların rolü, sermaye birikiminin içsel büyümeye neden olduğu, toplumların teknik dinamizminin önemi ve böylece tarihsel süreç vurgulanırken, aynı zamanda dengeli, kararlı büyümenin yanı sıra, büyümenin devamlılığı da açıklanır. Yani; Harrod'da olduğu gibi yatırım sadece üretim kapasitesini genişletmekle kalmaz aynı zamanda içsel olarak verimliliği de artırır.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

IV. İKTİSADİ KALKINMA MODELLERİ

Bazı iktisatçılar, kalkınma süreci sırasında bazı aşamalardan geçildiğini belirtmişlerdir.

En basit aşamalar teorisi, Allan G. B. Fisher ve Colin Clark'ın sektör tezleridir.

Clarck'ın Üçlü Sektör Tezi

- Birincil sektör, tarımsal ürünler
- İkincil sektör, imalat ürünleri
- Üçüncül sektör, inşaat, ulaştırma, ticaret ve mali işlerden oluşmaktadır.

Buna göre, her ülke işe önce, birincil mallar üreticisi olarak başlar ve üçüncül sektöre ulaştığında, yüksek gelir esnekliğine sahip malları üreterek, kaynaklarını hizmet faaliyetlerine kaydırır.

Rostowgil Kalkınma Modeli

Walt Whitman Rostow (1960), tüm toplumları şu beş kategori içinde toplamıştır.

1. Geleneksel toplum
2. Kalkışa hazırlık aşamasındaki toplum
3. Kalkışa geçme aşamasındaki toplum
4. Olgunlaşma aşamasındaki toplum
5. Yoğun kitlesel tüketim aşamasındaki toplum

Geleneksel toplumların temel özelliği; kişi başına elde edilen gelir düzeyinde bir tavanın bulunmasıdır. Bu tür toplumlarda üretim sınırlıdır ve kaynaklarının büyük kısmını tarıma ayırmak zorundadırlar.

Kalkışa hazırlık aşamasındaki toplumlarda; bu aşama, genellikle dıştan gelen şoklarla gerçekleşir. Bu aşamadaki toplumlarda öncelikle ulaştırma yatırımlarının gerçekleştirilmesiyle uğraşılır.

Kalkışa geçme aşamasında, başlangıçta çok defa güçlü bir uyarıcı görülür. Örneğin, siyasi hareketler, toplumsal dalgalanmalar veya uluslararası yeni bir pazar gibi.

Kalkışın gerçekleşmesi için;

Üretken yatırımların millî gelir içindeki payının en az %5 veya %10 arasında olması, nüfus artış hızını aşan gelir artışının sağlanması, yüksek bir hızla gelişen bir veya birkaç imalat sektörünün kurulması gerekir.

Olgunlaşma aşamasında; toplumlar kendi kendini besleyen bir döneme girerler. Modern teknoloji her alana yayılmaya başlar. Millî gelirin %10-20 kadarı devamlı bir şekilde üretken yatırımlara aktarılır.

Yoğun kütlesel tüketim aşamasında, toplumun yeni önder sektörleri, dayanıklı tüketim malları ve hizmet sektörleridir. Kaynaklar gittikçe

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

tüketim mallarına ve kitlesel düzeyde çeşitli hizmetlerin yayılmasına yönelir ve refah düzeyi yüksektir.

Dual Kalkınma Modelleri

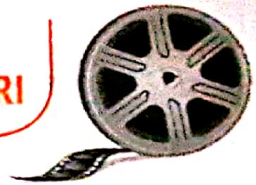
- **Lewis Modeli'ne göre;** sınırsız emek arzı ile ekonomik kalkınma gerçekleşir.

Modelde ilk olarak, modern değişim sektörü ile geçimlik sektörden oluşan dual yeni ikili bir iktisadi yapı bulunur. Geçimlik sektördeki emek miktarının, organize piyasalara (sanayi sektörü) koyması, verimliliği arttırır, büyüme ve kalkınmayı sağlar.

- **Kaldor Modeli'ne göre;** tarım ile sanayi sektörleri arasında bir tamamlayıcılık vardır.
- **Harris - Todarro Modeli'ne göre;** kırdan kente göç, kentsel işsizliğe neden olur ve işsizler, enformel sektörlere kayarlar.
- **Rosenstein - Rodan** tarafından geliştirilen "dengeli büyüme" yaklaşımına göre; tüm sektörlerde aynı anda gerçekleşen büyüme, kalkınmayı sağlar. Buna; "büyük itiş hipotezi" denir.
- **Hirshman'ın "dengesiz kalkınma" yaklaşımında** ise belli bir sektöre yönelik olarak aktarılan kaynaklar, önce sektör seçilerek, diğer sektörlere de gelişmenin sirayet etmesini sağlar.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

TÜRKİYE EKONOMİSİ

I. GİRİŞ

Osmanlı Devleti Dönemi'nde ekonomi, tarım ve ticarete dayalı bir yapı içindeydi. Osmanlı Devleti, tarım ürünleri ve bazı maden cevherlerini ihraç edip tüketim, ara ve yatırım malları ithal eden bir ekonomik yapıya sahipti. Osmanlı Devleti, XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, dış ticaret açıklarını ve bütçe açıklarını kapatmak için içeriden ve dışarıdan sürekli borçlanmaktaydı.

Osmanlı Devleti'nde toprak sistemi; 1299 - 1922 yılları arasında varlığını sürdürmüştür. Bu toprak sistemi;

- Miri arazi
- Mülk arazi olarak sınıflandırılmıştır.

Miri arazi, mülkiyetin devlete ait olduğu ve kişilerin bu topraklar üzerinde kiracı konumunda olduğu arazidir.

Miri arazinin en önemli bölümü **dirlik** olarak ayrılmıştır. Bu araziyi ekip biçenler, devlete ödemeleri gereken vergiyi, hükûmetin göstereceği memurlara ve sipahilere ödemişlerdir. böylece, devlet hazinesinden memur ve sipahi maaşları için para çıkmamıştır.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Dirlik arazi, gelirine göre üçe ayrılmıştır:

- Has
- Zeamet
- Tımar

- **Has:** Yıllık geliri 100.000 akçeden fazla olan ve padişahlara, şehzadelere, divan üyelerine, beylerbeyine ve sancak beylerine verilen dirliklerdir.

Has sahipleri, 5000 akçesini kendisine ayırarak, geri kalan 5000 akçe ile silahı olan ve savaşa hazır bulunan atlı askerleri beslemişlerdir.

- **Zeamet:** Yıllık geliri 20.000 akçe ile 100.000 akçe arasında olan ve orta derecedeki devlet memurlarına, hazine ve tımar defterdarlarına ve diğer bürokratlara verilen dirliklerdir.

Zeamet sahipleri, ilk 5000 akçe hariç, sonraki her 5000 akçe için silahlı asker beslemek zorunda bırakılmışlardır.

- **Tımar:** Yıllık geliri 3000 akçe ile 20.000 akçe arasında olan dirliklerdir.

Tımar sahipleri, gelirlerinin ilk 3000 akçesini kendi geçimleri için ayırarak, geriye kalan her 3000 akçe için bir silahlı asker beslemişlerdir.

CamScanner ile tarandı

Tımar sistemi, II. Mahmut döneminde kaldırılmıştır.

Dirlik arazileri dışında birçok arazinin bulunduğu Osmanlı ülkesinin topraklarında mülkiyeti devlete ait olmayan vakıf arazileri, devletin vergi almadığı arazilerdir.

Vakıf arazileri: Geliri cami, medrese, bedesten, hastane gibi hayır kurumları için ayrılan topraklardır. Birçok azınlık grupları tarafından kurulan vakıflar, Osmanlı ülkesinde toprak sahibi olmuşlardır.

Osmanlı döneminde azınlıklar eliyle yürütülen bankerlik işletmeleri, **"Galata Bankerleri"** adını almıştır. İstanbul'un Galata semtine yerleşmiş olan Galata bankerleri, İstanbul'un 1453'teki fethinden önce Bizans döneminde de tüccarlar ve bankerler olarak ticaret ve bankerlik işlemlerini yürütmüşlerdir. Rum, Venedikli ve Cenevizli olan bu tüccar ve bankerler, 1453 öncesi İstanbul'dan ayrılmış olmalarına rağmen fetih sonrası, İstanbul'a dönmeleri teşvik edilmiştir. Çünkü, İstanbul'un fethinden sonra Osmanlı ülkesi ile Avrupa arasında Akdeniz havzasındaki ticaret sonucu gerçekleşen para alış verişini yönetecek uzmanlara ihtiyaç duyulmuştur.

Bu dönemde Galata bankerlerinin yanında, ülkelerinden sürülen İspanyol ve Portekizli Yahudi bankerlerin de Osmanlı ülkesine yerleşmesi sonucu, bankerlik işletmeleri tamamıyla azınlıklara ait hale gelmiştir. Ayrıca, Ermenilerin de bankerlik sektörüne katıldıkları görülmüştür. Azınlıkların süreç içinde vakıflaşmaları ve bu vakıflar bünyesinde eğitim kurumları kurmaları sonucu, tüccarlık, bankerlik, sarraflık gibi meslekler azınlıklar içinde kalmaya devam etmiştir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Osmanlı ülkesinde azınlıkların cemaatleşmeleri engellenmediği için iktisadi faaliyetlerini de serbestçe yürütmeleri engellenmemiştir.

Galata Bankerleri, altın çağını 1854'te Kırım Savaşı'nda yaşamışlardır. Osmanlı devletinin fetihlerinin durması ve Avrupalı sermayedarlara olan borçlarının büyük boyutlara ulaşmasıyla ve Kırım Savaşı'nın finansmanı için büyük bir kredi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. 1854 itibarıyla Galata Bankerlerinden alınan krediler ve ödenen faizler, bu bankerlerin zenginleşmesine neden olmuştur. Ancak 1881'de **Muharrem Kararnamesi** ile kurulan **Duyunu Umumiye** ile birlikte Galata bankerlerinin devri kapanmıştır.

Osmanlı ülkesinde ilk kâğıt para olarak **Kaimei Mutebere**, Abdülmecit döneminde dolaşıma sunulmuştur.

1856'da İngiliz sermayesiyle kurulan Bankı Osmani, Osmanlı Devleti'nin ilk merkez bankası niteliğindedir. Ardından bu banka, kendini feshederek 1863'te Bankı Osmanıi Şahane'ye dönüştürülmüştür. Bu banka bir devlet bankası niteliğindedir.

1877 - 1878 yıllarında yaşanan Osmanlı - Rus Harbi döneminde Galata bankerlerinden büyük miktarda kredi sağlanmıştır. Galata bankerlerinin bu savaş döneminde, Osmanlı devletine tüm servetlerini seferber etmelerinin nedeni; İstanbul'da Rus işgalinin başarılı olması sonucu hakim oldukları iktisadi gücü kaybetme korkusudur. Galata bankerleri Osmanlı - Rus harbinde Osmanlı devletine, Osmanlı - Rus harbinde Osmanlı devletinin vergi gelirlerinin teminatı karşılığında kredi vermişlerdir. Bu durumda Avrupalı alacaklıların harekete geçmesiyle, Osmanlı'nın vergi gelirlerini Galata bankerlerine kaptırmamak hedefiyle

CamScanner ile tarandı

Duyunun Umumiye kuruluyor. Bu kurum ile devletin tüm gelirleri Avrupalı sermayedarlar tarafından ipotek altına alınmıştır.

1917'de bir milli banka olarak merkez bankasının kurulması kararlaştırılmıştır. **Osmanlı İtibari Milli Bankası** adıyla kurulan bu banka, ilk yerli merkez bankası olarak kurulmuştur. Ancak Osmanlı Ülkesi, 1. Dünya Savaşı'ndan yenilgiyle çıkınca bu banka, merkez bankası vasfını koruyamamıştır. Yani; milli merkez bankası kurma hedefi başarılamamıştır.

1923'te toplanan **İzmir İktisat Kongresi**'nde **Türkiye Cumhuriyat Merkez Bankası** (TCMB) kurulması kararlaştırılmıştır. 1828'de Hollanda Merkez Bankası İdare Meclisi'nden ve 1829'da İtalya Merkez Bankası'ndan bir uzmanın Türkiye'ye gelmesiyle birlikte ve gerekli uzmanlık bilgisinin edinilmesiyle, ülkenin kendi para politikasını yürütecek bir merkez bankasının kurulmasının gerekliliği netleşmiştir.

1930'da kurulan TCMB, sıkı bir para politikası uygulamış ve dış ticaret dengesi hedeflenmiş ve sağlanmıştır. Çünkü 1923 tarihli **Lozan Antlaşması**'nın kısıtlayıcı hükümlerinin miadının dolmasıyla TC, kendi gümrük politikasını yürütebilir hale gelmiştir. 1950'lerde ve 1960'larda 1211 sayılı kanunla TCMB'nin görev ve yetkileri genişletilmiştir. 1983'teki 28 sayılı kararla TCMB'nin döviz ve altın rezervlerini yönetme yetkileri genişletilmiştir. 1989 tarihli 32 sayılı kanunla da "finansal serbesti" kararlaştırılmıştır. Ardından 1994'te ve 2001'de yaşanan ekonomik krizlerin ardından 1211 sayılı TCMB kanununun 5. maddesinde önemli bir değişiklik yapılmmış ve TCMB, tam bağımsız hale gelmiştir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Yukarıda kısaca özetlenen Türkiye ekonomisi tarihinin detayları, aşağıdaki paragraf itibarıyla yazılıdır.

Lozan Antlaşması, 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalandı. Bu antlaşma, TBMM temsilcileriyle Birleşik Krallık, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan, Romanya, Bulgaristan, Portekiz, Belçika ve Yugoslavya temsilcileri tarafından imzalanmıştır. Lozan Antlaşması sırasında toplam dış borç miktarı 161,3 milyon lira olarak saptanmıştı. Antlaşmaya göre, Osmanlı borçları, Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılan devletler arasında paylaştırıldı. Türkiye'ye düşen bölümün, taksitle ve Fransız frangı olarak ödenmesine karar verilmiştir. Ayrıca Avrupalı ticaret gemilerinin 5 yıl süre ile hiçbir işlem olmaksızın, Boğazlar'dan geçişi ve gidiş-gelişleri tamamen serbest hâle getirilmiştir.

Sonuç olarak, Lozan Antlaşması'nın ilgili hükmüne göre, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin dış ticaret politikası geliştirebilmesi, bir süreliğine engellenmiştir. Zaten azınlıklar tarafından yapılan ticaret, Avrupalı tüccarlarla serbestçe gerçekleşmiştir. TC Devleti, ithalatı sınıflandırmaya veya ithalatı vergilendirmeye yönelik bir dış ticaret politikası izleyememiştir.

Lozan Antlaşması'nın kısıtlayıcı hükümlerinin süresinin dolması ve 1929'da ABD'de yaşanan "Büyük Buhran" sonucu, Türkiye'de devletçilik ilkesiyle, serbest piyasaya devlet desteği ve devlet müdahalesiyle işleyen bir ekonomi politikası geliştirmiştir.

CamScanner ile tarandı

II. 1920'li yıllarda yaşanan ekonomik gelişmeler

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki ilk yıllar, savaştanzayıf düşmüş ve özellikle ABD'ye borçlanmış olan Avrupa ülkeleri için zor yıllar olmuştur. Savaş ekonomisinden barış ekonomisine geçiş sürecinde, yani 1920'lerin son yarısında ekonomik büyüme yaşanmıştır. Yeni üretim yöntemlerinin yaygınlaşmasıyla sanayi üretimi 1919 - 1929 arasında Avrupa ve ABD'de %50'den fazla artış göstermiştir.

Osmanlı ülkesinde İttihat ve Terakki yöneticilerinin 1. Dünya Savaşı'na girerkenki temel düşüncesi; ülkenin üzerindeki ekonomik ve mali vesayeti kaldırmaktır. Buna yönelik olarak, kapitülasyonlar ve gümrükleri sınırlayan ticaret antlaşmaları tek taraflı olarak kaldırılmıştır.

Savaş koşullarında, Türk kökenli tüccarların sermaye birikimine imkan tanıyan düzenlemeler yapılmıştır, yeni şirketler kurulmuştur.

1917 tarihinde Merkez Bankası olarak kurulan **"Osmanlı İtibar-ı Milli Bankası"** para basmak zorunda kalmıştır. Çünkü savaşın uzaması ülkeyi çaresiz bırakmıştır. fiyatların olağan dışı yükselmesi ve spekülatif gelişmelerin önlenememesi nedenleriyle **"Harp zenginleri"** türemiştir.

Tüketici fiyatlarındaki %300'e varan artışla yüksek enflasyon yaşanmış ve savaş ekonomisine uyum sağlamayan Osmanlı Devleti çökmüştür.

1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kurulmasının ardından 1923'te Cumhuriyetin ilanı ve İzmir İktisat Kongresi gerçekleşmiştir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

1923 sonrası gelişmeler şöyle sıralanabilir:

- 1923' te İzmir İktisat Kongresi toplandı.
- 1924'te Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk millî bankası olan Türkiye İş Bankası kuruldu. (1927'de Osmanlı İtibar-ı Milli Bankası, İş Bankası ile birleştirilmiştir.)
- 1925'te İzmir İktisat Kongresi'nde alınan kararlara bağlı olarak, aşar vergisi kaldırıldı.
- 1925'te Sanayi ve Maadin Bankası kuruldu.
- 1927'de Teşvik-i Sanayi Kanunu çıkarıldı.
- 1927'de genel ekonomik kapasiteyi ortaya çıkarmak için ilk toprak, nüfus ve hayvan sayımı yapıldı.
- 1926'da Alpullu Şeker Fabrikası kuruldu.
- 1927'de Uşak Şeker Fabrikası kuruldu.
- 1927'de Bursa Dokumacılık Fabrikası kuruldu.
- 1927'de Bünyan Dokumacılık Fabrikası kuruldu.
- 1929'da Ford Şirketi ile Otomobil Montaj Fabrikası kuruldu.

Cumhuriyetin ilk 10 yılında, tarım sektörü %70 oranla, toplam gelir içinde en büyük paya sahiptir.

Özel girişimi destekleme çabaları, beklenen sonuçları vermese de şeker fabrikaları ve dokumacılık fabrikaları kurulmuştur. En hızlı gelişme gösteren sektör, dokumacılık sektörü olmuştur. Ancak en büyük paya sahip olan tarım sektöründe üretilen mahsuller, dünyada tarım ürünleri piyasasında düşük fiyatlardan satılmaya başlamıştır. Çünkü 1929'da patlak veren Büyük Buhranın etkisiyle, dünya piyasalarında fiyatlar hızla düşmüştür ve dolayısıyla geleneksel tarım ürünleri ihracatçısı olan Tür-

CamScanner ile tarandı

kiye'nin döviz gelirleri hızla düşmüştür. 1930 yılıyla birlikte, devletçiliğin gereği olan ekonomik yasalar ve kurumlar hayata geçirildi.

III. 1930'lu yıllarda yaşanan ekonomik gelişmeler

1930'lu yıllarda uygulanan temel politika; "dış denge politikası" idi. Bu dönemde kontrollü bir para politikası uygulanarak %5 oranında enflasyon hedefi tutturulmuştur.

1928 yılında Hollanda ve 1929 yılında İtalya Merkez Bankalarının idare heyetinden Türkiye'ye davet edilen uzmanlar, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın kurulmasına yönelik ihtiyacı ve gerekli altyapı bilgisini temin ve teyit etmişlerdir. Ardından TCMB kurulmuştur.

1930 sonrası gelişmeler şöyle sıralanabilir:

- **1930'da** Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası kuruldu. TCMB,1931 yılında faaliyete geçti.
- **1933-1938** yıllarını kapsayan **"Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı"** uygulamaya kondu. Bu plan, bir ulusal makro olan özelliği taşımıyordu, sanayi sektörünü içeriyordu. SSCB'nin teknik uzmanları eliyle hazırlanan bu planın uygulanabilmesi için, özellikle SSCB ve İngiltere'den dış kaynak sağlanmıştır. Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı ile ham madde kaynakları, ülke içinde bulunan sanayi sektörünün geliştirilebilmesi için fabrikaların kurulması planlanmıştır. Plan kapsamında kurulan fabrikalar şunlardır:
  - 1934 Bakırköy Bez Fabrikası
  - 1934 Keçiboru Kükürt Fabrikası
  - 1935 Kayseri Bez Fabrikası
  - 1935 Paşabahçe Cam Fabrikası
  - 1936 Zonguldak Türk Antrasit Fabrikası
  - 1936 İzmit Birinci Kâğıt Fabrikası
  - 1936 Çubuk Barajı
  - 1937 Ereğli Bez Fabrikası
  - 1937 Nazilli Basma Fabrikası
  - 1938 Bursa Merinos Fabrikası
  - 1938 Divriği Demir Madeni İşletmesi
  - 1938 Gemlik Suni İpek Fabrikası

Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nın bir diğer hedefi de; 1920'li yıllarda oluşan dış ticaret açığının kapatılmasıdır. Devletin ekonomik hayata etkin bir şekilde müdahale ettiği bu dönemde, ülke içinde üretimi yapılan malların ithalatı sınırlandırılmıştır. Ayrıca tarım ürünlerinin işlenmiş hâle getirilerek ihracatının yapılması için birçok ülke ile karşılıklı ticaret anlaşmaları imzalanmıştır. Bu düzenlemeleri yürütmek üzere **1934** yılında **"Dış Ticaret Ofisi"** kurulmuştur.

1930'lu yıllarda kurulan diğer kurumlar şöyle sıralanabilir:

- 1930 İstatistik Genel Müdürlüğü
- 1931 Tekel Genel Müdürlüğü
- 1933 PTT Genel Müdürlüğü
- 1933 Sümerbank
- 1935 Etibank

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

- 1935 Elektrik İşleri Etüt İdaresi
- 1935 MTA (Maden Tetkik Arama Enstitüsü)
- 1936 Tapu Kadastro Umum Genel Müdürlüğü
- 1937 Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü
- 1938 TMO (Toprak Mahsulleri Ofisi)

Sümerbank; başta tekstil ve giyim sanayisi alanlarında yatırım, kuruculuk, işletmecilik ve bankacılık yapmak, her türü mal ve hizmetin üretimi, pazarlanması, ihracat ve ithalat hizmetlerini yürütmek amacıyla kurulmuştur.

1987 yılında, Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Özelleştirilmesi Hakkındaki Kanun çerçevesinde, Sümerbank'ın özelleştirilmesine karar verilmiştir ve idari olarak Başbakanlığa bağlanmıştı. 1995'te özelleştirilen Sümerbank, 1999'da TMSF'ye devredildi ve 2001 yılında Oyak Grubu'na satılan Sümerbankın son mağazası da 2007'de kapatıldı.

Etibank; Türkiye'nin yeraltı kaynaklarının ve madenlerinin teknolojik gereklere uygun olarak verimli bir şekilde işletilmesini sağlamak, elektrik üretimi, dağıtımı ve bu alanlarda bankacılık yapmak amacıyla kurulmuştur.

1998 yılında özelleştirilen Etibank, Eti Holding A.Ş. unvanı ile yeniden yapılandırılmış ve 2001'de kapatılmıştır.

Türkiye'nin 1939 yılında başlayan ve 1945 yılına kadar devam eden II. Dünya Savaşı dışında kalmasına rağmen ekonominin dengesinin bozulması ve sanayileşmenin durması önlenememiştir. Savaş yılları boyunca ülkede mal kıtlıkları yaşandı, karaborsa ve kaçakçılık dizginlenemedi, enflasyonla mücadelede başarılı olunamadı ve dış ticaret hacmi daraldı. 1946 yılında çok partili hayata geçilmesiyle birlikte, Demokrat Parti kuruldu.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

1946 yılında yaşanan devalüasyonla birlikte, antidevletçi iktisat politikaları ülkenin gündemine oturdu. Ülkenin dış ekonomik ilişkilerinde ve sanayileşme hedeflerinde yeni düzenlemelere girişildi. Önceki planda yer alan ağır sanayi projeleri rafa kaldırıldı. 1950 yılında Demokrat Parti, tek başına iktidar oldu.

IV. 1940'lı yıllarda yaşanan ekonomik gelişmeler

- 1940 – Milli Koruma Kanunu çıkarıldı.
- 1942 – Varlık Vergisi Kanunu yürürlüğe girdi.
- 1946 – Türkiye Cumhuriyeti ekonomisinin ilk devalüasyonu gerçekleşti. (%50 civarı)

1938-1945 yılları arasında gayrisafi millî hasılada sabit fiyatlarla % 27'lik bir gerileme yaşanmıştır. Sanayi kesimindeki %23'lük, tarım kesimindeki %35'lik azalmanın ardından, ülkede bir panik havası doğmuş ve bu ortamdan yararlanmaya çalışan bir kesimin ortaya çıkması engellenememiştir.

Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nın (1933-1938) ardından, 1939-1943 yılları arasında öngörülen ikinci planın uygulanması mümkün olmamıştır.

1939-1945 yılları, devletçiliğin duraklama yılları olarak adlandırılabilir. Savaş öncesi etkin bir şekilde yürütülen "denk bütçe" ilkesi sarsılmıştır. Bunun nedeni, her an savaşa girecekmiş gibi yapılan savunma harcamalarıdır. Savunma harcamalarının para basarak karşılanması, enflasyon doğurmuş ve azalan üretimle ve ithalat imkânının çok azalmasıyla birlikte ülkede kıtlık baş göstermiştir. Tüccarların stok yapmalarının da etkisiyle, fiyat artışları dizginlenemez boyutlara ulaşmıştır.

CamScanner ile tarandı

Bu sürecin sonunda, devletin fiyat denetimi ile piyasalara müdahalesi ve karaborsayı önleme çabaları son derece artmış ve 1940'da Refik Saydam'ın başbakanlığında Millî Koruma Kanunu çıkarılmıştır.

Bu kanun, devletin ekonomiye etkin müdahalesine olanak vermiş ve hükümete fiyatları belirlemek, ürünlere el koymak, zorunlu çalışma yükümlülüğü getirmek gibi geniş yetkiler vermiştir.

Millî Koruma Kanunu'nun uygulandığı dönemde (1940-1942) toplumsal huzur bozuldu ve halkın devlete ve CHP'ye olan güvensizliği büyük boyutlara ulaştı. Öyle ki; halkın elinden aç bırakılmak pahasına gıda maddeleri toplanmıştı. Ayrıca, halktan kanun gücüyle toplanan araçlar, mülkler, gıda maddeleri, bazı memurlar ve partinin önde gelenleri tarafından stokçulara, karaborsacılara verilmiş ve halkın aleyhine menfaatler sağlanmıştı.

1940'tan 1942'ye kadar iki yıl içinde enflasyon, karaborsacılığın da etkisiyle %500 arttı. Ekmek, şeker gibi temel gıda maddeleri karneye bağlandı. Yine de hükümet, karaborsacılıkla mücadelede başarısız oldu.

Kanun, savaşın sona ermesinin ardından kısa süre içinde kaldırıldı.

1942'de çıkarılan Varlık Vergisi Kanunu ise özellikle gayrimüslim hedeflendiği bir kanundu. Uygulama 1,5 yıl sürdü ve vergi ödemelerini yapamayanlar çalışma kamplarına gönderildi.

Türkiye'nin 1947'de IMF'ye üye olmasının ardından 1948-1951 yılları arasında yürürlüğe konan ABD kaynaklı, Marshall planından yararlanan 16 ülke içinde Türkiye de vardı. Plan çerçevesinde Türkiye'ye Avrupa ülkelerine ham madde ihraç etme görevi yükleniyordu. Tarım ve madencilik sektöründe kullanılacak aletler, elektrik malzemeleri, nakliye kamyonları, petrol ürünleri ve kereste biçiminde, 59 milyon dolarlık yardım yapılması öngörüldü.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

1950'de iktidara gelen Demokrat Parti, liberal ekonomik politikalar uyguladı ve Marshall planının sağladığı olanaklarla ilk yıllarda refah artışı sağlandı.

V. 1950'li yıllarda yaşanan ekonomik gelişmeler

1950'li yıllar -, 2. Dünya Savaşı'nın ardından dünya ekonomisinde Keynesyen iktisat anlayışıyla, devletli kapitalist sistemin geliştiği yıllardır.

Türkiye'de 1946 yılında gerçekleşen çok partili hayata geçişle birlikte 1950 seçimleri; "beyaz ihtilal" olarak anılır. Çünkü siyasal katılım bakımından dev bir adım atılmış ve tek partili dönem sona erdirilmiştir.

İktidara gelen Demokrat Parti hükûmeti, küresel dünyaya eklemlenerek, soğuk savaşta ABD yörüngesine girmiş ve **"tarımda traktörleşme"** (tarımda mekanizasyon) gerçekleşmiştir.

1950 - 1954 döneminde ekonomik büyüme hızla artarken 1954 sonrası döviz darboğazı gerçekleşmiştir. 1957 yılında IMF'ye verilen ilk niyet mektubunun ardından, 1958'de dolar moratoryumu ilan ediilmiştir. 1960 tarihli Yassıada duruşmalarının ardından idamlar gerçekleşmiş ve Türk siyasi hayatının kara lekelerinden biri daha tarihe geçmiştir.

1970'lere ise dünyada petrol krizleri damgasını vurmuştur. ayrıca Türkiye'nin 1974 tarihli **"Kıbrıs Barış Harekatı"**nın da olumsuz ekonomik etkileri olmuştur. Bu harekat, Batı ülkeleri tarafından işgal olarak değerlendirilmiş ve Türkiye'ye bir dizi ekonomik ambargo uygulanmıştır.

1970'lerin sonunda yaşanan siyasi istikrarsızlıkların da eklenmesiyle, Türkiye yeni bir darbeye daha hızla yol almıştır. 12 Eylül 1980 darbesi bir trajedi olarak tarihe geçmiştir.

CamScanner ile tarandı

1950 sonrası gelişmeler şöyle sıralanabilir:

- 1950 – Sınai Kalkınma Bankası kuruldu.
- 1950 – Devlet Malzeme Ofisi kuruldu.
- 1952 – Et ve Balık Kurumu kuruldu.
- 1954 – Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı kuruldu.
- 1954 – Yabancı Sermayeyi Teşvik Yasası çıkarıldı.
- 1955 – Türk Traktör Fabrikası kuruldu.
- 1955 – Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikası kuruldu.
- 1957 – IMF'ye ilk stand-by niyet mektubu verildi.
- 1958 – IMF'den ilk defa borç alında ve dolar moratoryumu ilan edildi.
- 1958 – Türkiye Cumhuriyeti ekonomisinin en yüksek devalüasyonu gerçekleşti. (%221)

Birçok kamu iktisadi teşebbüsünün kurulduğu 1950'li yıllarda, Türkiye ekonomisinin en yüksek büyüme oranı 1950-1954 döneminde %13 oranında yakalanmıştır. 1938-1950 döneminde ortalama %3 oranında büyüyen Türkiye ekonomisi için yakalanan %13'lük büyüme oranı, gözle görülür bir refah artışı yaratmıştır.

Plansız büyüyen ekonomide 1954'ün sonunda pancar ve şeker üretiminin azalmasına bağlı olarak, şeker, İstanbul ve İzmir'de karneye bağlanmıştır. Gıda ve tüketim maddelerinin karaborsaya düşmesi ve kâğıt üretiminin azalması gibi göstergelerle daralan ekonomi ve gelişen karaborsaya karşı **1956**'da **"Millî Koruma Kanunu"** yeniden çıkarılmıştır.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Yaşanan kıtlık ve huzursuzluk sebep gösterilerek 27 Mayıs 1960 yılında yapılan askerî darbenin ardından, ilk stand-by kredisi 1961'de alınmıştır.

Türkiye ekonomisinde 1960'lı yıllar, planlı kalkınma yıllarıdır. 1961 Anayasası yürürlüğe girdikten sonra CHP – Adalet Partisi koalisyon hükümeti kurulmuştu. 1963'te uygulanmaya başlayan kalkınma planları, Harrod-Domar büyüme modeli esas alınarak hazırlanmıştır.

VI. 1960'lı ve 1970'li yıllarda yaşanan ekonomik gelişmeler

1960'lı yıllarda dünya ekonomilerinde kalkınma odaklı stratejiler geliştirimiştir.

Bu dönem Türkiye'de bir askeri darbeyle (27 Mayıs 1960) başlamış ve 1961 Anayasası kabul edilmiştir. Görece demokratik bir ortamda meclis kurulmuş ve planlı kalkınma dönemine geçilmiştir.

- **1963-1967 döneminde Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı uygulandı.**
- 1964'te AET ile imzalanan Ankara Antlaşması hükümete itibar kazandırdı. Ancak, İnönü Hükümetinin bütçesi reddedilince İsmet İnönü istifa etti. 1965'te yaşanan erken seçimin sonucunda Süleyman Demirel'in başkanlığındaki Adalet Partisi çoğunluğu sağladı.
- 1966 yılında Sovyet yardımıyla büyüme oranı %12'ye ulaştı.
- Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plan döneminde, özel sektör sanayi yatırımları plan hedeflerini aştı ve ihracatın ithalatı karşılama oranı, dönem içinde yükseldi.
- Birinci plan döneminde, hedeflenen ortalama büyüme oranı olan %7'ye ulaşıldı.

CamScanner ile tarandı

- **1968-1972 döneminde İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı uygulandı.**

İkinci plan döneminin hedefleri şunlardı:

- Büyüme hızı ortalama %7 olacak,
- Sanayi sektörü "sürükleyici" görev yapacak,
- Sanayi sektörü ortalama %12 büyüyecek,
- Tarım sektörü yılda %4,1 büyüyecek,
- Enflasyonist ve deflasyonist eğilimlere karşı çıkılacak,
- Yurt içi tasarrufların GSMH'ye oranı %22,6'ya çıkarılacak,
- Dış tasarrufların GSMH içindeki payı düşürülecek,
- Cari işlemler açığı düşürülecekti.

İkinci plan döneminde öngörülen %7 büyüme oranına ulaşılmıştır. Ancak dış ticaret açığı, yıldan yıla artmış, ihracatın ithalatı karşılama oranı düşmüştür. Belirtmek gerekir ki, ikinci plan döneminde, Demirel Hükümetinin kontrolsüz politikaları sonucunda 1970 yılında %66 oranında devalüasyon yapılmıştır. (1 $ = 15 TL olmuştur.) Ancak olumlu bir sonuç alınamamış ve 1971'de bir askerî darbe daha yaşanmıştır.

1971'de hükümeti kurmak üzere Nihat Erim görevlendirildi ve Turgut Özal, başbakanlık müşavirliğine alındı. 1971'de 11 ilde sıkıyönetim ilan edildi. 1972'de Ferit Melen hükümeti kuruldu.

- **1973-1977 döneminde Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı uygulandı.**

Üçüncü planın başlıca ekonomik ve sosyal hedefleri şöyleydi:

- Nüfusun 1995 yılında 65 milyonu aşmaması yönünde önlem alınacak,
- Yılda ortalama olarak GSMH %7,9 büyüyecek,
- Tarımda %4 - %4,5 düzeyinde, sanayide %11,5 - %12 düzeyinde büyüme gerçekleşecek,
- Yatırımların %12'si tarımda, %45'i sanayide, % 43'ü de hizmetler sektöründe gerçekleşecekti.

Üçüncü plan döneminde büyüme oranı %6,5 gerçekleşmiştir. Plan döneminde ortalama olarak tarım %3,5 oranında büyümüştür. Sınırlı büyümeye rağmen çift rakamlı enflasyon yerleşmiştir. Bu dönemde dış ticaret bilançosu sürekli açık vermiştir. Dış borçlar artmış ve ülke, vadesi gelen dış borçları ödeyemez hâle gelmiştir.

Bu plan döneminde oluşan dış ticaret açığının ve yüksek enflasyonun en önemli nedeni, dünyada yaşanan petrol krizleridir. İlki 1973'de yaşanan petrol şokları ile petrol fiyatları, yaklaşık 5 kat artarken, petrol ithalatçısı olan Türkiye'nin dış ticaret açığı da 3 kat artmıştır. Ayrıca 1974 yılındaki Kıbrıs Harekâtı da ülkenin gündemine oturmuştu. Dağılan koalisyon hükümetinin ardından kurulan hükümetlerin güven oyu olamaması sonucu, 1977 yılında Süleyman Demirel "Milliyetçi Cephe" (MC) Hükümetini kurdu.

Üçüncü plan, ilk iki plandan farklı olarak hızlı sanayileşmeyi hedeflemişti. Tüketim malları yerine, ara ve yatarım malları üretiminin ağırlık kazandığı bir sanayi yapısına ulaşmayı hedef almıştı. Ancak sonuç olarak, Türkiye IBF gözetiminde bir borç ödeme planı hazırlamak zorunda kaldı.

- **1979-1983 döneminde, Dördüncü Kalkınma Planı uygulandı.**

1977'de hassas bir çoğunlukla kurulan Bülent Ecevit Hükümeti, dördüncü planın hazırlıklarını başlatmıştı. Ancak 1979'da istifa eden Bülent Ecevit'in ardından Süleyman Demirel yeniden başbakan olmuş ve Turgut Özal'ı da başbakanlık müsteşarlığına ve DPT müsteşar ve-

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

killiğine getirmişti. Bu süreçte, **"24 Ocak Kararları"** hazırlandı ve ardından 12 Eylül 1980 darbesi gerçekleşti. Bülent Ulusu tarafından kurulan hükümette, ekonomik işlerden sorumlu başbakan yardımcılığı görevi Turgut Özal'a verildi.

Ülkenin ekonomi tarihinde ilk kez 1946'da üç haneli olan ve % 104 olarak gerçekleşen enflasyon, 1980'de %107 olmuştur.

24 Ocak 1980'de yürürlüğe giren "İstikrar Programı"nın kısa vadeli hedefleri şunlardı:

- Enflasyonun düşünülmesi
- Para arzının kısılması ve serbest faize geçilmesi
- TL'nin yüksek oranda devalüe edilmesi
- Kamu harcamalarının küçülmesi
- KİT'lere açıklarını kapatmaları için zam yapma yetkisinin verilmesi
- Esnek kur, günlük döviz kuru uygulamasına geçilmesi
- Yabancı sermaye girişini hızlandıracak önlemlerin alınması
- İhracata dayalı sanayileşmenin özendirilmesi

24 Ocak kararlarının ardından, %32,7 oranında devalüasyon yapılmıştır ve günlük kur uygulanmasına geçilmiştir. Gübre, enerji ve ulaştırma dışında sübvansiyonlar kaldırılmış ve böylece kamu harcamaları küçültülmüştür. Ayrıca, ihracatı teşvike yönelik olarak, vergi iadesi, ihracatçıya düşük faizle kredi, imalatçı ihracatçılara ithal girdide gümrük muafiyeti gibi teşvik politikaları uygulanmıştır.

Böylece 1960 itibarıyla seçilen "İthal İkameci Sanayileşme Stratejisi" 1980 itibarıyla "İhracata Dönük Sanayileşme Stratejisi"ne dönüşmüştür.

- **1985 – 1989 dönemi; Beşinci Kalkınma Plan dönemidir.**

1982 Anayasası yürürlüğe girdikten sonra Özal Hükümeti, 1983 yılında göreve başlamıştı. Özal Hükümetinin politikalarının ortak hedefi "piyasa ekonomisi"ne geçişi hızlandırmaktı. Hükümetin genel olarak üreticiyi değil, ihracatçıyı desteklediği bu dönemde, ithalatın da serbest bırakılması, girdi ithalatına bağlı olarak ihracatın hızla artmasına neden olmuştur.

Dönem sonunda, ihracatın hızla azalması ise döviz piyasasına olumsuz yansımıştır.

1984 sonunda 375 TL olan ABD doları, 1989 sonunda 2141,7 TL'ye çıkmıştır. Dolayısıyla bu plan döneminde toplam dış borçlar da katlanmıştır ve gelir dağılımındaki adaletsizlik büyük boyutlara ulaşmıştır.

VII. 1980'li ve 1990'lı yıllarda yaşanan ekonomik gelişmeler

1980'li yıllarda Sovyet Rusya ekonomisinin küresel dünyaya yaklaşmasıyla yeni bir dönem başlamıştır. 1985 itibarıyla Sovyet Rusya'nın yönetimine Gorbaçov'un geçmesiyle soğuk savaş hız kaybetmeye başlamıştır.

1970'lerde yaşanan petrol krizlerinin ardından petrol fiyatlarının yükselmesi ve petrol ihracatçısı konumunda olan sermayedarların finansal yatırımlara yönelmesi sonucu, dünyada finansal piyasalar gelişmiştir.

Türkiye ekonomisi, 1980'li yıllara küresel ekonomiye eklemlenerek girmiştir. 24 Ocak kararlarının ardından **"ihracata dönük sanayileşme**

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

stratejisi" ile ihracat teşvik edilmiş ve ihracat; **"bacasız sanayi"** olarak anılmaya başlamıştır. Ayrıca finansal serbestleştirmeye yönelik gerekli adımlar da atılmıştır.

1990'lı yıllarda yaşanan büyük krizin ardından "5 Nisan Olağanüstü İstikrar Programı" devreye girmiştir. Ancak, 1998'de patlak veren Asya krizi (Rusya krizi) Türkiye ekonomisini olumsuz etkilemiştir.

Aynı zamanda, 1990'da Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesiyle başlayan "Körfez Savaşı"na G. Bush yönetimindeki ABD de katılmıştır.

ABD'nin öncülüğündeki Birleşik Krallık, Fransa, Suudi Arabistan , Suriye ve Mısır'ın da aralarında bulunduğu 28 koalisyon ülkesi Irak'a savaş açmıştır.

1990'da Irak'ın Kuveyt işgalinin ardından Batı ülkeleri, Irak'a bir dizi ekonomik ambargo uygulamıştır.

Körfez savaşının Irak için bilançosu ağır olmuştur. Uygulanan ambargolar, Irak'a en çok ihracat yapan Türkiye'nin bütün ticari ilişkilerini kesmiştir.

1980 sonrası gelişmeler şöyle sıralanabilir:

- 1981'de faiz hadleri serbestleştirildi.
- 1984'de döviz alımları serbestleştirildi.
- 1986'da Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) kuruldu.
- 1987'de Merkez Bankası açık piyasa işlemlerini başlattı.
- 1989'da TL'nin konvertibilitesi ilan edildi ve 32 sayılı kararla "finansal serbesti" kararlaştırıldı.

32 sayılı kararla, Türkiye ekonomisine gelen ve giden finansal sermaye hareketleri üzerindeki her türlü denetim ve sınırlama kaldırıldı. Böylece, ülkeye döviz girişleri arttı ve döviz kuru düşmeye başladı. Ancak, düşen döviz kuruna bağlı olarak artan ithalat, ihracatla karşılanamadı ve ani döviz çıkışlarının gerçekleştiği 1993'ün son çeyreğinde aniden yükselen döviz kuru, dış borçların maliyetini artırdı ve 1994 yılında IBF ile bir istikrar programı daha imzalandı.

- **1990-1994 dönemi, Altıncı Kalkınma Plan dönemidir.**

Altıncı plan daha yürürlüğe girmeden Turgut Özal, cumhurbaşkanı olmuştur. Altıncı planın hedefleri şunlardı:

- GSMH yılda ortalama %7 oranında büyüyecek,
- GSYH içinde tarımın payı azaltılıp sanayinin payı arttırılacak,
- İmalat sanayinin bileşimi içinde tüketimin ara mallarının payı azalacak, yatırım mallarının payı artacak,
- Toplam tüketim azaltılacak,
- Plan döneminde ekonominin dışa açılma süreci devam ettirilecek ve dış ticaret hacminin GSMH içindeki payı artırılacaktı.

Bu dönemde, dünyada çok önemli gelişmeler yaşanmıştı. Doğu Bloku Ülkeleri, Sovyet Rusya yıkıldı. 1991 yılında Kuveyt'e harekât düzenlendi ve bu savaşın Türkiye ekonomisine maliyeti büyük çaplıydı.

Ülkede, 1991 yılında erken genel seçime gidildi, ancak hükümet kurulamadı. Ardından DYP-SHP koalisyon hükümeti kuruldu. 1993 yılında, Süleyman Demirel TBMM tarafından cumhurbaşkanı seçildi ve aynı yıl 50. Hükümeti kurma görevini Tansu Çiller'e verdi.

Altıncı planın son yılı olan 1994 yılına girilirken, Merkez Bankası

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

TL'yi dolar karşısında %13,6 oranında devalüe etti. (1$ = 17,5 TL oldu.) Bankalar yıllık faiz oranını %115'e çıkarınca, hazinenin vadesi gelen iç ve dış borçları ödeyebilmesi için, daha yüksek faizle borçlanması gerekiyordu.

Bu durum, kısa vadeli dış sermaye girişini hızlandırırken, artan ithalatla dış sermaye tekrar dışarıya gidiyordu.

1994 yılının ilk aylarında, kamu açıklarının artmasına bağlı olarak artan iç faiz oranları, sıcak para girişini arttırmıştır. Yani döviz kurunun düşmesine bağlı olarak TL reel olarak değer kazanmıştır. Ayrıca, sendikaların etkisiyle iş gücü maliyetindeki reel artışlar, ihracat teşviklerinin azalması, ihracatçı firmaların dış rekabet güçlerini azaltmıştır.

Hızla bozulan iç ve dış dengeler, 1994 yılı başında para, sermaye ve döviz piyasalarında ciddi bir krize yol açmıştır.

5 Nisan 1994 günü Tansu Çiller tarafından açıklanan "**Olağanüstü İstikrar Programı**"nın üç ana hedefi vardı:

- Enflasyonu hızla düşürmek
- TL'ye değer kazandırmak
- İhracat artışını arttırmak

5 Nisan 1994'te açıklanan "Olağanüstü İstikrar Paketi"nin kararları şunlardı:

- Yüksek oranda KİT zamları
- % 138,9 oranında devalüasyon
- KİT'lerin özelleştirilmesi ve bazılarının kapatılması
- Tarımda destekleme alımlarının azaltılması
- Kamu kesiminde maaş ve ücret artışlarının sınırlandırılması
- Merkez Bankasının yeniden yapılandırılması
- Tekel ve akaryakıttan alınan vergi ve fonların yükseltilmesi
- Ek vergilerin getirilmesi

5 Nisan "Olağanüstü İstikrar Paketi"nin uygulanması sonucu; enflasyonun düşürülmesinde başarılı olunamamıştır.

1994'te enflasyon, %149,6 iken, 1997'de %91 hesaplanmıştır. Bütçe açığı artmıştır, kamu kesiminin borçlanma ihtiyacı devam etmiş ve iç borçlar ağırlıkla, kısa vadeli borçlara kaymıştır.

- **1996 – 2000 dönemi Yedinci Beş Yıllık Plan dönemidir.**

1995 yılında AB ile imzalanıp 1996'da yürürlüğe giren Gümrük Birliği Antlaşması, yedinci planla birlikte yürürlüğe girmiştir. Ülkenin 1995 erken seçimlerinin ardından, DYP – CHP koalisyonu, RP-DYP koalisyonuna dönüşmüştür. Koalisyon hükümeti, Necmettin Erbakan'ın başbakanlığında kurulmuştur ve ardından Necmettin Erbakan'ın "denk bütçe tasarısı" meclise sunulmuştur. Bu tasarıda, bütçe denkliğinin, vergi dışı kamu gelirini artırarak sağlanması hedeflenmiştir.

1996 yılında %7,1 oranında büyüme hızı gerçekleşmiş, ancak enflasyon %84,9 gerçekleşmiştir. 1995 yılında %60 civarında olan enflasyonun büyük oranda artması ve ihracatın ithalatı karşılama oranının düşmesi olumsuz gelişmelerdir. Aynı zamanda, 1996 yılında iç borçların GSMH'ye oranı yükselmiştir. Konsolide bütçe nakit açığı da öngörülen düzeyi aşmıştır.

Toplam iç borçlar, anapara ve faiz olarak 1996'da %158 artmıştır. 1997'ye gelindiğinde Necmettin Erbakan'ın istifası gerçekleşti. Bunun

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

nedeni; Millî Güvenlik Kurulunun (MGK) 28 Şubat kararları idi. Ardından Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel tarafından, hükümeti kurma görevi, Anavatan Partisine, Mesut Yılmaz'a verildi.

Türk bankacılık sektörünün 1989 sonrası, asıl işlevlerinden biri olan reel sektör yatırımlarını finanse etmeyi bir tarafa bıraktığını, spekülatif kazançları öne çıkartan ve devlet iç borçlanma senetlerinin neredeyse tek alıcısı hâline geldiği söylenebilir. Ancak, yurt dışından gelen kısa vadeli yabancı sermayeyi yurt içinde TL olarak değerlendiren bankaların, dolar cinsinden yükümlülükleri ile TL cinsinden varlıkları açısından bir uyumsuzluk oluşmuştur. (Açık pozisyon)

1990'lar boyunca sürdürülen dışa bağımlı yapay büyüme sonucunda, kamu kesimi tasarruf ve yatırım yapamaz hâle gelmiş ve özel sektör birikimleri reel üretici sektörlerden uzaklaşmıştır. Ayrıca gelir dağılımı da giderek bozulmuştur.

1999'da Merkez Bankası ve Hazine Müsteşarlığı tarafından ortaklaşa hazırlanan niyet mektubu, IMF'ye sunulmuştur. **"2000 Enflasyonu Düşürme Programı"**, 1999 niyet mektubuyla somutlaşmıştır.

2000 Enflasyonu Düşürme Programı'nın uygulamaya geçirilmesinin hemen ardından 2000 Kasım ve 2001 Şubat tarihlerinde iki büyük kriz yaşanmıştır.

Türkiye 2000 yılı boyunca **"kur çapasına dayalı enflasyon düşürme programı"**nı uygulamış, ancak iki büyük krizle program çökmüş, uygulanamaz hâle gelmiştir.

2000 enflasyonu düşürme programı ile para arzının doğrudan denetlenmesini öngören bir politika uygulandı. Para arzı artışları, Merkez Bankasının dış varlıklarındaki artışlara bağlanmıştı. Bu program ile temel hedef; faiz dışı fazlayı mümkün olduğunca arttırmaktı. Bunun için de sıkı maliye politikası uygulanacaktı.

Özetle 2000 istikrar programında;

- Döviz kuru artışları %20 ile sınırlandırılmış, yani sıkı döviz taahhütleri verilmiştir.
- Gelirler politikası araçları kullanılarak, kamu kesimi maaşları, asgari ücret artışları 2000 yılı için hedeflenen TÜFE oranında (%20) belirlenmiştir.

Sonuç olarak; döviz kurunun düşmesine bağlı olarak ithalat, büyük oranda artmış ve cari açık 1999'a göre daha da büyümüştür.

2000 Kasım ve 2001 Şubat tarihlerinde yabancı sermayenin önemli miktarda çıkış yapması sonucu, **sabit çapa** uygulamasından çıkılmıştır. Yeni program başarısız olmuştur. Bu durumda, döviz kuruna dayalı istikrar programına son verilmiştir.

VIII. Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı 15 Mayıs 2001

1999 ve sonrasında yaşanan ekonomik krizlerin iki temel nedeni vardır:

- Sürdürülemez iç borç dinamiği
- Mali sistemdeki sorunlar

1990-1999 yılları arasında kamu kesiminin iç borçlanma gereği artmış ve yükselen faizlere bağlı olarak, iç borçlar ödenemez, sürdürüle-

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

mez hâle gelmiştir. Sonuç olarak, toplam borç stokunun GSYH'ye oranı %60'lara ulaşmıştır.

Mali sistemdeki sorunlar, bankacılık sektörünün yüksek faizle kamuya borç veren bir özellik kazanması ve döviz yükümlülüklerinin çok artmasından kaynaklanmaktadır.

2001 krizi sonrası, 22 Şubat 2001 tarihinde Merkez Bankası ve Hükûmetin ortak kararı ile dalgalı (serbest) döviz kuru rejimine geçilmiştir.

2001 yılının Mayıs ayında yürürlüğe giren Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı'nın temel amaçları şöyle sıralanabilir:

Ekonominin yeniden yapılandırılması ve istikrarın kalıcı kılınması temel hedeftir. Bu temel hedefe ulaşabilmek için şu alt hedefler belirlenmiştir:

- Dalgalı kur (esnek kur) sistemi içinde enflasyonla mücadele kesintisiz ve kararlı bir biçimde sürdürülecektir.
- Bankacılık sektöründe kamu ve TMSF bünyesindeki bankalar başta olmak üzere, hızlı ve kapsamlı bir yeniden yapılandırma sağlanacaktır.
- Kamu finansman dengesi, bir daha bozulmayacak bir biçimde güçlendirilecektir, mali disiplin sağlanacaktır.
- Sürdürülebilir büyüme ortamı sağlanacaktır.
- Toplumsal uzlaşmaya dayalı ve enflasyon hedefleriyle uyumlu bir gelirler politikası sürdürülecektir.
- Bütün bu hedeflerin, esneklik ve şeffaflık ile sağlanması için yapısal unsurların yasal altyapısı oluşturulacaktır.
- Yapısal reformlar gerçekleştirilecektir.

Yapısal yenilenme ve yasal düzenlemelerin yapılması dört ana alanda gerçekleşecektir.

Bu alanlar şunlardı:

- Mali sektörün yeniden yapılandırılması,
- Devlette şeffaflığın artırılması ve kamu finansmanının güçlendirilmesi,
- Ekonomide rekabetin ve etkinliğin artırılması,
- Sosyal dayanışmanın güçlendirilmesi

Mali sektörün yeniden yapılandırılması kapsamında, öncelikli olarak Bankalar Kanunu'nda değişiklikler öngören yasal süreç başlatılmıştır.

Kamu ve TMSF bünyesindeki bankaların nakit açıklarını gidermek amacıyla, Hazine'den alacaklarına karşılık piyasa koşullarına uygun faizli hazine kâğıdı verilmiştir ve bankaların bu kâğıtlar karşılığında Merkez Bankasından repo ve satış karşılığı likidite temin etmeleri sağlanmıştır.

Emlak Bankasının Ziraat Bankası ile birleştirilmesi kararlaştırılmıştır. Kamu bankalarının verimsiz şubeleri kapatılarak, personel sayısını azaltmak için emeklilik teşvik edilmiştir.

TMSF bünyesinde 13 bankadan 5'i Sümerbank bünyesinde birleştirilmiştir ve şube sayıları büyük oranda azaltılmıştır.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

Özel bankalarda ise bankaların dönem kârlarını sermayeye ilave etmeleri sağlanmıştır. Zorunlu karşılıklar ve vergiler uzun vadeli yatırımları özendirmek amacıyla yeniden düzenlenmiştir.

- Devlette şeffaflığı artıracak ve kamu finansmanını güçlendirecek düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler şöyle sıralanabilir:
  - Borçlanma yasası ve kamulaştırma yasası ile devlette şeffaflığın ve hesap verilebilirliğin sağlanması hedeflenmiştir. Ayrıca, borçlanma ve borç yönetimi politikası esnek, çabuk karar verebilen ve uygulayan bir yapıya kavuşturulmuştur.

Kamulaştırma yasasıyla, öncelikle satın alma ve trampa usulünün uygulanması kararlaştırılmıştır.

- Kamu ihale yasası ile Devlet İhale Kanunu'nun değiştirilerek, daha rekabetçi ve etkin bir ihale sisteminin oluşturulması hedeflenmiştir.
- Bütçe ve bütçe dışı fonlar kapatılarak, mali disiplin ve şeffaflığın temini amaçlanmaktadır.

- Ekonomide rekabeti ve etkinliği artıracak düzenlemeler yapılacaktır. Bu düzenlemeler şöyle sıralanabilir:
  - Şeker Kanunu ile 2002 – 2003 üretim döneminden itibaren devlet tarafından fiyat açıklanamayacağı kararlaştırılmıştır. Şeker piyasasının Şeker Kurulu tarafından düzenlenmesi ve ihtiyaç fazlası şeker üretimine son verilmesine karar verilmiştir. Tüm çiftçilere doğrudan gelir desteği verilmesi ve şeker fabrikalarının özelleştirilmesinin önü açılmıştır.
  - Tütün Kanunu ile 2002 üretim döneminden itibaren devlet tarafından alım yapılmayacağı kararlaştırılmıştır. Tekelin özelleştirilmesinin altyapısı hazırlanmıştır.
  - Doğal Gaz Kanunu ile BOTAŞ'ın doğal gazın ithalatı ve dağıtımındaki tekel hakkının kaldırılması ve özel sektörün katılımının sağlanması amaçlanmıştır.
  - Türk Telekomun özelleştirilmesi ile telekominikasyon altyapısının gelişmesi sağlanacaktır.
  - Sivil Havacılık Kanunu ile hava yollarının iç hat uçuş fiyatlarının serbestçe belirlenmesine imkân sağlanması amaçlanmıştır. Böylece, Türk Havayollarının ve diğer hava yolu şirketlerinin ücret tarifelerini serbestçe tespit edebilmeleri ve sektörde rekabeti artırarak uzun vadede istihdam artışına katkı sağlamak hedeflenmiştir.
- Sosyal dayanışmayı güçlendiren düzenlemeler yapılacaktır.
  - İş güvencesi yasası ile sosyal taraflarla görüşmeler eşliğinde çalışma ilişkilerini düzenlemek amaçlanmıştır.
  - Ekonomik ve sosyal konsey yasası ile ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulmasında, toplum kesimleri arasında uzlaşma ve iş birliğinin geliştirilmesi amaçlanmıştır.
- Reel ekonomiye yönelik önlemler, ihracatın artırılmasına yönelik ilave tedbirlerle birlikte yürütülecektir. Bu kapsamda:
  - Eximbankın kredi imkânları arttırılacak,
  - İhracatta KDV ödemeleri hızlandırılacak,
  - Desteklerle ilgili uygulamalarda bürokratik engeller kaldırılacak ve gereken kanun çıkarılacaktır.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

- Esnaf, sanatkar, KOBİ'ler ve tarım kesimine aktarılmak üzere, bütçeye 400 trilyon lira tutarında ödenek konmuştur.

- Makroekonomik Hedefler:
  - Güçlü maliye politikasının sürdürülmesi, aktif para politikası ve uzlaşmaya dayalı gelirler politikası ile ekonomik istikrar sağlanacaktır. 2001 yılında GSMH'nin %3 dolayında gerilemesi beklenmektedir. Çünkü yaşanan krizler bankacılık kesimi üzerinde ciddi bir tahribata yol açmıştır. Faiz oranlarındaki yükselme ve kurlardaki belirsizlik, ekonomik birimlerin geleceğe ilişkin güvenlerini sarsmış ve reel ekonomiyi de olumsuz etkilemiştir. TL'nin değer kaybıyla birlikte enflasyonda da bir sıçrama gözlenmiştir.

Ancak 2001'in ikinci yarısında, büyüme hızının pozitif olması hedeflenmiştir.

- **Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı'nda uygulanacak makroekonomik politikalar şöyle belirlenmiştir:**

Maliye Politikası

Kriz sonrasında bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasına ilişkin düzenlemeler, kamu finansmanı üzerinde önemli bir yük getirmiştir. Diğer yandan, TL'nin değer kaybı ve faiz oranlarındaki yükselme, borç servis yükünü ağırlaştırmıştır.

Kamu borç stoğundaki artışın kontrol altında tutulabilmesi için faiz dışı harcamalarda tasarruf sağlamak hedeflenmiştir.

Şöyle ki:

2000 yılında %3 civarında olan toplam kamu kesimi faiz dışı fazlasının GSMH'ye oranı, 2001 yılında %5,5'e yükseltilecektir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Gelir Arttırıcı Düzenlemeler

Gelir hedeflerine ulaşmak için başlıca düzenlemeler öngörülmüştür. Şöyle ki;

Vergi gelirlerinin artırılmasına yönelik olarak 2000 yılı sonunda alınan tedbirlerin titizlikle uygulanmasına devam edilecektir.

Akaryakıt Tüketim Vergisi (ATV) en az, hedeflenen enflasyon ölçüsünde ayarlanacak ve ATV tahsilatının GSMH içindeki payı %2,8 olacaktır.

Başta enerji ve petrol sektörü olmak üzere, ithale dayalı ürünlerin fiyatları kurdaki değişiklikleri yansıtacak şekilde geciktirmeden uygulanacaktır.

Vergi tabanının yaygınlaştırılması ve vergi kayıp ve kaçağının en aza indirilmesi amacıyla vergi denetimlerinin artırılması sağlanacaktır.

Vergi gecikme faiz ve cezaları enflasyonla uyumlu bir biçimde artırılacaktır.

Bireysel yatırımcıların kamu kâğıtlarından elde ettikleri gelirler, beyanname dışı tutulacak ve böylece kamu kâğıtlarına olan bireysel talep artırılacaktır.

Dış Finansman

2001 yılında kamu kesiminin finansman ihtiyacı yüksek seviyededir. Bu finansman ihtiyacının tamamen iç piyasalardan karşılanması mümkün olmadığından, dış finansman sağlanması gerekmektedir. Buna bağlı olarak, para politikası ile **düşük kur, yüksek faiz** hedeflenmiştir.

CamScanner ile tarandı

Gelirler Politikası

Hedeflenen enflasyonla uyumlu gelirler politikası uygulanması esastır. Memur maaşları, enflasyonla uyumlu olarak artırılacaktır. Düşük gelirli çiftçilerin doğrudan gelir desteği sistemi ile güçlendirilmesi temel ilkedir.

TCMB Kanunu'nda Yapılan Değişiklikler

2001 krizi sorası Mayıs 2001 tarihinde Merkez Bankası Kanunu'nda yapılan değişiklikler şöyle sıralanabilir:

- Fiyat istikrarını sağlamak, Merkez Bankası'nın temel amacı olarak belirlenmiştir.
- Merkez Bankası, fiyat istikrarını sağlamak için gerekli tedbirleri almakla görevlendirilmiştir.
- Merkez Bankası'nın fiyat istikrarı amacı ile çelişmemek kaydıyla, Hükûmetin büyüme ve istihdam politikalarını destekleyeceği belirtilmiştir.
- Para politikasını uygulama yetkisi Merkez Bankası'na verilmiştir.
- Merkez Bankası, para politikası uygulanan aracılarını doğudan belirleme (araç bağımsızlığı) hakkına sahip olmuştur.
- Merkez Bankası'nın Hazine ve diğer kamu kuruluşlarının açıklarını finanse etmesine yasal olarak son verilmiştir.
- Para politikası kararlarının kurumsal bir yapı içinde alınması amacıyla **Para Politikası Kurulu (PPK)** oluşturulmuştur.
- Merkez Bankası'na hesap verme sorumluluğu getirilmiştir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

- **Örtük Enflasyon Hedeflemesi Dönemi (2002-2005)**

TCMB, 2002 yılında yaptığı duyuruda, para politikasının nihai amacının enflasyon hedeflemesine geçmek olduğunu duyurmuştur.

2002-2005 dönemi, enflasyon hedeflemesi rejimi için gerekli ön koşulların sağlandığı bir hazırlık dönemi olmuştur. Bu geçiş sürecindeki para politikası uygulaması, **"Örtük Enflasyon Hedeflemesi Rejimi"** olarak adlandırılmıştır.

2002-2005 döneminde atılan adımlar şöyle sıralanabilir:

- **Para Tabanı:** Hedeflenen temel parasal büyüklük olarak para tabanı da enflasyon hedefiyle birlikte ek bir çapa olarak belirlenmiştir. Yani; enflasyon hedefi ile tutarlı para tabanı hedefleri konulmuştur.
- **Yeni Türk Lirasına Geçiş (Para Reformu):** 2005 yılında Türk Lirası'ndan 6 sıfır atılmış ve Yeni Türk Lirası'na geçilmiştir.
- **Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Değişiklikleri:** Bu dönemde TÜİK'in fiyat endekslerinde kapsamlı değişiklikler yapılmıştır.

- **Enflasyon Hedeflemesi Dönemi (2006)**

2006 yılından itibaren Enflasyon Hedeflemesi Rejimi, uygulamaya konulmuştur.

- **Enflasyon Hedefleri:** TCMB 2006 itibarıyla **"nokta hedef"** belirlemiş ve enflasyon hedefi olarak TÜFE'nin yıllık yüde değişimi ile hesaplanan **yıl sonu enflasyon oranının** kullanılmasına karar verilmiştir.

CamScanner ile tarandı

Enflasyon hedeflerinin Hükümet ile birlikte beilrlenerek üç yıllık olarak ilan edilmesi karara bağlanmıştır.

- **Hesap Verme Mekanizması:** Enflasyon hedefi etrafında, ∓ 2 puanlık bir belirsizlik ağı oluşturulmuştur. Merkez Bankası, enflasyon hedeflerinden sapma veya sapma olasılığı durumlarında, konu ile ilgili nedenleri ve alınması gereken önlemleri Hükümete bildirmek ve kamuoyuna açıklamakla yükümlüdür.
- **Para Politikası Kurulu (PPK):** 2006 itibarıyla PPK, önceden kamuoyuna açıklanan bir takvim çerçevesinde aylık olarak toplanmaya devam etmiştir. Faiz oranlarına ilişkin kararlar, PPK toplantılarından oylanarak alınır ve gerekçeleri ile birlikte aynı gün ilan edilir.

PPK, para politikası kararlarında tavsiye veren konumundan karar alıcı konuma geçmiştir.

Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı'nın Uzun Vadeli Hedefleri

- Enflasyon sorununun kalıcı bir şekilde çizilmesi
- Kamu dengesinin sağlıklı bir yapıya kavuşması
- İstikrarlı bir büyüme ortamına girilmesi
- Yapısal reformlarla devletin işleyişinin köklü bir şekilde değiştirilmesi
- Toplam faktör verimliliğinin artırılması ve yatırım sapmasının engellenmesi
- Toplumun yaşam kalitesinin yükseltilmesi
- Gelir dağılımının düzeltilmesi
- Bölgesel gelişmişlik farkının azaltılması
- Güçlü bir özel sektörün geliştirilmesi

Küresel Kriz Sonrası Para Politikası (2010 Yılı Sonrası)

2008 itibarıyla yaşanan küresel finansal kriz, tüm dünyada Merkez Bankalarını alternatif politika arayışlarına yönlendirmiştir.

- **Yeni Para Politikası:** TCMB, 2010 yılı sonlarından itibaren geleneksel uygulamalar dışında, şoklara karşı tepki verebilen yeni bir para politikası tasarlamıştır. 2006'dan itibaren uygulanan enflasyon hedeflemesi rejimi, finansal istikrar hedefini de kapsayacak şekilde geliştirilmiştir. TCMB, birden fazla faizi araç olarak kullanarak ve geniş bir koridor sistemi ile aktif para politikasına dayalı esnek bir politika uygulamasına geçmiştir.
- **Yeni Politika Araçları:** 2010 yılı sonlarından itibaren zorunlu karşılıklar ve Rezerv Opsiyon Mekanizması gibi araçlar da kullanılarak fiyat istikrarı ve finansal istikrar birlikte hedeflenmiştir.
- **Geniş Faiz Koridoru Düzenlemeleri:** Sermaye hareketlerinin oynaklığının etkisini azaltmak, yani döviz kurundaki ani değişmeleri yumuşatmak için "faiz koridoru" uygulamasına geçilmiştir. Bu uygulamada, TCMB'nin farklı fonlama faizleri vardır. Ancak, para politikası duruşunu anlamayı zorlaştırdığı için, 2016 yılında para politikası sadeleştirilmiştir.
- **Merkez Bankası İletişim Politikası**

TCMB'nin para politikasının temel iletişim araçları; PPK (Para Politikası Kurulu) duyuruları ve yılda 4 kez yayınlanan Enflasyon Raporu'dur.

- **PPK Toplantıları ve Duyuruları:** TCMB kanununda yapılan 27 Ocak 2017 tarihli değişiklik ile her ay düzenli olarak gerçekleştirilen

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

PPK toplantılarının, 2017 itibarıyla yılda en az 8 kez düzenleneceği kararlaştırılmıştır. Ve toplantının hemen ardından saat 14.00'da para politikası kararı, 5 iş günü içinde ise toplantı özeti MB Web sayfasında yayınlanır.

- **Raporlar ve Diğer Duyurular:** Aylık Fiyat Gelişmeleri Raporu ile Finansal İstikrar Raporu, TCMB iletişim politikasının önemli bir parçasıdır.
- **Merkez Bankası Sunumları:** TCMB Başkanı tarafından para politikası uygulamaları hakkında, Bakanlar Kurulu, TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu ve diğer platformlarda yapılan sunumlar, kamuoyunu bilgilendirmektedir.
- **İletişim Politikasında Yapılan Değişiklikler:** 2016 yılında Merkez Bankası iletişim politikasında yapılan yenilikler şöyle sıralanabilir:
- Reel sektör temsilcileri ve finansal kuruluşlarıyla düzenli toplatılar yapılması,
- Yatırımcı ve analistlerle yapılan teknik içerikli görüşmelerin arttırılması
- Sosyal medya araçlarının daha aktif kullanılması
- "Merkezin Güncesi" adlı bir blog sitesinin açılması ve TCMB çalışanlarının görüşlerinin kamuoyuyla paylaşılması ve ekonomi gündemine katkı sağlanması

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

- **Türkiye'de 2002 yılı itibarıyla, Merkez Bankası ve Hükûmet tarafından hedeflenen ve gerçekleşen enflasyon oranları, aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:**

	Hedef	Gerçekleşen
2002	35	29,7
2003	20	18,4
2004	12	9,3
2005	8	7,7
2006	5	9,7
2007	4	8,4
2008	4	10,1
2009	7,5	6,5
2010	6,5	6,4
2011	5,5	10,4
2012	5	6,2
2013	5	7,4
2014	5	8,2
2015	5	8,8
2016	5	8,5
2017	5	11,92
2018	5	—
2019	5	—
2020	5	—

CamScanner ile tarandı

Son üç yıllık Orta Vadeli Program (Yeni Ekonomik Program), 2019-2021 yıllarını kapsamaktadır.

Orta Vadeli Program (OVP) - 2019 - 2021 aşağıdaki gibidir:

	2017	2018(1)	2019(2)	2020(2)	2021(2)
GSHY büyüme hızı (%)	7,4	3,8	2,3	3,5	5,0
Enflasyon (TÜFE, %)	11,9	20,8	15,9	9,8	6,0
İşsizlik oranı (%)	10,9	11,3	12,1	11,9	10,8
Cari İşlemler Dengesi (Milyar $)	-47,4	-36,0	-26,0	-23,5	-24,1
Cari İşlemler Dengesi / GSYH (%)	-5,6	-4,7	-3,3	-2,7	-2,2

(1) Gerçekleşme tahmini, (2) OVP hedefini ifade etmektedir.

2008 yılında ABD'nin konut piyasasında yaşanan kriz, küresel krize dönüştü. Türkiye ekonomisinde 2008'de büyüme oranı %8 ve 2009'da %-4,7 hesaplandı. 2010'da ekonomi toparlandı ve büyüme hızı % 8,5 oldu.

1990'lı yıllarda TÜFE cinsinden ortalama enflasyon %78 iken 2004 yılında ve sonrasındaki yedi yıl boyunca enflasyon %10'un altına düşmüştür. Benzer şekilde, 2000'li yıllarda büyüme oranlarında pozitif değerler yakalanmıştır. Şöyle ki:

- 2011 yılı büyüme oranı %8,5
- 2012 yılı büyüme oranı %2,2
- 2013 yılı büyüme oranı %4
- 2014 yılı büyüme oranı %2,9
- 2015 yılı büyüme oranı %4
- 2016 yılı büyüme oranı %2,9
- 2017 yılı büyüme oranı %7,4

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

IX. 2016 YILINDA DÜNYA VE TÜRKİYE EKONOMİSİ

2016 yılında gelişmiş ülkeler, 2008 krizi sonrası canlanmayan küresel ticaret, politik belirsizlikler ve yatırımlardaki yavaşlama gibi olumsuz koşulların etkilerini hissetmeye devam etmiştir.

ABD'de seçim sonrası Trump yönetiminin büyüme odaklı politikaları dillendirmesi FED'in faiz arttırımı kararıyla dolar önemli ölçüde değer kazanmıştır. Trump yönetiminin daha korumacı ve genişleyici bir politika izlemesi baklanmiş ve bu gerçekleşmiştir.

İngiltere'de ise Brexit sonrası, büyüme gerçekleşmiştir, enflasyon ise yükselmiştir. Japonya'da ise Japon yeninin değer kazanması ile büyüme yavaşlamıştır.

Gelişmekte olan ülkeler içinde en büyük ihracatçı konumda olan Çin'in büyümesinde de yavaşlama gözlenmektedir.

Hindistan'da uygulanan genişlemeci politikalar, toplam talebi artırmış ve yatırımlarla birlikte büyüme de hızlanmıştır. Rusya ve Brezilya'da ise küçülme durumu azalmıştır. OPEC tarafından petrol fiyatlarının yükseltilmesi sayesinde Rus ekonomisi toparlanmaya devam etmiştir. Çünkü Rusya, petrol ve doğal gaz ihracatında küresel ekonomide büyük bir paya sahiptir.

Sonuç olarak; 2016 yılı Dünya ekonomisi için ilk yarıda yavaş geçilen, ikinci yarısı ise gelecekle ilgili belirsizliklerin arttığı, politika değişikliklerinin öngörüldüğü bir yıl olmuştur.

CamScanner ile tarandı

Türkiye Ekonomisi, 2015 yılında küresel ekonomideki belirsizliklere, Türkiye'nin ticaret yaptığı ülkelerdeki durgunluk ve jeopolitik gerginliklere rağmen, birçok dünya ülkesinin üzerinde %6,1 büyüme gösterilmiştir.

Türkiye ekonomisinde yaşanan büyüme, büyük ölçüde iç talep kaynaklı olarak gerçekleşmiştir.

- 2016'nın ilk çeyreğinde %4,5 büyüme
- 2016'nın ikinci çeyreğinde %5,3 büyüme
- 2016'nın üçüncü çeyreğinde %-1,3 büyüme
- 2016'nın dördüncü çeyreğinde %3,5 büyüme gerçekleşmiştir.

İlk iki çeyrekteki büyümede başta iç talep artışı olmak üzere kamu harcamaları etkili olmuştur. Yılın üçüncü çeyreğindeki küçülmenin en önemli nedeni darbe girişiminin de olumsuz etkisiyle geleceğe yönelik belirsizliklerin artması ve hane halkının harcamalarını ertelemesidir. Ayrıca, ithalat ve ihracattaki daralmanın da etkisiyle daralma yaşanmıştır. 2016 yılı için Orta Vadeli Programda hedeflenen %4,5'un altında %3,2 oranında büyüme gerçekleşmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB), 2016 yılı para ve kur politikası metninde, para ve kur politikasının ana çerçevesini açıklamış ve fiyat istikrarına odaklı para politikasını uygulayacağını belirtmiştir. Bu çerçevede, enflasyonun hedefle uyumlu tutulması amaçlanırken finansal istikrar da gözetilmiştir.

2016 yılı sonunda enflasyon %8,53 seviyesinde yükselmiştir. Bunun nedenleri;

- 2016 yılı başında asgari ücrette yapılan artış,
- Yıl içinde tütün ve alkollü içecekler, akaryakıt ve otomobile yapılan ÖTV dalgalanmaları,
- Ekonomik faaliyetteki yavaşlama, turizm sektöründeki gelişmeler ve gıda fiyatlarındaki düşüşü sınırlandırmıştır.

2016'da Mart ayından itibaren, para politikasında sadeleşmeye gidilmiştir. Mart ayından itibaren, politika faizi sabit tutulurken, faiz koridorunun üst bandında ekim ayına kadar kademeli olarak indirimlere gidilmiştir. Gecelik borç verme faiz oranı eylül aylarında %8,25 seviyesine çekilmiştir. Kasım ayında, küresel belirsizliklerdeki artış ve döviz kurlarında yaşanan dalgalanmalar nedeniyle oluşan riskleri göz önünde bulunduran TCMB, sıkı para politikası uygulamaya karar vermiştir. Böylece, politika faizi %7,5'den %8'e, gecelik borç verme faiz oranı %8,25'den %8,50'ye ve geç likidite penceresi uygulaması çerçevesinde borç verme faiz oranı %9,75'den %10'a yükseltilmiştir.

2016 yılında, borçlanmanın ağırlıklı olarak TL cinsinden yapılması ile toplam borç stoku içerisindeki döviz cinsi borçların payının önemli ölçüde azaltılması, ortalama vadenin uzatılması ile likidite riskinin düşürülmesi amaçlanmıştır.

2016 yılında merkezî yönetim toplam borç stoku % 12 artarak 759,647 milyon TL olmuştur.

2014 yılında 43,597 milyon dolar seviyesine yükselen cari işlemler dengesi açığı, 2015 yılında 32,118 milyon dolara gerilemiş ve 2016 yılında ise küçük bir artışla 32,602 milyon dolar olmuştur.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

Dış ticaret açığının gerilemesinin nedenleri şöyle sıralanabilir:

- En önemli ihracat pazarımız durumundaki AB ülkelerindeki ekonomik büyümenin yavaş seyretmesi,
- Komşu ülkelerde yaşanan jeopolitik sorunlar,
- Rusya ekonomisindeki durgunluk gibi nedenlerle ihracatta ortaya çıkan gerileme,
- Döviz kurundaki değer kaybı ve enerji fiyatlarının düşmesi ile ithalatta ortaya çıkan gerileme,
- 2016 yılında, 2015 yılında rekor düzeyde artış gösteren yabancıların doğrudan yatırımları büyük ölçüde azalmıştır. S. P ve Moody's derecelendirme kuruluşlarının Türkiye'nin kredi notunu, "yatırım yapabilir" seviyesinin altına çekmesi, yabancı yatırımları olumsuz etkilemiştir.

Türkiye ekonomisinin, küresel ticaret ve yatırımlardaki durağanlığa bağlı olarak, yeni iş imkânları beklenilen seviyede artmamıştır.

2010 yılında işsizlik oranı %11,1 iken 2011 yılından itibaren tek haneli rakamlara gerilemiş, ancak 2015 yılında %10,3 ile tekrar yükselişe geçmiştir. 2016 yılında ise işsizlik oranı %10,9 düzeyinde gerçekleşmiştir.

İşsiz erkek sayısı: 2006

İşsiz kadın sayısı: 1324 kişidir.

2016 yılında toplam istihdamın %19,5'i tarım sektöründe, %26,8'i sanayi sektöründe gerçekleşmiştir.

2016 yılında aylık brüt asgari ücret 1.647.000 TL, aylık net asgari ücret 1.300.99 TL olarak belirlenmiştir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

2016 yılında asgari ücretin işverene maliyeti 1.935.23 TL, bunun 255.29 TL'lik kısmı SGK primi işveren payı, 32.94 TL'lik kısmı işveren İşsizlik Sigorta Fonu kesintisidir.

X. 2017 YILINDA DÜNYA EKONOMİSİ

Amerika Birleşik Devletleri ve hemen ardından Avrupa Birliği, 2008 yılının sonlarında tarihin en büyük finansal kriziyle karşılaşmışlardır. Bu krizin etkilerinden kurtulmak için merkez bankaları para arzını arttırarak, küresel likiditenin büyümesine neden olmuşlardır. Bu sayede artan likidite gelişmekte olan ülkelere yönelmiş ve bu ülkelerin ekonomileri canlanmıştır.

2008 krizinden sonra en zayıf performans 2016 yılında gerçekleşmiştir ve dünyada **%3,2** büyüme olmuştur. 2017 yılında ise büyüme oranı, 2011 yılıdan soraki en yüksek değerine ulaşarak **%3,8**'e yükselmiştir. 2017 yılında gerçekleşen dünya büyümesi, gelişmiş ülkelerde gözlenen yatırım toparlanmasına, gelişmekte olan Asya'daki güçlü büyümeye, Avrupa'da ekonomik iyileşmeye bağlı olarak gerçekleşmiştir.

Olumlu beklentiler, uygun mali koşular ve ABD'deki genişlemeci maliye politikasının yansımaları ile desteklenen küresel büyümenin 2018 ve 2019 yıllarında %3,9'a yükselmesi beklenmektedir. Ayrıca emtia ihracatlarının artacağı beklentisinin de büyümeyi olumlu etkileyeceği öngörülmektedir.

2017 yılında gelişmiş ülkelerde %2,3 düzeyindeki büyüme hızı, özellikle ABD, Euro bölgesi, Kanada ve Japonya'daki gelişmelerle ortaya çıkmıştır. Önümüzdeki birkaç yıl sonrasında gelişmiş ülkelerde

CamScanner ile tarandı

potansiyel büyüme hızının zayıflayacağı öngörülmektedir. Bunun temel nedeni olarak; yaşlanan nüfus/demografik faktörler ve düşük verimliliğin ekileri öngörülmektedir.

ABD, Japonya ve Çin'in 2017 yılı büyüme oranları, IMF'nin 201 Dünya Ekonomik Görünüm raporu tahminlerini geçmiştir.

Ancak, politik belirsizlikler, jeopolitik erginlikler gibi nedenlerle piyasadaki güvenin azalacağı ve bu durumun daha sıkı finansal şartlara ve varlık değerlerinin düşmesine yol açması ve bu durumun devam etmesi de öngörülmektedir.

Risk primleri ve uzun dönem faiz oranlarının yüksekliği, kamu borçlarını ağırlaştırarak kırılganlıkları arttırmatadır.

Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) 2018 yılı Nisan ayında yayınlanan **Dünya Ekonomik Görünüm** raporuna göre 2017 yılında 2016'ya göre daha güçlü bir büyüme performansı gözlenmiştir.

Dünya ekonomisinde büyüme oranları:

2016 → %3,2 gerçekleşmiştir.
2017 → %3,8 gerçekleşmiştir.
2018 → %3,9 tahmin edilmektedir.

2017 yılında satın alma gücü paritesine (SAGP) göre gayrisafi yurt içi hasıla (GSYİH) artışı en yüksek değerini %7,4 ile gelişmekte olan Asya ekonomilerinde, en düşük değerini ise %1,9 ile Latin Amerika ve Karayipler ve %1,1 ile Orta Doğu Kuzey Afrika'da almıştır.

SAGP'ye göre kişi başına GSYİH'nin en yüksek olduğu ülke grubu 50.849 dolar ile G7 ülkeleri olmuştur. En düşük ülke grubu ise 11.516 dolar ile gelişmekte olan Asya ekonomileri olmuştur.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Küresel enflasyon, 2017 yılında %3,2 düzeyinde gerçekleşerek, 2016'ya göre 0,2 puanlık bir artış göstermiştir. Enflasyon oranı, 2016'ya göre gelişmiş ülkelerde 0,2 puan artarak %1,7'ye, gelişmekte olan ülkelerde 0,1 puan artarak %4,3'e yükselmiştir.

OPEC üyesi ülkelerin küresel arz fazlasını kaldırarak 30 Kasım 2016 tarihinde petrol üretimini kısma kararı almasının ardından fiyatlar yükselmeye başlamış ve 2017 yılına böyle girilmiştir. 2017 yılında brent ham petrol fiyatı, 2016'ya göre 23,5 artarak varil başına 44 dolardan 54,4 dolara yükselmiştir.

2017 yılında genel olarak bütün ülkeler, merkezi bütçede açık vermiştir. Bunun nedeni; uygulanan genişlemeci maliye politikalarıdır. 2017 yılında yalnızca Almanya ve Yunanistan, bütçe fazlası vermiştir.
Toplam küresel büyümenin yavaşladığı 2016 yılında, küresel ticaret de bu yavaşlamayla birlikte hız kaybetmiştir.

Dünya ticaret hacmi büyüme oranları:

2015 → %2,8
2016 → %2,3
2017 → %4,9

Cari işlemler dengesine ilişkin değerler:

2016 → gelişmiş ülkelerde GSYH'nin %0,7'si oranında cari işlemler fazlası gerçekleşmiştir.
2017 → gelişmiş ülkelerde bu oran %0,8 olmuştur.
2017 → G7 ülkelerinde GSYH'nin %0,3'ü gelişmekte olan ülkelerde %0,1'i oranında cari açık verilmiştir.

CamScanner ile tarandı

2017 yılında gelişmiş ülkelerde genel işsizlik düzeyi %5,7 olarak gerçekleşmiştir.

2017 yılında gelişmekte olan ülkeler içinde yer alan Rusya ve Çin'de işsizlik oranları sırasıyla %5,2 ve %3,9'luk değerleriyle 2016 değerlerinin altında gerçeklemiştir.

Dünya Ekonomik Forumu tarafından 2004 yılından beri oluşturulan **"Küresel Rekabet Edilebilirlik Endeksi (KREE)"**, her ülkenin verimlilik ve rekabeti açısından kritik veriler içeren üç alt endeksten oluşmaktadır. Bu alt endeksler şunlardır:

- Temel gereklilikler
- Etkinlik arttırıcılar
- İnovasyon faktörleri

Ülkeler KREE ile uluslararası alanda kendilerini diğer ülkelerle kıyaslama, uygulamakta oldukları politikaları gözden geçirmek gibi imkânlar bulmaktadır.

KREE'nin son üç dönem verilerine göre İsviçre, rekabet edebilirlik anlamında ilk sırada yer alarak, rekabet koşullarını en iyi sağlayan ülke konumunu devam ettirmiştir.

2015 - 2016 ve 2016 - 2017 KREE sıralamasında İsviçre'y sırasıyla Singapur ve ABD, 2. ve 3. sırada takip etmektedir.

2015 - 2016 döneinde 51. sırada yer alan Türkiye, 2016 - 2017 döneminde 4 basamak gerileyerek 55. sıraya düşmüştür. 2017 - 2018 döneminde ise 2 basamak yükselerek 137 ülke içerisinde 53. sıraya yükselmiştir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

XI. 2017 YILINDA TÜRKİYE EKONOMİSİ

Türkiye ekonomisinde 2000'li yılların başında yedi yıl üst üste yaşanan istikrarlı büyüme süreci, küresel krizin etkisiyle 2009 yılında kesintiya uğramıştır. (2009'da büyüme oranı %-4,7'dir.) Türkiye ekonomisi izlenen mali ve sosyal politikaların ve gerçekleştirilen yapısal reformların sayesinde hızlı bir toparlanma sürecine girmiştir. **2011** yılında **%11,1** oranındaki ekonomik büyüme ile kriz sonrası dönemin en yüksek büyümeyi gerçekleştirmiştir.

2016 yılında küresel ölçekte yaşanan durgunluk, jeopolitik ve siyasi gerginlikler ile yakın coğrafyamızda yaşanan savaş ve darbe girişiminin etkisiyle büyüme hızı **%3,2** düzeyinde kalmıştır. Bu büyüme oranı, kriz sonrası dönemin en düşük büyüme oranı olarak gerçekleşmiştir.

2016 yılının son döneminden itibaren tekrar hızlı bir büyüme sürecine girilmiştir. Bu süreç, 2017 yılında da devam etmiştir. Büyümeye hız kazandırmak için uygulanan tedbirler şöyle sıralanabilir:

- TOBB Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği) Nefes Kredisi
- KOSGEB ve Kredi Garanti Fonu aracılığıyla sağlanan krediler
- Vergi indirimleri
- İstihdam ve üretime yönelik teşvikler

Türkiye ekonomisi için 2008 - 2010 yıllarını kapsayan orta vadeli programda (OVP) 2017 yılı için büyüme hızı %5,5 olarak tahmin edilirken, yıl sonunda %7,4'lük bir büyüme hızına ulaşılmıştır.

2017 yılının birinci ve ikinci çeyreğinde üst üste %5,4 düzeyinde gerçekleşen büyüme hızı, üçüncü çeyrekte %11,3'e yükselmiş, son çeyrekte ise %7,3 düzeyinde gerçekleşmiştir.

CamScanner ile tarandı

2017 yılında Türkiye, G20 ülkeleri arasında ekonomisi en hızlı büyüyen ülke olmuştur.

2017 yılında tarım sektörü katma değeri %4,7, sanayi sektörü katma değeri %9,2, inşaat sektörü katma değeri %8,9 artmıştır. Hizmetler sektörünün (ticaret, ulaştırma, konaklama ve yiyecek hizmetleri) katma değerinde %10,7 ve diğer hizmet faaliyetleri katma değerinde de %5,5 artış olmuştur.

2014 yılında 12.480 dolar ile en yüksek düzeyine ulaşan kişi başına GSYH, bu yıldan sonra düşüş eğilimine girmiştir.

2015 → 11.109 dolar

2016 → 10.883 dolar

2017 → 10.597 dolar olan kişi başına GSYH değerleri, gerilemenin göstergeleridir. Bu gerilemenin temel nedeni; dolar kurunda meydana gelen hızlı artıştır.

Türkiye ekonomisinde görece güçlü büyüme sanayide gerçekleşmiştir. Sanayinin öncü göstergelerinden olan **imalat sanayi kapasite kullanım oranları** şöyle hesaplanmıştır.

2016 → %77,4

2017 → %78,5

2017 yılında imalat sanayi kapasite kullanım oranının en yüksek olduğu sektörler şöyle sıralanabilir:

- Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı → %86,3
- Kâğıt ve kâğıt ürünleri imalatı → %84,6
- Kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı → %83,6

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

İmalat sanayi kapasite kullanım oranının en düşük olduğu sektörler şöyle sıralanabilir:

Deri ile ilgili ürünlerin imalatı → %58,6

Diğer imalatlar → %65,2

İçeceklerin imalatı → %66

2017 yılında inşaat sektörü, kentsel dönüşüm uygulamaları ve markalı karma projelerdeki artıştan olumlu etkilenmiştir. Konut satışları, 2017 yılında %5,1 artmıştır.,

2017 yılında toplam 72.862 şirket kurulmuştur. Kurulan toplam şirket sayısında %14,4 artış gerçekleşmiştir.

2017 yılında protesto edilen senet sayısı %7,6 ve karşılıksız çıkan çek sayısı da %44,1 azalmıştır.

Turizm sektörü, 2016 yılında zor bir dönem geçirmiştir. Bunun en önemli nedenleri; özellikle Rusya Federasyonu ile dış politikada yaşanan olumsuzluklar ve yakın coğrafyada yaşanan savaştır.

2017 yılında turizm sektöründe önemli iyileşmeler yaşanmıştır. Türkiye'den çıkış yapan ziyaretçi sayısı %23,1 artarak 38.620 bin kişiye yükselmiştir. Turist sayısındaki artış en fazla Rusya Federasyonu'ndan olmuş, onu İran ve Irak izlemiştir. Net turizm geliri %24 artarak 21.147 milyon dolara yükselmiştir.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) 2006 yılından beri uygulanmakta olan açık enflasyon hedeflemesi çerçevesinde fiyat istikrarını (hedeflenen enflasyonu) amaçlarken, 2010 yılından itibaren finansal istikrarı da gözetmektedir.

CamScanner ile tarandı

"2017 yılı Para ve Kur Politikası" metninde 2017 - 2019 dönemi için Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE) %5 olarak belirlenmiştir. 2017 yılı sonunda enflasyon %11,92 düzeyinde gerçekleşmiştir.

2017 yılında enflasyonun belirgin olarak hedefin üzerinde gerçekleşmesinin nedenleri, TCMB tarafından şöyle açıklanmıştır:

- Türk lirasındaki yüksek değer kaybı
- İthalat fiyatlarındaki yükseliş
- Gıda ve alkolsüz içecekler fiyatlarındaki gelişmeler
- Orta vadeli enflasyon beklentilerindeki artış
- Fiyatlama davranışlarındaki bozulma

2017 yılında en yüksek fiyat artışları şu harcama gruplarında görülmüştür:

- Ulaştırma → %18,24
- Gıda ve alkolsüz içecekler → %12,77

En düşük fiyat artışları ise şu harcama gruplarında görülmüştür:

- Haberleşme → %1,41
- Alkollü içecekler ve tütün → %2,86
- Eğlence ve kültür → %8,38

2017 yılına B tipi çekirdek enflasyon endeksi %12,28 artmıştır. C tipi çekirdek enflasyon endeksi ise %12,30 artmıştır.

(B tipi çekirdek enflasyon endeksi, işlenmemiş gıda ürünleri, enerji, alkollü içecekler ve tütün ile altın hariç tutularak hesaplanır.

C tipi çekirdek enflasyon endeksi; enerji, gıda ve alkolsüz içecekler, alkollü içecekler ile tütün ürünleri, altın hariç tutularak hesaplanır.)

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

2017 yılında Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi %15,47 artmıştır. Fiyatlar üzerinde maliyet yönlü baskı yapan üretici fiyatlarındaki artışın nedenleri, TL'deki değer kaybı (döviz kuru artışı) ve girdi fiyatlarındaki artıştır.

TCMB, 2016 yılının Kasım ayında küresel belirsizliklerin ve döviz kurundaki artışın etkisiyle parasal sıkılaştırmaya gitmiştir. 2017 yılı Ocak ayında da parasal sıkılaştırma güçlendirilmiştir.

2017 yılında para arzı artış oranları şöyle gerçekleştirilmiştir:

M_1 para arzı	%17,6 artışla 449.632 milyon TL
M_2 para arzı	%15,5 artışla 1.624.675 milyon Tl
M_3 para arzı	%15,5 artışla 1.675.831 milyon TL

2017 yılında toplam banka kredileri %21,1 artışla 1.971.683 milyon TL'ye yükselmiştir.

2016 yılında, Amerikan Merkez Bankası'nın (FED) tek faiz artırımıyla yetinmesi, ABD'de başkanlık seçimi ve Brexit kararı, küresel piyasaları olumsuz etkileyerek, küresel büyümenin sınırlı düzeyde kalmasına neden olmuştur. Ancak 2016 yılının son dönemlerinde küresel iktisadi faaliyetler toparlanmaya başlamış ve bu toparlanma 2017 yılında da devam etmiştir. Finansal koşullardaki görece iyileşme, emtia fiyatlarındaki artış ve büyümeyi destekleyen genişlemeci poliitikalar, yatırımcıların risk iştahını arttırmıştır. Bu olumlu gelişmeler, küresel hisse senedi piyasalarını da olumlu şekilde etkilemiştir.

2017 yılında Türkiye ekonomisindeki büyümenin devam etmesi, sermaye girişlerini arttırmıştır. Borsa İstanbul (BIST) toplam işlem hacmi %44,8 artmıştır.

CamScanner ile tarandı

Önceki yıllarda TCMB tarafından yürütlen sıkı para politikasına paralel olarak sıkı maliye politikası uygulanırken, 2017 yılında maliye politikasında nispeten gevşeme gözlenmiştir. Yeni vergi teşvikleri, destekleri ve vergi indirimleri yoluyla üretim, yatırım ve istihdamın arttırılması, ekonominin canlandırılması hedeflenmiştir.

2017 yılı sonunda bütçe gelir ve giderleri, tahminlerin üzerinde gerçekleşmiştir.

2017 yılı sonunda 2016'ya göre bütçe verileri şu oranlarda artmıştır:

- Bütçe giderleri → %16,6 artarak 677.722 milyon TL
- Bütçe açığı → %58,3 artarak 47.373 milyon TL

Bütçe gelirlerinin giderleri karşılama oranı; %93 olmuştur.

Ayrıca, 2017 yılında merkezi yönetim toplam borç stoku da artmıştır.

2017'de toplam borç stoku %15,3 artarak 876.486 milyon TL olmuştur.

TCMB, 2001 yılı başından itibaren uygulamakta olduğu dalgalı döviz kuru uygulamasını 2017 yılında da devam ettirmiştir. Yani; döviz kuru bir politika aracı olarak kullanılmazken, döviz kurundaki oynaklığın arttığı ve finansal istikrar açısından risk oluşturduğu durumlarda TCMB, elindeki araçlarla gerekli tepkiyi vermektedir.

2017 yılında Türk Lirası, küresel konjonktür ve yurt içindeki gelişmelerin etkisiyle, yabancı ülke paraları karşısında değer kaybına uğramıştır.

2017 yılı sonunda Amerikan doları, TL karşısında %20,8 değer kazanmıştır. (1 dolar = 3,64 TL olmuştur.)

İhracatımızın yarıya yakın bir bölümünü gerçekleştirdiğimiz AB ülkelerinin ekonomilerinin toparlanmaya başlamasıyla 2017 yılında Türkiye'nin ihracatı olumlu yönde etkilenmiştir. Ayrıca, 2014'ten bu yana ithalatta görülen gerileme, 2017 yılında yerini artışa bırakmış. İthalattaki artışın en önemli nedeni; ihracatımızın büyük ölçüde ithal girdiye ve ara malına dayalı olmasıdır. Ayrıca, OPEC'in petrol üretimini kısma kararının ve Ortadoğu'da süren siyasi gerginlikler ve savaş ortamının etkisiyle petrol fiyatlarının ve emtia ve altın fiyatlarının yükselmesi de Türkiye'nin ithalat giderlerinin artmasında etkili olmuştur.

2017 yılında 2016'ya göre dış ticaret değerlerindeki artış şöyle gerçekleşmiştir:

- İthalat → %10,2 artarak 157.020 milyon dolar
- İthalat → %17,7 artarak 233,800 milyon dolar
- Dış ticaret açığı → %36,9 artarak 76.780 milyon dolar
- İhracatın ithalatı karşılama oranı %4,6 puan azalarak %67,2'ye düşmüştür.

Ayrıca;

- Cari işlemler açığı %42,1 artarak 33.137 milyon dolardan 47.100 milyon dolara yükselmiştir.
- Doğrudan sermaye girişi %19,5 azalarak 5.568 milyon dolarak olarak gerçeklemiştir.
- Brüt dış borç stoku %11 artarak 453.207 milyon dolar olmuştur.

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre, 2017 yıl sonu itibarıyla Türkiye nüfusu 80.811 bin kişi olmuştur. Nüfusun 74.761 bini il ve ilçe merkezlerinde, 6.049 bini belde ve köylerde yaşamaktadır.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

2011-2014 yılları arasında tek haneli olarak hesaplanan işsizlik oranları, 2015 yılında itibaren tekrar çift haneye yükselmiştir. Çünkü istihdam artışı, işgücü artışının gerisinde kalmıştır.

İşsizlik oranlarına ilişkin veriler şöyledir:

- 2016'da işsizlik oranı → %10,9
- 2017'de işsizlik oranı → %10,9
- İşsizlik oranı erkeklerde 0,2 puan azalışla %,94'e gerilemiştir.
- İşsizlik oranı kadınlarda 0,4 puan artışla %14,1 olmuştur.
- Genç işsizlik oranı (15 - 24 yaş) 1,2 puan artarak %20,8'e yükselmiştir.
- 2017 yılında 2016'ya göre, tarım sektöründe istihdam edilenlerin sayısı %3 artışla 5 milyon 464 bin kişiye yükselmiştir.
- Sanayi sektöründe istihdam edilenlerin sayısı %2,7 artışla 7 milyon 478 bin kişiye yükselmiştir.
- Hizmetler sektöründe istihdam edilenlerin sayısı da %4,3 artışla 15 milyon 246 bin kişiye yükselmiştir.

Sonuç olarak;

- Toplam istihdam edilenler %3,6 artışla 28 milyon 189 bin kişiye yükselmiştir.
- Türkiye, küresel kriz sonrasında hızla büyüyen ülkeler arasında üst sıralarda yer almıştır. 2010 - 2016 döneminde yıllık ortalama büyüme %6,7 olarak gerçekleşmiştir.

2016 yılı büyüme oranı %3,2 olarak gerçekleşmiştir. 2016'nın ilk yarısında %4,9 oranında büyüyen ekonomi, yılın üçüncü çeyreğinde, özellikle 15 Temmuz darbe girişiminin de etkisiyle daralma göstermiş ve %8 oranında küçülmüştür. Son çeyrekte ise, %4,2 oranında büyüme kaydedilmiştir.

2016 yılı Türkiye ekonomisinin elverişsiz iç ve dış koşulları şöyle sıralanabilir:

- Küresel ticaretteki zayıflamama ve uluslararası sermaye hareketlerindeki daralma
- Jeopolitik sorunlar
- Darbe girişimi ve artan terör olayları
- Sığınmacı sorunu
- Turizmi ve ihracatı olumsuz etkileyen Rusya krizi
- Tarımda kuraklık ve sel

2017 yılının ilk yarısında Türkiye ekonomisi %5,1 oranında büyümüştür.

2018 - 2020 yıllarını kapsayan orta vadeli programda 2017 yılında büyüme oranının %5,5 seviyesinde gerçekleşmesi tahmin edilmişken yıl sonunda ortalama büyüme %7,4'e ulaşmıştır. Çünkü, 2017'nin üçüncü çeyreğinde, bir önceki yıla kıyasla %11,1 oranında büyüme gerçekleşmiştir. (Bu yüksek oranlı büyüme hesaplamasında, baz etkisi rol oynamıştır. Yani; büyüme oranı, bir önceki yılın aynı çeyreği ile karşılaştırılarak hesaplanmaktadır. Dolayısıyla, gerçekte refah artışı hissi hissedilmemiştir.)

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

2017'nin son çeyreğinde %7,3 büyüyen Türkiye ekonomisi, 2018'in ilk çeyreğinde ise bir önceki yılın aynı dönemine göre ilk çeyreğindeki %7,4'lük büyümeye en çok katkı, hizmet ve sanayi sektöründen gelmiştir. Bu oran ile Türkiye ekonomisi, OECD ülkeleri arasında birinci, G20 ülkeleri içinde ikinci sıradadır. 2018 yılında, ikinci çeyrekte %5,2 büyüyen Türkiye ekonomisinin 2018 yıl sonunda %3,8 büyümesi öngörülmüştür.

2018 yılında yaşanan spekülatif kur hareketlerine bağlı olarak fiyat istikrarı bozulmuştur. Enflasyondaki artışın ana sürükleyicileri temel mal ve enerji fiyatları olmuştur.

(**Temel mallar;** Mal üretiminde kullanılan işlenmemiş veya yarı işlenmiş gıda maddeleri, tarımsal hammaddeler ve madenleri ifade eden kavramdır.)

İthal içeriği yüksek temel mallarda yüksek oranlı fiyat artışlarına en belirgin katkı, döviz kurunun geçişkenliğinin bu mal gruplarında yüksek olmasıdır. Döviz kuru artışlarına bağlı olarak, başta beyaz eşya ve otomobil olmak üzere dayanıklı tüketim mallarındaki yüksek fiyat artışlarının yanında TL'deki değer kaybı, bazı hizmet gruplarını da olumsuz etkilemiştir. (Kira, lokanta ve oteller, ulaştırma, haberleşme...)

Sonuç olarak 2018 yılında Ekim ayına kadar, aylar itibarıyla çekirdek göstergelerin yıllık enflasyonu yükselmiştir.

- **Çekirdek enflasyon;** bazı mal ve hizmet gruplarının ve dönemsellik ve mevsimsellik unsurlarının dışlanması ile oluşturulan farklı fiyat endeksleri ile hesaplanır. Örneğin, enerji ve gıda fiyatlarının dışsal şoklara olan duyarlılığı ve dolayısıyla oynaklığı fazla olduğu için, çekirdek enflasyon hesaplamasında enerji ve gıda fiyatları, genel fiyat endeksinden çıkartılır.

TCMB, farklı mal ve hizmet gruplarıyla birden fazla çekirdek enflasyon göstergesi oluşturmaktadır. Bu göstergeler (endeksler) **"özel kapsamlı TÜFE göstergeleri"** olarak adlandırılır.

Bu özel göstergeler, çekirdek A, B, C, D olarak sınıflandırılır.

- **Çekirdek A:** Mevsimlik ürünler hariç TÜFE
- **Çekirdek B:** İşlenmemiş gıda ürünleri, enerji, alkollü içecekler ve tütün ve altın hariç TÜFE
- **Çekirdek C:** Enerji, gıda ve alkolsüz içecekler, alkollü içecekler ile tütün ürünleri ve altın hariç TÜFE
- **Çekirdek D:** İşlenmemiş gıda, alkollü içecekler ve tütün ürünleri hariç TÜFE

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

XII. YENİ EKONOMİK PROGRAM

2019 - 2021 Orta Vadeli Program

2019 - 2021 yıllarını kapsayan bu programın temel amacı; kısa vadede fiyat istikrarının ve finansal istikrarın yeniden tesis edilmesi, ekonomide dengelemenin ve bütçe disiplininin sağlanması, orta vadede sürdürülebilir büyüme ve adaletli paylaşıma yönelik ekonomik değişimin gerçekleştirilmesidir.

Türkiye'de 24 Haziran 2018'de yapılan seçimler ile beş yıllık bir siyasi istikrar dönemi başlamıştır. Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sisteminin sağladığı hızlı ve etkin karar alma mekanizması ile ekonominin daha koordineli yönetilmesi hedeflenmiştir.

2018 yılının ikinci çeyreğinden itibaren uluslararası sermaye akımları yavaşlamıştır. Bunun temel nedeni; gelişmekte olan ülkelere yönelik risk algısının bozulması ve ABD Merkez Bankası FED'in faiz artışlarıdır. Bu süreçte uluslararası sermayenin Türkiye ekonomisi için risk primi yükselmiş ve Türk Lirası değer kaybetmiştir. Bu olumsuz durumun temel nedeni; ABD yönetiminin Türkiye ekonomisini ve Türk lirasını doğrudan hedef almasıdır.

Bu gelişmeler sonucunda, döviz kurlarındaki spekülatif artışlara bağlı olarak fiyat istikrarı bozulmuş ve enflasyon ve dolayısıyla faizler artmıştır. Bu durum, tüketim ve yatırım harcamaları ile toplam büyümenin yavaşlamasına, şirketlerin hem iç hem de dış finansmana erişim kapasitesinin daralmasına neden olmuştur. Ayrıca son dönemde bankalar, kredi şartlarını sıkılaştırdığı için nakit akışlarında aksama yaşayan şirketlerin sayısı artmıştır.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Bu olumsuz gelişmelere karşılık, güçlü dış talep, hızlı bir yükseliş eğilimine giren turizm gelirleri cari açıkta belirgin bir gerileme sağlamıştır.

- **2019 - 2021 yıllarını kapsayan orta vadeli program (Yeni Ekonomi Programı) kapsamındaki temel hedefler şunlardır:**
  - Sıkı para ve maliye politikalarıyla tüketici enflasyonu, 2020 sonu itibarıyla tek haneli oranlara, 2021 sonu itibarıyla da %6'ya düşürülecektir.
  - Kamuda kaynakların verimli kullanılması, maliyetlerin ve harcamaların azaltılması, kamu gelirlerinin kalitesinin arttırılması amacıyla Hazine ve Maliye Bakanlığı bünyesinde **"Kamu Maliyesi Dönüşüm ve Değişim Ofisi"** kurulacaktır. Bu ofis tarafından hazırlanacak olan **"Tasaruf ve Gelir Dönüşüm Programı"** ile kamu maliyesinde kalıcı iyileştirmeler sağlanacaktır.
  - Merkezi yönetim bütçe açığının millî gelire oranı 2019, 2020 ve 2021 yıllarında %2'nin altında tutulacaktır. Ayrıca, faiz dışı fazlanın millî gelire oranı artırılarak, 2021 yılında %1,3'e ulaştırılacaktır.
  - 2019 yılı bütçesinde toplam 75,9 milyar TL tutarında yani milli gelirin %1,7'si oranında tasarruf ve tedbir uygulanmıştır.
  - İhalesi yapılmamış ve ihalesi yapılmış ve başlanmamış projeler askıya alınacaktır. Megaaltyapı projeleri doğrudan yabancı yatırım yoluyla, uluslararası finansman ile hayata geçirilecektir.
  - Farklı veri kaynaklarını toplayan Vergi Veri Analiz Merkezi kurularak, kayıt dışı ekonomi kayıt altına alınarak vergilendirilecek ve vergi gelirleri arttırılacaktır.

CamScanner ile tarandı

- Bankacılık sektörünün mali yapısı değerlendirilecek ve gerektiğinde bankacılık sektörünün mali yapısı güçlendirilecektir. Böylece reel sektörün uygun maliyetlerle krediye erişimi ve yeniden yapılandırılması sağlanacaktır.
- İhracat, turizm ve sanayi ürünlerinde yerlileştirmeye dayalı bir ekonomik dönüşüm sağlanacaktır. Buradaki amaç; ekonomimizin yabancı tasarruflara bağımlılığını kalıcı olarak azaltmak ve cari açığın millî gelire oranını %3'e düşürmektir.
- Turizmde yeni projelerle 2017yılında 23 milyar dolar olan seyahat gelirleri 2021 yılında 42 milyar dolara çıkarılacaktır.
- Ekonomi yönetimi le ilgili kurumlar yeniden yapılanırılacaktır. Piyasaların ve özel sektörün önünü açan bir yönetim anlayışı benimsenecektir.
- Finansal hizmetlerin düzenlenmesi ve denetlenmesi için **"Türkiye Finansal Hizmetler Kurulu"** kurulacaktır.
- Nitelikli insan gücü ve güçlü toplum hedefi ile ilgili proje ve programlar hayata geçirilecektir.

Yeni Ekonomik Programı'nın (YEP) temel hedeflerinin başında enflasyonun kalıcı olarak düşürülmesi ve fiyat istikrarının sağlanması gelmektedir.

Yıllık tüketici enflasyonu, maliyet yönlü baskılar, gıda fiyatlarındaki artışlar nedeniyle 2018 yılının Ağustos ayında %17,9 olarak gerçekleşmiştir. Enflasyonun 2018 sonunda %20,8 gerçekleşmesi beklenmektedir. YEP kapsamında 2019 sonunda %15,9'a 2020 sonunda tek haneye, 2021 sonunda %6'ya gerilemesi beklenmektedir. Kasım 2018 itibarıyla 2018 yılı enflasyon hedefi %23,4'tür.

Bu enflasyon hedeflerine ulaşabilmek için Merkez Bankası, tüm araçları bağımsız bir şekilde kullanmaya devam edecektir. Hazine ve Maliye Bakanlığı ise sıkı mali disiplin ile enflasyonla mücadeleye destek verecektir. Ayrıca, finansal istikrarın sürdürülebilmesi için **"Finansal İstikrar ve Kalkınma Komitesi"** (FİKKO) kurulacaktır.

YEP kapsamında kira artış oraına dair üst sınır, döviz kuru ve emtia fiyatlarındaki gelişmelere duyarlılığı yüksek olan üretici fiyatları yerine, tüketici fiyatlarına göre belirlenecektir.

YEP kapsamında 2018 yılında millî gelirin %1'i kadar açık vermesi beklenen merkezi yönetim bütçe dengesinin 2021 sonunda %0,8 fazla vermesi hedeflenmektedir. Faiz dışı dengesinin millî gelire oranı ise program dönemi boyunca artarak, 2021 yılında %1,3'e yükselecektir.

YEP kapsamında cari işlemler açığının millî gelire oranının 2019'da %3,3'e 2020'de %2,7'ye 2021'de ise %2,6'ye düşmesi beklenmektedir.

Türkiye ekonomisi, 2016 yılındaki %3,2'lik büyümesinin ardından 2017 yılında %7,4 ve 2018 yılının ilk yarısında %6,2 oranında büyüme kaydetmiştir.

YEP kapsamıda Türkiye ekonomisinin büyüme oranları aşağıdaki gibi öngörülmektedir:

2018 → %3,8
2019 → %2,3
2020 → %3,5
2021 → %5,0

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

İşsizlik oranlarına ilişkin öngörüler ise şöyledir:

2018 → %11,3
2019 → %12,1
2020 → %11,9
2021 → %10,8

- **2017 yılına ait ekonomik büyüklükler ve 2018 yılının sonuna ait beklentiler ve YEP kapsamındaki 2019-2021 yıllarına ait öngörüler, aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:**

	2017	2018	2019	2020	2021
Büyüme (%)	7,4	3,8	2,3	3,5	5,0
Kişi başına gelir ($)	10.602	9.385	9.647	10.292	10.973
İstihdam oranı (%)	47,1	47,2	47,2	47,8	48,8
İşsizlik oranı (%)	10,9	11,3	12,1	11,9	10,8
Dış ticaret dengesi (milyar dolar)	−76,8	−66,0	−62,0	−61,0	−62,6
Cari işlemler dengesi (milyar dolar)	−47,4	−36,0	−26,0	−23,5	−24,1
Altın hariç cari işlemler dengesi (milyar dolar)	−4,4	−3,3	−2,7	−2,3	−2,2
Cari işlem dengesi/GSYH (%)	−5,6	−4,7	−3,3	−2,7	−2,6
Enflasyon (TÜFE) (%)	11,9	20,8	15,9	9,8	6,0
Bütçe dengesi (Milyar TL)	−47,8	−72,1	−80,6	−98,1	−97,0
Faiz dışı denge (Milyar TL)	8,9	4,3	36,7	49,6	74,3
Bütçe dengesi/GSYH (%)	−1,5	−1,9	−1,8	−1,9	−1,7
Faiz dışı denge/GSYH (%)	0,3	0,1	0,8	1,0	1,3

- **2018 yılı Ocak - Ekim ayları arasında hesaplanan yıllık enflasyon değerleri aşağıdaki gibidir:**

2018 Ocak ayında yıllık enflasyon : %10,35
2018 Şubat ayında yıllık enflasyon : %10,26
2018 Mart ayında yıllık enflasyon : %10,23
2018 Nisan ayında yıllık enflasyon : %10,85
2018 Mayıs ayında yıllık enflasyon : %12,15
2018 Haziran ayında yıllık enflasyon : %15,39
2018 Temmuz ayında yıllık enflasyon : %15,85
2018 Ağustos ayında yıllık enflasyon : %17,90
2018 Eylül ayında yıllık enflasyon : %24,52
2018 Ekim ayında yıllık enflasyon : %25,51 olmuştur.

Elinizdeki kitabın baskıya hazırlandığı Ekim ayında yıllık enflasyon, farklı olarak, temel mal grubuu dışındaki alt kalemlerde yükseliş göstermiştir. Elektrik ve doğalgaz fiyatlarındaki artışın yanında, gıda grubunda taze meyve ve sebze dışındaki ürünlerde enflasyon yükselmiştir. Tüketici enflasyonu %25,24 oranında yurt içi üretici fiyatları endeksiyle hesaplanan üretici enflasyonu ise %41,1 oranında hesaplanmıştır. TCMB başkanı Murat Çetinkaya'nın beyanına göre, Ekim ayı itibarıyla 2018 yıl sonu enflasyon beklentisi %23,5 olarak revize edilmiştir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

XIII. TEMEL EKONOMİK VE SOSYAL GÖSTERGELER (2013 - 2017)

I. EKONOMİK GÖSTERGELER	2013	2014	2015	2016	2017
GAYRI SAFİ YURT İÇİ HASILA (2009 = 100)					
Cari fiyatlarla (Milyon TL)	1.809.713	2.044.466	2.338.647	2.608.526	3.104.907
Cari fiyatlarla (Milyon $)	950.351	934.855	861.879	862.744	851.046
Cari fiyatlarla kişi başına GSYH ($)	12.480	12.112	11.019	10.883	10.597
BÜYÜME HIZI (Zincirlenmiş Hacim Endeksi, %)					
GSYH büyüme hızı (%)	8,5	5,2	6,1	3,2	7,4
Tarım	2,3	0,6	9,4	-2,6	4,7
Sanayi	9,0	5,6	5,1	4,2	9,2
İnşaat	14,0	5,0	4,9	5,4	8,9
Hizmetler	6,5	6,8	6,6	0,2	10,7
Diğer Faaliyetler	8,3	6,0	4,7	5,1	5,5
GSYH-SEKTÖREL DAĞILIM (Cari fiyatlarla, %)					
Tarım	6,7	6,6	6,9	6,2	6,1
Sanayi	19,6	20,1	19,8	19,6	20,6
İnşaat	8,1	8,1	8,2	8,6	8,6
Hizmetler	21,8	22,3	22,2	21,5	22,2
Diğer Faaliyetler	31,4	31,4	31,0	32,3	31,1

CamScanner ile tarandı

I. EKONOMİK GÖSTERGELER	2013	2014	2015	2016	2017
ÜRETİM					
Tarım katma değeri (Zincirlenmiş Hacim Endeksi, Milyon TL)	94.604	95.165	104.085	101.400	106.125
Sanayi katma değeri (Zincirlenmiş Hacim Endeksi, Milyon TL)	268.907	284.016	298.382	311.050	339.670
Sanayi üretim endeksi (Takvim etkisinden arındırılmış)	116,5	120,5	124,1	126,3	134,3
İmalat sanayi üretim endeksi (Takvim etkisinden arındırılmış)	117,7	121,4	125,4	127,1	135,3
İmalat sanayi kapasite kullanım oranı (%)	76,7	75,0	76,8	77,4	78,5
YATIRIM					
Sabit sermaye yatırımları (Cari fiyatlarla, Milyon TL)	318.068	351.724	398.611	758.830	922.378
Kamu (yatırım işçiliği hariç)	73.605	75.509	89.776	99.991	121.326
52Özel	244.463	276.215	308.835	658.839	801.039
Yatırım teşvik belgeleri (Adet)	4.546	3.829	4.499	5.115	7.478
Tarım	100	92	149	132	250
Madencilik	258	155	130	97	177
İmalat	2.782	2.056	1.857	1.793	2.899
Enerji	166	261	839	1.853	2.263
Hizmet	1.240	1.265	1.524	1.240	1.889

CamScanner ile tarandı

I. EKONOMİK GÖSTERGELER	2013	2014	2015	2016	2017
ENFLASYON					
Yıllık ortalama yüzde değişimi					
Yİ-ÜFE	7,49	8,85	7,67	7,78	11,14
TÜFE	4,48	10,25	5,28	4,30	15,82
Yıl sonu yüzde değişimi					
Yİ-ÜFE	7,40	8,17	8,81	8,53	11,92
TÜFE	6,97	6,36	5,71	9,94	15,47
PARA-BANKA (Milyon TL)					
M1	225.331	251.992	312.006	382.351	449.632
M2	910.052	1.018.546	1.195.810	1:406.729	1.624.675
M3	950.979	1.063.152	1.238.083	1.450.682	1.675.831
Kredi stoku	990.796	1.396.604	1.396.604	1.628.276	1.628.276
Mevduat	879.446	992.074	1.170.462	1.387.844	1.626.205
SERMAYE PİYASASI					
Borsa İstanbul İşlem hacmi (Milyon TL)	816.858	872.931	1.025.874	1.013.562	1.468.001
BİST 100 endeksi	67.802	85.721	71.727	78.139	115.333

CamScanner ile tarandı

I. EKONOMİK GÖSTERGELER	2013	2014	2015	2016	2017
KAMU FİNANSMANI					
Merkezî yönetim bütçesi (Milyon TL)	389.682	425.383	483.386	554.140	630.349
Gelirler	408.225	448.752	505.992	584.071	677.722
Giderler	-18.543	-23.370	-23.606	-29.932	-47.373
Bütçe dengesi	31.443	26.544	30.399	20.315	9.939
Faiz dışı denge	585.837	612517	678245	759.950	876.486
Merkezî yönetim borç stoku	403.007	414.649	440.124	468.644	535.448
İç borç stoku (Milyon TL)	182.830	197.868	238.121	291.306	341.038
Dış borç stoku (Milyon TL)					
Özelleştirme işlemleri (Milyon $)	12.486	6.279	1.996	1.314	224
DÖVİZ KURLARI (Yıllık ortalama)					
TL/Dolar (Alış)	1,90225	2,18679	2,71865	3,01854	3,64494
TL/Euro (Alış)	2,52768	2,90597	3,01807	3,33768	4,11388
DIŞ TİCARET (Milyon $)					
İhracat	151.803	157.610	143.839	142.530	157.020
İthalat	251.661	242.177	207.234	198.618	233.800
Dış ticaret dengesi	-99.859	-84.567	-63.395	-56.089	-76.780
Dış ticaret hacmi	403.464	399.787	351.073	341.148	390.820
İhracatın ithalatı karşılama oranı (%)	60,3	65,1	69,4	71,8	67,2

CamScanner ile tarandı

I. EKONOMİK GÖSTERGELER	2013	2014	2015	2016	2017
ÖDEMELER DENGESİ (Milyon $)					
Mal dengesi	-79.917	-63.593	-48.128	-40.892	-58.636
İhracat	161.789	168.926	151.970	150.161	165.775
İthalat	241.706	232.519	200.098	191.053	234.411
Cari İşlemler dengesi	-63.642	-43.644	-32.109	-33.137	-47.100
İşçi gelirleri	878	838	714	575	414
Seyahat gelirleri	27.997	29.552	26.616	18.743	22.478
ULUSLARARASI REZERVLER (Brüt, Milyon $)	147.850	141.824	128.047	129.684	136.076
ULUSLARARASI DOĞRUDAN YATIRIMLAR (Milyon $)					
Uluslararası doğrudan sermaye (Net)	10.514	8.798	13.846	9.453	6.187
Sermaye	9.936	8.371	11.713	6.913	5.568
Diğer sermaye (Net)	578	427	2.133	2.540	619
Gayrimenkul (Net)	3.049	4.321	4.156	3.890	4.643
Uluslararası doğrudan yatırımlar (Net Yükümlülük Oluşumu)	13.563	13.119	18.002	13.343	10.830
DIŞ BORÇ STOKU (Milyon $)					
Kısa vade	133.283	135.147	105.375	101.489	117.711
Uzun vade	259.106	269.872	294.084	306.706	335.496
Toplam	392.389	405.019	396.459	408.195	453.207
Kamu	118.936	121.268	116.639	123.272	136.182
TCMB	5.234	2.484	1.327	821	665
Özel	268.219	281.268	281.493	284.103	316.360

CamScanner ile tarandı

II. SOSYAL GÖSTERGELER	2013	2014	2015	2016	2017
NÜFUS (Bin Kişi)					
Toplam nüfus	76.668	77.696	78.741	79.815	80.811
Erkek	38.473	38.984	39.511	40.044	40.535
Kadın	38.195	38.712	39.230	39.771	40.275
Yıllık nüfus artış hızı ()	13,7	13,3	13,4	13,5	12,4
İl ve ilçe merkezleri nüfusu	70.034	71.286	72.523	73.672	74.761
İl ve ilçe merkezleri nüfusunun toplam nüfus içindeki payı ()	91,3	91,7	92,1	92,3	92,5
Belde ve köy nüfusu	6.633	6.410	6.218	6.143	6.049
Belde ve köy nüfusunun toplam nüfus içindeki payı ()	8,7	8,3	7,9	7,7	7,5
Nüfus yoğunluğu	100	101	102	104	105
Toplam yaş bağımlılık oranı	47,6	47,6	47,6	47,2	47,3
Genç bağımlılık oranı (0-14 yaş)	36,3	35,8	35,4	34,9	34,7
Yaşlı bağımlılık oranı (65+ yaş)	11,4	11,8	12,2	12,3	12,6
Ortanca yaş	30,4	30,7	31,0	31,4	31,7

II. SOSYAL GÖSTERGELER	2012 - 2013	2013 - 2014	2014 - 2015	2015 - 2016	2016 - 2017
EĞİTİM					
İlkokul net okullaşma oranı (Toplam)	98,9	99,6	96,3	94,9	91,2
Ortaokul net okullaşma oranı (Toplam)	93,1	94,5	94,6	94,4	95,7
Ortaöğretimde net okullaşma oranı (Toplam)	70,1	76,7	79,4	79,8	82,5
Yükseköğretimde net okullaşma oranı (Toplam)	38,5	39,9	39,5	40,9	42,4

CamScanner ile tarandı

II. SOSYAL GÖSTERGELER	2012 - 2013	2013 - 2014	2014 - 2015	2015 - 2016	2016 - 2017
İSTİHDAM					
15 ve daha yukarı yaştaki nüfus (Bin kişi)	55.982	56.986	57.854	58.720	59.894
İşgücü (Bin kişi)	27.046	28.786	29.678	30.535	31.643
İstihdam edilenler (Bin kişi)	24.601	25.933	26.621	27.205	28.189
Tarım	5.204	5.470	5.483	5.305	5.464
Sanayi (1)	6.869	7.228	7.246	7.283	7.478
Hizmetler	12.528	13.235	13.891	14.617	15.246
İşsiz (Bin kişi)	2.445	2.853	3.057	3.330	3.454
İşgücüne dâhil olmayan nüfus (Bin kişi)	28.936	28.200	28.176	28.185	28.251
İstihdamın sektörel dağılımı (%)					
Tarım	21,2	21,1	20,6	19,5	19,4
Sanayi (1)	27,9	27,9	27,2	26,8	26,5
Hizmetler	50,9	51,0	52,2	53,7	54,1
İşgücüne katılma oranı (%)	48,3	50,5	51,3	52,0	52,8
İstihdam oranı (%)	43,9	45,5	46,0	46,3	47,1
İşsizlik oranı (%)	9,0	9,9	10,3	10,9	10,9
Tarım dışı işsizlik oranı	10,9	12,0	12,4	13,0	13,0
Genç nüfusta işsizlik oranı	17,1	17,9	18,5	19,6	20,8

(1): İnşaat sektörü, sanayi sektörünün içinde değerlendirilmiştir.

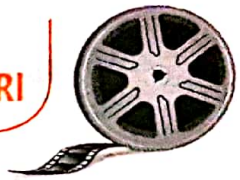
CamScanner ile tarandı

Son söz

Türkiye ekonomisi 2018 yıl sonu verileri, ilgili kurumlar tarafından yayımlandığında, bunun için 2019 yılını beklemek gerekir, sizlerle bir video dersiyle buluşup 2018 yıl sonu ekonomik değerlerini youtube kanalımızda paylaşmayı ve yorumlamayı planlıyorum. Takipte kalın, iyi çalışmalar.

EMEL AKSAÇ

CamScanner ile tarandı

CamScanner ile tarandı

İKTİSADİ DÜŞÜNCE TARİHİ

I. GİRİŞ

İktisat biliminin kurucusu olarak kabul edilen Adam Smith, daha sanayi devriminin etkileri ortaya çıkmadan önce, İngiltere'de ve Güney İskoçya'da yaşanan iktisadi gelişmelerin açıklamalarını yaparak kurallarını ortaya koymuştur.

1723 yılında İskoçya'da doğmuş olan Smith, döneminde iktisadi büyümenin nasıl sağlanacağına ilişkin kurallar belirlemiş ve kendi döneminden önceki merkantilist doktrini eleştirmiştir.

A.Smith'in 1776 yılında kaleme aldığı **"Ulusların Zenginliği"** adlı kitabın ardından tüm iktisatçılar, iktisadi analiz yöntemleri konusunda görüş birliğine varmışlardır. Böylece İktisat, pozitif bir bilim haline gelmiştir. XVIII. yüzyıla kadar iktisadi düşünceye hakim olan anlayış, Merkantilizm'dir.

Merkantilizm; orijini İngiltere olan bir iktisadi doktrindir. XV. yüzyıldan XVIII. yüzyıla kadar geçen dönemde iktisadi düşünceye hâkim olan merkantilist doktrin, aslında o yüzyıllarda uygulanan bir iktisat politikasıdır.

"Tüccar kapitalizmi" olarak ifade edilen merkantilist uygulamalar, zaman içinde çeşitli değişikliklere uğramıştır.

Merkantilizm başlangıçta, servetin kaynağının sabit olduğu ve sahip olunan değerli madenlerle (altın vb.) ölçüldüğü **"Külçecilik"** adı verilen anlayışla uygulanmıştır.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Kısaca; ülkenin ihracatını teşvik edip, ithalatını yasaklayan veya sınırlandıran ve böylece ülkenin hazinesinin altın rezervlerini arttırmayı hedefleyen bu anlayıştan zaman içinde vazgeçilmesinin nedeni; ticaretle zenginleşme yerine, üretimi arttırma hedefinin geçmesidir.

Özellikle İngiliz merkantilizminin, Alman merkantilizminin (**Kameralizm**) ve Fransız merkantilizminin (**Colbertizm**), sanayileşmeye yönelik olarak yapılan yatırımlarla İspanyol merkantilizminin (Altın Külçeciliği) önüne geçmesi ve ardından yaşanan sanayi devriminin etkileri, merkantilist dönemin sonunu getirmiştir.

Orta Çağ'da, kendi içine kapalı bir ekonomik düzen ve siyasal düzen olan feodalizmin yıkılmasıyla sanayi devrimi arasında kalan dönemde merkantilizm, güçlü merkezî devletlerin kurulmasıyla birlikte gerek askerî organizasyonlara yönelik harcamaların gerekse coğrafi keşiflerin etkisiyle denizaşırı ticaretin hacminin büyümesi sonucu, ticaret kapitalizminin geliştiği yüzyıllarda etkili olan anlayıştır.

Merkantilist doktrine katkıda bulunan düşünürler şöyle sıralanabilir;

İngiliz merkantilistleri; O. Cromwell, T. Gresham, T. Mun
Fransız merkantilistleri; J. Badin, Colbert, A. de Montchretien, Sully
Alman merkantilistleri; V. Horninck., J. Becker
Yeni merkantilistler; J. Law, Fenelon, Bolsquilbert, Vauban

II. KLASİK İKTİSAT OKULU (KLASİK LİBERALİZM)

Klasik iktisat öğretisi (laisser - faire) XVIII. yüzyıl sonunda, Fransa'da ve İngiltere'de gelişen **"ticaret kapitalizmi"**ne (Merkantilizm) tepki olarak **"sanayi kapitalizmi"**nin sözcülüğünü yaparak ortaya çıkmıştır.

Liberal iktisat; Fizyokrasi, Klasik İktisat ve Neo - Klasik İktisat okullarıyla gelişmiştir. XVII. yüzyılda özellikle İngiltere ve Fransa'da pozitif bilimlerin gelişmesi ve özellikle I. Newton'un geliştirdiği fizik yasalarının oluşturduğu perspektif, tüm sistemlerin dengeye yönelme eğiliminde olduğu anlayışını geliştirmiştir.

Fizyokrasi; orijini Fransa olan bir anlayıştır. Fizyokrasinin öncüsü sayılan Dr. Quesnay'in **"Ekonomik Tablo"** adlı çalışması, ilk genel denge analizi olarak sayılabilir.

Quesnay'in **"doğal düzen"** anlayışını, toplumsal düzeni belirleyen kuralların temeli sayan görüşüne göre serbest piyasa koşullarının, dengeyi, dışsal bir müdahale gerekmeksizin sağlaması kaçınılmazdır.

Ancak Fizyokrasi düşüncesinde âdeta ilahi bir düzen olarak kabul edilen doğal düzenin, toplumun somut gerçekleriyle ilişkisi kurulamamıştır. Fizyokrat bakış akılcı, tümdengelimci ve soyutlayıcı bir yöntemdir. Ancak fizyokratlar, tarımsal üretim ve iktisadi büyümenin kaynağının ticaretten ziyade tarımsal üretimle sağlanacağı anlayışıyla A. Smith'i etkilemişlerdir. Fizyokratlara göre artık değer yaratan sektör, tarım sektörüdür ve sermaye birikiminin etkin kullanılabilmesi için tarımsal üretim vergilendirilmelidir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Klasik İktisat Okulu; fizyokratların **laisser-faire** ideolojisini benimseyip sürdürürken, bunu destekleyen iktisat teorisini kurmuştur.

Klasik İktisat Okulunun temsilcileri şöyle sıralanabilir:

A. Smith (1723 – 1790), D. Ricardo (1772, 1823),

T. R. Malthus (1766, 1834), N. W. Senior (1790, 1864),

J. S. Mill (1806 – 1873), J. B Say (1767 – 1832)

Klasik İktisadi Düşüncenin Ana Hatları

- Klasik iktisatçılar sermaye birikimi, nüfus artışı, teknik yeniliklerin uygulanması gibi konuları incelemişlerdir.
- Klasik iktisatçılar, "değer"in değişmez ölçüsünü bulmaya çalışmışlardır. Ayrıca, mal fiyatlarını belirleyen etkenleri ve reel gelirin, üç üretim faktörü (toprak sahibi, sermayedar girişimci, işçi) arasında nasıl bölüşüldüğünün kanunlarını üretmeye çalışmışlardır. (**Klasik değer bölüşüm teorisi**)
- Klasiklere göre, sermayedar ile girişimci arasında bir ayrım yoktur. Dolayısıyla faiz - kâr ayrımı yoktur. Yani; "kâr" kavramıyla kastedilen faiz haddidir. (**Klasik kâr teorisi**).
- Klasikler, parayı sadece değişim aracı olarak görmüşler ve paranın reel değişkenleri etkilemeyeceğini varsaymışlardır. (Malthus dışında) (**Klasik miktar teorisi**)
- Klasikler, analizlerinde piyasa şekli olarak serbest piyasayı (tam rekabet piyasası) kabul etmişlerdir.

CamScanner ile tarandı

Klasik iktisadın öncüsü olarak kabul edilen A. Smith, değeri; **kullanım değeri** ve **mübadele değeri** olarak ikiye ayırmıştır.

- **Kullanım değeri:** Bir metanın, (ticari mal) tüketicisine sağladığı faydayı ifade eder.
- **Mübadele (değişim) değeri:** Bir metanın, diğer metalar cinsinden değerini ifade eder.

A. Smith, kullanım değeri üzerinde fazla durmamıştır. Hatta mübadele değerinin tanımlanabilmesi için gerekli dahi olmadığını savunmuştur.

Ancak **marjinal fayda** kavramı geliştirilince **elmas - su paradoksu** ile kullanım değerinin, mübadele değerini belirlemediği açıklanmıştır.

Elmas - su paradoksuna göre; elmasın kullanım değeri düşük olduğu hâlde mübadele değeri yüksektir.

Ricardo'ya göre ise bir malın mübadele değerinin (piyasa fiyatı) belirlenmesinde kullanım değerinin de etkisi vardır. Fakat Ricardo da ağırlıklı olarak mübadele değeri üzerinde durmuştur.

Say ve Senior'e göre; malların faydası, piyasa fiyatının belirlenmesinde maliyetlerle birlikte rol oynar.

Sonuç olarak klasik iktisatçılar, değer üzerinde çalışmalar yapmışlar ancak fayda kavramını (kullanım değeri) mübadele değeriyle birleştirerek analiz yapan iktisatçılar neo - klasikler olmuştur.

Klasikler, bir malın piyasa fiyatını kısa dönem fiyatı olarak tanımlamışlardır.

Uzun dönem fiyatı ise doğal fiyat olarak tanımlamışlardır.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Doğal fiyat: Tam rekabet şartlarında piyasa fiyatının, uzun dönemde yöneleceği fiyat düzeyidir.

Klasikler kısa dönemde piyasa fiyatının, malın arz ve talebine göre belirleneceğine ifade etmişlerdir. Onlara göre, piyasada arz artarsa piyasa fiyatı düşecek; talep artarsa piyasa fiyatı yükselecektir.

Uzun dönemde ise doğal fiyatın, talep koşullarıyla değil de arz koşullarıyla (üretim maliyetleriyle) belirleneceğini ileri sürmüşlerdir. Çünkü; kısa dönemde sabit varsayılan maliyetler, uzun dönemde değişken olacağından doğal fiyatı belirleyecektir.

Emek Değer Teorisi (A. Smith, D. Ricardo)

A. Smith'e göre, bir malın mübadele değeri; sadece, o malın üretiminde kullanılan emek maliyetine bağlı olarak tanımlanamaz. Ona göre; diğer üretim faktörlerinin maliyeti de (rant ve kâr) kullanım değerini belirler.

Smith, değerin, üç faktörün de maliyetine bağlı olduğunu düşündüğü hâlde **sabit bir değer ölçüsü** arayışı nedeniyle mübadele değerini belirleyen temel üretim faktörünün, emek faktörü olduğunu kabul etmiştir.

Sonuç olarak Smith'e göre, bir malın mübadele değerinin (fiyat) temel belirleyicisi emek faktörüdür.

D. Ricardo'ya göre, bir malın mübadele değeri, kıtlıktan ve emek maliyetinden doğar. Arzı kısıtlı olan **çoğaltılamayan malların** piyasa değeri, emek maliyetine bağlı değildir, sadece kıtlık derecelerine bağlıdır.

CamScanner ile tarandı

Diğer malların mübadele değeri ise üretimlerinde kullanılan emek - zaman maliyetlerine bağlıdır. Yani; bir malın üretiminde, diğer malın üretiminde kullanılandan iki kat fazla emek kullanılıyorsa o malın mübadele değeri, diğer malınkinden iki kat fazladır.

Sonuç olarak; Ricardo'ya göre de bir malın değerinde diğer üretim faktörlerinin maliyetleri (rant ve kâr) de etkili olduğu hâlde, mübadele değerinin (fiyat) temel ölçüsü, belirleyeni emek faktörüdür. Ricardo, sermayeyi ve toprağı, dolayısıyla rantı, mübadele değerinin dışında bırakır ve tüm üretim dallarında sermaye / emek oranının sabit olduğunu varsayar. Ricardo'nun emek - değer kuramında, Smith'ten farklı olarak, malın değerini belirleyen emek, sadece bugünkü değil, aynı zamanda geçmişteki emektir. Ricardo'ya göre üretimde kullanılan teçhizat, makine, binalar birikmiş emeği temsil eder.

J. B. Say; A. Smith ve D. Ricardo'dan farklı olarak emek - değer teorisiyle uğraşmamıştır. Ona göre, bir malın değeri, üç faktöre de eşit önem verilerek açıklanmalıdır. Ayrıca Say, uzun dönem fiyatını, sadece üretim maliyetiyle değil, faydayla da ilişkisini kurarak açıklamıştır. Böylece J. B. Say, neo – klasik teorinin öncülüğünü yapmıştır.

Alternatif maliyet teorisi de J. B. Say'ın öncülüğünü yaptığı bir teoridir. Bu teori, bir malı elde etmenin maliyetini, vazgeçilen diğer mal cinsinden ölçer.

Gerek Smith ve Ricardo gerekse Mill, tam rekabet şartlarında, yani serbest piyasa koşullarında dengenin sağlanacağını ve toplumsal refaha ulaşılacağını savunmuşlardır. Ayrıca tekel fiyatının, tam rekabet şartlarıyla oluştuğu gibi oluşacağını, tekel fiyatının ancak devletin verdiği ayrıcalıklarla oluşabileceğini savunmuşlardır.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Klasik İktisatta Üretim Fonksiyonu ve Rant Teorisi

Klasik iktisatçılara göre, üretimde üç girdinin (faktörün) kullanıldığı kabul edilir. Bunlar; sermayedar, toprak sahibi ve emektir.

A. Smith ve N. Senior, artan getiri kanunlarını formülleştirmişlerdir. D. Ricardo ise tarımda geçerli olan azalan getirinin, bütün ekonomiye hâkim olacağını savunmuştur. J. S. Mill ise Ricardo'nun bu görüşünü paylaşmıştır.

Klasik İktisat Okulu, barındırdığı farklı görüşlere rağmen, Ricardo'nun görüşüyle anılır. Yani; **Azalan Getiri Kanunu** kabul edilir. Ricardo'nun **bölüşüm teorisi**ne göre, toprak sahibinin çıkarı ile kapitalist sermayedarın çıkarı birbiriyle çelişir.

A. Smith, tarım ve sanayi sektörleri arasında bir ayrım yapmaksızın tüm ekonomide, üretimde artan verim koşullarının geçerli olduğunu varsayar ve zaman içinde ekonomi geliştikçe, üretimin reel maliyetinin düşeceğini söyler.

Bunun nedeni, üretimde iş bölümü ve uzmanlaşmanın verimi yükseltmesidir. (artan verim)

A. Smith'in bu iyimser görüşünü devam ettiren N. Senior olmuştur. Senior'e göre, teknik yenilikler sayesinde hem tarımda hem sanayide artan getiri geçerli olacaktır.

Oysa Ricardo'ya göre, teknik yenilikler, sadece tarımda artan verime neden olacaktır.

CamScanner ile tarandı

Sanayide ise azalan verimler yasası geçerlidir.

Şöyle ki; Ricardo, tarımdaki artan verimin, sanayideki azalan verimi dengeleyeceği üretim düzeyine kadar büyümenin devam edeceğini ifade eder.

Ancak bir süre sonra **büyümenin durağanlaşması** olağandır.

Klasik Ücret, Nüfus ve Ücret Fonu Teorisi

Klasiklere göre, emek arzı nüfusa bağlıdır. Nüfus da ücret haddine bağlıdır. Ve klasik analizde, emek piyasasında denge ancak geçimlik ücret düzeyinde oluşur.

A. Smith'e göre; ücret haddi arttıkça nüfus artar, ücret haddi azaldıkça nüfus azalır. Geçimi sağlayacak mallardan oluşan reel ücretin artması, doğum oranlarını yükseltir ve çocuk ölümlerinin azalması da ölüm oranlarını azaltır. Sonuç olarak; nüfus artışına bağlı olan emek arzı artışı, geçimlik mallar anlamındaki ücret haddinin artmasına bağlıdır.

A. Smith'e göre, önemli husus şudur; piyasada oluşan denge ücret haddi geçimlik ücret haddinin altına düşemez.

Geçimlik ücret haddi: İşçilerin, sayıca artmak ya da azalmaksızın yaşamasını sağlayacak asgari ücreti ifade eder. Eğer piyasada gerçekleşen ücret düzeyi, bunun üzerine çıkarsa nüfus artar ve kısa bir süre sonra ücret haddi yeniden düşer. Gerçekleşen ücret, geçimlik ücrete eşit olduğunda, nüfus sabit kalacaktır.

D. Ricardo'ya göre; A. Smith'in görüşleri geçerlidir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Fakat Ricardo, **geçimlik ücret - gerçekleşen ücret** ayrımını, **doğal ücret - piyasa ücreti** biçiminde yapmıştır. Ricardo'ya göre, tıpkı mal piyasasında oluşan piyasa fiyatı gibi doğal ücret de, işçilerin yaşamasını sağlayacak olan minimum fiyattır.

A. Smith'e göre, geçimlik ücret düzeyi zaman içinde değişmezken D. Ricardo'ya göre, doğal ücret düzeyi zaman içinde değişir. Çünkü Ricardo'ya göre tarımda azalan verimin (azalan getirinin) etkisiyle doğal ücret düzeyi, reel olarak aynı kalsa da parasal olarak yükselecektir. Yani; işçinin, işverene maliyeti yükselecektir.

T. R. Malthus'un nüfus teorisine göre; nüfus, geometrik olarak artma eğiliminde olduğu hâlde, gıda maddeleri üretimi aritmetik olarak artar. Dolayısıyla ücretlerin, doğal ücret düzeyini aşması durumunda nüfusun hızla artacağı ve piyasa ücret haddinin zorunlu olarak düşeceğini kabul eden Malthus, kendi dönemindeki **fakirlere yardım kanunları (1834)** gibi uygulamalara karşı çıkarak, bu gibi kanunların kısıtlı uygulanmalarını sağlamıştır. Malthus'a göre, evlenmelerin geciktirilmesi, çocuk sayısının indirilmesi vb. gibi ahlaki kısıtlar, nüfus artışını engelleyebilirdi.

J. S. Mill'in emek talebi ve ücret fonu teorisine göre; emek talebinin artışı, ücret fonundaki artışa bağlıdır. **Ücret fonu;** ekonominin sermaye stokuna bağlı olan bir fondur ve ücret düzeyini, nüfus büyüklüğüyle (emek arzıyla) birlikte bu fonun büyüklüğü belirler.

Mill'in teorisi kısaca şöyle ifade edilebilir; ücret haddindeki artış, emek arzı sabitken sermayedeki artışa bağlıdır.

$$\text{Ücret haddi} = \frac{\text{Ücret fonu}}{\text{İşçi sayısı}}$$

CamScanner ile tarandı

Özetle; sermayedarların üretim sürecinde satın aldıkları makineler ve aletler, **sabit sermayeyi** oluşturur. Ancak, üretim dönemi boyunca, işçilerin tüketecekleri gıda maddeleri, giyim eşyaları gibi tüketim maddeleri için ayrılan ücret fonu, işçilere ödenen bir **avans** niteliğindedir ve sermaye stokuna dâhildir. Dolayısıyla, **ücret fonu**nun büyüklüğü, **sermaye stokunun** büyüklüğüne bağlıdır. Sonuç olarak, üretim tamamlandığında, işçiye ayrılan ücret fonu, sermayedara kâr olarak geri döner.

Üretilen malın toplam değeri; ücret fonu ve sermayedarın kârını karşılayacak büyüklükte olmalıdır.

Klasik Sermaye Birikimi ve Kâr Teorileri

Klasik sistemde girişimciler, üretimi örgütleyen, yatırım yapan en önemli sınıftır. Bunlar, toprak sahiplerinden toprak kiralar, işçileri sabit sermayeyle (teçhizat, alet vb.) donatırlar ve bir taraftan da işçilere geçimlik mallardan oluşan ücret fonu ayırırlar ve geçimlik ücretlerini öderler.

Kapitalist girişimciler, üretimi organize etmek dışında tarım ve sanayide tasarruf ve yatırım yapan sınıftır. Genellikle toprak sahipleri ve işçiler tasarruf - yatırım yapmazlar.

- Klasiklere göre; sermaye birikiminin kaynağı, tasarruftur. Eğer girişimcinin kâr haddi düşükse tasarruf azalıp tüketim artacaktır. Kâr haddi yükselirse tasarruf artar ve son olarak kâr haddi, minumum risk primi tamamen duracaktır.
- Sonuç olarak; kâr haddindeki düşüş veya yükseliş, ekonominin durgunluğa yönelmesinin veya genişlemesinin başlıca nedenidir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

- Klasik Okulda, planlanan tasarrufun planlanan yatırıma eşit olduğu görüşü (Malthus hariç) hâkimdir. Özetle; bütün tasurruflar yatırıma gider, kâr haddi düşerse yatırımlar azalır fakat tüketim artar. Aynı şekilde kâr haddi yükselirse yatırımlar artar, tüketim azalır. J.B. Say'ın **Mahreçler Kanunu (Say Kanunu)**, Klasikler tarafından kabul edilmiştir. Say Kanunu'na göre, bir ekonomide aşırı üretim mümkün değildir. Yani; bir ülkenin verimli üretimde kullanabileceği sermaye miktarından daha fazlasını biriktirmesi mümkün değildir.
- Ricardo'nun bölüşüm teorisine göre; kârları, ücretlerdeki artış kadar olumsuz etkileyebilecek başka hiçbir şey yoktur. Ricardo'ya göre, tarımda azalan verimler kanununun geçerli olmasına bağlı olarak, emek ve sermayenin verimi düşse de emeğin geçimlik ücret düzeyi sabit kalacak ancak parasal maliyeti artacaktır. Nüfus artışı ile emeğin maliyeti artacak ve tarım ürünlerinin fiyatı artsa dahi bu fiyat artışları toprak sahibinin rant gelirini arttıracaktır. Dolayısıyla ücret geliri ve kâr arasında mutlaka negatif ilişki vardır. Yani; ücretler arttıkça kâr azalır.

N. Senior ve J. S. Mill'e göre teknik gelişmeler sayesinde, azalan verimin (Ricardo) etkisi azalacaktır. Ancak bu iyimser görüş, uzun dönemde geçerli olmayacaktır. Yani, uzun dönemde azalan verimin parasal ücreti arttırmasıyla kâr haddi düşecek ve sermaye birikimi duracaktır.

CamScanner ile tarandı

Klasik Büyüme Teorisi

A. Smith'e göre; iktisadi büyümenin durağanlaştığı bir sınırı vardır. Tarımda azalan verimi varsaymayan A. Smith'e göre, başlangıçta kaynaklar bol ama sermaye birikimi düşüktür. Nüfus arttıkça, üretim artar ve büyümenin sınırına ulaşılır. (Durağan durum) Bu aşamadan sonra sermaye birikimi azalmaya başlar ve kâr haddinin (Smith'te faiz haddine eşittir.) düşmesi ile durgunluk dönemine geçilir.

D. Ricardo'ya göre; tarımda azalan getiriyi varsayan Ricardo, başlangıçta yüksek kâr haddinin sermaye birikimini arttıracağını ve üretimin artacağını ifade etmiştir. Önceleri ücretler, doğal ücret düzeyinde olsa dahi tasarruflar yoluyla ücret fonunun büyümesi ücret düzeyini, doğal ücretin üzerine çıkarır. Bu durumda nüfus artar ve emek arzındaki artışa bağlı olarak, ücretler, doğal ücret (tabii ücret) düzeyine düşer. Ancak, ürün fiyatlarındaki artışa bağlı olarak parasal ücretler de artar. Ancak parasal ücretler arttığı hâlde, ürün fiyatlarındaki artış toprak sahibinin getirisini arttıracağından, girişimcinin kârı azalır.

Ricardo'ya göre sanayide sabit getiri varsayıldığı hâlde, rekabet nedeniyle tüm sektörlerde girdi fiyatları eşitleneceğinden, sanayi işçilerinin de parasal ücretleri yükselir. Sonuç olarak girişimcinin kârı, faiz haddine dek geriler.

Ricardo'ya göre teknik gelişmeler, tarımda azalan verimin önüne geçilmesine ve dolayısıyla durgunluğa geçilmesine engel olabilir.

Bununla beraber kâr, alternatif maliyetine (faiz haddine) eşit olacak şekilde düştüğünde büyüme ve sermaye birikimi durur, ücretler, doğal ücret düzeyine kadar düşmüştür ve nüfus sabittir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

J. S. Mill'e göre ise nüfus artışı uzun dönemde, Malthusgil bakış açısıyla, kontrol edilebilir ve böylece durağan durum engellenebilir. Daha doğrusu, toprak sahibine geçen rant geliri, işçilerin ücretlerine yansıtılabilir. Ancak uzun dönemde, her şekilde durgunluğa geçileceğini kabul eden Mill, teknik yeniliklerin, nüfus artışı kontrol edildiği zaman daha eşit bir bölüşüm sağlayacağını savunur.

Ricardo ve Mill'den sonra, kapitalist sistemde kâr hadlerinin azalacağı öngörüsü, Marx ve Marxist iktisatçılarda, Keynes ve takipçilerinde kabul edilmiştir. Ancak bu iktisatçılara göre kâr hadlerinin azalması, nüfus artışına ve doğal kaynakların kısıtlığına değil de başka gelişmelere bağlanacaktır. Marx'ın bakış açısına göre, kapitalist sistemin işleyiş mekanizması ve kapitalistlerin davranışları, Keynes'e göre dışsal nedenler, kâr oranlarının azalmasında etkili olacaktır.

Klasik Para Teorisi

Klasikler, paraya sadece mübadeleyi kolaylaştıran bir araç gözüyle bakmışlardır. Bu bakımdan, değerli madenleri servetin kaynağı olarak gören merkantilizme karşı tam bir karşıtlık geliştirmişlerdir.

Klasiklerde, paranın, yapıldığı değerli madenlerden ayrı bir değeri yoktur. Paranın bir mal olduğu ve dolayısıyla diğer mallarla aynı kanunlara tabi olduğu görüşünü savunmuşlardır.

Klasik Okula göre, para bir örtüdür (tül, peçe) ve servetin yaratılmasında hiçbir rolü yoktur, sadece mübadele aracıdır.

J. B. Say'a göre; para, iktisadi gerçekleri saklayan bir peçedir, gerçek para, malların kendisidir.

CamScanner ile tarandı

J. S. Mill ise "paradan daha az önemli olan hiçbir şey yoktur." demiştir.

A. Smith'e göre; Merkantilist doktrinde olduğu gibi, dünyanın serveti'nin kaynağı, sahip olunan değerli madenler değil, emektir.

D. Ricardo'ya göre; piyasadaki altın ve gümüş, yerini, maliyeti çok daha düşük olan banknotlara bırakmalıdır. Böylece A. Smith'in değerli madenler konusundaki görüşlerini paylaşan Ricardo, altının faiz getirmediğini belirtir.

Klasik Miktar Teorisi

İlk olarak, Ricardo'nun geliştirdiği miktar teorisine göre; tam rekabet şartlarında, paranın yalnızca mübadele amacıyla (işlem güdüsüyle) elde tutulduğu varsayımıyla ve tüm kaynakların etkin kullanıldığı durumda (kaçınılmaz tam istihdam), gelir artışı, para miktarındaki artıştan bağımsızdır.

- Klasikler, servetin kaynağı olarak emeği görürler. Gelir artışını; sermaye birikimi ve nüfus artışına bağlarlar. Faiz haddiyle para miktarı arasında bir ilişki kabul etmezler.

Ricardo'nun miktar teorisini, J. B. Say kabul etmemiştir. Say, para miktarındaki artışın, fiyatlar genel düzeyini yükseltmeyip aksine fiyatlardaki artışın, para miktarında artışlara yol açağını ileri sürmüştür.

Ricardo'ya göre, dolanımdaki banknotların, %100 altın karşılığının olması gerekir. Buna **banknot ilkesi** denir.

Say'a göre ise piyasadaki para miktarı, kendiğinden fiyatlar genel düzeyindeki artışlara uyacaktır. Buna **bankacılık ilkesi** denir.

Eğer banka, fazla para çıkarmış ve paranın değeri düşmüşse halk bankadan, paranın altın karşılığını isteyecek ve dolayısıyla bankanın altın rezervleri ve emisyon azalacaktır. Böylece para miktarındaki artış, kendiliğinden düşecektir.

Günümüzde, merkez bankalarının para ihracı, yani emisyon, **bankacılık ilkesi**ne bağlanmıştır, **banknot ilkesi** tarihe karışmıştır.

Sonuç olarak Ricardo, miktar kuramının kurucularından olarak kabul edilir.

Klasik Okulda Genel Denge

Liberalizmi ve dolayısıyla serbest piyasa ekonomisini savunan fizyokratlarda (Quesnay'ın Ekonomik Tablosu), Klasik Okulda (Malthus hariç) J. B. Say'ın Mahreçler Kanunu'nda, Neo - klasiklerde, L. Walras'ın genel denge analizinde, ekonomi, tam rekabet şartları sayesinde fiyat mekanizmasıyla kendiliğinden dengeye yönelir.

Klasiklere göre, efektif talep yetersizliği söz konusu değildir. Çünkü, iktisadi birimler, efektif talebi, daima tam kapasite için gerekli düzeye yükseltirler. Ancak klasik iktisatçı Malthus, efektif talep yetersizliğinin görülelebileceğini, aşırı üretimin olabileceğini savunarak, Keynes'e öncülük etmiştir. Ancak, Klasik Okula hâkim olan görüş, Say Kanunu (Mahreçler Kanunu) olmuştur.

Say Kanunu'na göre; aşırı üretimden doğan krizler olanaksızdır. Eğer iktisadi sistemin dengesi bozulduysa kendiliğinden, yeniden denge sağlanacak düzeyde denge kurulacaktır. Kısaca; **her arz, kendi talebini yaratır.**

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

J. B. Say'ın Mahreçler Kanunu, D. Ricardo ve J. S. Mill tarafından benimsenerek, Klasik öğretinin temel direği olmuştur.

T. R. Malthus ise aşırı üretimin ve aşırı tasarrufun olabileceğini ve dolayısıyla efektif talebin daralabileceğini savunmuştur. Ona göre, refah döneminde zenginler, gelir artışının büyük kısmını tasarruf ederler. Böylece yatırım yapılmasını ve verimli işçilerin kullanılmasını sağlarlar. Tasarrufların yatırımlara yönelmesiyle üretim artar ve piyasaya yeni mallar gelir. Ancak, hem işçi sayısının sınırlılığı hem de tüketim alışkanlıklarını değiştirmenin zaman gerektirmesi dolayısıyla tüketim talebi yeterli düzeyde artmaz ve piyasada arz fazlası oluşur. Sonuç olarak, zenginlerin tasarrufu, efektif talep yetersizliğine ve durgunluğa yol açar.

Sonuç olarak Malthus, piyasa faiz haddinde tüm tasarrufların yatırıma dönüşeceği görüşünü reddetmiştir. Ona göre efektif talep yetersizliği tüketimi azaltır, tüketim azalışı da üretimi azaltır.

Ne var ki Malthus, sanayi kapitanlizminin sözcülüğünü yapan diğer klasiklerin gerisinde kalmış ve Say Kanunu geçerliliğini korumuştur.

Klasik Dış Ticaret Teorisi

Bu teori, ülkeler arasındaki serbest ticaretten tüm tarafların faydalanacağını savunur. Klasik dış ticaret teorisini geliştiren İngiliz iktisatçılar A. Smith ve D. Ricardo iki ülkeli, iki mallı bir model geliştirerek karşılıklı serbest ticaretin sonuçlarını göstermişlerdir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

A. Smith'in Mutlak Üstünlük Teorisine göre;

Ülkeler, doğal kaynaklarına en uygun mallarda uzmanlaşarak verimliliğin artmasını ve dünya refahının yükselmesini sağlarlar.

Sonuç olarak; A. Smith, Fizyokratlar gibi serbest ticaretin faydalarını, merkantilistlerin kısıtlayıcı dış ticaret politikalarına karşı savunur.

D. Ricardo'nun Karşılaştırmalı Üstünlük Teorisine göre;

Serbest dış ticaret ve serbest rekabet şartları altında, bir birim mal başına harcanan emek zaman saati, her üretim dalında diğer ülkeden daha yüksek olsa dahi, yani ülke hiçbir üretim dalında mutlak üstünlüğe sahip olmasa dahi, serbest dış ticaretten kazançlı çıkar. Ricardo'nun geliştirdiği **karşılaştırmalı üstünlük** kavramı, bir malın, diğer ülkeye göre daha düşük fırsat maliyetiyle üretilmesini ifade eder.

III. NEO – KLASİK İKTİSAT OKULU

Neo - Klasik Okul, dar anlamda 1870'den 1920'ye kadar geçen dönemde, klasik değer teorisinde köklü bir değişiklik yapan iktisatçıların görüşlerinden oluşur. Değer teorisi dışındaki klasik görüşleri sürdüren neo – klasik anlayış, Keynes'ten sonra birçok iktisatçı tarafından sürdürülmüştür. (ABD'de Chicago Okulu gibi.)

Neo - Klasik Okulun değer ve bölüşüm teorisi (marjinal fiyat teorisi) günümüzde Batılı iktisatçıların çoğu tarafından kabul edilir.

CamScanner ile tarandı

Marjinalist Değer Teorisinin Öncüleri

- J. H. von Thunen (1783 – 1850)
- H. H. Gossen (1810 – 1858)
- A. A. Cournot (1801 – 1877)
- J. Dupuit (1804 – 1866)

Yukarıda sıralanan öncüllerin öncüsü olarak kabul edilmesi gereken bilim insanı; daha 1730'da **gelirin marjinal faydası** kavramını geliştirmiş olan İtalyan matematikçi D. Bernouilli'dir.

Avusturya'da Marjinalistler

- C. Menger (1840 – 1921)
- F. von Wieser (1851 – 1926)
- E. von Böhm – Bawerk (1851 – 1914)

Avusturya Okulunun daha sonraki temsilcileri

(Yeni Marjinalistler):

- W. S. Jevons (1835 – 1882)
- P. H. Wicksteed (1884 – 1926)
- F. Y. Edgeworth (1845 – 1926)

İngiltere'de yukarıda sıralanan iktisatçılar temel olarak **subjektif değer** üzerinde çalışmışlardır. Aşağıda sıralanan İngiliz iktisatçılar ise **objektif değeri** ele alarak ayrı bir akımın temsilcileri olarak değerlendirilirler.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

- A. Marshall (1842 – 1924)
- C.A. Pigou (1877 – 1959)

Marshall ve Pigou **Cambridge Okulunun temsilcileridir.**

İsveç'te Marjinalistler

- J. G. Knut Wicksell (2851 – 1926)
- G. Cassel (1866 – 1945)
- B. Ohlin (1899)

ABD'de Marjinalistler

- J. B. Clark (1847 – 1938)
- I. Fisher (1867 – 1947)

Lozan Okulu

- L. Walras (1834 – 1910)
- V. Pareto (1848 – 1923)

Günümüzde Lozan Okulunun matematiksel genel denge analizinin devamı; J.R. Hicks'in ve bütün iktisadı matematik diliyle ifade eden P. Samuelson'un eserleri ve matematiksel genel denge analizini istatistiklerle ölçülür hâle getiren Leontief'in **input - output** (girdi çıktı) analizidir.

CamScanner ile tarandı

CamScanner ile tarandı

Gelirin Azalan Marjinal Fayda Yasası

Bernouilli tarafından geliştirilen gelirin azalan marjinal faydası ilkesi, daha sonra **St. Petersburg paradoksu** olarak tanımlanmıştır. Bernouilli, kumar oynayan kişilerin kazanma şansının yarıdan fazla olduğu bir durumda, bahse koydukları para arttırıldıkça toplam kazanç bekleyişinin de o kadar büyük olacağını hesaplayan ünlü bir matematikçidir. Özetle; paranın marjinal faydası azaldığına göre, bir kişinin 100 TL kaybetme riskine katlanması için, 100 TL kazanma şansının yarıdan fazla olması gerekir. Çünkü her yeni 100 TL kazanıldığında, kişiye daha az fayda sağlayacak, her yeni 100 TL kaybedildiğinde ise gittikçe daha büyük bir fayda kaybı oluşacaktır. Yani; gelir arttıkça gelirin marjinal faydası azalmaktadır.

Bernouilli'den ilham alan Marshall, Wicksell gibi neo - klasikler, toplum refahının maksimizasyonu için gelir dağılımı eşitsizliği üzerinde çalışmışladır. Oyun teorisinin kurucuları ise riskli şartlar altında, gelirin marjinal faydasının ölçülebildiğini önermişlerdir.

Von Thunen'e göre; tam rekabet şartları altında, emeğin piyasada belirlenen ücreti, **marjinal verimine** eşittir. Azalan verim koşullarına bağlı olarak aynı toprakta kullanılan emek arttıkça (teknik veri iken) marjinal verim ve ücret azalır, toprak rantı da buna bağlı olarak doğar. Sonuç olarak; işçiler homojen (aynı nitelikte) olsalar da verimi daha düşük olan marjinal işçinin verimine eşit ücret alırlar. Dolayısıyla Thünen'e göre, tam rekabet şartları altında emeğin sömürülmesi kaçınılmazdır ve kabul edilmelidir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Sonuç olarak; Neo - Klasik Okul, piyasada üretim faktörlerinin getirisinin, marjinal verime göre belirlendiğini benimsemişlerdir. Bu durum; piyasa etkinliği için kaçınılmaz ve düzeltilmemesi gereken bir durumdur.

Gossen'e göre; faydacı felsefeye bağlı olan Gossen'in geliştirdiği üç kanun şöyle sıralanabilir:

Azalan marjinal fayda: Bir malın tüketilen miktarı arttıkça marjinal faydanın azalacağını ifade eden kanundur.

Faydanın maksimumlaştırılması: Akılcı (rasyonel) bireyin, parasının her birimini, her bir malda eşit fayda sağlayacak bir dağılımla harcayarak maksimum faydaya ulaşacağını ifade eden kanundur. Bu kanuna (yasaya) göre, mallara harcanan son (marjinal) 1 liraların marjinal faydalarını eşitleyen tüketim bileşimi, maksimum fayda sağlar.

$(MU_X/P_X = MU_Y/ P_Y)$

Faydanın kıtlıktan doğması: Bir mal, eğer doygunluk için gereken miktardan az ise öznel değer taşır. Değer; mal ile kişi arasındaki ilişkiden doğar. **Objektif değer** (mutlak değer) diye bir şey yoktur.

Cournot'a göre; tekel dengesinin, yani kârın maksimumlaştığı üretim düzeyi, marjinal hasılat ve marjinal maliyet eşitliğinde sağlanır. **Cournot**, talep fonksiyonunu formülleştirmiştir.

Yani q = f (p)'yi formülleştirmiştir. (q: talep miktarı, p: piyasa fiyatı)

Cournot'un fayda kavramından yararlanmaksızın yapığı tekelde talep analizi, ardından Robinson tarafından kullanılmıştır.

Robinson, eksik rekabet şartlarında firma dengesini inceleyen, tekelci rekabet piyasası analizini yapan iktisatçıdır.

Cournot, aynı zamanda tekel ile **sınırsız rekabet** dediği tam rekabet arasındaki denge karşılaştırmalarını da yapmıştır.

Bu analizin en önemlisi; düopol dengesini açıklamasıdır.

- **Dupuit'e göre;** devletin bazı mallara koyduğu vergiler tüketici artığını etkiler. Bu durumu inceleyen **Dupuit, tüketici artığı** kavramını geliştirmiştir. Bu kavramı, vergilerin toplumda yol açtığı fayda kaybını ve fiyat farklılaştırması yoluyla zarar eden bir tekelin kâr edebileceğini göstermek için kullanmıştır.

Neo - Klasik Değer ve Refah Teorisi

- **Jevons, Menger ve Walras** 1870'lerde, marjinal fayda ilkesinin, tam rekabet şartlarında mallar arasındaki mübadele değerini belirlediğini savunmuşlardı. Yani; bu iktisatçılar, mübadele değerini, fayda, yani kullanım değeriyle açıklamışlardır.
- **A. Marshall'a göre ise;** marjinal fayda ilkesi sadece talebi açıklayabilirken marjinal maliyet ilkesi de arzı açıklayabilirdi. Sonuç olarak; Marshall, marjinal fayda teorisiyle, klasik üretim maliyeti teorisini birleştirmiştir. Bu nedenle; neo - klasik deyimi, sadece A. Marshal ve onun izleyecileri için kullanılır. Sübjektif değer teorisini savunanlar **marjinalistler** olarak ayrılır.

Marjinalist deyimi, gerçekte matematikseldir; maksimum ve minimumla ilgilenen her araştırmacı, bu geniş anlamda marjinalisttir.

Hicks'e göre, marjinalist düşünürlerin ortak yanı; üretim - bölüşüm gibi konular yerine, mübadeleyle ilgilenmeleridir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Jevons; fayda, marjinal fayda kavramlarını geliştirmiştir. Ayrıca, **eksi - fayda** kavramını da getirmiştir. Yani; kişinin fayda elde etmeye çalışırken eksi - faydaya da katlanabileceğini açıklamıştır.

Ona göre emek, fayda yaratılmasındaki zahmet veya eksi - faydayı temsil ediyordu. Yani; nasıl ki malın miktarı arttıkça marjinal faydası azalır; çalışma süresi uzadıkça eksi - fayda da (zahmet) artar. Jevons; üretim maliyetindeki artışı da buna bağlayarak yine fayda kavramıyla tanımlamıştır.

Menger'e göre; üretim araçları da dolaylı yoldan tüketicilere fayda sağlayan **yüksek dereceli mallar**dır. Menger, üretim araçlarının değerlerini de marjinal faydaya bağlamıştır. Böylece marjinal fayda ilkesini, hem talebi hem arzı açıklamak üzere genellemiştir.

Marshall'a göre; üretim maliyeti ve marjinal fayda ilkesinin, bir arada değeri belirlediğini gösteren Marshall, neo - klasik değer teorisinin kurucusu olarak kabul edilir.

Ricardo'nun değeri, üretim maliyetine bağlayan teorisinin (emek - değer teorisi) önemine inanan Marshall, Thünen ve Cournot gibi marjinalizmin öncülerinin etkisi altında, marjinal fayda ilkesine önem vermişti. Sonuç olarak iki analizi birleştirerek bir sentez geliştirdi.

Faydanın ölçülebilirliği, toplanabilirliği ve marjinal faydanın sayısal olarak ifade edilmesi (Kardinalist savlar) ve fayda maksimizasyonunu hedefleyen rasyonel birey ilkelerini Marshall da kabul etmiştir.

CamScanner ile tarandı

Marshall, azalan marjinal fayda ilkesinden, talep eğrisini çıkarmıştır. Aynı şekilde, azalan verim yasası nedeniyle artan marjinal maliyet ilkesinden de arz eğrisini çıkarmıştır.

Marshall, uzun dönemde arz analizini ayrıca geliştirmiştir. Ona göre; kısa dönemde azalan verim ve artan maliyetler söz konusudur. Ancak, uzun dönemde üç tür getiriden söz eder:

- Sabit getiri (verim)
- Artan getiri (verim)
- Azalan getiri (verim)

Marshall, artan getiriye yol açan etkenleri, **içsel** ve **dışsal** ekonomiler olmak üzere ikiye ayırır. İçsel yararlar (ekonomiler), firmanın ölçeği büyüdükçe oluşan maliyet ve tasarruf avantajlarını ifade eder. Dışsal yararlar (ekonomiler) ise yardımcı sanayi dallarının gelişmesi ve buna bağlı olarak teknolojik yenilikler olarak tanımlanır. Dışsal ekonomiler, dışsal olarak üretimin birim maliyetini azaltır ve uzun dönem arz eğrisi negatif eğimli çizilir. Sabit getiri durumunda, uzun dönem arz eğrisi yatay; azalan getiri durumunda, uzun dönem arz eğrisi pozitif eğimli çizilir.

- **Edgeworth'a göre;** sayısal (kardinalist) faydadan, sırasal (ordinalist) faydaya geçişi sağlayan **Edgeworth**, sırasal fayda kavramını ve onun şekille ifadesi olan farksızlık (kayıtsızlık) eğrilerini geliştirmiştir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Kısmi denge analizini; yani varsayım olarak bir malın piyasasında oluşan denge analizini A. Marshall geliştirmiştir.

Genel denge analizini ise yani tüm malların piyasasında aynı anda oluşan dengenin analizini L. Walras geliştirmiştir. Lozan Okulunun kurucusu olan Walras, Edgeworth ve Pareto'nun katkılarıyla dinamik bir genel denge analizinin gerçekleşmesini sağlamıştır.

- **Hicks'e göre;** tam rekabetin, kapitalist ekonominin gerçek piyasa şartlarını yansıttığı düşüncesi doğrudur. Bu düşünceyi takip eden Hicks, genel denge analizini daha dinamik bir şekilde yapmaya çalışmıştır. Bunun için kayıtsızlık (farksızlık) eğrilerini bugünkü şekliyle geliştirmiştir.

Hicks, **marjinal ikame haddi** ve **azalan marjinal ikame haddi** kavramlarını geliştirmiştir.

Bu kavramları, sırasıyla **marjinal fayda** ve **azalan marjinal fayda** kavramları yerine kullanmıştır.

Neo - Klasik Bölüşüm Teorisi

Marjinal verim teorisine göre firmanın faktör talebi fonksiyonu, (marjinal ürün geliri) faktörün marjinal verimi (MPP) ve mal fiyatının (P) çarpımı ile elde edilmektedir. Şöyle ki;

MRP = MPP. P

Faktör talep eğrisi ile tam rekabet şartlarındaki sonsuz esnek faktör arz eğrisinin kesiştiği noktada, firmanın faktör kullanımı belirlenmektedir.

CamScanner ile tarandı

Yani kâr maksimumlaştırmasının koşulu; **faktör fiyatı = faktörün marjinal ürün geliri** eşitliğidir. Firma bu eşitliğin sağlandığı istihdam düzeyinde faktör alımını durdurur, kârını maksimumlaştırır.

Aynı zamanda, iki faktörlü durumda, iki mallı modeldeki fayda maksimizasyonunu sağlayan tüketici dengesi koşuluna benzer bir biçimde, belli bir üretim düzeyinde firma maliyetlerini minimumlaştırarak dengeye gelir ve kârını maksimumlaştırır. Şöyle ki;

$$\frac{\text{X Faktörünün Marjinal Verimi}}{\text{X'in fiyatı}} = \frac{\text{Y Faktörünün Marjinal Verimi}}{\text{Y'nin fiyatı}}$$

- **Clark'a göre;** marjinal verime göre kaynak (faktör) bileşimi, aynı zamanda **adil bölüşüm**dür.

Neo - klasiklerin firma bazında geliştirdiği denge koşulunu, (maksimum kâr koşulunu) makro ekonomiye uygulayan Clark'ın görüşü, günümüzde Samuelson ve Solow tarafından sürdürülmektedir.

- **Wicksteed ve Wicksell'e göre;** firma veya sanayi bazında üretim fonksiyonu doğrusal (homojen) ise yani sabit getiri (verim) söz konusu ise tam rekabet şartlarında, her girdiye marjinal verimine eşit ödeme yapıldığında, toplam ürün tükenir. Bu durumda hiçbir artık kalmaz. Buna **Euler teoremi** denir.
- **Böhm - Bawerk'e göre;** faiz, sosyalist sistemde de bulunacak bir gelirdir. Ona göre kapitalizm, özel mülkiyet, hür girişim ve piyasa ekonomisi gibi belirli kurumsal yapısı olan bir iktisadi sistem değildir.

Böhm - Bawerk teorisinde sermaye; bir üretim aracı olarak ve faiz geliri yaratan bir kaynak olarak iki açıdan ele alınır.

Üretim aracı olarak sermaye (kapital), emek ve topraktan ayrı bir faktör değildir. Sermaye; emek ve toprağın, daha sonra kullanılmak üzere yarattıkları bir araçtır. Birincil üretim faktörleri; emek ve topraktır.

Sermayeli üretim (dolambaçlı), sermayesiz (dolaysız) yani doğrudan doğruya emek ve toprakla yapılan üretimden daha üstün kabul edilir.

Çünkü daha fazla ve dolaysız üretime göre, daha çeşitli üretim yapılabilir. Sermayeli üretimin tek ve önemli sakıncası; üretimde **zamandan fedakârlık** yapılmasıdır.

Faiz kaynağı olan sermaye (kapital), insanların gelecekte tüketmektense bugün tüketmeyi tercih etmelerinden ve bugünkü üretim araçlarının marjinal faydasının (değerinin), gelecektekine göre daha yüksek olmasından kaynaklıdır. Sonuç olarak bugünkü malların subjektif değeri, gelecektekilere göre daha büyüktür. Dolayısıyla borçlanma, bugünkü malların gelecekteki mallarla değişimi demek olduğuna göre faiz, bu ikisi arasındaki farktan doğar.

Özetle, Böhm - Bawerk'e göre faiz haklı bir gelirdir ve bireylerin subjektif (psikolojik) değerlendirmelerine bağlıdır.

- **Sraffa'ya göre;** neo - klasik değer ve bölüşüm teorisi iki açıdan eleştirilmiştir;
  - Tam rekabet varsayımları gerçekçi değildir.
  - Klasik değer ve bölüşüm teorisi, neo - klasik değer ve bölüşüm teorisinden daha üstündür.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

Sraffa, öncelikle marjinal analiz yöntemini eleştirmiştir. Bir değişkenin değerinin değişmesine bağlı olarak ölçmeyi mümkün kılan marjinal analiz her yıl kendini aynı değerlerle tekrarlayan bir ekonomi için geçersiz bir yöntemdir. Dolayısıyla üretim girdilerindeki ve/veya üretim ölçeğindeki değişmelere bağlı kalmayan, evrensel nitelikli kanunlar geliştirilmelidir.

Ayrıca, marjinal verim teorisi, (neo - klasik değer ve bölüşüm teorisi) üretimin tek yönlü olduğunu varsayar.

Yani; üretim faktörlerinden (girdilerinden) tüketim mallarına doğru bir süreç işler. Oysa ki; **Leontief'in girdi - çıktı tablosu** göstermiştir ki aynı mal, hem tüketim malı hem üretim girdisi olabilir.

Neo - Klasik Para Teorisi

Neo - klasik iktisatçılar, paranın önemini klasik iktisatçılar kadar küçümsememişlerdir.

Marshall ve Fisher, klasik miktar teorisini kabul etmişlerdir ancak Wicksell, klasik anlayışa göre çok ileri bir adım atmıştır. Wicksell'e göre, para miktarındaki değişmelerde teknik gelişmelerin, girişimcinin kararlarının ve banka sisteminin rolü vardır. Paranın **peçe** olmayıp, kapitalist sistemde temel etken olduğunu açıklayan Wiksell de Fisher gibi istikrarsızlığın kaynağını, para - kredi mekanizmasında aramıştır. Marshall, Fisher ve Wicksell, Say Kanunu'nu kabul ederek tam rekabet varsayımını da savunurlar.

Wicksell'e göre; para miktarı ile fiyatlar genel düzeyi aynı yönde ve aynı oranda artar ancak Wicksell, para miktarı ile faiz haddi arasındaki ilişkiyi de kurmuştur. Böylece, Keynesgil toplam talep eğrisinin temelini kurmuştur. Wicksell'e göre, para miktarındaki değişmeler piyasa faiz haddini etkiler, bu da para talebini değiştirme yoluyla fiyatlar genel düzeyini etkiler.

Wicksell, faiz ikiye ayırarak **doğal faiz haddi** ve **piyasa faiz haddi** ayrımını geliştirmiştir.

- **Doğal Faiz Haddi:** Ödünç alınmış fonlarla üretilen mal ve hizmetlerden beklenen kâr oranına özdeş olan faiz haddidir.
- **Piyasa Faiz Haddi:** Ticari bankaların borç verme haddidir.

Bu durumda örneğin piyasa faiz haddi, bankacılık sistemi tarafından doğal faiz haddinin üzerinde tutulursa kredi hacmi daralır ve bu durumda para talebi de daralır, sonuç olarak fiyatlar genel düzeyi düşer ve bir deflasyon süreci yaşanır. Fakat, doğal faiz haddi ile piyasa faiz haddi birbirine eşitse ekonomi dengededir ve fiyatlar genel düzeyi sabittir.

- **Fisher'e göre;** çeke tabi mevduat (kaydi para) ile banknot aynı şeydir. Dolayısıyla, mübadele denklemine ($M \cdot V = P \cdot Y$) çeke tabi mevduatı ve bunun dolanım hızını da ekleyen Fisher'e göre denklem şöyle ifade edilir;

$MV + M' V' = PY$

V: Dolanım hızı

M' : Çeke tabi mevduat

V' : Çeke tabi mevduatın dolanım hızı

P: Fiyatlar genel düzeyi

Y: Üretilen ve satılan mal miktarı

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

Sonuç olarak; V ve Y sabitken fiyatlar genel düzeyindeki değişmenin, denge durumunda, para miktarındaki değişme ile aynı oranda ve aynı yönde olacağını Fisher de kabul eder. Ancak miktar teorisinin sadece denge durumunda geçerli olacağını belirtir. Ona göre, bir ekonomide yaygın durum, denge durumu olduğundan, M ile P arasında orantılı bir ilişki kurmuştur.

- **Mashall'a göre;** fiyatlar genel düzeyinin değişmesi, Fisher'e çok yakındır. Ona göre de fiyatlardaki değişmenin temel nedeni; para arzındaki değişmelerdir. Ancak, Marshall'ın geliştirdiği denkleme **para talebi** de girer. Yani Marshall, miktar teorisini bir para talebi teorisine dönüştürmüştür.

Marshall'ın geliştirdiği **Cambridge denklemi**ne göre;

$$M \cdot \frac{1}{k} = P \cdot Y$$

$$M = P \cdot Y \cdot k$$

M: Para miktarı

P: Fiyatlar genel düzeyi

Y: Üretilen mal miktarı

k: Paranın elde tutulma oranı (1/V)

Bu denkleme göre fiyatlar genel düzeyi, para miktarındaki değişmelerden olduğu kadar halkın para talebindeki değişmelerden de etkilenir.

Mübadele (değişim) denkleminin Marshallcı ifadesinde, halkın para talebi, işlem güdüsüyle açıklanır. Örneğin; işlem güdüsüyle para talebi, para stokunun (arzının) yılda beş kere dolanımını sağlıyorsa, toplam parasal gelirin (P. Y) herhangi bir anda, beşte birine eşit kısmı nakit depolarında bulunacak demektir. Yani; para talebinin (k), paranın gelir dolanım hızı (V)'nin tersine eşit olduğu (1/V) görülür.

Marshall'a göre, denklemdeki (k) ifadesi, Fisher'in (V)'si gibi ancak uzun dönemde değişen yapısal etkenlerle belirlenir. Yani; gerek V gerekse k kısa dönemde sabittir. Say Kanunu, yani **kendiliğinden tam istihdam dengesi** kabul edilir.

Sonuç olarak; Marshall da farklı bir sonuca varmaz. Fiyatlar genel düzeyi, para miktarındaki değişmeyle aynı yönde ve aynı oranda değişir.

Özetle;

Fisher'e göre, iktisadi istikrarsızlığın (fiyatlardaki dalgalanmanın) temel nedeni; para miktarındaki değişmelerdir. Para miktarını ayarlayan merkezî para otoritesi, devlettir.

Marshall'a göre, iktisadi istikrarsızlığın nedenleri; hem para miktarındaki değişmeler hem de psikolojik nedenlerden doğan halkın para talebindeki değişmelerdir.

Her iki iktisatçıya göre de uzun dönemde tam istihdam dengesi (Say Kanunu) kaçınılmazdır.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

Marx'a göre; iktisadi istikrarsızlığın nedeni, kapitalist sistemin kendi işleyişinden kaynaklanır ve istikrarsızlık kaçınılmazdır.

Keynes'e göre; miktar teorisi asla doğru değildir. Kendiliğinden tam istihdam dengesi (Say Kanunu) serbest piyasa koşullarında (kapitalist sistem) sağlanamaz. Devletin istikrar politikalarıyla ekonomiye kısa vadelerle müdahalesi şarttır.

Friedman'a göre ise Keynes sonrası, miktar teorisini savunan Friedman için de iktisadi istikrarsızlık, para miktarındaki değişmelere bağlı bir olaydır. Ayrıca, istikrarsızlık devlet ve bankaların, sisteme müdahalesinden kaynaklanır. Ekonomiye müdahale konusunda neo - klasiklerle aynı görüşlere sahip olan Friedman, 1929 Buhranı'nın nedenini, ABD para stokundaki azalışa dayandırır.

Friedman, zamanla, istikrarsızlığın ve konjonktürel dalgalanmaların, sadece para miktarındaki değişmelere bağlı olduğu düşüncesini esnetmiştir.

Friedman'ın ulaştığı sonuçlar şunlardır:

- Fiyatları belirleyen temel etken; para miktarıdır.

Ancak para, reel değişkenleri ancak geçici olarak etkileyebilir. Reel ücretler, reel faiz hadleri ve işsizlik reel etkenlerle belirlenir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

- Para arzı (M), harcamaları, gelir ve fiyatları ancak bir gecikme ile etkiler. Bu gecikme 6 - 9 ay arasında değişmektedir. (ABD için hesaplanan gecikme). Bu gecikmeden ötürüdür ki, para arzını değiştirerek istikrarsızlığı gidermek mümkün değildir. Reel gelir artışına veya reel gelir artışı beklentisine göre, para arzı arttırılmalıdır. Önerdiği politika; sabit oranlı para arzı artışıdır.
- Para arzı değişken olduğu hâlde, para talebi fonksiyonu istikrarlıdır. Para talebi, Marshall'da olduğu gibi halkın, parasal gelirinin bir kısmını elinde tutmak istemesiyle ilgilidir. Yani para, faiz haddinin değişmesine çok duyarlı değildir. Keynes'in ileri sürdüğü halkın faiz haddine duyarlı olarak elde tuttuğu para, yani speküatif para talebi (atıl para talebi) çok önemli değildir.
- Para arzı dışsal bir değişkendir. Devlet ve bankacılık sisteminin eliyle değişir, fiyatlar genel düzeyi ve reel gelirden bağımsızdır.
- Gelirdeki değişmeler, para arzındaki değişmelerden daha büyük bir oranda gerçekleşir. Yani; para arzının belli bir oranda arttırılması sonucu, nominal gelir (P.Y) daha büyük oranda artacaktır. Çünkü, fiyatlar genel düzeyindeki (P) artış oranı, para arzındaki (M) artış oranından daha büyüktür.

Friedman'a göre; para miktarındaki değişmeler, gelirde şu mekanizma ile değişme yaratır.

CamScanner ile tarandı

Merkez Bankası, her yıl para arzını belli bir oranda (%2 veya % 4 gibi) arttırarak, ekonomik büyümeyi sağlar. Para arzı artış oranının büyüme oranını aşan kısmı, enflasyon doğurur.

Merkez Bankasının konjonktürel dalgalanmalara ve istikarsızlıklara karşı politika uygulaması ise imkânsızdır. Çünkü hem gelir değişmesi, para miktarındaki değişmeyi gecikme ile izler hem de politika kararları alınıp uygulanıncaya kadar da bir süre geçer. Bu duruma **zaman tutarsızlığı** denir.

Friedman'ın geliştirdiği miktar kuram; **modern miktar kuramı** olarak anılır.

Schumpeter'e göre; girişimci (müteşebbis) faktörü ön plandadır. Ona göre girişimcilerin, teknik yenilikleri uygulayarak kapitalizmin gelişmesini sağladığı süreçte istikrarsızlık da doğar. Depresyon dönemlerinde, etkin olmayan girişimler devre dışı kalır ve kapitalizmin gelişmesi için bu şarttır. Sonuç olarak; teknik yenilik olmaksızın büyüme, girişimci olmaksızın yenilik ve kredi olmaksızın da girişimci yoktur. Schumpeter'in **yaratıcı yıkım** kavramına göre, teknik yenilikleri uygulayan girişimciler, sistemin tamamında bir dönüşüme ve gelişmeye hizmet ederler.

- **Mises ve Hayek'e göre;** kapitalist sistem, bir denge sistemidir; yani denge kaçınılmazdır.

  Mises'e göre, girişimcilere devlet eliyle sağlanan krediler, kredi hacmini genişletir ve faizler düşer. Böhm - Bawerk'in de söylediği gibi düşen faizler, üretim dönemini uzatır ve üretim malları sanayiyi genişletir. Ancak tüketim malları fiyatlarının yükselmesi ve üretim malları fiyatlarının düşmesi sonucu üreticiler zarar eder. Böylece, üretim malları miktarı artmışken tüketim malları miktarı azalır. Yani; faiz hadlerinin düşürülmesi, ekonominin yapısını bozar. Ancak, tüketim mallarının fiyatlarının, üretim mallarının fiyatlarına oranla yükselmesi sonucu faiz haddi yükselir. Yani ekonomi, tekrar dengeye gelir.

- **Hayek'e göre;** Bankaların yarattığı yeni krediler, fiyatları yükseltirken parasal gelirleri fiyatlarla aynı oranda artmayan kişiler tasarrufa yönelirler. Ancak artan kredi nedeniyle yükselen enflasyon durduğu zaman, tasarruf devam etmez. Tüketim, eski seviyesine yükselir ve enflasyon döneminde kullanımı durdurulan girdiler, tüketim malları sanayine çekilirler. Bu durumda girdi fiyatları artışı, üretim malları sanayinde kârları düşürerek zararlara yol açar.

Özetle; Mises ve Hayek'e göre, iktisadi istikrarsızlığın nedeni, para - kredi mekanizmasının, üretim malları - tüketim malları sanayi arasındaki yapısal dengeyi bozmasıdır. Dolayısıyla, para politikası ile ekonomiye doğrudan müdahaleyi savunmazlar.

- **Wieser'e göre;** Paranın değeri, bireysel olarak ona verilen değere, gelirin marjinal faydasına bağlıdır. Aynı miktar paranın, bir yoksul için değeri, bir zengin için olduğundan daha yüksektir.

Wieser, miktar teorisini tersine çevirir. Şöyle ki; fiyatlardaki artış, para talebini, dolayısıyla para arzını arttırır veya paranın dolanım hızını arttırır.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

Böylece fiyatlar düzeyi (P), para miktarını (MV) belirler. Buna **gelir teorisi** denir. Çünkü fiyatlardaki artış, bireysel gelirlere etkisi yoluyla para talebini ve dolanım hızını etkiler.

Neo - Klasik Dış Ticaret Teorisi

Neo - klasikler, klasiklerden devraldıkları dış ticaret teorisini, çok az değişiklikle sürdürmüşlerdir. Neo - Klasik Okulda, karşılıklı ticaretin her ülke için refah arttırıcı olduğunu ve dış ticarette sürekli açıkları önleyerek kendiliğinden denge mekanizmasının işlediğini savunmuştur.

Klasik Okulun **iki mal**a dayanan analizine karşılık, **Marshall, temsili mal grubu**ndan yola çıkar. Emek ve sermaye kullanılarak üretilen mal bileşimi değişebilir.

Marshall'ın geliştirdiği dış ticaret analizininin varsayımları şunlardır:

- İki ülke sadece birbiriyle ticaret yapar.
- Yabancı yatırım veya borç verme işlemi yoktur.
- Ulaştırma maliyeti yoktur.
- Her iki ülkede de ihracatçılar, aynı zamanda ithalatçıdır.
- Her ülkenin talebi, diğerinde arzı teşvik eder.

Ancak talebi, kendi arzı ile gerçekleşebilir.

Marshall, bu varsayımlar altında iç üretimin, iki ülke arasında dış dengenin kurulmasındaki etkisini açıklar. Böylece, iki ülkenin karşılıklı talebine göre dış ticaret de arz kendi talebini yaratır. Bu bakımdan arz ve talep karşılıklı talebi ifade eder.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Marshall, **teklif eğrilerini** geliştirerek, teklif eğrilerinin kesiştiği noktayı, orijine birleştiren doğrunun **denge dış ticaret haddi doğrusu** olarak tanımlanmasını sağlamıştır.

J. S. Mill ile anılan **Karşılıklı Talep Kanunu, A. Marshall'ın Teklif Eğrileri** yardımıyla gelişmiştir.

G. Haberler'e göre; ülkeler arası serbest ticaret sonucu uzmanlaşmanın her ülkenin çıkarına olduğu doğrudur. Ancak Haberler, bu sonuca Smith ve Ricardo gibi emek - değer teorisiyle değil de **alternatif maliyet teorisi**ne dayanarak ulaşır.

Örneğin;

A ülkesinde X = 2Y

B ülkesinde X = 3Y ise;

X malının Y malı cinsinden mübadele değeri (fiyatı), A ülkesinde B ülkesine göre daha düşüktür. (2Y < 3Y)

Bu durumda, A ülkesi üretim girdilerini X malının üretimine kaydırır ve X malını ihraç ederek B ülkesinden Y malını ithal eder.

B ülkesi de aynı şekilde üretim girdilerini, Y malının üretimine kaydırır ve Y malını ihraç ederek A ülkesinden X malını ithal eder.

Bu durumdan her iki ülke de fayda sağlarlar. Çünkü dışa kapalı olduğu duruma göre, her iki maldan da daha fazla tüketebilirler.

CamScanner ile tarandı

Haberler'in alternatif maliyet teorisine dayanarak yaptığı analizde, ülkelerin üretim imkânları eğrileri doğrusal çizilir. Çünkü sabit verim koşullarında sabit alternatif maliyetle üretimin gerçekleştiği varsayılır.

Sonuç olarak Haberler'in analizi, Ricardo'nun **karşılaştırmalı üstünlük teorisi**nin, **altarnatif maliyete** dayalı açıklamasıdır.

Ohlin'e göre; emek - değer teorisine dayanan karşılaştırmalı üstünlük teorisi, üretim girdilerinin bölgesel dağılımını ihmal etmiştir. Ohlin, aynı mal için ülke içinde farklı bölgelerde ve ülkeler arasında farklı girdi birleşimlerinin kullanıldığını ifade eder. Dolayısıyla her ülke, nispeten daha bol olan üretim girdisinin ağırlıklı olarak kullanıldığı malın üretiminde uzmanlaşır. Dolayısıyla her ülke **faktör (girdi) donatımına göre,** hangi girdiye daha fazla sahipse o girdiyle üretilen malda uzmanlaşır ve o malı ihraç ederek diğer malı ithal eder.

Sonuç olarak; ülkeler arası ticaret, girdi fiyatlarının, her ülkede eşitlenmesine yol açar. Yani; aynı girdi, her ülkede eşit fiyatlandırılmış olur. Buna; **faktör fiyatları eşitliği teorisi** denir. Ohlin'in geliştirdiği faktör fiyatları eşitliği teorisi, **P. Samuelson** tarafından tekrar ele alınarak bu eşitliğin ancak belli durumlarda sağlanabileceği sonucuna varılmıştır.

- **Samuelson'a göre;** tam rekabet şartlarında her ülkede özdeş zevkler ve özdeş üretim tekniği (teknoloji) veri ise ulaştırma maliyetleri yoksa girdi fiyatları eşitlenebilir. Yani; bir ülke bol bulunan faktörünü kullanarak ve dolayısıyla o faktörü daha çok talep ederek o faktörün fiyatını yükseltir.

Böylece faktör (girdi) fiyatları eşitlenir. Ancak yukarıda belirtilen varsayımların gerçekleşmesi imkânsızdır. Samuelson aslında, serbest ticareti savunmak için değil, ABD için koruma politikasının gerekliliğini göstermek ister. ABD için yüksek reel işçi ücretleri, düşük ücretli ülkelerden (günümüzdeki Çin gibi) gelen malların rekabetinden korunmalıdır.

Eğer bir ülke, azalan getiri ve artan maliyet (içbükey üretim imkânları eğrisi) nedeniyle dış ticarette tam uzmanlaşamıyor ve ithal ettiği malları aynı zamanda ülke içinde üretmeye devam ediyorsa üretim girdilerinin (faktörlerinin) fiyatları eşitlenir.

IV. KLASİK VE NEO - KLASİK İKTİSAT TEORİLERİNE KISMİ TEPKİLER

Liberalizm; serbest piyasa ekonomisinin öğretisi olarak devletin ekonomik ilişkilere karışmaması gerekliliğini savunan bir öğretidir. Klasik ve neo - klasik iktisatçılar tarafından savunulmuştur. Öncelikle İngiliz ve Fransız düşünürler tarafından savunulan bu görüş, XVIII. yüzyılın sonu ve XIX. yüzyılın başında bu iki ülkenin diğerlerinden daha önce sanayileştiği düşünülürse serbest ticaret, en çok bu ülkelerin çıkarına sonuçlar doğurmuştur.

XIX. yüzyılın ortasına doğru Almanya ve ABD, İngiltere ile Fransa'ya oranla sanayileşmekte geri kalmışlardır. Ve sanayileşebilmek için güçlü ülkelerin rekabetinden kendilerini korumak ve serbest dış ticaret teorisine karşı çıkmak zorunda kalmışlardır.

- **F. List,** klasik öğretiye karşı çıkmakla beraber Smith ve Ricardo kaynaklı bir teorinin temsilcisidir. Sanayi kapitalizmini savunan List, Alman bir iktisatçı olarak sanayileşmede geride kalan Almanya'da **iktisadi milliyetçilik** düşüncesini savunmuştur. Alman sanayinin ihtiyaçlarına uygun bir **koruma politikası** teorisini kurmuştur.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

F. List'in geliştirdiği teoriler şöyle sıralanabilir:

- **Üretim gücü teorisi:** Klasiklerin geliştirdiği **mübadele değeri,** satın alma gücüne bağlı olarak bireylerin mallara atfettiği değerden doğar. List, mübadele değeri kavramına karşılık, üretim gücü kavramını geliştirmiştir. List'e göre, eğer bir ülkenin bireyleri ihtiyaçlarını yabancı mallarla karşılıyorsa o ekonomi hiçbir zaman gelişmeyecektir. Bu teoride, bireylerin tercihleri bir süre ihmal edilmeli ve talep, millî mallara döndürülmeli, millî sanayi geliştirilmelidir.

Özetle; List, klasiklerin **uzmanlaşma** (ihtisaslaşma) teorisine karşı çıkar.

- **Gelişme aşamaları teorisi:** Toplumlar, uygarlık derecesine göre şöyle ayrılabilirler:
  - Vahşi
  - Hayvancı
  - Tarımsal
  - Tarımsal ve sanayici
  - Tarımsal - sanayici - tüccar

List'e göre her toplum, uygarlığın yüksek basamaklarına ulaşamaz. Ancak yeterli insan kaynaklarına ve diğer kaynaklara sahip olan ülkeler (örneğin Almanya) bu aşamaya erişebilir. Bu seviye, tarım ve sanayi arasında bir dengenin kurulmasıyla mümkündür. List'e göre bu denge, kendiliğinden ortaya çıkmaz, devletin bunu sağlaması gerekir. Devletin en önemli görevi, imalat sanayinin kurulmasını sağlayarak gelecek kuşakların da yararlanabileceği bir **üretim gücünün kurulmasını** sağlamaktır.

- **Terbiyeci gümrük koruması teorisi:** List, klasik serbest dış ticaret teorisini de reddeder. Bunun nedeni teorinin tutarsızlığı değildir. Ona göre, serbest ticaret teorisi, özellikle İngiltere'nin çıkarlarını genel yarar diye göstererek teşvik ettiği ve ülkeler arasındaki gelişmişlik farklarını dikkate almadığı için hatalıdır.
- **Carey'e göre;** ülke içinde sınırsız serbest piyasa ekonomisi doğru sonuçlar doğurur, ancak, dış ticaret söz konusu olduğunda **sürekli koruma** politikası gereklidir.

ABD'de korumanın teorisi, XIX. yüzyılın başlarında, Carey'le, bebek sanayilerin korunması, istihdamın düzeyinin yükselmesi ve reel ücretlerin yüksek düzeyde tutulmasını sağlamak amacına yönelmiştir. XIX. yüzyılın başında ABD, tıpkı Almanya gibi İngiltere'ye göre sanayileşmede geridir.

Carey, ABD'de koruma politikalarını önermesinin nedenlerini şöyle sıralamıştır:

- 1836 - 1838 yılları arasındaki serbest dış ticaret denemesinde, ABD depresyona girmiştir. Buna karşılık, 1842'de gümrüklerin konulmasından sonra ekonomi tekrar canlanmış, gelir ve istihdam düzeyi yükselmiştir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

- Millî ekonominin sanayileşerek üretimin çeşitlenmesi için daha önce sanayileşmiş ülkelerin rekabetinden korunmak gerekir.

XX. yüzyılın başında, ABD artık ileri bir sanayi ülkesi hâline gelmiştir. Böylece dış rekabete karşı korunmayı savunmak gereksiz ve imkânsız hâle gelmiştir.

- **Patten'e göre;** ülkeleri, statik ve dinamik olarak ikiye ayırmak gerekir.

Birincilerde (statik ülkelerde) azalan getiri dolayısıyla toprak rantının yükselmesi, ücretleri düşürür.

İkincilerde (dinamik ülkelerde) bu söz konusu olmadığı için ücretler yüksek düzeyde bulunur. Bu ikinci tip ülkeden kastettiği ABD'dir. Patten'e göre, statik ve dinamik ülkeler arasındaki serbest dış ticaret, ücretleri, en düşük ücret düzeyine göre eşitler. Dolayısıyla Patten, koruma politikalarına karşıdır. Çünkü koruma, dinamik ülkeler için (ABD) bu tür eşitlemeyi, yani ücretlerin düşmesini engeller.

- **Stolper - Samuelson'a göre;** Patten'in görüşünü günümüzde savunan bu iktisatçılar, girdi fiyatlarının serbest dış ticaret yoluyla eşitlenmesini savunmuştur. Serbest dış ticaret sonucu, ülkede kıt olan girdinin geliri düşerken bol olan girdinin fiyatı (geliri) artar. Dolayısıyla iki ülke arasındaki serbest dış ticaret, her iki ülkede de reel ücretlerin eşitlenmesini sağlar. Buna **gelir dağılımı teorisi** denir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

- **M. Manoilescu'ya göre;** ikili ekonomik yapıdaki (geleneksel ve modern ekonomik yapıların birlikte görüldüğü) bir ülkede, emeğin, tarımda ve piyasa ekonomisinin geliştiği kesimde verimi çok farklıdır.

Tarım kesiminde emeğin verimi çok düşükken diğer kesimde çok daha yüksektir. Piyasa ekonomisinin geliştiği sanayi kesiminde, emeğin marjinal verimi ve ücret haddi, tarımdakinin çok üstündedir.

Romanya'lı Manoilescu'ya göre, bir ülkede emeğin verimi, tarımda ve sanayide farklı olduğundan karşılaştırmalı üstünlük teorisi geçersiz, anlamsızdır. Çünkü karşılaştırmalı üstünlük, emeğin tarımdaki mi, yoksa sanayideki verimine mi göre ölçülecektir? Bu problem nedeniyle Manoilescu, serbest ticareti değil, koruma politikalarını önerir. Sanayide üretimi teşvik eden gümrük vergileri, tarımdaki düşük verimli emeğin, sanayide daha yüksek çalışmasını sağlar. Böylece **koruma** yoluyla millî gelir, karşılaştırmalı üstünlük teorisinin iddiasının aksine azalmayıp artar.

- **J. M. Keynes'e göre;** 1920'li ve 1930'lu yıllardaki işsizliği, **koruma** yoluyla azaltmak istihdamı arttırmak mümkündür.

XIX. yüzyılın başında, serbest dış ticaretle her ülkenin kazancının artacağını savunan İngiltere'de, Keynes'in teorisinin ardından koruyucu politikalar izlenmeye başlamıştır.

Keynes'e göre, gümrük vergileri ithalat eğilimini düşürür çünkü gümrük vergileriyle ithal fiyatları yükselir. Tüketim harcamaları ithal malları ile rakebet eden yerli mallara yönelir. Bu durum da ithalattaki azalış ve yerli malların tüketim harcamalarındaki artış, çarpan etkisiyle istihdamı ve milli geliri arttırır.

CamScanner ile tarandı

Keynes, gümrük vergilerini savunur.

- **J. Robinson'a göre;** korunmaya giden ülke ancak diğer bir ülkenin aleyhine olarak dış ticaretten kazanç sağlar. Buna **komşuyu zarara sokma politikası** (komşuyu fakirleştirme) denir.

Çünkü korumaya giden ülkenin ithalatını kısması, diğer ülkenin ihracatının azalması demektir. Bu da ihracatı azalan ülkede, çarpan etkisiyle millî gelirin ve istihdamın azalması demektir.

- **Alman Tarihçi Okulu ve ABD'de kurumculara göre;** klasik ve neo - klasik iktisadın liberal öğretisinin yöntemi yanlıştır.

Liberal öğreti;

- Tümdengelimci, soyutlayıcı ve akılcı (rasyonel) yönteme dayanarak teorilerini kurmuştur.

Bu yöntemler yerine örneğin;

- Tümdengelim yerine tümevarım,
- Soyutlama yerine tekil olguların incelenmesi,
- Bireyci davranışların rasyonelliği yerine bunu reddeden iktisatçılar,

Almanya Tarihçi Okulu ve ABD'nin Kurumsal İktisat Okulunun iktisatçılarıdır.

ABD'de klasik ve neo - klasik teoriye önemli katkılar yapan iktisatçılar şöyle sıralanabilir:

- F. A. Walker
- F. W. Taussig
- F. H. Knight
- J. B. Clark
- I. Fisher
- M. Friedman

Ancak İngiliz ve Fransız iktisatçıların damgasını vurduğu klasik ve neo - klasik serbest dış ticaret teorisine ilk karşı çıkanlar da yöntem eleştirisi yapanlar da Alman ve Amerikan iktisatçıları olmuştur.

- **W. Rosher'e göre;** klasik düşünceyi temelde kabul eden iktisatçı yöntemini reddeder. Klasik ve neo - klasik teori, soyut değil somut tarih örnekleriyle donatılmalıdır.

Rosher'in yazdığı **Tarihçi Metoda Göre İktisat Politikası Dersleri** (1843) adlı kitabın yayınlanması ile **Almanya Tarihçi Okulu** kurulmuştur.

- **B. Hildebrand'a göre;** her çağ ve her ülke için geçerli olan iktisat kanunları bulunamaz. Ona göre iktisat bilimi, tarihin ve toplum bilimlerin diğer dallarıyla birlikte iktisadi olayları incelemelidir.
- **K. Knies'e göre;** iktisat bilimi, fizik biliminde olduğu gibili değişmez yasalar ortaya koyamaz. Sadece bazı düzenli tekrarları bulunabilir.

Yukarıda belirtilen Alman Tarihçi Okulunun temsilcileri **kurumcular** olarak adlandırırlar.

Genç Tarihçi Okulun temsilcisi G. Schomeller, geniş çaplı iktisat tarihi araştırmaları yapmıştır.

W. Sombart, tarihçi yöntemin uygulanmasında, en ucu temsil etmiştir. Sombart, evrensel iktisat kanunlarının bulunabileceğini reddetmiştir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

M. Weber, Schomeller ve Sombart'tan çok daha liberaldir. Weber (1864 – 1920) Hristiyanlıktaki reform hareketlerinin, kapitalist ruhu yaratarak kapitalizmin doğuşunu hazırlandığını iddia etmiştir. Bu anlamda, din sosyolojisi alanında geniş araştırmalar yapmıştır. Weber'in çalışmaları, **iktisat sosyolojisi** alanına sokulabilir.

A. Spiethoff, konjonktür teorisine yaptığı katkı ile tanınır. Bu iktisatçı, toplumların iktisadi yapılarının farklı tipleri olduğunu ve her birinin ayrı bir teorisi olduğunu ifade etmiştir.

Tarihçi Okulun her ülkede izleyicilerine rastlanır.

Klasik ve neo - klasik iktisata göre, iktisat kanunları, toplumsal kurumlardan bağımsız olarak ele alınır. Yani; varsayımlarıyla tutarlı olan kanunlar, toplumsal kurumlardan bağımsız olarak ele alınır. Yani; varsayımlarıyla tutarlı olan kanunlar, evrensel kabul edilir. Bu görüşe karşı Tarihçi Okul, toplumsal kurumların, zaman ve mekân içinde değişeceğini ve dolayısıyla iktisat teorisinin ancak göreceli olduğunu kabul etmiştir.

Tarihçi Okulu, Klasik ve Neo - Klasik Okuldan ayıran yöntem farkı, iktisat politikası alanında da farklı sonuçlar çıkarmalarına neden olmuştur.

Tarihçi Okula göre, devlet, iktisadi hayata müdahale edebilir. Bu okulun mensupları, serbest dış ticaret teorisini reddetmiş ve sürekli **gümrük korumasından** yana olmuşlardır.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Kurumcu İktisat Düşüncesinin Temel Nitelikleri

- Alman Tarihçi Okulunun XIX. yüzyılda, klasiklere ve sonra da marjinalistlere karşı çıkması gibi ABD'deki kurumcular da XX. yüzyılın başında neo - klasiklere karşı çıkmışlardır diyebiliriz.
- Liberal öğretinin yöntemini eleştirmişlerdir.
- En önemli temsilcileri; T. Veblen, W. C. Michell, J. K. Galbraith adlı düşünürlerdir.
- **T. Veblen,** yöntem eleştirisinden, kapitalizmin eleştirisine geçmiştir.
- **W.C. Mitchell,** istatistiği, kurumcu düşünce tarzına uygulamıştır.
- **J.K. Galbraith,** iktisadı insancıllaştırmak yolunda çalışmalar yapmıştır.

Özetle; kurumcular gelenekleri eleştirir, reformu desteklerler. Çalışmalarında, sistemli teoriler kurmak yerine geleneklerin, davranışların, kurumların incelenmesini amaçlarlar. Tarihçi Okulun tarih araştırmalarıyla iktisat kanunlarının evrensel olmadığını ortaya koymaları gibi, kurumcular da gelenekler, davranışlar ve kurumların incelenmesini önererek, benzer bir amaç gütmüşlerdir. Ayrıca kurumcular da devlet müdahaleciliğini kabul etmişlerdir. Bu akım, 1940 - 50'lerde önemini yitirmiştir.

V. MODERN İKTİSAT

Keynesyen İktisat Okulu

1929 Dünya Büyük Buhranı'ndan sonra, özellikle İngiltere'de sürekli işsizlik olgusu gerçekleşmiştir.

CamScanner ile tarandı

J. Maynard Keynes'in (1883 - 1946) kaleme aldığı **Genel İstihdam, Faiz ve Para Teorisi** adlı eser, modern makro iktisatın temel yapıtı olarak kabul edilir. İngiltere'de yaşanan sürekli işsizlik olgusundan hareketle çalışmalarını yönlendiren Keynes, klasik iktisadın temellerini çürüterek yeni bir bakış açısı geliştirmiştir.

Genel Teori adıyla kısaca ifade edilen temel yapıt şöyle özetlenebilir:

- Bir ekonomide para miktarı faiz haddini,
- Faiz haddi yatırım miktarını,
- Yatırımlar millî geliri,
- Millî gelir de istihdamı belirler.

Söz konusu işsizlik, farklı iktisatçılar tarafından farklı nedenlere bağlanmıştır.

- **A. Pigou'ya göre;** işsizliğin nedeni, yüksek tutulan ücret seviyesidir.
- **J. Rueff'e göre;** işsizliğin nedeni, işsizlik sigortası ile açıklanır.

Bu iktisatçılara göre, işsizliği önleyebilmek için her çeşit devlet müdahalesinden vazgeçmek ve emek piyasasını, otomatik denge mekanizmasına bırakmak gerekir.

Keynes, 1883 - 1946 yılları arasında yaşamış ve hayatında Britanya ekonomisinin giderek zayıflamasına ve çökmesine tanıklık etmiştir. Yani refahı ve ilerlemeyi, dünyanın doğal düzeninin bir sonucu olarak kabul eden bir anlayışın içine doğmuştur. (Klasik öğreti) Ancak sonradan, düzenin doğal akımının yarattığı sorunların çözümünü, insan iradesi aracılığıyla çözmenin imkânlarını bulma ihtiyacının doğmasına da tanıklık etmiştir. Bütün bu sürece tanık olacak kadar uzun yaşayan Keynes, çağdaş iktisadi sorunları çözebilecek yeni bir bakış açısı geliştirmeye çalışmıştır.

Sonuç olarak; Keynes, klasikleri, özellikle işsizlik, efektif talep, istihdam ve tüketim eğilimi gibi dengeyi belirleyici faktörler bakımından şiddetle eleştirmiştir ve klasik düşünceyi temelinden sarsmıştır.

- **Keynes'in Klasiklerden ayrıldığı hususlar şöyle sıralanabilir:**
- 1929 Buhranı'nın ortaya attığı işsizlik, gayrı iradi işsizliktir. Klasikler, sadece iradi ve friksiyonel işsizlikleri dikkate almışlardır. Keynes'e göre işsizliğin nedeni, yeter derecede harcama yapmayan ve tasarruflarını yatırımlara yöneltmeyip elde tutup gömüleme (iddihar) yapan zenginlerdir. Bunun için devletin, yatırımlara müdahale etmesi gerekir.

Keynes, **efektif talep ilkesi** ile **Mahreçler Kanunu'nu** (Say Kanunu) reddetmiştir.

Say ve Ricardo, her arzın kendi talebini yaratacağına inanmışlardı ve malların ödeme araçları yine mallardı. Klasikler, teorilerini, **otomatik denge mekanizmalarına** ve fizik yasalarına dayanarak kurmuşlardı.

Keynes'e göre ise; toplam talep, toplam arzdan az olabilir, toplam arz fiyatı ile toplam talep fiyatı arasında her zaman eşitlik sağlanamayabilirdi. Yani; tasarruf - yatırım eşitliği (S = I) her daim sağlanamayabilirdi.

- Klasik ve neo – klasik teoriler, öncelikle arz yanlı teorilerdi. Keynes'e göre ise, talebi yaratan arz değildir, hatta aksi durum geçerlidir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

Ancak Malthus'da olduğu gibi, efektif talep, mevcut talep değildir. Keynes'te efektif talep, gelecekteki taleptir. (Planlanan harcama) Yani; efektif talep, toplam tüketim ve toplam yatırım harcamalarına eşittir (C + I) ve istihdamı da efektif talep belirler.

Keynes'e göre, **denge**, üretimin efektif talebe, yani; gerçekleşen hasılanın planlanan harcamalara eşit olması hâlinde kurulabilir. Ayrıca, denge sadece tam istihdamdan değil eksik istihdamdan da kurulabilir.

- Klasiklere göre, otomatik mekanizmalar yoluyla devlet müdahalesi olmadan yatırımlar artar. Keynes ise, dengeyi sağlayacak yatırımların, devlet tarafından yönlendirilerek yapılması gerektiğini savunur. Ona göre, devlet, düzenleyicidir, tamamlayıcıdır ve yönlendirilerek yapılması gerektiğini savunur. Keynes, asla bir devlet sosyalizmini savunmamıştır.
- Klasikler, daha çok bir malın piyasasındaki dengeyi ve bir firmanın davranışlarını ele almışlardır. Yani; kısmi analizler yaparak elde ettikleri sonuçları bütün ekonomiye uygulamışlardır.

Keynes'e göre ise bir firma için doğru olan davranışın, bütün ekonomi bakımından doğru olarak kabul edilmesi hatalıdır.

- Klasiklere göre, para miktarındaki artışlar faiz haddini yükseltirken, Keynes ise para miktarındaki artışın, faiz haddini yükselteceğini ileri sürmüştür.
- Klasiklere göre, ücret haddinin düşmesiyle emek talebi artar ve işsizlik azalır. Keynes ise ücretler düşünce efektif talebin de azalacağı görüşündedir. Ona göre; ücretlerin düşmesi fiyatları da düşüreceği için, sermayenin marjinal etkinliği (yatırımcıların kâr bekleyişi) azalır ve yatırım hacmi daralır.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

- Klasiklere göre, faiz haddi, sermaye arz ve talebini eşitler. Yani; faiz haddi, tasarruf - yatırım eşitliğini sağlar.

Keynes'e göre ise tasarruf - yatırım eşitliğini (S = I) sağlayan faiz haddi değil, gelirdir. Yani tasarruf faizin değil, harcanabilir gelirin fonksiyonudur.

Keynes'e göre faiz; klasiklerin savunduğu gibi tasarruf etmenin getirisi değildir. Keynes'e göre faiz; likiditeden vazgeçmenin bedelidir. Çünkü ona göre, tasarruf edip parasını saklayan kimseye faiz verilmez. Faiz, parayı bir süre başkasına kullandırmanın getirisidir. Parayı kullanan açısından da bir bedeldir.

Keynes'e göre, faiz haddi, para piyasasında para arz ve talebine bağlı olarak belirlenir. Klasiklere göre ise faiz haddi, mal piyasasında tasarruf - yatırım eşitliğine bağlı olarak belirlenir.

- Klasiklere göre, tasarruflar yatırımları doğurur. Keynes'e göre ise yatırımlar tasarrufları meydana getirir.
- Keynes'e göre, yatırım yapan girişimcileri, yatırıma yönelten faktörler şunlardır:
- **Sermayenin marjinal etkinliği;** girişimcinin, yatırımdan beklediği (ümit ettiği) geliri, bugünkü değerine indirgeyen iskonto oranıdır. Girişimci, sermayenin marjinal etkinliğini, piyasadaki cari faiz haddi ile karşılaştırır ve yatırım yapıp yapmamaya karar verir.

Örneğin; girişimcinin 500 TL'lik yatırım yaptığını varsayalım. Bu yatırımın sağladığı veya sağlayacağı beklenen kâr 250 TL ise marjinal etkinlik haddi şöyle hesaplanır;

CamScanner ile tarandı

$$\text{Sermayenin marjinal etkinlik haddi} = \frac{\text{Yatırımdan beklenen kâr}}{\text{Yatırılan sermaye}}$$

$$r = \frac{250}{500} = \%\,50$$

Eğer piyasa faiz haddi, i = % 55 ise yatırım kârlı değildir.

Sonuç olarak;

i > r ise yatırım kârlı değil,

i < r ise yatırım kârlıdır.

(i : piyasa faiz haddi, r : sermayenin marjinal etkinlik haddi)

- Para arzına (miktarına) ve paranın talebine (likidite tercihine) bağlı olan **faiz haddi**, Keynes'in analizinde aktif bir rol oynar. Yani; parasal bir değişken olan faiz haddi, reel değişkenleri etkiler. Böylece Keynes, **klasik dikotomi** varsayımını reddetmiştir.
- Klasiklere göre, para pasitiftir ve dikotomi varsayımı gereğince parasal değişkenler reel değişkenleri etkilemez.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Yeni Liberalizm (Neo – Liberalizm) Akımı

1938'de Paris'te Amerikalı W. Lippman'ın başkanlığında toplanan bazı iktisatçılar, yeni bir doktrin ortaya atmışlardır. Bu iktisatçılar şöyle sıralanabilir:

Fransa'da; J. Baudin, J. Rueff, M. Allais

İngiltere'de; L. Robbins, Frankel

Almanya'da; W. Röpke, P. Aver, V. Mises, F. A. Hayek

ABD'de; Y. Brozen, N. Buchann, H. Ellis, G. Haberler, J. Viner

- **Lippman'a göre;** devlet, kişinin özgürlüğüne saygınlığı sağlamak amacıyla müdahale etmelidir. Devlet, işçileri koruyacak, sermayenin akıcılığını sağlayacak, teknik gelişmeleri özendirecek, gelir dağılımında dengeyi sağlayacak, teknik gelişmeleri özendirecek ve fiyatları dengeleyecektir.
- **Neo - Liberallere göre**, klasik liberallerin uyguladıkları **bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler** formülü gerçeği yansıtmaz. Çünkü insanlar özgürlüklerini kötüye kullanırlar. Tam rekabet, tröstlere ve tekellere yol açar, serbest çalışma sendikalaşmaya zemin hazırlar. Kişisel çıkarlar, spekülasyona ve tefeciliğe uygun bir ortam yaratabilir. Dolayısıyla, serbest rekabet (tam rekabet) ortamının denetlenmesi gerekir.

CamScanner ile tarandı

- Neo - liberalizm, güdümlü bir liberalizm olarak tanımlanabilir. Piyasa mekanizmasının iyi işleyebilmesi için **liberal bir müdahalecilik** gerekir. Bu yüzden de devlet, klasik liberalizmin yol açtığı dengesizlikleri gidermek veya hafifletmek üzere ekonomiye müdahale etmelidir.
- Klasik liberalizmde **doğal düzen,** neo - liberalizmde **yasal düzen** söz konusudur.

Chicago Okulu – M. Friedman

M. Friedman, serbest piyasa ekonomisini veya liberal klasik düşünceyi savunan Amerikalı iktisatçıdır.

Chicago Okulunun kurucusu olan Friedman, ABD'de Nixon'un başkanlığı döneminde para politikasını yürütmüştür ve 1976'da Nobel İktisat Ödülü'nü kazanmıştır.

1929 Dünya Buhranı'ndan sonra, özellikle para konularına ağırlık veren Friedman'ın araştırmalar yaptığı konular şöyle sıralanabilir:

- Enflasyon
- İşsizlik
- Gelir teorileri
- Fiyat teorisi
- İktisadi krizler
- Para teorileri
- Miktar teorisi
- Vergiler

Friedman, her iktisadi faaliyetin temelinde, piyasaların gelişmesinde ve istihdamda, paranın çok büyük rolü olduğunu ifade etmiştir. Sonuç olarak; tüketim ve yatırım harcamalarını (toplam talebi), üretim hacmini, fiyatlar genel düzeyini etkileyen temel değişken; para miktarı ve para miktarındaki değişmelerdir. Üretici firmalar, fiyatların artış veya azalış durumuna göre üretim hacmine karar verirler.

Friedman, liberal bir devlet anlayışını savunarak devletin ekonomik hayata müdahale etmesine karşıdır. Bu anlamda Friedman, Keynesyen politikaların hata vermesiyle birlikte klasik iktisadın yeniden hortlamasını sağlamıştır. Friedman, serbest dış ticaretten yanadır.

Klasik miktar teorisini yeniden yorumlayan Friedman, bu yeniliğe **modern miktar teorisi** (monetarist teori) adını vermiştir.

Hatırlanacağı gibi klasik miktar teorisi, para miktarı ile fiyatlar genel düzeyi arasında doğru orantılı bir ilişki kuran teoridir. Modern miktar teorisi ise daha çok bir para talebi teorisidir. Bu bakımdan, klasik miktar teorisinde olduğu gibi, para pasif bir araç değildir. Friedman'a göre, para aktif bir değerdir.

Friedman'a göre; para, her an çeşitli mallara dönüşür, yani para **likidite faydası** sağlar. Ayrıca, para servet edinme ve serveti devam ettirme yollarından biridir. Ancak, paranın satın alma gücü değişken olduğundan hangi üretim faktörü daha fazla kâr getiriyorsa para o faktöre yönelir.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı

Friedman'a göre **servet**, iki şekilde tanımlanır;

- Birinci tanım; hisse senetleri, tahviller, dayanıklı tüketim malları ve gayrimenkuller gibi **beşerî olmayan mallardan** oluşan birikimdir.
- İkinci tanım; akıl, emek, fazilet ve ahlak gibi **beşerî mallardan** oluşan birikimdir.

Yukarıdaki sınıflandırmayı Platon (Eflatun) yapmıştı. Tütekim malları ve ilahi mallar ayrımı ünlü filozof tarafından MÖ IV. yüzyılda yapılmıştı.

Özetle; Friedman'a göre para talebi, toplam servet miktarına ve servetlerden elde edilen gelirlere bağlıdır.

- Klasiklere göre; reel para telebi, reel gelirin fonksiyonudur.
- Keynes'e göre; reel para talebi, reel gelirin ve faiz haddinin fonksiyonudur.
- Friedman'a göre reel para talebi, servetin fonksiyonudur. Artan gelirin bir kısmı para talebine, bir kısmı da mal talebine ayrılmaktadır. Ayrıca, para miktarındaki değişmeler, varlıkların (servetin) değerini de yükseltir veya düşürür.

Friedman'a göre devletin para arzını arttırarak ekonomiye müdahalesi sonucu, bir süre sonra fiyatlar genel düzeyi yükselir. Maliye politikası ile kamu harcamalarını arttırması sonucu, bütçe açığı oluşur. Her iki durumda da ekonominin dengesi bozulur.

Friedman, duruma göre politikaları değil, **kurala göre para politikasını savunur.**

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

- Monetarist iktisadın temel görüşü, klasik paranın miktar kuramına dayanmaktadır. Dolayısıyla klasik miktar kuramının gelişmesine J. Bodin ve D. Hume'den başlayarak birçok düşünürle benzer bir yaklaşım sürdürülmüştür.
- Monetarizmi geliştiren Chicago Okulunun ilk temsilcileri; M. Friedman, H. C. Simons, F. H Knight gibi iktisatçılardır.

Yeni Klasik Okul

1970'lerde ortaya çıkan ve Keynesçi makro teorinin yetersizliklerini ortaya koyan bu okul, **rasyonel bekleyişler teorisi**ne dayanır.

Yeni Klasik sistem 1969'da **Robert E. Lucas** tarafından ortaya atılmıştır. Böylece Lucas, J. F. Munt'un 1961'de ortaya attığı **rasyonel beklentiler hipotezini** makro ekonomik analize aktarmıştır.

Keynesci sistemin yeterli mikro temellerinin bulunmamasının yanında, Yeni Klasik Okulun mikro temelleri vardır.

Yeni klasiklerin mikro temelleri; iki temel varsayımı olan **ücret ve fiyat esnekliği** ile **rasyonel beklentiler**dir.

- **Rasyonel Beklentiler Hipotezi:** Geleceği dair beklentilerin, bugünkü ekonomik değişkenleri ve politikayı nasıl etkileyeceğini açıklar.

CamScanner ile tarandı

Yeni klasik sistemde, rasyonel beklentileri ile ücret ile ücret ve fiyatların esnekliği varsayımları, bütün piyasaların eşanlı dengesini doğurur. Bu durumda ekonomi, genellikle dengede olduğundan, para arzının arttırılmasıyla üretim değil, fiyatlar artar. Kamu harcamalarının arttırılması ise (mali gelişme) özel tüketim ve yatırım harcamalarının azalmasına neden olur, yani toplam harcama değişmez. **(Ricardo - Barro Hipotezi)**

Yeni klasiklerin politika önerileri de fiyat ve ücretlerin esnekliği ve rasyonel beklentiler varsayımları çerçevesinde gelişmiştir. Örneğin; hükümet, genişletici bir para politikası uygulamaya karar verdiğinde, rasyonel bekleyişe sahip iktisadi birimler, fiyatların artacağını bilirler. Ayrıca fiyatların artmasının reel ücretlerini düşüreceğini de bilirler. Bu yüzden bekledikleri (tahmin ettikleri) fiyat artışlarını, parasal ücretlere yansıtırlar. Böylece fiyatlar kadar parasal ücretler de artar; reel ücretler, emek talebi, istihdam düzeyi ve üretim miktarı değişmez. Yani; sürpriz bir fiyat artışı olmazsa reel ücretler, artan fiyatlara rağmen denge seviyesinde kalmış olur.

Arz Yanlı İktisat Okulu

1970'li yıllarda yaşanan petrol krizlerinin de etkisiyle Keynesçi teori, stagflasyon sorununa çözüm getirememiştir. Durgunluk içinde enflasyon demek olan stagflasyon, talep yönlü politikalarla çözülebilecek bir sorun olmadığından, arz yanlı iktisat teorisini bu çıkmazdan kurtarmıştır.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Arz yanlı iktisat politikasının temel amacı hızlı büyüme ile düşük enflasyonu bir arada sürdürebilmektir. Bu amaç için kullanılacak politik araç ise **vergi oranları** olarak saptanmıştır.

Vergi oranlarının, önemli bir iktisat politikası aracı olabileceğini düşünen Laffer'in geliştirdiği eğriye göre vergi oranları ile vergi hasılatı arasındaki ilişki ifade edilmiştir. **Laffer Eğrisi**ne göre, bireyler vergi sonrası kârları artarsa daha çok yatırım yaparlar. Sonuç olarak; vergi oranları azalınca vergi hasılatının artması doğal sonuçtur.

Özetle; arz yanlı iktisadın teorik temelleri, klasiklere kadar uzanır ve fiyat teorisinin, makro ekonomik değişkenlere uygulanmasından ibarettir. Temel ayırıcı özelliği; iktisadi değişmenin, fiyat değişmesiyle başlayıp gelir değişmeleri şekline dönüşmesidir.

- **Arz yanlı iktisadın temel politika önerileri şöyle sıralanabilir:**
  - Devletin temel amacının, serbest piyasa ekonomisinin çalışacağı koşulları hazırlamak olduğunu kabul eden arz yanlı iktisatçılar, Keynesyen çarpan mekanizması yaklaşımını reddederler.
  - Enflasyon ile işsizlik arasındaki trade - off'u (değiş tokuş) kabul etmezler. Enflasyonun temel nedeninin, üretim artışına oranla daha hızlı artan para arzı olduğunu savunurlar.
  - **Vergi indirimleri** yoluyla tasarruf ve sermaye birikiminin artırılması sonucu verimlilik ve reel ücretler de artar.

CamScanner ile tarandı

Yeni Keynesyen İktisat Okulu

1970'li yıllarda yaşanan stagflasyon, işsizlikle enflasyon arasında bir trade - off ilişkisi olduğunu savunan Keynesci iktisadın sorgulanmasına neden olmuştur. Çünkü Keynesyen analizde, enflasyon ve işsizlik bir arada görülmeyen olgulardır. Ancak stagflasyon olgusu, yani bu iki durumun eş zamanlı gerçekleşmesi, Keynesyen iktisada duyulan güveni ortadan kaldırmıştır.

Yeni klasik iktisatçı **Lucas'**a göre, Keynesci analiz, piyasa dengesizliğini açıklamak için yeterli mikro temellerden yoksundur.

Yeni Keynesyenler, Keynesci geleneğe bağlı kalarak Keynesci modellerin arz yanını güçlendirmişlerdir.

Yeni Keynesci terimi, ilk kez 1984'te **M. Parkin** tarafından kullanılmıştır. Son derece heterojen bir grup olan Yeni Keynesyenler, iktisadi birimlerin rasyonel bekleyişlere sahip olmasına rağmen fiyatlara ilişkin bekleyişlerin, piyasanın diğer değişkenlerine (ücret, faiz, kur vb.) anında uyarlanamayacağını savunurlar. Dolayısıyla Yeni Klasiklerin **dengenin kaçınılmazlığı** varsayımını kabul etmezler.

Sonuç olarak; Yeni Klasikler, **rasyonel bekleyişler** ve **fiyat ve ücretlerin esnekliği** varsayımlarını kabul ederler. Yeni Keynesyenler ise **rasyonel bekleyişler** varsayımını kabul etmekle birlikte **fiyat ve ücretlerin esnekliği** varsayımını kabul etmezler.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

Yeni Keynesyen iktisatçılar şöyle sıralanabilir; Mc Callum, Greenwold, Stiglitz, Fischer, Barro, Gordon, Phelps, Romer, Tobin.

Post Keynesyen İktisat Okulu

1970'li yıllarda iktisat teorisinde yaşanan krizle birlikte güçlenen Post Keynesyen Okul, 1980'li yıllarda monetarist iktisat ve yeni klasik iktisat karşısında güçlenmeye başlamıştır.

1930'lu yıllarda neo - klasik teoriye karşı olan ve **Ortodox Keynesçiler** adıyla anılan iktisatçılar şöyle sıralanır:

- P. Sraffa
- R. Kahn
- J. Robinson
- N. Kaldor,
- R. Horrod
- M. Kalecki

Post Keynesyen teorinin gelişmesinde, yukarıda sıralanan iktisatçıların payı büyüktür. Ancak Keynesci görüşlere sadık kalan yukarıdaki iktisatçılar, bir **neo - klasik sentez** yaratarak Keynes'in **geleceğin öngörülemezliği** ilkesini ihmal etmişlerdir. Post Keynesyenler ise geleceğin belirsizliği gerçeğini sıkı sıkıya savunmuşlardır.

Özellikle Harrod - Domar büyüme modelinin, Post Keynesyen teorinin ortaya çıkmasında katkısı çok büyüktür. Bu modele göre; bü-

CamScanner ile tarandı

yüme oranı, artan sermaye oranı ve tasarruf eğilimi tarafından belirlenir. 1950'li yıllardan sonra zenginleşmeye başlayan Post Keynesci teori, 1960'lı yıllarda ABD'ye sıçramıştır. 1970'li yıllarda ise dünyada stagflasyonun yaşanması sonucunda neo - klasik sentezin başarısızlığı ispatlanmış oldu. Ardından monetorizm ve yeni klasik görüşler gelişirken bazı iktisatçılar da Post Keynesci görüşe ilgi göstermişlerdir. Post Keynesyen iktisatçılar şöyle sıralanabilir:

- Kalecki
- Weintraub
- Davidson
- Robinson
- H. Mensky
- G. L. Shackle

Kamu Tercihi Teorisi Ve Anayasal İktisat

1980'li yıllarda ortaya çıkan bu teori, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, yeniden gözden geçirilen **refah teorisi** üzerine yapılan eleştiriler sonucu gelişmiştir. Dünyaya yeni bir politika seçeneği sunan **kamu tercihi teorisi**ne göre, iktisat bilimi normatif yani önemli hâle getirilmiştir.

1950'lerin sonunda İngiliz iktisatçı **D. Black'a** göre, iktisat politikaları belirlenirken **çoğunluk oyu** dikkate alınmalıdır. Bireysel tercihlerin ortalaması, çoğunluk oyunu belirler.

1951'de **K. Arrow'un Toplumsal Seçim, Bireysel Değerler** adıyla kaleme aldığı kitabın temel tezi şudur: **Bireysel tercihlerden toplumsal tercihlere ulaşmak imkânsızdır.** Bu tez; **imkânsızlık teorisi** olarak anılmıştır.

Sonuç olarak; bu çalışmalar ve devamındaki atılımlar, toplumsal tercihleri ordinal olarak, farksızlık eğrileriyle yansıtan **toplumsal refah** teorisinin eleştirilmesine ve demokrasilerde toplumsal kararların alınma biçimine ilişkin yeni teoriler geliştirilmesine neden oldu.

- **Kamu tercihi teorisi** ve **anayasal iktisat;** siyasi iktidarların, istikrarı bozmayacak şekilde yönetmesini sağlayacak kurallar önermişlerdir. Bu teorinin gelişimi, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kamu kesiminin hızlı bir şekilde büyümesi ile birlikte olmuştur.

Anayasal iktisat anlayışını savunanlar, devletin, iktisadi alandaki görev ve fonksiyonlarının sınırlandırılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Eğer sınırlandırılmazsa büyüyen devletlerin, bireylerin hak ve özgürlüklerini tehlikeye atacağını savunmuşlardır.

Kamu Tercihi Teorisi ve Anayasal İktisat görüşünü savunan iktisatçılar şöyle sıralanabilir:

- J. Buchanan
- G. Tullock

Buchanan ve Tullock'un araştırmaları sonucu, 1962 yılında yazdıkları, **Oybirliğinin Matematiği: Anayasal Demokrasinin Mantıksal Temelleri** adlı çalışmalarıyla anayasal iktisadın temelleri atılmıştır.

BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM BENİM BAŞARIM BENİM HOCAM

CamScanner ile tarandı